

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

ปริญญานิพนธ์
ของ
กรกฎ แพทย์หลักฟ้า

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
สิงหาคม 2560

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
สิงหาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
สิงหาคม 2560

กรกฎ แพทย์หลักฟ้า. (2560). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร. ปรินทิฟอนส์ ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรม).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการที่ปรึกษา:
รองศาสตราจารย์ พงษ์ ศุภเศรษฐศิริ, รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง.

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาต่อชุมชน ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ คณะกรรมการชาวชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนามากกว่า 5 ปี และกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ได้แก่ ชาวชุมชน และบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้ 100 คนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 4 ระยะคือ 1) ร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อค้นหาจุดเด่นและรูปแบบในการพัฒนาซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทัศนคติทางบวกกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน เพื่อร่วมกันจัดทำวิสัยทัศน์และพันธกิจชุมชน จัดกิจกรรมกระตุ้นการมีส่วนร่วม, รวบรวมข้อมูลชุมชนประสานเครือข่ายความร่วมมือและประชาสัมพันธ์เพื่อจัดทำพินิจทัศน์ชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบที่ดีด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยกันและต่อหน่วยงานภายนอกอย่างชัดเจน 3) การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ เพื่อสื่อสารชุมชนและหาแนวทางอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพของชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านการปิดกั้นของชาวชุมชนบางกลุ่มจากกระบวนการสื่อสารในชุมชนที่ขาดประสิทธิภาพ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชนมี เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งส่งผลกระทบทางด้านผลประโยชน์ของชุมชนทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและก่อให้เกิดธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันในกระบวนการทำงานของชุมชนที่ผ่านมา ชุมชนดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย

COMMUNITY PARTICIPATION IN ARTS AND CULTURE RESOURCE DEVELOPMENT
CASE STUDY OF COMMUNITIES ALONG CHANTHABUN RIVERSIDE

Persented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctoral of Art and Culture at Srinakarinwirot University
August 2017

Korakot Phaetlakfa. (2017). *Community Participation in Arts and Culture Resource*

Development: Case Study of Communities along Chanthabun Riverside.

issertation, A.D.(Art and culture). Bangkok: Graduate School. Srinakarinwirot

University. Advisor Committee. Assoc. Prof Prit Supasetsiri, Assoc. Prof Dr.Sathit

Thimwattanabuntherng.

This study aims to investigate community participation in arts and culture learning resources development and to analyze the impacts of such development on the community. The research was conducted by qualitative study methodology. Data collecting tools included interview form, observation form and group discussion. Through purposive sampling, the sample group consisted of community committee, interested persons having direct experiences with community development for more than 5 years while by applying accidental sampling, another sample group included community members and visitors using learning resources for totaling 100 subjects. Triangulation technique was applied to evaluate data credibility. The study results were presented in descriptive analysis. Findings from the research suggest that the community members provided cooperation in carrying out activities for arts and culture learning resources development. The operation could be divided into 4 phases as follows: 1) take part in self-identification and the approaches for community development in order to find out strong point and best model for development that could bring about positive attitude among community members and interested person. 2) determine development plan and communicate it to the community in order to jointly develop community vision and missions, organize activities encouraging participation, gather community data, coordinate with cooperation network and public relations aimed to set up community museum that can result in positive impact on community interpersonal relationship 3) communicate to establish understanding and participation in physical development in order to allow the community to seek for the approaches for building conservation and physical development. The possible impact at this stage included preventing certain groups of community member due to inefficient communication in some communities 4) support participation in community commercial activities of the community and by the community resulting in better economic situation in that given community and community business jointly owned by community members. Through the above community participation, it could achieve its targets.

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนจาก
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีงบประมาณ 2559

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ประธานที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง กรรมการที่ปรึกษา เป็นอย่างยิ่งที่ให้ความกรุณาให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีมาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย รองศาสตราจารย์ กิติมา สุรสนธิ ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการสรุปงานวิจัย ทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์ธิป ศรีสกุลชัยรัก อาจารย์แสงอุทิศ พรหมเมือง อาจารย์ประภาพร บำรุงไทย ที่กรุณาให้คำแนะนำแบบสอบถามและช่วยตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ขอขอบคุณชาวชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรทุกท่านให้ความเอื้อเฟื้อข้อมูลและสถานที่ ในการเก็บข้อมูล

ที่ขาดเสียมิได้ คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า นาย จิตรกร และเด็กชายจุลจักร แพทย์หลักฟ้า อาจารย์โสภี ขาวนา นายช่างประจวบ และ นางมัทนา ฤทธิกล้าและทีมงาน Child arts image ทุกคนที่ความช่วยเหลือเป็นกำลังใจและให้ด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ ด้วย

ประโยชน์อันใดที่เกิดจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอยกไว้ให้กับแวดวงการศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อันเป็นแหล่งที่ให้โอกาสคณะผู้วิจัยได้ค้นคว้าจนกระทั่งงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

กรกฎ แพทย์หลักฟ้า

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมาย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์	5
2 แนวคิดในการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี	9
แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน	13
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ชุมชน	20
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และความหมายของกระบวนการเรียนรู้	27
ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน	31
ความหมายของศิลปวัฒนธรรม	34
แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม	37
แหล่งเรียนรู้ชุมชน	38
ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	43
การสังเคราะห์แนวคิดและกรอบแนวคิดในการวิจัย	48
3 วิธีดำเนินการวิจัย	52
การกำหนดกลุ่มประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง	52
เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	53
การเก็บรวบรวมข้อมูล	57
การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	57
4 ผลการค้นห	58

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปและอภิปรายผล	214
สรุปผลการวิจัย	215
อภิปรายผล	236
ข้อเสนอแนะต่อการวิจัย	258
ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งต่อไป	259
 บรรณานุกรม	 260
 ภาคผนวก	 263
ภาคผนวก ก	264
ภาคผนวก ข	268
ภาคผนวก ค	271
ภาคผนวก ง	282
 ประวัติย่อผู้วิจัย	 287

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์อาคารและที่ดินระหว่าง พ.ศ. 2552 กับ พ.ศ. 2555...	114
2 ตาราง 2 เปรียบเทียบสถานะ การครอบครองอาคารและที่ดิน ระหว่าง พ.ศ. 2552 กับ พ.ศ. 2555	114
3 แสดงประเภทและจำนวนผู้ร่วมสนทนา	134

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่แสดงที่ตั้งและเขตปกครองจังหวัดจันทบุรี	11
2 แผนที่แสดงที่ตั้งชุมชนริมน้ำจันทบุรี	41
3 กรอบแนวคิดการวิจัย	51
4 แสดงลักษณะชุมชนในอดีต	59
5 แสดงเหตุการณ์ไฟไหม้ชุมชน ปี 2533 น้ำท่วม ปี 2542	60
6 แผนที่การแบ่งการปกครองของชุมชนชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 และภาพชุมชนในปัจจุบัน	61
7 การแต่งกายของชาวชุมชนในอดีต (ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จันทบุรี)	62
8 ศาสนสถานในชุมชนริมน้ำจันทบุรี	63
9 ประเพณีในชุมชนริมน้ำจันทบุรี	64
10 ศิลปกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบุรี	64
11 สถาปัตยกรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี	65
12 แผนที่แสดงสถานที่สำคัญของแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี ...	66
13 แสดงภาพวัดโบสถ์เมือง (หมายเลข 1)	67
14 แสดงบ้านคุณตาจรรยา วานิชกุล บ้านเลขที่ 273 (หมายเลข 5)	68
15 แสดงร้านไอศกรีมจรวด (หมายเลข 6)	69
16 แสดงบ้านหม้อชาญ(หมายเลข 7)	70
17 แสดงศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ย (หมายเลข 8)	71
18 แสดงร้านก๊วยจ๊ับป่าไผ่ (หมายเลข 9)	72
19 แสดงบ้านหลวงราชไมตรี (หมายเลข 10)	72
20 แสดงวัดเขตต์นาบุญญาราม (หมายเลข 16)	74
21 แสดงวัดเขตต์นาบุญญาราม (หมายเลข 18)	76
22 แสดงร้านปลาริมน้ำ (หมายเลข 19)	77
23 แสดงบ้านโกศบาล (หมายเลข 21)	78
24 แสดงศาลเจ้าที่ตลาดล่าง (หมายเลข 24)	79
25 แสดงบ้านจันทบุรีเบเกอรี่ (หมายเลข 25)	80
26 แสดงบ้านขุนบุรีพาภิผล (หมายเลข 28)	80
27 แสดงบ้านโกศบาล (หมายเลข 27)	81
28 แสดงอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นรมล (หมายเลข 31)	82
29 แสดงอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นรมล	83

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
30 แสดงบ้าน "ไมตรีพานิช"	85
31 แสดงบ้าน "ฉั่วเซ่งฮวด"	86
32 แสดงโรงเจเทียงเซ็งต้ง	87
33 vแสดงบ้านหลวงประกอบนิติสาร (หมายเลข 22)	88
34 การปรับปรุงบ้านเรียนรัฐชุมชน	92
35 ภาพบรรยากาศงานเปิดบ้านเรียนรัฐ	96
36 ภาพร้านอาหารกลางคืนในชุมชน	117
37 ภาพแผนผังการสนทนากลุ่มย่อยในชุมชน	119
38 แสดงกิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน	123
39 แสดงกิจกรรมเดินสำรวจชุมชน	124
40 แสดงกิจกรรมการประชุมร่วมหาแนวทางระยะที่ 3	125
41 แสดงกิจกรรมการประชุมร่วมกลุ่มร้านอาหารกลางคืน	127
42 แสดงการกำหนดแนวทางอนุรักษ์ในเขตชุมชนริมน้ำจันทบูรและพื้นที่ต่อเนื่อง	134
43 แสดงรับฟังความเห็นของชุมชนในการปรับปรุงทางกายภาพศูนย์ข้อมูล	136
44 แสดงการจัดเวทีประชุมประชาคม	139
45 แสดงกิจกรรมการพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกัน	148
46 แสดงผังความคิดการอนุรักษ์ ของชุมชนริมน้ำจันทบูร	149
47 การระดมทุนปรับปรุงบ้านหลวงราชไมตรี	151
48 บ้านหลวงราชไมตรี ก่อนปรับปรุง	151
49 แสดงการปรับปรุงโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี	152
50 โรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี	152
51 การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ	153

บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

การพัฒนาประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมาเน้น มุ่งพัฒนาโดยเน้นเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง เพื่อมารับกับอุตสาหกรรมตามนโยบายการพัฒนาประเทศโดยรวม การพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและเกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่ความทันสมัย ซึ่งระบบพัฒนาตามแนวทางนี้ก่อให้เกิดกระบวนการที่นำมาสู่การพัฒนาแบบแยกส่วนเน้นการสร้างให้คนมีความชำนาญเฉพาะด้านเพื่อมารับการพัฒนาอุตสาหกรรม

การพัฒนาแบบแยกส่วนนี้แม้จะก่อให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุและทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็ว แต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างรวดเร็วเช่นกัน เนื่องจากการพัฒนาตามแนวทางนี้ได้ลดทอนทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่ในรูปง่ายและเน้นความสะดวกสบาย รวดเร็ว ทันใจ ดังเช่นเรื่องของความรู้ก็ถูกตัดทอนหรือคัดสรรให้คนรู้เฉพาะสิ่งชำนาญเฉพาะด้านซึ่งสถานการณ์นี้ทำให้คนถูกลดทอนศักยภาพในการรับรู้เชิงองค์รวมลดทอน ความรู้แบบบูรณาการ ความรู้ในเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไปโดยปริยาย

สถานการณ์ดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดแบบแยกส่วน ซึ่งไม่เอื้อให้คน กลุ่มคน ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยตัวเองรวมไปถึงการขาดโอกาสในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยชุมชนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

จากสถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการปฏิรูปสังคมโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นตัวตั้ง ดังจะเห็นได้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10 (พ.ศ. 2540-2554) โดยยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศอย่างรอบด้านขณะเดียวกันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยและสังคมไทยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย รวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด และกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น บนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญา การสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิต ทำให้เกิดความมั่นคงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง และยังคงรักษาเอกลักษณ์ที่นำภาคภูมิไจรวมทั้งวัฒนธรรมอันดีงาม ควบคู่ไปกับการพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ดังนั้น ชุมชนซึ่งเป็นสังคมขนาดกลางที่เชื่อมโยงสังคมขนาดเล็กคือ บ้าน โรงเรียน

กับสังคมใหญ่คือ ประเทศชาติและโลก ชุมชน มีทั้งบุคคล องค์ความรู้และสถานที่สามารถให้ การศึกษา ในการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ ชุมชนหรือท้องถิ่นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ใน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่เป็นอยู่ในสังคมนั้นๆ ชุมชนที่มีศักยภาพใน การพึ่งพาตนเอง ได้อาศัยศิลปวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีจิตวิญญาณผูกพันกัน มีความรักใคร่สามัคคีช่วยเหลือแบ่งปันกัน สามารถควบคุมและจัดการปัญหาท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ เป็นชุมชนที่ เข้มแข็ง พร้อมรับผลกระทบจากภายนอกได้ (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามพิทยาพงศ์, 2540: 8 – 10) การจะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้นั้นสมาชิกในชุมชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาและ สืบสานองค์ความรู้ ศิลปวัฒนธรรม วิถีภูมิปัญญาและกระบวนการถ่ายทอดความรู้โดยผู้รู้หรือปราชญ์ ท้องถิ่นในชุมชนเพื่อสืบทอดสู่คนรุ่นสู่รุ่นให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมชุมชน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ ของชุมชน พื้นที่ของชุมชนได้มีส่วนร่วมกันในการสร้างสรรค์กิจกรรมของการเรียนรู้การถ่ายทอด ความรู้ต่างๆ ในชุมชน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนควรเป็นกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถของชาวชุมชน ให้สามารถสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยการร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ และปฏิบัติการร่วมกันอย่างมีขั้นตอน มีแผนปฏิบัติการ มีระบบงานที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลดี ต่อการพัฒนาชุมชนโดยองค์รวม ก่อให้เกิดกระบวนการชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนปรากฏการณ์ ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับ ครรชิต พุทธโกษา (2554: 1) ที่กล่าวว่า การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่ม ทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชน ชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับ การใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็นรวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การ วิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับและการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา ท้องถิ่น

นอกเหนือจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว การสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือชุมชนที่มีการสื่อสารองค์การที่ดีอันส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและ ยั่งยืนจะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิดโดยใช้ เหตุผลและพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการแสวงหา สร้าง พัฒนา จัดการความรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบดังนั้นชุมชนเองและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงมีบทบาท สำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอด้วยการชี้ให้เห็น ความสำคัญ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วน ร่วมที่เหมาะสมมุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมแบบค่อยเป็นค่อยไป

รวมทั้งสร้างเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นอย่างเข้าใจ

การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนั้น ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิมของชุมชน ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีชีวิตทั้งหมด หรือจะมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ และควรเกิดจากข้อเสนอแนะโดยผ่านความเห็นชอบของเสียงส่วนมากของชุมชน ในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือกิจกรรมการเรียนรู้นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เรียนรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวมหรือ การสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อความเข้มแข็งทางด้านศิลปวัฒนธรรมให้เกิดแก่ชุมชน สร้างความสามัคคีและจิตสำนึกสาธารณะและที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่นพร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคมดำรงอยู่อย่างยั่งยืน โดยผสมผสานภูมิปัญญา การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วย การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนเด็กและเยาวชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะต้องใช้งบประมาณของประเทศมากมายสูญเปล่าแล้ว ยังทำให้ชุมชนพัฒนาไปได้อย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นอีกชุมชนที่มีลักษณะที่ชี้ให้เห็นถึงชุมชนเข้มแข็งเพราะชาวชุมชนมีความร่วมมือในการกันทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีการร่วมกันจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนคนรุ่นหลังและหน่วยงานภายนอกโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นแกน อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เป็นชุมชนเก่าแก่กว่า 300 ปี ที่ยังคงรักษา ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมผสมผสานกันหลายเชื้อชาติ ทั้ง ไทย จีน มอญ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน ชาวชุมชนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างกลมกลืน มีความรัก ความสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่น เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างทั้งในเรื่องศาสนา ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมแต่สามารถบูรณาการได้เป็นหนึ่งเดียวอย่างลงตัว

ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นชุมชนเก่าแก่ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยทำเลที่ตั้งเหมาะสม ต่อการคมนาคมสะดวก ทำให้มีคนไทย คนจีน และคนญวน เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก ทั้งข้าราชการ พ่อค้า คหบดี เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนต่างเชื้อชาติ ศาสนา ในอดีตราว 100 ปีก่อน ย่านชุมชนริมน้ำจันทบูรมีความเจริญรุ่งเรืองมากมีถนนสายแรกของจังหวัดคือถนนเลียบบนที่ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นถนนสุขาภิบาล หัวถนนคือย่านท่าหลวงเป็นชุมชนทางการค้าขาย การคมนาคมขนส่ง และเป็นที่ตั้งของส่วนราชการเรียกกันว่าตลาดเหนือ ตอนกลางเรียกว่าตลาดกลางเป็นศูนย์กลางการค้าทั้งขายส่ง และขายปลีก มีท่าเรือสำหรับการคมนาคมขนส่ง

หลายท่าตอนปลายถนนเรียกว่าตลาดล่าง เป็นศูนย์กลางการผลิตงานหัตถกรรมและค้าขาย เบ็ดเตล็ด เช่น ทอเสื่อ ทำพลอย ตีเหล็ก รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ประมง อาหารคาวหวาน และขนมพื้นบ้านต่างๆ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนญวนคาทอลิกและกลุ่มคนจีน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2442) เมืองจันทบูร ได้รับการจัดตั้งเป็นมณฑลจันทบูร และย่านท่าหลวงเป็นที่ตั้งของอำเภอท่าหลวง สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสเมืองจันทบูรหลายครั้ง ครั้งสำคัญคือ พ.ศ.2419 และ พ.ศ.2450 แต่ครั้งมีการสร้างท่าน้ำรับเสด็จระดับธงและประทีปโคมไฟอย่างงดงามริมน้ำจันทบูรจึงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อถนนเข้ามาแทนที่การสัญจรทางน้ำ ชุมชนริมน้ำจันทบูรก็ค่อยๆ ลดเลือนบทบาทด้านการค้าและการคมนาคม ประกอบกับการขยายเมือง การเกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2533 และเกิดน้ำท่วมใหญ่เมื่อปี 2542 การค้าพลอยซบเซาลง และลูกหลานส่วนหนึ่งออกนอกพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนริมน้ำจันทบูรค่อนข้างเจียบเหงาจนกระทั่งปี 2552 เมื่อสำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรีมีนโยบายที่จะพัฒนาย่านเก่านี้ให้กลับมาเป็นย่านการค้าที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง จึงได้จัดให้มีการทำประชาคมเพื่อกำหนดทิศทางการอนุรักษ์และพัฒนา เกิดกลุ่มอาสาสมัครทำงานเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาชุมชน ในนามของ "คณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร" ร่วมกันดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูชุมชน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และความเป็นย่านการค้าสืบสานเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ภายใต้แนวความคิด **"วัฒนธรรมนำการค้า"** โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์และข้อตกลงร่วมกันว่า"จะร่วมมือกันสร้างจิตสำนึก และความสามัคคีของชุมชนในการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ ฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้า สืบสานเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของชุมชน และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาย่านริมน้ำจันทบูรให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี" ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา และการบริหารจัดการชุมชนริมน้ำจันทบูรให้มีความยั่งยืนเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของจังหวัดจันทบุรีสืบไป ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็น **"ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร"** เพื่อดำเนินกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ร่วมกันโดยเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มีความน่าสนใจและเป็นประเด็นสำคัญที่จะศึกษาเนื่องจากชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร ได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนของตนเองร่วมกัน จนได้รับรางวัลการยอมรับจากกระทรวงพาณิชย์ ให้เป็นชุมชนต้นแบบที่ใช้กระบวนการพัฒนาที่เน้นวัฒนธรรมนำเศรษฐกิจและประสบผลสำเร็จในการพัฒนา จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ว่า ชาวชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างไรในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและกระบวนการเหล่านี้ส่งผลกระทบกับกระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนอย่างไร เพื่อสกัดให้ได้ความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศต่อไป

2. ความมุ่งหมาย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

3. ความสำคัญ

ผลการวิจัยเป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

นอกจากนี้ข้อมูลองค์ความรู้เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรมน้ำจันทบูรในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ยังนำไปสู่การวิเคราะห์ผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านปัจจัยภายในและภายนอก ด้านทัศนคติ วิธีการดำรงชีวิต ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน อันจะช่วยให้เห็นถึงแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนรมน้ำจันทบูรต่อไป

ผลจากวิจัยที่ได้รับยังเป็นแนวทางให้กับบุคคลชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ในการปรับประยุกต์เพื่อการส่งเสริมนโยบาย ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สามารถนำกระบวนการที่ศึกษาความรู้ได้จากผลวิจัยที่วิเคราะห์ไปต่อยอดปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียง

4. ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย การเก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนที่พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ได้แก่ ชุมชนรมน้ำจันทบูร หมู่ที่ 5,6,7 ต.ท่าหลวง อําเภอมือง จังหวัดจันทบุรี

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ คณะทำงานชมรมพัฒนาชุมชนรมน้ำจันทบูร ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ หน่วยงานภายนอกที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

5. นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการทางสังคมของคนในชุมชนที่มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนรมน้ำจันทบูรบนฐานของเหตุผล ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ สภาพแวดล้อม ศักยภาพชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยชุมชนร่วมกันตัดสินใจ กำหนดนโยบาย คิดวางแผนตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ร่วมค้นหาปัญหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา
- ร่วมกำหนดความต้องการ

- ร่วมวางแผน, วัตถุประสงค์, วิธีการ, ทำแผน
- ร่วมปฏิบัติ
- ร่วมแบ่งผลประโยชน์
- ร่วมประเมินผลการปฏิบัติการด้วยความสมัครใจ

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนของ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง อันได้แก่ การพัฒนา ทางด้านแนวคิดในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาทางด้านกระบวนการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผ่านกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมที่ชุมชนร่วมกันในการ จัดการ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยร่วมคิดวิเคราะห์แสวงหาทางเลือก ดำเนินการ และ ประเมินผลการเรียนรู้ กระบวนการนี้ทำให้เกิดความรู้สึกรักชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน และเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง ความรู้ ทักษะ และทักษะของชุมชน การจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมเรียนรู้ของชุมชนที่ จัดตั้งขึ้นโดยชุมชนเอง และแหล่งเรียนรู้ที่องค์กรพัฒนาจากภายนอกชุมชนเข้ามาจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ ชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นแหล่ง เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชาวชุมชน

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้ง ในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวก และทางลบ อาจขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้ กลุ่มเป้าหมาย หรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน
- ทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของ ชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต
- ทางด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม
- ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน
- ด้านเศรษฐกิจในชุมชน

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน
- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน

บทที่ 2

แนวคิดในการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
กรณีศึกษา: ชุมชนริมน้ำจันทบูรโดยมุ่งศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร”ผู้วิจัยได้เรียบเรียงลำดับการศึกษา
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี

1.1 ขนาดและที่ตั้ง

1.2 การปกครอง

1.3 ประชากร

1.4 ลักษณะภูมิประเทศ

1.5 ลักษณะภูมิอากาศ

1.6 การคมนาคมขนส่ง

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

2.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.4 การมีส่วนร่วมกับการเสริมสร้างพลังชุมชน

3. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ชุมชน

3.1 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

3.2 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

4. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และความหมายของกระบวนการเรียนรู้

4.1 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้

5. ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

5.1 ปัจจัยภายใน

5.2 ปัจจัยภายนอก

6. ความหมายของศิลปวัฒนธรรม

7. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

8. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม

9. แหล่งเรียนรู้ชุมชน

9.1 ความหมายของชุมชน

10. ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

11. การสังเคราะห์แนวคิดและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดทางชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย ทิศเหนือติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว และปราจีนบุรี ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดตราด และประเทศกัมพูชา ทิศใต้ติดกับอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับจังหวัดระยองและชลบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 245 กิโลเมตร สภาพพื้นที่มีทั้งป่าไม้ ภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่มน้ำ และ ที่ราบชายฝั่งทะเล (กรมการปกครอง, 2553: ออนไลน์)

จันทบุรีเป็นเมืองเก่าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เชื่อกันว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี สร้างขึ้นโดยชนชาติ ชอง บางตำนานก็ว่าสร้างโดยชนชาติ ขอม หัวเมืองเดิมตามศิลาจารึกเรียกว่า "ควนตราบุรี" ชาวพื้นเมืองเรียกว่า "เมืองกาไว" ตามชื่อผู้ปกครอง เมืองจันทบุรีเดิมตั้งอยู่บริเวณหน้าเขาสระบาป มีชนพื้นเมืองเดิมอาศัยอยู่เรียกว่า ชาวชอง มีภาษาพูดเป็นภาษาของตนเอง แตกต่างจากภาษาไทยและภาษาเขมร ผู้ครองเมืองที่ยิ่งใหญ่ในตำนานคือ พระเจ้าพรหมทัต (พ.ศ. 1349 - พ.ศ. 1399) ครั้นถึงปี พ.ศ. 1800 ได้มีการย้ายถิ่นฐานมาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านห้วยวัง ตำบล พงทลาย ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำจันทบุรีในปัจจุบัน

ต่อมาปี พ.ศ. 2200 ได้ย้ายมาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุ่ม อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ในปี พ.ศ. 2310 หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียกรุงให้แก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เข้ายึดเมืองจันทบุรีเพื่อใช้เป็นแหล่งสะสมเสบียงอาหารและรวบรวมกำลังพลในการกอบกู้ กรุงศรีอยุธยาคืนจากพม่า ในคราวนั้นเจ้าเมืองจันทบูรณ นามเจ้าขรัวหลาน (ยศเจ้าเมืองจันทบุรีเดิม) ซึ่งราษฎรเลือกขึ้นเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา โดยหวังว่า พระยาจันทบูรณ จะช่วยปกป้อง รักษาเมืองจันทบูรณ ให้อยู่รอดสืบต่อไป ได้ต่อต้านกองทัพของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดย พระยาจันทบูรณ ได้พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้เมืองจันทบุรีอยู่รอดเป็นอิสระ รักษาแผ่นดินไว้ให้ชนชาติบูรพา แต่สุดท้ายก็ต้องปราชัยพ่ายแพ้แก่กองทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยพระองค์ทรงใช้พญาช้างศึกบุกชนกำแพงเมืองจนสามารถเข้าตีเมืองเอาไว้ได้สำเร็จ เจ้าเมืองจันทบูรณได้หลบภัยไปอยู่อาณาจักรกัมพูชาจนถึงแก่อสัญกรรม เมืองจันทบุรีจึงตกเป็นของสยามนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 ฝรั่งเศสได้เข้ายึดเมืองจันทบุรีไว้นานถึง 11 ปี เนื่องจากไทย มีข้อพิพาทเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง โดยฝรั่งเศสกล่าวหาว่าไทยล่วงล้ำดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศส ส่วนไทยได้อ้างว่าดินแดนดังกล่าวเป็นของไทย ฝ่ายไทยเห็นว่าจะต่อสู้ทางทหารฝรั่งเศสไม่ได้จึงขอเปิดการเจรจา ทางฝรั่งเศสยึดคำขาด โดยฝ่ายไทยต้องยอมยกดินแดนที่เป็นข้อพิพาทรวมทั้งเกาะทั้งหมดในลำน้ำโขง พร้อมเงินอีกหนึ่งล้านฟรังก์ และสามล้านบาท โดยจนกว่าจะดำเนินการเสร็จฝรั่งเศสจะยึดเมืองจันทบุรีไว้ก่อน แต่เมื่อทางไทยดำเนินการเสร็จ

ฝรั่งเศสไม่ได้ถอนกำลังออก ฝ่ายไทยจึงยอมยกเมืองตราดและเมืองปัจจนคีรีเขต (เกาะกง) เพื่อแลกกับเมืองจันทบุรี และอีกหนึ่งปีต่อมาไทยยอมยกเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ เพื่อแลกเมืองตราดคืนมา แต่ฝรั่งเศสไม่ได้คืนเมืองปัจจนคีรีเขตแต่อย่างใด ปัจจุบันเมืองปัจจนคีรีเขตจึงอยู่การปกครองของกัมพูชา ต่อมา มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล จัดตั้งมณฑลจันทบุรี โดยมีเมืองจันทบุรี ระยอง และตราดอยู่ในเขตการปกครองจนถึงปี พ.ศ. 2476 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลและได้จัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ โดยแบ่งออกเป็นจังหวัดและอำเภอ ดังนั้นเมืองจันทบุรีจึงมีฐานะเป็นจังหวัดจนถึงปัจจุบันนี้

1.1 ขนาดและที่ตั้ง

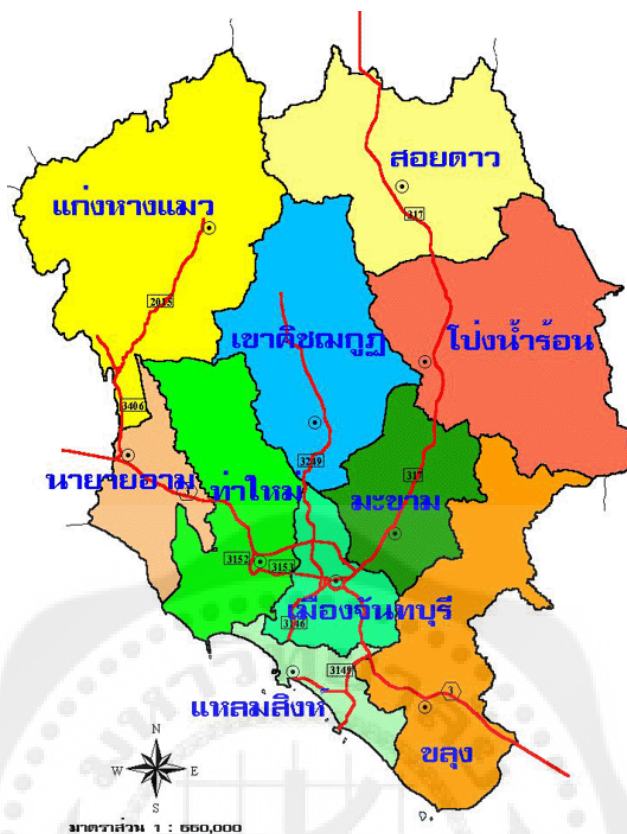
จังหวัดจันทบุรีตั้งอยู่บนพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12-13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101-102 องศาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 245 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,961,250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.6 ของพื้นที่ภาคตะวันออก และเท่ากับร้อยละ 1.8 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

1. ทิศเหนือ ติดจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี
2. ทิศตะวันออก ติดจังหวัดตราดและประเทศกัมพูชา
3. ทิศใต้ ติดอ่าวไทย
4. ทิศตะวันตก ติดจังหวัดระยองและจังหวัดชลบุรี

1.2 การปกครอง

การปกครองแบ่งออกเป็น 9 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ

1. อำเภอเมืองจันทบุรี	พื้นที่ 253 ตารางกิโลเมตร
2. อำเภอท่าใหม่	พื้นที่ 756 ตารางกิโลเมตร
3. อำเภอขลุง	พื้นที่ 613 ตารางกิโลเมตร
4. อำเภอแหลมสิงห์	พื้นที่ 191 ตารางกิโลเมตร
5. อำเภอโป่งน้ำร้อน	พื้นที่ 927 ตารางกิโลเมตร
6. อำเภอมะขาม	พื้นที่ 480 ตารางกิโลเมตร
7. อำเภอสอยดาว	พื้นที่ 734 ตารางกิโลเมตร
8. อำเภอนายายอาม	พื้นที่ 1,254 ตารางกิโลเมตร
9. อำเภอแก่งหางแมว	พื้นที่ 300 ตารางกิโลเมตร
10. กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ	พื้นที่ 830 ตารางกิโลเมตร

ภาพประกอบ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งและเขตปกครองจังหวัดจันทบุรี

1.3 ประชากร

ประชากรของจังหวัดจันทบุรี ปี 2551 รวมทั้งสิ้น 508,020 คน เป็นชาย 250,599 คน เป็นหญิง 257,421 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด คือ อำเภอท่าใหม่ มีจำนวน 53,362 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองจันทบุรี มีจำนวน 52,031 คน อำเภอชลุม มีจำนวน 40,021 คน อำเภอแก่งหางแมว มีจำนวน 38,225 คน อำเภอสอยดาว มีจำนวน 35,832 คน อำเภอโป่งน้ำร้อน มีจำนวน 31,223 คน อำเภอนายายอาม มีจำนวน 28,662 คน อำเภอมะขาม มีจำนวน 28,041 คน กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ มีจำนวน 19,669 คน และอำเภอแหลมสิงห์ มีจำนวน 14,790 คน

1.4 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก เป็นป่าไม้ ภูเขา และที่ราบสูง เป็นส่วนใหญ่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 30-190 เมตร ทิศใต้เป็นชายฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นอ่าวแหลมและหาดทราย สูงจากระดับน้ำทะเล 30-190 เมตร

พื้นที่จังหวัดจันทบุรี แยกลักษณะภูมิประเทศออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ภูเขาสูงและเนินเขา ได้แก่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือติดกับจังหวัดระยองและจังหวัดฉะเชิงเทรา ในเขตอำเภอแก่งหางแมว มีเขาชะมูล ชะอม และลำปลายปรกฏ เป็นต้นกำเนิดลำน้ำ

สาขาของคลอง โตนด ทางตอนเหนือและตะวันออกมีทิวเขาจันทบุรีประกอบด้วย เขาสอยดาวเหนือ เขาตะเคียนทอง เขาพระบาทพลวง เขาปล้อง เขาสอยดาวใต้ทิวเขาจันทบุรีทอดตัวจากเขตติดต่อ จังหวัดสระแก้ว ลงมาตอนกลางของจังหวัด บรรจบกับเขาสามง่ามของทิวเขาบรรทัด ทิวเขาจันทบุรี ครอบคลุมพื้นที่ ด้านตะวันออกของกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ ตะวันตกของอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน ส่วนเขาสามง่ามอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอโป่งน้ำร้อน ตะวันออกของอำเภอนายายอาม และตอนเหนือของอำเภอขลุง ส่วนเนินเขามีกระจายอยู่ทั่วไปในทุกอำเภอ/กิ่งอำเภอ

2. ที่ราบสูงและที่ราบเชิงเขา ได้แก่ด้านตะวันออกของเขาสอยดาวจดชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ด้านใต้ของเขาสามง่าม พื้นที่ตอนกลางอำเภอขลุงและตะวันออกของอำเภอมะขาม อีกบริเวณหนึ่งระหว่างเขาสอยดาวกับเขาชะมูลในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมวกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏและทางตอนเหนือของอำเภอท่าใหม่

3. ที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ลุ่มน้ำคลองโตนด ไหลผ่านอำเภอแก่งหางแมว กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ อำเภอท่าใหม่ ลุ่มน้ำจันทบุรีไหลผ่านทางตะวันตกของอำเภอมะขาม อำเภอเมืองจันทบุรีและอำเภอแหลมสิงห์ ลุ่มน้ำพังราดมีเฉพาะลำน้ำสาขาอยู่ในพื้นที่อำเภอนายายอาม แล้วไหลไปบรรจบกับลำน้ำสาขาจากอำเภอแกลง จังหวัดระยอง รวมเป็นลำน้ำพังราดไหลลงใต้เป็นแนวระหว่างจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดระยอง ลุ่มน้ำเวฬุไหลจากเหนือลงใต้ในเขตอำเภอขลุง ส่วนที่ราบชายฝั่งทะเลได้แก่ พื้นที่ตอนใต้ของอำเภอนายายอาม อำเภอท่าใหม่ อำเภอแหลมสิงห์และอำเภอ ขลุง

1.5 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปจังหวัดจันทบุรีตั้งอยู่ในเขตที่มีอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุก ติดต่อกันประมาณ 6 เดือนต่อปี และในปี พ.ศ. 2542 มีฝนตกจำนวน 182 วัน วัดปริมาณน้ำฝน โดยรวม 3,509.40 มิลลิเมตร และเดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุดในรอบปี คือ เดือนธันวาคม วัดได้ 13.10 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 28.46 องศาเซลเซียส ประกอบด้วย 3 ฤดู คือ

1. ฤดูร้อน ตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม
2. ฤดูฝน ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม
3. ฤดูหนาว ตั้งแต่กลางเดือนพฤศจิกายนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

1.6 การคมนาคมขนส่ง

การเดินทางสู่จังหวัดจันทบุรีมีเส้นทางดังนี้

1. เส้นทางสายกรุงเทพฯ-ชลบุรี-พัทยา-บ้านฉาง-ระยอง-จันทบุรี โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) ระยะทางประมาณ 291 กิโลเมตร
2. เส้นทางสายกรุงเทพฯ-ชลบุรี-ศรีราชา-บ้านฉาง-ระยอง-จันทบุรี โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 36 (ถนนเมืองพัทยา-ระยอง) ระยะทางประมาณ 254 กิโลเมตร

3. เส้นทางสายกรุงเทพฯ-ชลบุรี-แกลง-จันทบุรี โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ถนนชลบุรี-แกลง) ระยะทางประมาณ 245 กิโลเมตร
4. เส้นทางยุทธศาสตร์เชื่อมระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านปราจีนบุรี ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 (ถนนสุวรรณศร) เข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 317 (ถนนจันทบุรี-สระแก้ว) ผ่านอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม เข้าสู่จังหวัดจันทบุรี
5. เส้นทางจันทบุรี-ตราด ระยะทาง 78 กิโลเมตร
6. เส้นทางจันทบุรี-ระยอง ระยะทาง 103 กิโลเมตร
7. เส้นทางจันทบุรี-ชลบุรี ระยะทาง 155 กิโลเมตร

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทย ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) โดยแผนดังกล่าวให้ความสำคัญกับการมุ่งพัฒนาคนมากกว่าการเน้นเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง การพัฒนาโดยใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้งนั้นก่อให้เกิดการพัฒนาที่ตึงเครียดไม่รอบด้านก่อให้เกิดปัญหาด้านอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาเรื่องคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงปัญหาคุณภาพชีวิตของคนโดยรวมของชุมชน เป็นภาพสะท้อนว่า ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาชุมชนที่เน้นการพัฒนาเฉพาะด้านเป็นยุทธศาสตร์ที่ยังไม่สมบูรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2552: 9) ที่ว่า

“ยุทธศาสตร์ที่ดี มีประสิทธิภาพ เป็นยุทธศาสตร์ที่มีภาพรวมที่ชัดเจน เป็นภาพประกอบครบทุกด้าน ไม่ปรากฏแต่เพียงด้านหนึ่งด้านเดียว เป็นภาพประกอบสมบูรณ์ อันเป็นความหมายของบูรณาการ การทำให้สมบูรณ์...

ยุทธศาสตร์ที่ดีไม่เน้นพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว มุ่งแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนารายได้ของท้องถิ่นโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น...

ยุทธศาสตร์ที่ดีเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เอาปัญหา ความต้องการ ทนท้องถิ่น และสภาพความเป็นจริงทั้งหมดเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาแนวทางและเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาและเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน“

การพัฒนาตามยุทธศาสตร์ที่ เสรี พงศ์พิศ กล่าวถึงนี้ จะต้องให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง ดังนั้น ทิศทางการพัฒนาชุมชนจึงต้องเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ซึ่งกระบวนการพัฒนาดังกล่าวนี้นี้เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาแบบบนลงล่างหรือการพัฒนาแนวตั้ง มาเป็นแบบล่างขึ้นบนหรือการพัฒนาแนวราบ ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley, 1984: 17) ที่ว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing Ingredient) ในกระบวนการพัฒนา

การพัฒนาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากและเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมายเกี่ยวกับปัจจัย ขั้นตอน กระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเอาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ และร่วมรับผลจากการปฏิบัติการนั้น โดยกระบวนการทางสังคมของชุมชนนี้ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุชาดา จักรพิสุทธิ์ (2547: 18-23) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมี 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิและหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen; & Uphoff, 1981: 6) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอธิบายถึงมิติของการมีส่วนร่วม 4 มิติ ที่สมาชิกของชุมชนต้องมีส่วนร่วม ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

เสรี พงศ์พิศ (2550: 152-153) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ว่า

“การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทู่น ของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แต่เพียงรูปแบบ เช่น การเลือกตั้งในทุกระดับ แล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายความว่า หลังเลือกตั้ง

ประชาชนมีหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เพียงไปหา 5-15% มาสมทบโครงการที่องค์กรจากภายนอกนำเข้าให้ ไม่ใช่แค่การไปช่วยเก็บข้อมูลให้ข้าราชการที่บอกว่าจะเอาไปทำโครงการมาพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอโครงการแล้วก็มีรับรองแล้วอ้างว่าเป็นประชาพิจารณ์ การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง“

องค์การสหประชาชาติ (United Nation. 1981: 5) และรีเดอร์ (Reeder. 1974: 39) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคมทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงหมายถึง กระบวนการทางสังคมของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาชุมชนของตนเองบนฐานของเหตุผล ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ สภาพแวดล้อม ศักยภาพของชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยชุมชนร่วมกันในการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย การร่วมคิดวางแผน การร่วมตัดสินใจ และการปฏิบัติตามแผนการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การปฏิบัติการ ซึ่งปฏิบัติการการมีส่วนร่วมดังกล่าว มีความสอดคล้องกับฐานความคิดและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน และเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดจากความสมัครใจของสมาชิกในชุมชน

2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้การพัฒนาชุมชนมีแนวโน้มที่จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดพลังของชุมชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของการร่วมเป็นเจ้าของในการคิดสร้างสรรค์โครงการในการพัฒนาชุมชนของตนเอง การที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการคิดและร่วมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนนั้น มีปัจจัยอันเป็นเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม ซึ่งนักวิชาการได้นำเสนอแนวคิดไว้ดังนี้

ประยูร ศรีประสาธน์ (2542: 5) ได้นำเสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

แนวคิดของ ประยูร ศรีประสาธน์ สอดคล้องกับแนวคิดของ คูฟแมน (Koutman. 1949: 7) ที่ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่สมาชิกชุมชนมีความสนใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้น ปัจจัยอันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญประการแรก คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เพราะงานการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นงานเสียสละ การที่สมาชิกมีความยากลำบากเรื่องภาวะเศรษฐกิจ จึงเป็นเรื่องยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วม แต่การพัฒนาโดยเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจของสมาชิกชุมชน จะเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมปัจจัยหนึ่ง ซึ่งปัจจัยนี้จะส่งผลมาสู่ปัจจัยเกี่ยวกับการศึกษาหรือกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ถ้าสมาชิกในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความตระหนักถึงปัญหาของชุมชน สมาชิกก็จะไม่ยากเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ยังไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้สมาชิกในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ในด้านของเพศก็เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเช่นกัน

ปัจจัยเกี่ยวกับระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน ส่งผลต่อสำนึกของสมาชิกในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ สมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานมักจะมีความรู้สึกผูกพันรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนของตนเอง จึงเกิดความตระหนักในสำคัญของชุมชน อยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ปัจจัยด้านการสื่อสารในชุมชน เพราะการที่สมาชิกในชุมชนรับทราบข่าวสารอย่างทั่วถึงก็จะเพิ่มโอกาสในการดึงสมาชิกที่ให้ความสนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

2.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง มีกระบวนการขั้นตอนที่นักวิชาการได้เสนอแนวคิดเอาไว้ และผู้วิจัยประมวลได้ดังนี้

อคิน รพีพัฒน์ (2547: 49) สรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

อภิญา กังสนารักษ์ (2544: 14-15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินการ รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการเพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผล รวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันก็ได้

นอกจากนี้ ฟอ์นารอฟ (Fornaroff.1980: 104) แสดงทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่ามีขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึง การตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

2. การดำเนินงาน

3. การใช้บริการจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

จากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการ ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. การค้นปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข

2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ

3. ลำดับความสำคัญ

4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานโดยชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนจัดทำแผนแม่บท ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการ

5. ดำเนินงานตามแผน

6. ประเมินผล

2.4 การมีส่วนร่วมกับการเสริมสร้างพลังชุมชน

การสร้างพลังชุมชน (Community Empowerment) เป็นกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมที่ส่งเสริมให้บุคคลและชุมชนนำศักยภาพของตนเอง นำเอาภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งการสร้างพลังชุมชนจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อการร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งจะก่อให้เกิดพลังในการจัดการในการพัฒนาชุมชนด้วยตัวของชุมชนเองอย่างยั่งยืน

การสร้างพลังชุมชนนอกจากจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักแล้ว ยังต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้พลังชุมชนเกิดขึ้นด้วย

การสร้างพลังชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่บุคคลสามารถกระทำร่วมกับบุคคลอื่นในชุมชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงปรารถนา แต่ไม่ใช้การครอบงำทางความคิด

การสร้างพลังชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มคนโดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจแก้ปัญหา และปฏิบัติการร่วมกัน โดยใช้การสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นระหว่างกันก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง กระบวนการสร้างพลังชุมชนตามแนวทางดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ เปาโล แฟร์ ที่ได้เสนอแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลังอำนาจในตัวเอง (Empowerment) โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาหรือกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่า เป็นกระบวนการปลดปล่อยมวลชนจากวงจรการกดขี่โดยเรียกร้องให้ผู้เข้าศึกษาในระบบโรงเรียนได้ตระหนักรู้เท่าทันในเป้าหมายของการศึกษาที่ถูกยึดเยียดหรือที่ เปาโล แฟร์ เรียกว่า “มโนสำนึกหลง” (False Consciousness) ให้แก่มวลชน

การเรียกร้องดังกล่าวนี้เน้นให้มวลชนตระหนักถึง “การสร้างพลังมวลชน” ที่เกิดจากการเรียนรู้ระหว่างตนเองกับกลุ่ม เรียนรู้ตนเองกับบริบทต่างๆ รอบตัวทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ก็คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและสภาพแวดล้อมรอบตัว สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยสิ่งแวดล้อมรอบตัวเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นด้วยพลังกลุ่มของตนเองได้

การสร้างพลังชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่เกิดจากการที่คนในชุมชนร่วมกันตัดสินใจ คิด และวางแผนเพื่อปฏิบัติการร่วมกันในการพัฒนาชุมชนโดยปราศจากอำนาจครอบงำจากภายนอก

การสร้างพลังชุมชนมีรากฐานมาจากความเชื่อในพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาหรือพลังในการคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยเน้นการฟังความคิดเห็นของชุมชนเอง รวมถึงเชื่อในศักยภาพในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทำจากศักยภาพและความต้องการของชุมชน ด้วยเหตุนี้ คำว่า การพัฒนาจึงหมายถึงการสร้างเสริมศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาโดยการพึ่งตนเอง ซึ่งพลังของชุมชนดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในท้ายที่สุด

การสร้างพลังชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งนี้อาจพิจารณาได้จากพลัง 5 พลังคือ

1. พลังกลุ่ม เกิดจากการร่วมคิด การรวมกลุ่ม
2. พลังความคิด เกิดจากการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ
3. พลังการจัดการ เกิดจากการร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา
4. พลังภูมิปัญญา เกิดจากการร่วมสรุปบทเรียนและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำ/ปฏิบัติ

5. พลังปิตเกิดจากการร่วมกับผลการกระทำทั้งผลทางลบและผลทางบวก

พลังทั้ง 5 นี้ พนัส พฤษสุนันท์และคณะ (2545: 2-4) ได้กล่าวถึงรายละเอียดของแต่ละพลัง ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเอาไว้ดังนี้

1. พลังกลุ่ม คือ พลังที่เกิดจากการรวมตัวของชาวชุมชน เข้าเป็นกลุ่มเพื่อร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ปฏิบัติการ และร่วมสรุปผลการดำเนินการ โดยมี “ผู้นำกลุ่ม” ซึ่งเป็นผู้ที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนยอมรับเป็นผู้รวมกลุ่มคนเพื่อการแก้ไขปัญหาหรือเพื่อพัฒนาชุมชน ผู้นำกลุ่มอาจเป็นผู้นำ

ตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ครู อาสาสมัคร พระสงฆ์ หรือคนผู้ที่เป็นที่นับถือของชาวชุมชน

2. พลังความคิด พลังความคิดเกิดจากการระดมความคิดของสมาชิกในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์และตัดสินใจด้วยความไตร่ตรองจนเกิดความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มหรือในชุมชน เป็นพลังความคิดที่ได้รับการยอมรับร่วมกัน พลังความคิดที่เกิดจากการระดมความคิดนี้ก่อให้เกิดความคิดที่หลากหลาย และมีมุมมองจากหลายมิติในการพิจารณาตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาหรือดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

3. พลังการจัดการ คือ พลังที่เกิดจากการแบ่งงานและความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามที่ได้ตกลงกันไว้ของกลุ่ม โดยต้องทำให้สมาชิกทุกคนเกิดความเข้าใจในองค์รวมของการพัฒนา ซึ่งหมายถึง เป้าหมาย วิธีการดำเนินการ บริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น บริบทของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพของพื้นที่ เพื่อให้การทำงานพัฒนาชุมชนสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายและแผนงานที่ร่วมกันกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับที่ สีลาภรณ์ นาครทรรพ ได้สรุปถึงเรื่องการสร้างพลังชุมชนว่า การดำรงรักษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่จะนำมาสู่พลังชุมชน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสปัจเจกชนนิยม และวัตถุนิยม จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการแนวใหม่ เพราะชุมชนเป็นที่รวมของคนเข้ามาสัมพันธ์กัน ซึ่งกระบวนการจัดการดังกล่าวนี้ จะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชน การเปิดโอกาสให้มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน เรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการทำงานพัฒนาชุมชน รวมถึงการดำเนินงานและการติดตามผลการดำเนินงานร่วมกัน โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเป็นหลักในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการ

4. พลังภูมิปัญญา คือ พลังที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ การประชุมปรึกษาหารือ การประเมินตนเองและการประเมินผลงานที่ทำโดยกลุ่มหรือเครือข่ายของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง แล้วสามารถสรุปสังเคราะห์ขึ้นเป็นบทเรียนเฉพาะ บทเรียนดังกล่าวนี้ อาจหมายถึง บทเรียนจากการพัฒนาชุมชนในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งอาจเป็นบทเรียนที่อาจแตกต่างจากองค์ความรู้ทั่วไปของชุมชนอื่นๆ บทเรียนดังกล่าวนี้อาจเป็นฐานคิดหรือเป็นองค์ความรู้ที่ถูกสกัดขึ้นมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

5. พลังปิติ คือ พลังที่เกิดจากการแก้ปัญหาหรือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์สุขร่วมกันของคนในชุมชนเป็นผลสำเร็จ ก่อให้เกิดความปิติยินดี มีพลังที่จะคิดแก้ปัญหาร่วมกันในกิจกรรมอื่นๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง อีกประการหนึ่ง การร่วมกันคิดเพื่อแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในชุมชนที่จะผลักดันให้เกิดการคิดค้นสิ่งแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดการสร้างพลังชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพลังทั้ง 5 พลังนี้ก่อให้เกิดแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 5 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นการรวบรวมพลังคน
2. ขั้นการร่วมกันคิด

3. ขั้นการร่วมปฏิบัติตามความคิด
4. ขั้นร่วมสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินผลการทำงาน
5. ขั้นร่วมรับผลจากการกระทำ

การร่วมดำเนินงานทั้งขั้นตอน 5 ขั้นตอนนี้ จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผล และคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้ กระบวนการดังกล่าวนี้สร้างความผูกพันกับงานให้เกิดขึ้นเพราะทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอนกระบวนการนี้จึงส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนของตนเองโดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียว

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การสร้างพลังชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนก่อให้เกิดพลังชุมชน การจะพัฒนาชุมชน หรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนต้องอาศัยพลังของชุมชน ซึ่งเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ 1. การค้นพบปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข 2. การตัดสินใจกำหนดความต้องการ 3. การจัดลำดับความสำคัญ 4. การวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการแนวทางการดำเนินงานโดยชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน จัดทำแผนแม่บท ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการ 5. ดำเนินการตามแผน 6. ประเมินผล ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมนี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาพลังชุมชนที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งในท้ายที่สุด

3. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่ง

เรียนรู้ชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงอยู่ของมนุษย์ในทุกๆ ด้าน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของโลกยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย มีความซับซ้อน รวดเร็วและเป็นพลวัต ความรู้และการเรียนรู้เพื่อความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเป็นฐานอันสำคัญสำหรับมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่อย่างเท่าทันในสภาพการณ์ปัจจุบัน การเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต่อมนุษย์ทุกคนและทุกช่วงวัย เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดเวลา “ความรู้” และการเรียนรู้ที่มนุษย์ได้ศึกษาเล่าเรียนเมื่ออยู่ในวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น อาจเรียกได้ว่าเป็นเพียงพื้นฐานเบื้องต้นของการดำรงอยู่ในสังคมหรือชุมชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และในบางครั้งความรู้หรือการเรียนรู้ตามวัยในช่วงเวลาดังกล่าวก็แปลกแยกจากวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนหรือพื้นที่นั้นๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้การเรียนรู้ของมนุษย์จึงจำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องตลอดชีวิต และต้องเรียนรู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิต และ

สภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นหรือพื้นที่นั้นๆ ดังที่ สุมาลี สังข์ศรี (2548: 6) ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า

“...เพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต หรือเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงชีวิตนั้นจะอาศัยเพียงการศึกษาในระบบเท่านั้นไม่เพียงพอ เพราะบุคคลไม่สามารถศึกษาอยู่ในสถานศึกษาได้จนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการศึกษาในรูปแบบ อื่นๆ ที่เอื้อต่อกลุ่มเป้าหมายที่พ้นวัยเรียนไปแล้ว และมีภาระต่างๆ มากมาย ไม่มีเวลาเข้าเรียนแบบชั้นเรียน...”

จากเหตุผลดังกล่าว แหล่งเรียนรู้ชุมชนซึ่งเป็นแหล่งที่ให้การศึกษหรือการถ่ายทอดความรู้แบบไม่เป็นทางการ จึงเป็นแหล่งการศึกษาทางเลือกที่สำคัญอีกพื้นที่หนึ่ง

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีได้นั้น จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนา โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ว่าเป็นปัจจัยหลักในยุคปัจจุบันที่จะช่วยสร้างความพร้อม และสร้างจิตสำนึกใฝ่ดีต่อชาวชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเผชิญกับสภาพสังคมใหม่ สิ่งแวดล้อมใหม่ และวิทยาการใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ ได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่สูญเสีย อัตลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนสามารถพัฒนาตนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และวิเคราะห์ว่าจะต้องปรับตัวอย่างไรในสถานการณ์ใดเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างมี อัตลักษณ์และมีความยั่งยืน

3.1 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนจะต้องตระหนักถึงฐานคิดชุมชนของชาวชุมชนว่า ชาวชุมชนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนของพวกเขา การพัฒนาส่งผลให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้หรือไม่ กิจกรรมซึ่งเป็นตัวส่งผ่านความรู้ขององค์กรต่างๆ ที่เข้ามาพัฒนาชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง มีความสอดคล้องกับวิถีการดำรงอยู่ของชุมชนหรือไม่ กระบวนการพัฒนาเหล่านั้นสร้างการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนหรือผลักดันให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวชุมชน และสร้างจิตสำนึกใฝ่ดีให้กับชุมชนหรือไม่ อย่างไร การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมุ่งให้ชุมชนเกิด “ความรู้” และ “การเรียนรู้” เพื่อการพัฒนาตนเองได้ท่ามกลางสภาพการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และการศึกษาหรือไม่ อย่างไร

การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางกายภาพและการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นแนวทางการพัฒนากระแสหลัก ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศโดยรวม ซึ่งผลของการพัฒนาแม้จะทำให้เกิดความเจริญทางวัตถุ แต่ก็ก่อให้เกิด

อุปสรรคปัญหาต่อชุมชนตามมามากมาย ซึ่งให้เห็นว่าการพัฒนาโดยเน้นเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากปัญหาดังกล่าวชี้ให้เห็นการเน้นการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนา “คน” ซึ่งการพัฒนาความสามารถและกระบวนการเรียนรู้ของคนนั้นเป็นการพัฒนาที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่พลังของชุมชนที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

การพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด และกระบวนการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนจากการพัฒนาโดยใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง การพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม หรือการบูรณาการความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ในสังคม ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ผู้วิจัยประมวลได้ว่ามุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มุ่งสร้างโอกาสให้คนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอย่างทั่วถึง และมุ่งพัฒนาหลักสูตร รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพเมืองและชุมชน

ถึงแม้จะมีการพัฒนารูปแบบและกระบวนการในการพัฒนาชุมชนโดยให้ความสำคัญกับ “คน” เป็นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น แต่กระบวนการพัฒนายังไม่ครอบคลุมในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชุมชนแออัด ทั้งๆ ที่ “คน” ในพื้นที่ชุมชนแออัดเหล่านั้นก็มีศักยภาพไม่น้อย เพียงแต่กลุ่มคนในชุมชนแออัดขาดโอกาสในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชนของพวกเขาเอง ปัญหาสำคัญก็คือ การถูกทำให้ขาดพลังที่จะต่อรองในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพวกเขาเอง โดยปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นจากการที่องค์กรพัฒนาชุมชนจากภายนอกนำเอากิจกรรมศิลปวัฒนธรรมขององค์กรมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนตามแนวทางการพัฒนาของตนเองมากกว่าการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม ขณะเดียวกันก็มีการผลิตซ้ำทางความคิดและวัฒนธรรมของการเรียนรู้ตามแบบแผนทางความคิดที่องค์กรพัฒนาชุมชนกำหนด เป็นการตอกย้ำว่า ความรู้จากภายนอกเหนือกว่าความรู้ภายในชุมชน ซึ่งกระบวนการพัฒนาแบบนี้ก่อให้เกิดปัจจัยอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ไม่ส่งเสริมกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ก่อให้เกิดพลังของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนอย่างยั่งยืน

ดังนั้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในยุคปัจจุบัน จึงต้องมีฐานคิดใหม่ที่ไม่ได้อยู่บนฐานคิด “โง่ จน เจ็บ” (เสรี พงศ์พิศ. 2550: 17) แบบเดิมอีกต่อไป แต่จะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องศักยภาพของชาวชุมชน และโอกาสในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพวกเขาเอง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนจึงไม่ใช่กระบวนการส่งผ่านความรู้เชิงนโยบายผ่านกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมขององค์กรภายนอกเท่านั้น แต่ควรจะเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วย การมีส่วนร่วมของพวกเขาเองเพื่อให้พึ่งตนเองได้ โดยต้องเชื่อมั่นว่าชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พึ่งตนเองได้เพียงแค่ต้องการโอกาสของการเรียนรู้และพัฒนาตนเองเท่านั้น

จากประเด็นดังกล่าวการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน จึงต้องพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้นักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

สุมาลี สังข์ศรี (2548: 8) ได้กล่าวถึงหลักการของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ซึ่งจะต้องยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักความจำเป็นของการเรียนรู้
2. หลักความสำคัญของชุมชน
3. หลักการ 3 ปัจจัยสำคัญ (3 เกลียว) ที่ประเทศ สหราชอาณาจักรใช้อยู่ นำมาประยุกต์ใช้ได้ นั่นคือ

- 3.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน
- 3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3.3 การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน
- 3.4 หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based)
- 3.5 หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย
- 3.6 หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต
- 3.7 หลักความเสมอภาค การเปิดกว้าง ยืดหยุ่น และการเข้าถึงได้ง่าย
- 3.8 หลักความต่อเนื่อง

3.2 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ต้องใช้ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่มีความชัดเจน โดยที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ สุมาลี สังข์ศรี (2548: 9-15) ได้นำเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนเอาไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบายแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ประเทศไทยควรกำหนดนโยบายการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ซึ่งครอบคลุมทั้งหลักการและแนวปฏิบัติที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะนำไปดำเนินการได้

2. องค์กรสร้างความรู้ความเข้าใจ ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทุกกลุ่มในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต และเรื่องชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนตระหนักว่าการศึกษามีความจำเป็นสำหรับ ทุกคนทุกช่วงอายุ และชุมชนแห่งการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง (กล่าวคือ จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ คือบ้าน คือชุมชน การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในชุมชน โดยคนของชุมชนและทรัพยากรในชุมชนสามารถจัดให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตในชุมชน โดยความร่วมมือร่วมใจของคนทุกคน และผลก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชนและการพัฒนาชุมชนในภาพรวม) ในขั้นแรกนี้อาจให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่รณรงค์ไปก่อน

3. หากจุดเริ่มต้นในแต่ละชุมชน แต่ละชุมชนควรพิจารณาหาจุดเริ่มต้น ตัวอย่างของ สหราชอาณาจักรบางชุมชนเริ่มต้นโดยปัจเจกบุคคลหรือผู้ทรงพลัง บางชุมชนเริ่มโดยองค์กรหรือ หน่วยงานหลักในชุมชน กรณีของประเทศไทยสามารถทำได้ทั้ง 2 แบบ เช่น ถ้าเริ่มโดยบุคคลอาจ หาบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพนับถือศรัทธา ได้แก่ ครู ผู้เฒ่าผู้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ซึ่งตรงกับลักษณะของสังคมไทย) ให้เป็นผู้ริเริ่มและช่วยขยายแนวคิด สร้างความเข้าใจและความ ร่วมมือในวงกว้าง หรือถ้าจะเริ่มโดยองค์กรหลักในชุมชน ในสังคมไทยอาจจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) หรือหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนให้เป็นผู้ริเริ่มพัฒนาชุมชน แห่งการเรียนรู้

4. จัดตั้งกรรมการหรือองค์กรดำเนินงาน สหราชอาณาจักรเริ่มด้วยการจัดตั้งกลุ่ม แกนกลาง เพื่อเริ่มการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ในขั้นต้นก่อน กลุ่มนี้ประกอบไปด้วยผู้แทนของ องค์กร หน่วยงาน สถาบัน สถานประกอบการ สถานศึกษาที่มาร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน เมื่อการ ดำเนินการเริ่มคงตัวมากขึ้น อาจปรับองค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินงานบางเมืองเชิญผู้แทนทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง แต่บางเมืองมีผู้ดำเนินงานไม่กี่คน ทำในรูปของบริษัทหรือองค์กรที่ได้รับการรับรองโดยมี ตัวแทนของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ

สำหรับของไทย องค์กรดำเนินงานอาจจะเป็นกรรมการหมู่บ้านหรือองค์กรบริหารส่วน ตำบล แต่มีกรรมการที่ประกอบไปด้วยตัวแทนของทุกกลุ่มในชุมชน (ตำบล/หมู่บ้าน) เช่น ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ผู้แทนทางศาสนา โรงเรียนในชุมชน สถานประกอบการร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่างๆ หน่วยงานของรัฐและเอกชนในท้องถิ่น และผู้แทนประชาชน ประการสำคัญ คือ ทุกหน่วยงานหรือ ทุกฝ่ายที่เป็นกรรมการจะต้องร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน นั่นคือ ร่วมวางแผน ร่วมลงทุน ร่วม ดำเนินงาน และร่วมรับผลจากการดำเนินงาน มิใช่ร่วมมือเพียงการช่วยให้คำแนะนำ ให้คำแนะนํา เท่านั้น

5. สร้างความสนใจในวงกว้าง ควรหาวิธีการที่จะขยายแนวความคิดให้เกิดการยอมรับใน วงกว้างให้ประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนได้เข้าใจ เกิดความสนใจและให้ความร่วมมือโดยอาจจัดประชุม ประชาชนทั้งหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อต่างๆ (หลังการสร้าง ความสนใจในวงกว้าง แต่อาจมี องค์กรอื่นๆ ที่มาเข้าร่วมเป็นกรรมการดำเนินงานเพิ่มขึ้น

6. พัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ถึงหลักการ วิธีการและขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรอาจกระทำ โดยการฝึกอบรม การให้การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวอย่างชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากที่ต่างๆ เป็นต้น

7. วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น ยึดหลักการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานดังนั้นต้องเริ่มที่ชุมชนเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนทั้งนี้อาจดำเนินการโดยการจัดทำเวทีชาวบ้านกลุ่มใหญ่และกลุ่ม ย่อย เพื่อให้ได้ความคิดเห็นจากประชาชนทั้งชุมชนจะได้ทราบว่าต้องพัฒนาในด้านใดอีกบ้าง

8. จัดทำแผนชุมชนและกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานกรรมการหรือองค์กรดำเนินการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ชุมชนมาจัดทำแผนการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ อาจจะมีทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

9. วิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วน เนื่องจากการจัดสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่อาศัยการมีส่วนร่วมแบบหุ้นส่วนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ควรมีการวิเคราะห์เพื่อนำจุดเด่นของแต่ละหุ้นส่วนมาใช้ เช่น วิเคราะห์ว่าหุ้นส่วนใดจะช่วยสนับสนุนทรัพยากรในด้านใด เช่น ด้านเงินทุน ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ เพื่อจะได้ระดมมาใช้ในการดำเนินงาน

10. ดำเนินการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยนำหลักการในการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่กล่าวไว้ข้างต้นมาใช้ ดังนี้

10.1 ด้านผู้จัดกิจกรรมใช้หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน คือ ร่วมวางแผน ร่วมลงทุน ร่วมดำเนินงานและร่วมรับผลจากการดำเนินงาน นอกจากนี้ควรใช้หลักการเรียนรู้ทั้ง 3 ระดับ คือ การจัดตั้งองค์กร (ควรรวมตัวกันในรูปกรรมการ) ในเรื่องของการบริหารหรือและการทบทวน ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเพื่อนำมาพัฒนางานที่จะทำต่อไป

10.2 ด้านประชาชนผู้รับบริการ ควรใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน นั่นคือ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชน และสิ่งที่ควรปรับปรุงร่วมจัดกิจกรรมและร่วมรับผลจากกิจกรรม

10.3 ด้านการจัดกิจกรรม ยึดหลักความหลากหลาย ยืดหยุ่นสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เปิดกว้างเพื่อความเสมอภาค เข้าถึงได้ง่าย และมีความต่อเนื่อง

- กิจกรรมที่จัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรมีหลากหลายประเภทให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยเลือกได้ตามความต้องการและความสนใจ อย่างเช่น มีทั้งด้านภาษา ด้านอาชีพ ด้านการพัฒนาทักษะฝีมือ นิทรรศการต่างๆ (เช่น สัปดาห์การศึกษาผู้ใหญ่) และยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

- การจัดกิจกรรมควรให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ไม่แยกจากการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อต้องการจะเรียนรู้เมื่อใดก็สามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องผ่านกฎเกณฑ์หรือขั้นตอนที่ยุ่งยาก

- ประชาชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทในชุมชน

- แหล่งการเรียนรู้ทุกแหล่งควรเข้าถึงได้ง่ายไม่มีกฎระเบียบที่จะสกัดกั้นกลุ่มเป้าหมาย

- การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธีจนกระทั่งประชาชนร่วมกิจกรรม มีการเรียนรู้จนเป็นนิสัย ในที่สุดก็จะเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้

- สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่สำเร็จการศึกษาไปนานๆ และผู้ที่มีภาระด้านต่างๆ มากมาย ไม่มีเวลา อาจจะทำโดยการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีต่างๆ การจัดนิทรรศการแสดงผลของการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมให้น่าสนใจ การคำนวณความสะดวกต่างๆ

- การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชน ผู้รับผิดชอบอาจสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์เพื่อการเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ การแข่งขัน การให้รางวัล การแสดงตัวอย่าง

11. ประเภทของกิจกรรมที่ควรจัด เมืองแห่งการเรียนรู้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลายประเภททั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา และความต้องการของเมือง/ชุมชนนั้นๆ และที่คิดว่าควรจะพัฒนา สำหรับชุมชนแหล่งการเรียนรู้ของไทย กิจกรรมสามารถจัดได้ครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

11.1 การศึกษาพื้นฐาน ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ การศึกษาที่เทียบเท่าระดับชั้นต่างๆ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบ

11.2 อาชีพ ฝีมือในด้านต่างๆ ได้แก่ ทักษะในการประกอบอาชีพต่างๆ วิชาชีพต่างๆ ทักษะการตลาด การค้า SME การแปรรูปบรรจุภัณฑ์และการเกษตร

11.3 ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ภาษาต่างๆ การใช้คอมพิวเตอร์ การเมืองการปกครอง กีฬา ศาสนา สุขภาพอนามัย และอาหาร ฯลฯ

ลักษณะการจัดกิจกรรม การจัดในลักษณะต่อไปนี้ ได้แก่ กลุ่มการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ร้านเพื่อการเรียนรู้ สัปดาห์ของกิจกรรมต่างๆ เช่น สัปดาห์แห่งการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สัปดาห์ตลาดแรงงาน ตลาดนัดการเรียนรู้ บัณฑิตการเรียนรู้ โครงการผู้ปกครองร่วมเรียนรู้ และโครงการวิทยาลัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ฯลฯ

12. การติดตามประเมินผลการดำเนินงานหลักการข้อหนึ่งของการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ก็คือ การไต่ตรองทบทวนผลการดำเนินงาน เพราะฉะนั้นเมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งควรมีการติดตามประเมินเพื่อเรียนรู้ผลการดำเนินงานแล้วนำมาใช้ปรับปรุงงานต่อไป นอกจากนั้นยังอาจศึกษาดำเนินงานจากชุมชนอื่นๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน

13. ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้นและได้เห็นผลของการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ประชาชนให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น การประชาสัมพันธ์อาจทำได้โดยการจัดประชุมสัมมนา การใช้สื่อต่างๆ รวมทั้งสื่อพื้นบ้าน

14. สร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรมีการประสานเชื่อมโยงชุมชนแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยอาจจัดตั้งกลุ่มประสานงานเครือข่ายเพื่อให้แต่ละชุมชนได้ส่งเสริมสนับสนุนกันในการดำเนินงาน อีกทั้งยังได้เรียนรู้และนำผลของเครือข่ายมาปรับปรุงชุมชนของตนให้พัฒนายิ่งขึ้น

15. หามาตรการในการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ ถึงแม้ว่าหลักการของชุมชนแห่งการเรียนรู้นี้จะพยายามใช้ทรัพยากรของหุ้นส่วนในชุมชน แต่ก็นับว่ายังไม่เพียงพอเพราะต้องมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นยังต้องมีการระดมทุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานองค์กร สถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน

4. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และความหมายของกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความสามารถของชุมชนในการคิด วิเคราะห์ ปัญหา สาเหตุ และการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยชุมชนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในท้ายที่สุด โดยมีนักวิชาการให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่ง อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543: 24-25) ประมวลไว้ดังนี้

1. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้จากการศึกษาความหมายของคำว่า “กระบวนการเรียนรู้” พบว่ามีคำอีกคำหนึ่ง คือ คำว่า “การเรียนรู้” ที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่ามีความหมายเช่นเดียวกัน กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปจะหมายถึงลำดับขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคล ส่วนการเรียนรู้ได้มีการให้ความหมายทั้งในลักษณะของผลที่เกิดขึ้นและกระบวนการ ความหมายของการเรียนรู้ในลักษณะของผลที่ได้นั้น มีการให้ความหมายไว้ เช่น การเรียนรู้เป็นผลของการได้รับประสบการณ์แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีลักษณะมั่นคง (Barker, 1994: 2) ซึ่งก็สอดคล้องกับการให้ความหมายของ Shuell (Shuell. 1986; citing; Schunk. 1991; 2) ที่ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความสามารถให้เป็นไปตามที่กำหนดอย่างคงทนถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากการปฏิบัติหรือจากประสบการณ์ในรูปแบบอื่นๆ ส่วนด้านการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ สมบูรณ์ ศาลยาชีวิต (2526: 123) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเกิดจากการฝึกหัดหรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล กล่าวโดยสรุปกระบวนการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งจะมีความหมายเช่นเดียวกับการเรียนรู้ในความหมายที่เป็นกระบวนการ

2. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สีสลาภรณ์ นาครทรรพ (2538: 40; 2539 ก: 66) ได้เสนอว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้น มีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตตามกำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2548 ซึ่งหมายถึงลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มคิดวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ วิเคราะห์ทางเลือกของการแก้ปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหา และสรุปบทเรียน อันก่อให้เกิดการยกระดับปัญญาในการแก้ปัญหาของชุมชนให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ยังพบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ยังมาจากกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียนด้วย ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งอาจเป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต หรือกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน หรือทั้งสองประการ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงมีความหมายเกี่ยวข้องกับทั้งกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชน โดยร่วมกันคิด

วิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการ และประเมิน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต และกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน

นอกจากนี้ จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า อรรถศรี งามวิทย์พงศ์ (2549) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ คือ กลไกที่สำคัญที่สุด ซึ่งมนุษย์ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน ประเทศ ระบบนิเวศ ทั่วไป การปรับตัวโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้จึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพตามสัญชาตญาณทางธรรมชาติ คือ การกินอยู่ สืบเผ่าพันธุ์ และการเอาตัวรอดจากภัยคุกคามต่างๆ เท่านั้น หากครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด จิตใจ อุดมคติ ฯลฯ ของสังคมระดับต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยสติปัญญาความสามารถและจินตนาการที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นทั้งกลไกการถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำเพื่อรักษาสังคมเอาไว้ เช่นเดียวกับที่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์เพื่อปรับตัวกับสิ่งเดิม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งอยู่ตลอดเวลาด้วย ดังนั้น บริบทหรือสิ่งแวดล้อมระดับต่างๆ รอบตัวปัจเจกบุคคล จึงมีอิทธิพลโดยตรงทั้งในด้านการผลิตซ้ำสิ่งเดิมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ของสังคม ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของกระบวนการเรียนรู้และระดับปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้ การแบ่งยุคสมัยของกระบวนการเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางบริบทของชนบทและมียุคสำคัญต่อสังคมไทยโดยรวมอย่างยิ่ง โดยแบ่งดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยยุคชุมชน หรือก่อนเริ่มการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504)

2. กระบวนการเรียนรู้ในยุคทันสมัย และโลกาภิวัตน์ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จนกระทั่งปัจจุบัน

3. กระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์ได้มีศักยภาพในการพัฒนา สามารถดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและพึ่งตนเองได้ กระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ควรมีวัตถุประสงค์คือ

3.1 เรียนรู้เพื่อตนเอง

3.2 เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวเพื่อสัมพันธ์กับตนเอง ทั้งที่ใกล้และไกล

3.3 เรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งนอกตัว และสามารถจัดความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน

สาระสำคัญของกระบวนการเรียนรู้จึงมีอยู่ด้วยกัน 3 ด้านคือ

1. ด้านการเรียนรู้ การเรียนรู้ควรมีลักษณะของความต่อเนื่องหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดความรักในการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ทั้งระหว่างคนกับคนและคนกับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคม

2. ด้านการปฏิบัติ เมื่อมีการเรียนรู้แล้วเกิดความรู้แก่ผู้เรียน โดยนำความรู้สืบทอด ปฏิบัติ และผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม ตวับุคคล วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต การเรียนรู้การปฏิบัติเป็นเนื้อเดียวกัน และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไป

3. ด้านการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างถาวร ทั้งทางด้าน ความรู้ความเข้าใจ ทักษะและทักษะ ปฏิบัติการ

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น เป็นการเรียนรู้เพื่อตนเอง เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเอง และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนกับสิ่งนอกตัวทำให้เกิดความรู้สึกแก่ผู้เรียน และสามารถสืบทอดความรู้ผ่านช่องทางต่างๆ สู่คนรุ่นหลัง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้ ทักษะ และทักษะอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างถาวร

จากที่ได้กล่าวมา กระบวนการเรียนรู้จึงหมายถึงกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีเป้าหมายและมีลำดับขั้นตอน ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยลำดับขั้นตอนและเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้นี้ สมาชิกของชุมชนหรือผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา หรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้กับชุมชนหรือสังคม โดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการและประเมินผลการดำเนินการ กระบวนการดังกล่าวนี้อาจมีการบูรณาการทั้ง กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน และกระบวนการเรียนรู้ชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันต่อชุมชนและสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้ ทักษะและทักษะของผู้เรียนหรือชาวชุมชนอย่างต่อเนื่อง แต่สำหรับงานวิจัยนี้จะเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นหลัก

จากความหมายของกระบวนการเรียนรู้ จึงสามารถนิยามความหมายของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีเป้าหมายและมีลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับชุมชนโดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการ ซึ่งอาจประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตหรือกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน หรือเกิดจากการบูรณาการการเรียนรู้ในระบบและนอกระบบ ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้เกิดความรู้สึกรักชุมชน เป็นกระบวนการสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้ ทักษะและทักษะของชาวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากข้อสรุปดังกล่าว การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมที่ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำทุกกระบวนการนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาทั้งกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรม

ศิลปวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสมาชิกของชุมชนหรือผู้เรียนรวมถึงศึกษาผลของการพัฒนาและผลของการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และทักษะของชุมชนว่าเป็นอย่างไร

4.1 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้

ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ประมวลไว้ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาสคิด ทำ สร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

2. คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่องทอง

3. สาระการเรียนรู้มีความสมดุลเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการ จะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน

4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด ความสนใจ

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร ที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือ แลกเปลี่ยนความรู้ ถกทอดความคิด พิชิตปัญหาร่วมกัน

6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สาระที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้ มีใจรักที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ครูต้องมีความเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

7. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

8. กระบวนการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กร ต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกัน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้สูงสุด

จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งหมด ล้วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน หรือกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งประเด็นสำคัญก็คือ ปัจจัยหรือกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดเป้าหมายร่วมกัน และเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้จะต้องศึกษาในเชิงลึกต่อไปว่า ผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเป็นอย่างไร จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของ

ชุมชน ในด้านกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างไร

5. ปัจจัย/เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

ปัจจัย/เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนอาจเป็นทั้งปัจจัยที่เป็นบวก หรือปัจจัยเกื้อหนุน และปัจจัยที่เป็นลบ หรือปัจจัยอันเป็นอุปสรรคของการพัฒนา ปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้มีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

5.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน ที่ชุมชนสามารถควบคุมได้ และปัจจัยภายในมีผลทำให้การดำเนินการอาจประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ ปัจจัยภายในที่กล่าวถึงนี้ได้แก่

1. คน (Man) เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำแหล่งเรียนรู้ชุมชน สมาชิกที่เป็นผู้แทนชุมชน และสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น
2. เงินทุนหรืองบประมาณ (Money) คือ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรแล้วของชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถควบคุมได้
3. วัสดุอุปกรณ์ (Material) หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ รวมไปถึงเทคโนโลยีต่างๆ ของชุมชน
4. ระบบการบริหารจัดการ (Management) คือระบบการบริหารจัดการทุกด้าน เช่น การบริหารการเงิน ทรัพยากรบุคคล การประชาสัมพันธ์

นอกจากนี้ยังรวมถึง เรื่อง คุณสมบัติของผู้นำชุมชน ความต้องการและความเชื่อของชุมชน และกระบวนการทางสังคมของชุมชนด้วย

5.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชนหรือภายนอกแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ที่ชุมชนไม่สามารถควบคุมได้ และสิ่งแวดล้อมภายนอกนี้อาจเป็นประโยชน์หรืออาจขัดขวางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนก็ได้ ปัจจัยภายนอกดังกล่าว ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
2. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
3. การพัฒนาขององค์กรจากภายนอกที่เข้ามาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

6. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางและการนำไปสู่การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาไว้ดังนี้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน (นายไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม) โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ศ.นพ.ประเวศ วะสี)

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้

ความเข้มแข็งของชุมชน จึงหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน แล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่มชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย

ทั้งนี้ องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่นมิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

6.1 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

1. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

6.2 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมไปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใชการพึ่งพาตลอดไป
8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

6.3 เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทักษะการธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง
2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

7. ความหมายของศิลปวัฒนธรรม

การทำความเข้าใจกับคำว่า “ศิลปวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นคำที่เชื่อมโยงคำสองคำเข้าด้วยกัน คือคำว่า “ศิลปะ” และคำว่า “วัฒนธรรม” จึงต้องทำความเข้าใจความหมายของคำทั้งสองคำ และต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของคำด้วย จึงต้องสามารถเข้าใจความหมายของ “ศิลปวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน”

คำว่า “ศิลปะ” มีความหมายถึง ศิลปะในหลายแขนง เช่น ทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ คือศิลปะที่ผู้ชื่นชมรับรู้ความงามจากประสาทสัมผัสทางการมองเห็นเป็นด้านหลัก ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม งานออกแบบทางทัศนศิลป์

ดนตรี คือศิลปะที่ผู้ชื่นชมรับรู้ความงามจากประสาทสัมผัสทางการฟัง ได้แก่ ดนตรีสากล ดนตรีบรรเลง ดนตรีประกอบภาพยนตร์ ดนตรีไทย

ศิลปะการแสดง คือศิลปะที่ผู้ชื่นชมรับรู้ความงามจากประสาทสัมผัสทางการมองเห็น และประสาทสัมผัสทางการฟัง ได้แก่ ภาพยนตร์ ละครเวที ลิเก ลำตัด มโนราห์ นาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์สากล

ซึ่งศิลปะที่กินความทั้งทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดงนี้ เป็นศิลปะที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นในบริบทของสังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือของชาติ ศิลปะที่กล่าวถึงนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของ “วัฒนธรรม” ของท้องถิ่น หรือของชาตินั้นๆ มีลักษณะที่บูรณาการกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม หรือบูรณาการระหว่างศิลปะแต่ละแขนง เช่นทัศนศิลป์บูรณาการกับดนตรีหรือศิลปะการแสดง อาจกล่าวได้ว่า “ศิลปะ” ปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรม เป็นคุณค่าเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา ความเชื่อ วิธีการดำรงอยู่ของชุมชน สังคม ซึ่งเป็นวัฒนธรรม หรือเป็นคุณค่าเชิงนามธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2547: 5-6) ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ในลักษณะของระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน และคนกับธรรมชาติ ดังนี้

“เพราะสถาบันทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไม่ขาดตอนเช่นนี้เอง จึงเรียกได้ว่าความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมเหล่านี้เป็นระบบ

และเพราะเป็นระบบ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่หยุดนิ่งกับที่ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดแก่ส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบอยู่ตลอดเวลา เมื่อส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง ส่วนที่เหลือก็ต้องปรับตัวตามไปด้วยดังที่กล่าวแล้ว จึงเป็นผลให้วัฒนธรรมที่เป็นองค์รวมต้องเปลี่ยนตามไปด้วย

ในความเป็นจริงมีความจำเป็นที่ส่วนต่างๆ ของระบบต้องเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และด้วยเหตุดังนั้นจึงกระทบถึงส่วนอื่นให้ต้องปรับตัวตามไปด้วยตลอดเวลาเช่นกัน เหตุฉะนั้นจึงอาจกล่าวโดยโวหารถึงที่สุดได้ว่า ไม่มีวัฒนธรรมใดที่เราหมายรู้ได้จริงเลย เพราะวัฒนธรรมย่อมอยู่ในสถานะที่เป็นอนิจจังเสมอ ทันทีที่เราบรรยายลักษณะวัฒนธรรมไทยเสร็จ วัฒนธรรมไทยก็เปลี่ยนไปจากลักษณะที่เราบรรยายเสียแล้ว”

อภิชัย พันธเสน (2539: 315) ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ดังนี้

“... วัฒนธรรมก็คือ ความเชื่อ ทศนะ การปฏิบัติ ตลอดจนวิถีชีวิตทั้งหมดของปัจเจกชน ครอบครัว และชุมชน การศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนก็เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตทั้งหมดของชาวบ้าน เข้าใจถึงพลังที่มีอยู่ในชุมชน และในที่สุดก็เพื่อให้เข้าใจถึงทิศทางของการพัฒนา การศึกษาวัฒนธรรมในแง่มุมหนึ่งอาจอธิบายได้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของระบบคุณค่าของชุมชน โดยมีคุณค่าที่ดำรงอยู่ในชุมชนในขณะใดขณะหนึ่งเท่าที่ศึกษาหรือสังเกตได้ ประกอบด้วยส่วนที่สำคัญสามส่วนคือ ส่วนที่ประชาชนสร้างขึ้นมาจากสภาพเงื่อนไขการดำรงอยู่ ร่วมกันของชุมชนที่มีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่ผู้มีอำนาจสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ครอบงำวิถีชีวิต หรือการดำรงอยู่ของชุมชน ให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ในการปกครองและผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของผู้ที่มีอำนาจ ส่วนที่สาม เป็นส่วนที่ปรับหรือสร้างขึ้นใหม่จากปะทะกันของส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง”

วิรุณ ตั้งเจริญ (2552: 57) ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ดังนี้

“เมื่อสิ่งใดที่ประพฤติบ่อยครั้ง การประพฤติปฏิบัติที่มีการคัดสรรกลั่นกรอง คงอยู่แต่สิ่งที่ดีงาม ประณีต และมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต สิ่งนั้นและพฤติกรรมนั้นจะกลายเป็นวัฒนธรรม วัฒนธรรมย่อมพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงได้ เพื่อก้าวไปสู่สิ่งที่ดีงามกว่า ประณีตกว่า และมีคุณค่ากว่า สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกันในแต่ละช่วงเวลา ในแต่ละบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป “วัฒนธรรม” จึงเป็นสิ่งที่ดีงาม ที่มีนัยยะทั้งการธำรงไว้ซึ่งความดีงาม ประณีตมีคุณค่า และนัยยะของการเปลี่ยนแปลงหรือมีพลวัตในตัวตนของวัฒนธรรม”

จากความหมายของคำว่า “ศิลปะ” และคำว่า “วัฒนธรรม” จะพบว่าคำทั้งสองคำมีความสัมพันธ์กันโดยคำว่าวัฒนธรรมเป็นคำใหญ่ที่มีความหมายครอบคลุมคำว่า “ศิลปะ” และคำทั้งสองคำมีความหมายในเชิงบูรณาการ

คำว่า วัฒนธรรม คือระบบของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และ คนกับธรรมชาติ และวิธีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบคุณค่าของชุมชนที่ดำรงอยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่สามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนคำว่า “ศิลปะ” ตามนัยยะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ย่อมหมายถึงศิลปะที่บูรณาการกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม วิธีการดำรงอยู่ของชุมชน หรือศิลปะที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นให้สอดคล้องกับการดำรงอยู่ หรือความต้องการในการพัฒนาของชุมชน

ศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมมีความหมายในเชิงบูรณาการและไม่แยกออกจากบริบทหรือวิธีการดำรงอยู่ของชุมชน ดังที่ วิรุณ ตั้งเจริญ (2552: 61) ได้กล่าวศิลปวัฒนธรรมไว้ดังนี้

“ศิลปวัฒนธรรมในเชิงวาทกรรม อาจแสดงความสัมพันธ์ความเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งแท้จริงและศิลปะ และวัฒนธรรมในชุมชน ในสังคม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถ้าเรามองศิลปะและวัฒนธรรมแบบองค์รวม “ศิลปวัฒนธรรม” ที่หมายรวมทั้งนามธรรมและรูปธรรม ทั้งระบบคิดกระบวนการ และปรากฏการณ์ ทั้งสิ่งที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ ความเป็นมนุษย์นั้นคือสิ่งเดียวกัน”

จากที่ได้กล่าวมา ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของชุมชนทางด้านคุณค่า ได้แก่ ระบบคิด ทศนคติ กระบวนการเรียนรู้ และพฤติกรรมปฏิบัติของชุมชนที่บูรณาการความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาและบริบทของชุมชน ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน ที่สามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อก้าวไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ซึ่งคุณค่าดังกล่าวนี้มีทั้งคุณค่าที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

ระบบคุณค่าที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ระบบคิด ทศนคติ กระบวนการเรียนรู้ ที่บูรณาการความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาและบริบทของชุมชนที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน ที่สามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ระบบคุณค่าที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ปรากฏการณ์ของกระบวนการที่มีส่วนรวมในการสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กิจกรรมศิลปศึกษาทั้งทางด้านทัศนศิลป์ และกิจกรรมนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นกิจกรรมบูรณาการกับบริบทต่างๆ ของชุมชน กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการทำแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมวันรักษ์ชุมชน และพฤติกรรมกรปฏิบัติต่างๆ ที่พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้เป็นคุณค่าที่เป็นรูปธรรมที่สะท้อนคุณค่าเชิงคุณธรรม หรือวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน

8. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม

ความหมายของผลกระทบ

ผลกระทบ หมายถึง การแสวงหาความจริงถึงสาเหตุและผลของนโยบาย โดยใช้ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ดาย (Dye. 1984: 19) ผลกระทบ หมายถึง การแยกแยะปัญหาของสังคมเพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบอันเป็นธรรมชาติ และที่เป็นปัญหา รวมถึงการสืบสาวหาสาเหตุของปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ตลอดจนการเสนอวิธีแก้ไข้ปัญหา (วีรยุทธ วิเชียรโชติ, 2516, หน้า 38) ผลกระทบ หมายถึง ผลประโยชน์และหรือผลเสียหายอันเกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใด เรื่องหนึ่ง โดยตรง (เสถียร เหลืองอร่าม. 2527: 1) ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ตามมาจากผลผลิต เช่น ถ้ามีการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น เป็นผลผลิตของโครงการผลกระทบอย่างหนึ่งก็คือ การลดการตายของทารก ไบรเนท์และไวท์ (Bryant; & White. 1982: 137–140) ผลกระทบ หมายถึง ผลทั้งหมดของนโยบายที่มีขึ้นในสภาพแห่งความเป็นจริงในโลก อันได้แก่ ผลกระทบ ที่มีต่อสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าใช้จ่ายทางตรงที่ใช้สำหรับทรัพยากรของโครงการ ค่าใช้จ่ายทางอ้อมต่างๆ รวมทั้งค่าเสียโอกาสด้วยนอกจากนี้ยังได้ให้ ความหมายผลกระทบ ว่าผลกระทบของกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หมายถึง ผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น ดาย (Dye. 1982: 345) ผลกระทบ หมายถึง ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับประถมศึกษาไปสู่ระดับต่อไป เมอร์ฟี และผู้ร่วมงาน (Murphy; & All. 1981: 253) ผลกระทบ หมายถึง ผลในขั้นมัธยมและผลในขั้นต่อไป ของการเปลี่ยนแปลง (บันลือ สุทธารมณ. 2527: 2) ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ตามมาจากกลางน หรือผลผลิตหรือผลประโยชน์ในระดับประถม (primary effects) ของแผน หรือโครงการผลกระทบอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมายทั้งในปัจจุบันและอนาคต และได้ให้ความหมายผลกระทบอีกว่า เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงระดับประถม เป็นผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน และโครงการและผลอันนี้จะมีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อไปได้อีกในระดับหนึ่ง หรือหลายระดับได้เป็นกรณีๆ ไป (อนันต์ เกตุวงศ์. 2532: 26-27) สรุปผลกระทบที่จะนำมาใช้จริงๆ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบัน

และอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวก และทางลบ อาจขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

8.1 การแบ่งประเภทของผลกระทบทางสังคม

ดาย (Dye. 1982) ได้กล่าวถึงทฤษฎีผลกระทบ ซึ่งสรุปผลกระทบ แบ่งผลกระทบได้เป็น ประเภทต่างๆ ดังนี้

1. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมเนื้อหา อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ด้านการเมือง ด้านการบริหาร ด้านสิ่งแวดล้อม และกายภาพ เช่น ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายสร้างเขื่อนทำให้คนเป็นโรคพยาธิ ซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อนมากขึ้น หรือผลกระทบจากการดำเนินนโยบายโครงการ คจก. ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและทหารมากขึ้นหรือผลกระทบจากโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติบนบกตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงการย้ายที่อยู่ เปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนมากขึ้น

2. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (reality) เราอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ผลกระทบในเชิงภาวะวิสัย (objective impact) ซึ่งได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของคน เช่น การดำเนินนโยบายคุมกำเนิด จะทำให้สัดส่วนของผู้สูงอายุสูงขึ้น ไม่ว่าใครจะรับรู้หรือไม่เช่นนี้ก็จะเกิดขึ้นประเภทหนึ่งคือ ผลกระทบเชิงอัตวิสัย (subjective impact) ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของคนเช่น การดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของโสเภณี ทำให้คนไทยเป็นอันมากรู้สึกอับอายต่างชาติ

3. การแบ่งตามแง่มุมของทิศทางที่กระทบ direction impact อาจแบ่งออกได้เป็น ผลกระทบโดยตรง (direction impact) ผลกระทบทางอ้อม (indirect impact)

4. การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่าของผลกระทบ อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบในเชิงบวก (positive impact) หมายถึง ผลกระทบที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและผลกระทบในเชิงลบ (negative impact) ได้แก่ ผลกระทบที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา

9. แหล่งเรียนรู้ชุมชน

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต่อมนุษย์ทุกช่วงวัย การเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน และสังคม จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนในปัจจุบัน

จากความสำคัญดังกล่าว แหล่งเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเลือกที่สามารถใช้เป็นพื้นที่ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้

แหล่งเรียนรู้ชุมชนยังเป็นพื้นที่แห่งความรู้ที่หลากหลาย เป็นความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่แห่งโอกาสของเด็กและเยาวชนที่จะได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา เพื่อให้เกิดมิติภาพการเรียนรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ดังที่

กัมปนาท บริบูรณ์ (2544: 1) ได้กล่าวเอาไว้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวด 5 มาตรา 80 กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน และมาตรา 81 ... กำหนดให้รัฐจัดการฝึกอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรม ... นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้สนับสนุนมาตราดังกล่าว ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนในมาตรา 10

... การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ... มาตรา 15 ... การจัดการศึกษามีการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ...

จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้บัญญัติเรื่องของเด็กและเยาวชน มีทิศทางการทำงานที่มุ่งเน้นการตอบสนองเด็กเยาวชน และครอบครัวเป็นสำคัญ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ได้ให้ความหมายของเยาวชนไว้ว่าเป็นบุคคลอายุไม่เกิน 25 ปี แต่ในความเป็นจริงแล้ว การจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่ได้จัดให้เพียงเฉพาะกลุ่มเด็ก เยาวชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประชาชนที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

จากคำกล่าวข้างต้น สาเหตุสำคัญที่เราจะต้องคำนึงถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาต้องเปิดกว้างให้กับประชาชนทุกกลุ่ม นักการศึกษาตลอดชีวิตจำต้องเปลี่ยนแนวคิดทัศนคติให้มากขึ้น เพราะมีรูปแบบการเรียนรู้อื่นเพิ่มมากขึ้น ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยเฉพาะการเรียนรู้จากแหล่งชุมชน เพราะรัฐพึงส่งเสริมการศึกษาของประชาชน โดยผสมผสานรูปแบบต่างๆ เข้าด้วยกัน แหล่งเรียนรู้ชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่ง เป็นแหล่งความรู้ที่มีมากมายมหาศาล สามารถค้นคว้าความรู้ได้ตลอดโดยไม่จบสิ้น เช่น ศูนย์เยาวชน ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัด อุทยานแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพ ห้องสมุดประชาชน หอสมุด ศูนย์เยาวชน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมา แหล่งเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ที่สำคัญ ทั้งกระบวนการเรียนรู้ในระบบและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และพื้นที่ที่ต้องพัฒนาให้มีความศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพทางการเรียนรู้ของเยาวชนและประชาชนในชุมชนทุกคนโดยองค์รวม กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อที่จะนำไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

9.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้ชุมชน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้มีผู้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ชุมชน อย่างหลากหลาย เช่น ให้ความหมายของศูนย์เรียนรู้ชุมชนว่าศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชนที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2548: 27-28) ได้รวบรวมความหมายของแหล่งเรียนรู้ชุมชนไว้ว่า แหล่งการเรียนรู้มีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไป เช่น แหล่งสื่อการสอนชุมชน แหล่งความรู้ แหล่งทรัพยากรชุมชน แหล่งวิทยาการในชุมชน เป็นต้น แต่ความหมายเหล่านี้มีความใกล้เคียงกัน สุมาลี สังข์ศรี ให้ความหมายว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคล กิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งให้ประสบการณ์แก่ประชาชนได้ ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอาจจะเป็นศาสนสถาน โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ สวนสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ศูนย์การศึกษาในชุมชน หอสมุด สถานประกอบการของหน่วยงานต่างๆ ที่มีสาขาอยู่ในชุมชน เป็นต้น

บุญเลิศ มาแสง ให้ความหมายว่า แหล่งความรู้หรือแหล่งวิทยาการเป็นแหล่งกิจกรรมที่กระตุ้นเตือนให้เกิดความสำนึกและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องหาความรู้อยู่ตลอดเวลา แหล่งความรู้จะเป็นแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพความจำเป็นและความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น สุมนทิพย์ บุญสมบัติ กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลมาจากสิ่งที่อยู่นอกห้องเรียน เช่น ครอบครัว สื่อมวลชน ศาสนา แหล่งทรัพยากร บุคคล หรือวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชน

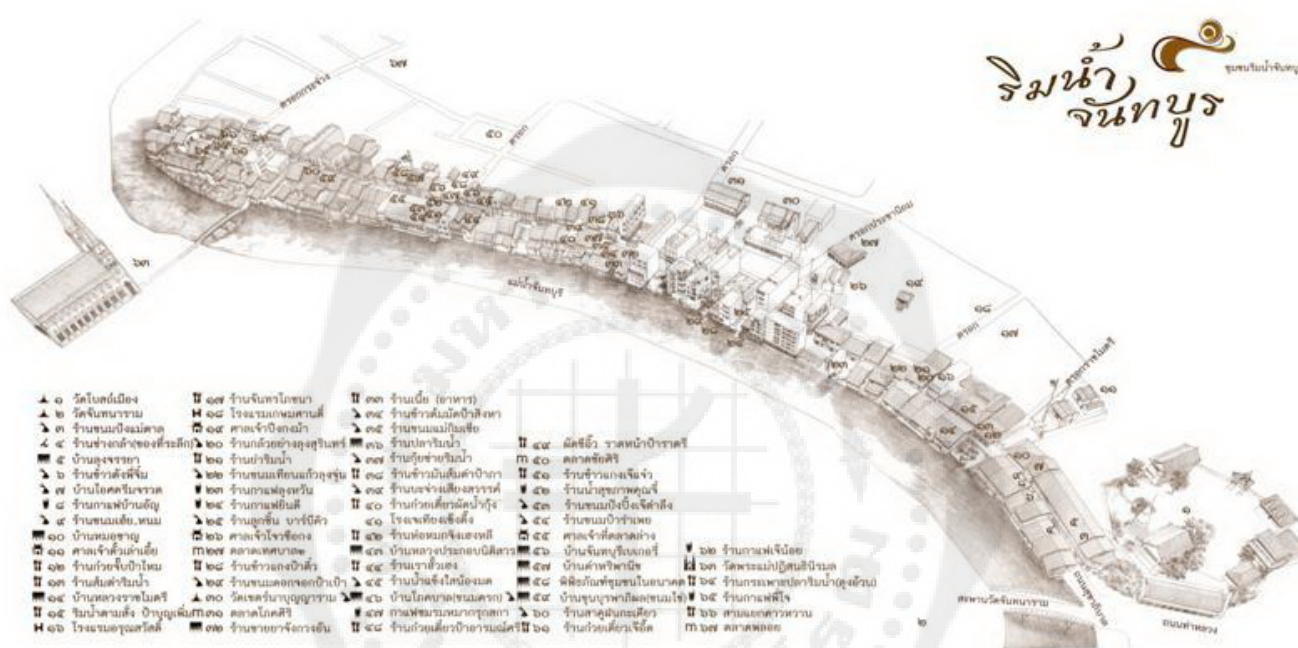
นอกจากนี้ยังมีผู้รู้ให้ความหมายว่า แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนคือ

1. สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น วัด โบสถ์ วิหาร ตลาด ร้านขายของชำ
2. สถานที่ที่รัฐหรือประชาชนจัดตั้งขึ้นมา เช่น อุทยานการศึกษา อุทยานประวัติศาสตร์
3. สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วิทยุทัศน์ภาพสไลด์ โปรแกรมสำเร็จรูป สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น หนังสือสารานุกรม
4. บุคคลากรที่มีความรู้ในชุมชน

แหล่งเรียนรู้ชุมชน จึงหมายถึงบุคคลหรือพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยมและเอกลักษณ์ของชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการ

เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมของชุมชน ดำเนินการโดยใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน

9.2 แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมริมหน้าจันทบูร

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งชุมชนริมหน้าจันทบูร

ชุมชนริมหน้าจันทบูรเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมผสมผสานกันหลายเชื้อชาติ ทั้ง ไทย จีน มอญ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันมากกว่า 300 ปีก่อนชาวชุมชนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างกลมกลืน มีความรัก ความสามัคคีกัน อย่างเหนียวแน่น เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างทั้งในเรื่องศาสนา ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมแต่สามารถบูรณาการได้เป็นหนึ่งเดียวอย่างลงตัว ชาวชุมชนมีความร่วมมือในการกันทำนุบำรุงรักษา ศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีการร่วมกันจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนคนรุ่นหลังและหน่วยงาน ภายนอกโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นแกน อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ชุมชนริมหน้าจันทบูร เป็นชุมชนเก่าแก่กว่า ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยทำเลที่ตั้งเหมาะสม การคมนาคมสะดวก ทำให้มีคนไทย คนจีน และคนญวน เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก ทั้งข้าราชการ พ่อค้า คหบดี เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนต่างเชื้อชาติ ศาสนาในอดีตราว 100 ปีก่อน ย่านชุมชนริมหน้าจันทบูรมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีถนนสายแรกของ

จังหวัดคือถนนเลียบบนที่ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นถนนสุขาภิบาล หัวถนนคือย่านท่าหลวง เป็นชุมชนทางการค้าขาย การคมนาคมขนส่ง และเป็นที่ตั้งของส่วนราชการเรียกกันว่าตลาดเหนือ ตอนกลางเรียกว่าตลาดกลาง เป็นศูนย์กลางการค้าทั้งขายส่ง และขายปลีก มีท่าเรือสำหรับการคมนาคมขนส่งหลายท่า ตอนปลายถนนเรียกว่าตลาดล่าง เป็นศูนย์กลางการผลิตงานหัตถกรรมและค้าขายเบ็ดเตล็ด เช่น ทอเสื่อ ทำพลอย ตีเหล็ก รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ประมง อาหารคาวหวาน และขนมพื้นบ้านต่างๆ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนภูวนาคาทอลิกและกลุ่มคนจีน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2442) เมืองจันทบูร ได้รับการจัดตั้งเป็นมณฑลจันทบูร และย่านท่าหลวงเป็นที่ตั้งของอำเภอท่าหลวง สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสเมืองจันทบูรหลายครั้ง ครั้งสำคัญคือ พ.ศ.2419 และ พ.ศ.2450 แต่ละครั้งมีการสร้างทำนารับเสด็จประทับและประทับโคมไฟอย่างงดงาม ริมน้ำจันทบูรจึงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

เมื่อถนนเข้ามาแทนที่การสัญจรทางน้ำ ชุมชนริมน้ำจันทบูรก็ค่อยๆ ลดเลือนบทบาทด้านการค้าและการคมนาคม ประกอบกับการขยายเมือง การเกิดอศัตถิภัยครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ.2533 การเกิดน้ำท่วมใหญ่เมื่อปี 2542 การค้าพลอยซบเซาลง และลูกหลานส่วนหนึ่งออกนอกพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนริมน้ำจันทบูรค่อนข้างเงียบเหงาจนกระทั่งปี 2552 เมื่อสำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรีมีนโยบายที่จะพัฒนาย่านเก่านี้ให้กลับมาเป็นย่านการค้าที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง จึงได้จัดให้มีการทำประชาคมเพื่อกำหนดทิศทางการอนุรักษ์และพัฒนา เกิดกลุ่มอาสาสมัครทำงานเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาชุมชน ในนามของ "คณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร" ร่วมกันดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูชุมชน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และความเป็นย่านการค้า สืบสานเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ภายใต้แนวความคิด "วัฒนธรรมนำการค้า" โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์และข้อตกลงร่วมกันว่า "จะร่วมมือกันสร้างจินตนาถึก และความสามัคคีของชุมชนในการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ ฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้า สืบสานเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของชุมชน และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาย่านริมน้ำจันทบูรให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี" ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา และการบริหารจัดการชุมชนริมน้ำจันทบูรให้มีความยั่งยืนเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของจังหวัดจันทบุรีสืบไป ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็น **"ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร"** เพื่อดำเนินกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ร่วมกันโดยเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มีความน่าสนใจและเป็นประเด็นสำคัญที่จะศึกษาเนื่องจากชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนของตนเองร่วมกัน จนได้รับการยอมรับจาก กระทรวงพาณิชย์ว่าเป็นชุมชนต้นแบบที่ใช้กระบวนการพัฒนาที่เน้นวัฒนธรรมนำเศรษฐกิจ และประสบผลสำเร็จในการพัฒนา จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงกระบวนการจัดการความรู้ว่ามีการทำงานอย่างไร ชาวชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างไรในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

มนและกระบวนการเหล่านี้ส่งผลกระทบกับกระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนเด็กและเยาวชนอย่างไร เพื่อสกัดให้ได้ความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศต่อไป

ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมผสมผสานกันหลายเชื้อชาติ ทั้งไทย จีน มอญ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน ชาวชุมชนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างกลมกลืน มีความรัก ความสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่น เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างทั้งในเรื่องศาสนา ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมแต่สามารถบูรณาการได้เป็นหนึ่งเดียวอย่างลงตัว ชาวชุมชนมีความร่วมมือในการกันทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีการร่วมกันจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนคนรุ่นหลังและหน่วยงานภายนอกโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นแกน โดยชาวชุมชนได้ใช้พื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

10. แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

แดเนียล เลอร์เนอร์ (ศุภรศมี ฐิติกุลเจริญ. 2540: 34; อ้างอิงจาก Daniel Lerner. 1958) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาไว้อย่างชัดเจนและรัดกุมกว่าการพัฒนาประเทศ หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างมีระบบ การรวบรวมมวลชน และการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในกระบวนการตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์กับส่วนรวม ในประเทศที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งสามประการดังกล่าวข้างต้น จะเกิดขึ้นได้ โดยผ่านการสื่อสารเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ถ้าไม่มีการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากเครือข่ายการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ถ้าหากมีการนำการสื่อสารมาใช้ให้ถูกต้องเพียงอย่างเดียวพอแล้ว ก็จะสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาประเทศได้อย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นทั้งดัชนีการพัฒนา และเครื่องมือ หรือวิธีการของการพัฒนาสังคม การสื่อสารมวลชนจึงได้รับการยอมรับในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ด้วยศักยภาพของ “สื่อ” ในตัวของมันเอง นักคิดในสายพัฒนาส่วนใหญ่ เห็นพ้องกันว่า นอกจากสื่อมวลชน สามารถส่งข่าวสารไปทุกแห่งหนแล้ว “สื่อ” ยังสามารถจุดไฟการพัฒนาให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้รับสารได้ด้วยเช่นกัน

การสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการสังคม ในขณะที่สังคมกำลังอยู่ในขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานั้น การสื่อสารจะถูกใช้เพื่อส่งเสริมการขยายการพัฒนาตลอดจนทำให้การพัฒนาดำเนินไปได้โดยสะดวก การสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นกลไกที่จะผลักดันให้การพัฒนาประเทศเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีบทบาทในการให้คำแนะนำข่าวสารทุกประเภทที่มีลักษณะยุ่งยากซับซ้อน หรือผู้รับเข้าใจยาก เป็นสื่อในการถ่ายทอดข่าวสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงไปยังผู้รับ เพื่อให้เกิดการประเมินเนื้อหาและสนองตอบต่อข่าวสารนั้น (feedback) นอกจากนั้นยังมี

บทบาทในการโน้มน้าวใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ (Knowledge) ทศคติ (Attitude) และการนำไปปฏิบัติ (Practice)

กระบวนทัศน์ในการพัฒนาและกระบวนทัศน์ด้านการสื่อสาร

กระบวนทัศน์(Paradigm) ในการพัฒนานั้นได้นำกระบวนทัศน์ด้านการสื่อสาร โดยมีการพัฒนาดังต่อไปนี้

1. Dominant/Modernization Paradigm เน้นเรื่องการพัฒนาประเทศโลกที่สามให้มีความทันสมัยแบบตะวันตก ดัชนีวัดความสำเร็จในการพัฒนามักเป็นเชิงปริมาณ เช่น อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รายได้ต่อหัวของประชากร ฯลฯ รัฐบาลมองชนบทว่าเป็นผู้ “ว่างเปล่าในการพัฒนา” มีการนำนโยบาย แนวคิดการพัฒนาที่คิดจากเบื้องบนลงสู่ระดับล่าง เป็นการสื่อสารในช่วงนี้เป็นแบบ Top-Down Communication ผู้ส่งสาร (รัฐบาล, ราชการ) ออกแบบเนื้อหาสาร (ตามที่คิดเอาเองว่าประชาชนต้องการ) ผ่านช่องทางการสื่อสาร (สื่อบุคคล, สื่อเฉพาะกิจ, สื่อประเพณี, สื่อมวลชน) ไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมายเกิดประจักษ์การณ์ของการ “ยิ่งสื่อสารก็ยิ่งไม่เกิดผล” หรือเกิด KAP GAP หรือเกิดภาวะทันสมัยแต่ไม่พัฒนา เป็นต้น ยุคนี้เชื่อในสื่อมวลชนสมัยใหม่ว่ามีพลังอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้ ทศคติ และการกระทำบุคคลและสังคมซึ่งมีบางประเภทที่เป็นรัฐเผด็จการได้ครอบครองสื่อ, จำกัดการรับรู้ของประชาชน และใช้สื่อมวลชนในการโฆษณาชวนเชื่อการทำงานของรัฐบาลเอง

2. Dependency Paradigm เชื่อว่าการพัฒนาที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ถ้าหากประเทศโลกที่สามปฏิเสธการพึ่งพิงตะวันตก เป็นยุคที่ตรวจสอบพลังของสื่อและพบว่า สื่อมวลชนไม่ได้ทรงพลังอย่างที่คิด แต่มีอิทธิพลอย่างจำกัด และสื่อที่เป็นพระเองปิดทองหลังพระมานานก็คือ สื่อบุคคล ทำให้เกิดทฤษฎีการไหล 2 จังหวะของข่าวสาร (Two Step Flow of information) อิทธิพลดังกล่าวปรากฏในทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องการแพร่แนวคิดกรมไปสู่สังคมชนบท

3. Alternative/Another Development /Multiplicity Paradigm เป็นกระบวนทัศน์ทางและหลากหลาย และไม่ได้ปฏิเสธกระบวนทัศน์แรกอย่างสิ้นเชิงดังเช่นกระบวนทัศน์ที่สอง เป็นยุคที่สื่อโทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อที่มีลักษณะพิเศษกว่าสื่อชนิดอื่นๆ กำลังขยายตัวมากขึ้น ความแพร่หลายของโทรทัศน์ทำให้นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์หันกลับมาปรับปรุงผลกระทบของการสื่อสารอีกครั้ง โดยแบ่งเป็น 2 แนวทาง

3.1 แนวคิดพลังของสื่อในทัศนะใหม่ ให้ข้อสรุปว่า ถึงแม้สื่อจะไม่ส่งพลังมากเท่าที่กล่าวไว้ในยุคแรกแต่สื่อมวลชนก็มีพลังอำนาจต่อสังคมเช่น สื่อสามารถกำหนดวาระความสนใจให้แก่บุคคล สื่อสามารถสร้างสถานะภาพ

สร้างภาพลักษณ์ ให้แก่บุคคล และสถาบันต่างๆ เป็นต้น

3.2 แนวคิดเชิงนวัตกรรม มีความเห็นว่า อิทธิพลของสื่อเป็นอิทธิพลในระยะยาวมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทำหน้าที่อบรมบ่มเพาะและเป็นตัวการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทาง

สังคมล้อมรอบตัวบุคคล สื่อเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดในโลกสมัยใหม่ หากผู้ใดครอบงำสื่อ ผู้นั้นเท่ากับสร้างสรรค์ความเป็นจริงและวัฒนธรรมทางสังคม สื่อจึงเท่ากับเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างพลังของแต่ละกลุ่ม

ยุคปัจจุบันนี้ “การพัฒนา” มิใช่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่จะต้องนำไปสู่การนำไปปฏิบัติ ดังนั้นการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารมวลชน ถูกคาดหวังให้เข้ามามีบทบาทหนุนเสริมในฐานะเป็นกลไกสำคัญหรือเครื่องมือ นอกจากนั้นได้คำนึงถึงประเด็นของ “ การมีส่วนร่วม ” ของกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงเป็นแบบ Bottom-Up Communication คือ ทั้งรัฐบาล , ราชการและประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ต่างก็สวมทั้งบทบาทของผู้ส่งสารและผู้รับสาร มี Feed back ผ่านช่องทางการสื่อสาร โดยเนื้อหาสาระเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

การสื่อสารในงานพัฒนาชุมชน

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549: 11) ได้กล่าว การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นอาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของในแต่ละชุมชนมีความแตกต่าง การมีส่วนร่วมมีต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้ลักษณะงานออกมาได้ผลดี การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างการยอมรับและผลักดันให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนารวมทั้งสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและแนวทางแก้ไขให้สอดคล้องกับชุมชน

การสื่อสารที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

ในบริบทของการพัฒนาชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การเข้าถึงสื่อ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน ความโดดเด่นของสาร การปรึกษาหารือร่วมกัน การสนับสนุน และกระบวนการเชิงประชาธิปไตย

1. ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม ความหลากหลายจะส่งผลให้เสียงของประชาชนมีความหลากหลายมากขึ้น และสะท้อนความต้องการต่างๆ ร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาต่างๆ เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ อาทิ ความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมของตน ตลอดจนการอุทิศร่างกาย/ใจในการดำเนินการต่างๆ อย่างเต็มความสามารถในระดับถัดไป

2. การเข้าถึงสื่อ มักจะนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้สึกผูกพันกับประเด็นปัญหา เกิดความตระหนักร่วม ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับผลประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนการเพิ่มอำนาจและความเสมอภาคให้กับประชาชน

3. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่า ทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญา

4. ความโดดเด่นของสาร ประเด็นที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หรือการตอบสนองความต้องการของชุมชน หรือการที่เป็นประเด็น ที่ชุมชนสามารถ นำเนื้อหาสาระ ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

5. การปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่างๆ

6. การสนับสนุน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีบทบาทต่างๆ

7. กระบวนการเชิงประชาธิปไตย เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน และการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเอง

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นกระบวนการที่ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องหรือ ผู้มีส่วนได้เสีย มีโอกาสได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเสนอปัญหาเสนอแนวทางแก้ไข ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมดำเนินการ ร่วมการแก้ไขปัญหา และร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ประโยชน์ที่ภาครัฐจะได้รับในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามกรอบของกฎหมายและยังเป็นการสร้างความชอบธรรมของการเป็นองค์กรที่ดีมีความโปร่งใส ช่วยให้การตัดสินใจมีความรอบรอบเป็นการเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ และสอดคล้องกับการแก้ปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญทำให้โครงการได้รับการยอมรับและร่วมมือจากประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องสมัยก่อนการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะอยู่ในรูปที่หน่วยงานจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการที่คาดว่าจะมีผลกระทบประชาชนเท่านั้น บทบาทของประชาชนที่มีการตัดสินใจในโครงการอยู่ในระดับที่ต่ำ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและประชาชนได้สิ้นสุดพร้อมไปกับโครงการ แต่นับจากนี้ไปการพัฒนาองค์กรใดๆ หากภาคประชาชนในพื้นที่และในภาพรวมไม่เห็นชอบก็จะไม่สามารถดำเนินโครงการต่อไปได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนกับรัฐเป็นสิทธิที่ต้องเคารพสิทธิประชาชนและชุมชนเป็นเรื่องผูกพันที่ทุกองค์กรของรัฐต้องปฏิบัติตาม เพราะฉะนั้นแนวทางการดำเนินการที่มีอาจจะเลยคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ร่วมคิดโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมประเมินผล ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ขั้นตอนในการปฏิบัติการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ประการคือ

1. การสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน

1.1 การพบปะผู้นำ

1.2 การค้นหาบุคคลในพื้นที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย

- 1.3 การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชน
2. การสร้างกระบวนการปรึกษาหารือกับชุมชน
 - 2.1 การประสานงานกับสมาชิกชุมชน
 - 2.2 การกำหนดความชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อและบทบาทของบุคคลที่ทำหน้าที่เลือกให้สื่อ
 - 2.3 การออกแบบดำเนินงานปรึกษาหารือ
3. การร่วมกันพัฒนาปรับปรุงระบบการสื่อสาร
 - 3.1 การจัดตั้งทีมงาน
 - 3.2 การเสริมสร้างศักยภาพของทีมงาน
 - 3.3 การสนับสนุนการปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่
4. การร่วมกันพัฒนาระบบและการดำเนินการประเมินผล
 - 4.1 การประสานงานกับสมาชิกชุมชน
 - 4.2 การออกแบบกระบวนการ

ผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อชุมชน ในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน

1. ผลในระดับบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิง ความคิด ความรู้สึก และทักษะต่างๆ ของสมาชิกชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม และนำไปสู่การเกิดความมั่นใจในการใช้ชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น
2. ผลในระดับกลุ่ม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
3. ผลในระดับชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ในการนำเสนอเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ตลอดจนเป็นการพัฒนาระบบสื่อที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และการกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในชุมชน ความภาคภูมิใจร่วมกันในความเป็นชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และการกำหนดทิศทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับชุมชน ข้อควรคำนึงในการพัฒนาระบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน
4. ด้านเทคโนโลยี เช่น การที่คุณสมบัติของเทคโนโลยีไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และความจำเป็น คุณประโยชน์ของเทคโนโลยีที่มีต่อชุมชน
5. ด้านการเข้าถึงสื่อ เช่น ความเหมาะสม เวลา สถานที่
6. ด้านสาร เช่น ความคุ้นเคยด้านเนื้อหาข่าวสาร
7. ด้านการบริหารจัดการ เช่น การกำหนดแผนงาน
8. ด้านผู้กำหนดนโยบาย เช่น การกำหนดแนวทางในการสนับสนุนให้สื่อสามารถเข้าถึงชุมชน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง

9. ด้านนโยบาย เช่น นโยบายให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ และการตัดสินใจในเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

10. ด้านงบประมาณ เช่น การปรับเปลี่ยนต้นทุนด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีราคาถูกลง การสื่อสารในการพัฒนาชุมชนเพื่อจะก่อให้เกิดผลสำเร็จ เช่น การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ก็คือ การสื่อสารที่มุ่งเน้นให้ผู้สื่อสารเข้าใจเนื้อหาหรือข้อมูลร่วมกันอย่างถูกต้อง เช่น การสื่อสารภายในชุมชนเพื่อการปฏิบัติร่วมกัน สิ่งสำคัญก็จะต้องมีการสื่อสารที่ถูกต้องด้วย เพราะความล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนบางครั้งเกิดจากความไม่เข้าใจในความคิดและทัศนคติที่แตกต่างกันหรือเกิดจากการที่สื่อสารไม่ดีทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน หรือไม่ทั่วถึง ดังนั้นการจะสร้างความเข้าใจร่วมกัน และตรงกันจึงสามารถจะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้และยังสามารถร่วมกันพัฒนาชุมชนได้สำเร็จตามเป้าหมายด้วย

11. การสังเคราะห์แนวคิดและกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร ซึ่งมุ่งศึกษาประเด็นสำคัญ 2 ประการคือ

ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร ในประเด็นที่ศึกษาคือ

1. ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

- ร่วมกับปัญหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา

- ร่วมกำหนดความต้องการ
- ร่วมวางแผน, วัตถุประสงค์, วิธีการ, ทำแผน
- ร่วมปฏิบัติ
- ร่วมแบ่งผลประโยชน์
- ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ

2. ผลกระทบ

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

- ทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต

- ทางด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม
- ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน

- ด้านเศรษฐกิจในชุมชน
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน
- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมพบว่า ประเทศมุ่งพัฒนาโดยเน้นเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง เพื่อขนานรับกับยุทธศาสตร์ตามนโยบายการพัฒนาประเทศโดยองค์รวมการพัฒนาแบบแยกส่วนนี้แม้จะก่อให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุ สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็ว เรื่องของความรู้ของประชาชน ก็ถูกตัดทอนหรือคัดสรรให้คนรู้เฉพาะสิ่ง ชำนาญเฉพาะด้านซึ่งสถานการณ์นี้ทำให้คนถูกลดทอนศักยภาพในการรับรู้เชิงองค์รวมได้ ความรู้แบบบูรณาการ

สถานการณ์ดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการความรู้ตามแนวคิดแบบแยกส่วนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบบนลงล่าง ที่ไม่เอื้อให้คน กลุ่มคน ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทและศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยตัวเองรวมไปถึงการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพจากสถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการปฏิรูปสังคมโดยองค์รวมโดยเน้นการพัฒนาคนเป็นตัวตั้ง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเห็นคุณค่า วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย รวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด และกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น คำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ในชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญา การสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิต ทำให้เกิดความมั่นคงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง และยังคงรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมอันดีงาม ควบคู่ไปกับการพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่เป็นอยู่ในสังคมนั้นๆ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ได้อาศัยศิลปวัฒนธรรม ประเพณี แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีจิตวิญญาณผูกพันกันการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนควรเป็นกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถของชาวชุมชนให้สามารถสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชน ที่คำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อให้สมาชิกชุมชนเด็กและเยาวชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

ดังเช่นชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมผสมผสานกันหลายเชื้อชาติ ทั้ง ไทย จีน มอญ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันมากกว่า 300 ปีก่อนชาวชุมชนมีความแตกต่าง

ทางวัฒนธรรมและศาสนา แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างกลมกลืน มีความรัก ความสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่น เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างทั้งในเรื่องศาสนา ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมแต่สามารถบูรณาการได้เป็นหนึ่งเดียวอย่างลงตัว ชาวชุมชนมีความร่วมมือในการกันทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีการร่วมกันจัดกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนคนรุ่นหลังและหน่วยงานภายนอกโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นแกนบริหารจัดการชุมชนริมน้ำจันทบูรให้มีความยั่งยืนเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของจังหวัดจันทบุรีสืบไป ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็น "ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร" เพื่อดำเนินกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ร่วมกันโดยเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มีความน่าสนใจและเป็นประเด็นสำคัญที่จะศึกษาเนื่องจากชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนของตนเองร่วมกัน จนได้รับการยอมรับจาก กระทรวงพาณิชย์ว่าเป็นชุมชนต้นแบบที่ใช้กระบวนการพัฒนาที่เน้นวัฒนธรรมนำเศรษฐกิจ และประสบผลสำเร็จในการพัฒนา จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงกระบวนการจัดการความรู้ว่ามีการทำงานอย่างไร ชาวชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างไรในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและกระบวนการเหล่านี้ส่งผลกระทบบั้กระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนเด็กและเยาวชนอย่างไร เพื่อสกัดให้ได้ความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศต่อไป

จากการสังเคราะห์แนวคิด โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปกรอบแนวคิดเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจาก หนังสือ เอกสาร บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ในการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีต่อชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสกัดเป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ มีรายละเอียดลำดับขั้นตอนดังนี้

1. วิธีการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

มีลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. ศึกษาวิถีชีวิต กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรในประเด็นที่ศึกษาคือ
2. ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
 - 2.1 ร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา
 - 2.2 ร่วมกำหนดความต้องการ
 - 2.3 ร่วมวางแผน, วัตถุประสงค์, วิธีการ, ทำแผน
 - 2.4 ร่วมปฏิบัติ
 - 2.5 ร่วมแบ่งผลประโยชน์
 - 2.6 ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ
3. ผลกระทบที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
 - 3.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน
 - ทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4
 - 3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต
 - ทางด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม
 - ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน
 - ด้านเศรษฐกิจในชุมชน

3.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน

4. ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามจากพื้นที่ศึกษาเพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติ
พื้นที่ศึกษาวิถีชีวิตดั้งเดิม ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในชุมชน ข้อมูลด้านเนื้อที่แหล่ง
ที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยวิธีการดังนี้

4.1 การศึกษาข้อมูลชุมชน จากเอกสารในเรื่องเกี่ยวกับประวัติพื้นที่ศึกษาวิถีชีวิต
ดั้งเดิม ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในชุมชน กระบวนการของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง กระบวนการและผลกระทบของ
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

4.2 การสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth
Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview) กลุ่มผู้นำชุมชนประธานคณะกรรมการ
แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้หน่วยงานภายนอก

2. วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method)

การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัย มีดังนี้

1. ศึกษาสำรวจพฤติกรรมการใช้บริการและทัศนคติแหล่งเรียนรู้ ของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้
บริการทั้ง 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มคนภายนอก โดยใช้แบบสอบถาม และการสังเกต ทั้ง
การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

2. วิเคราะห์ทัศนคติของการใช้บริการแหล่งเรียนรู้และทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ
แหล่งเรียนรู้

การกำหนดพื้นที่กลุ่มประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. การเลือกพื้นที่การวิจัยภาคสนาม คือ ชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยเลือกเฉพาะแหล่งเรียนรู้
ที่เน้นการดำเนินกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และ สถาปัตยกรรมเป็นตัวตั้ง และมีการดำเนินการ
โครงการและจัดกิจกรรมมาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. การเลือกกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มประชากรในการ
ศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนาม ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรและผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยกระบวนการ
มีส่วนร่วม ได้แก่ สมาชิกชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
ชุมชน องค์กรภายนอก

3. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ในช่วงแรกของการทำวิจัยเลือกตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยเทคนิควิธีแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-Base Selection) คือ แบบที่เป็นเป้าหมายความเชิงตัวแทน (From aiming at representative) มีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลดังนี้

3.1 เป็นบุคคลที่ผ่านการตรวจข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นว่าเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันไม่น้อย 5 ปี ได้แก่

3.1.1 คณะทำงานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร

3.1.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนผู้วิจัยคัดเลือกจากกลุ่มชาวชุมชนและ บุคคลภายนอกที่เข้าร่วมและใช้บริการของแหล่งในพื้นที่เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร จำนวน 200 คน (ขนาดของประชากรมากกว่า 30,000 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในเกณฑ์ของ YAMANA 1970:886 ณ ระดับ มีนัยสำคัญเป็น .05 ความคลาดเคลื่อนเป็นร้อยละ 5) เลือกตัวอย่างผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนโดยบังเอิญ

3.เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในขั้นตอนการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือวิจัยที่จำแนกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เครื่องมือ และลักษณะข้อมูลในการวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ประเด็นที่ศึกษา คือ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร ปัจจัยในการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูร ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมน้ำจันทบูร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร ปัจจัยในการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูร ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

1.2 การสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ เหตุการณ์ พฤติกรรม การจัดกิจกรรมโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

ลักษณะข้อมูลในการวิจัยได้แก่ เอกสารตัวอักษร เสียงบันทึกการสนทนา บทสัมภาษณ์ ภาพถ่าย

2. **เครื่องมือ และการสร้างเครื่องมือ** ในการวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนกรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

2.1 แบบสอบถาม(แบบสำรวจ)ถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมและผลกระทบต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ริมน้ำจันทบูร

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลที่คณะผู้ทำงาน ผู้ให้บริการและองค์กรภายนอก เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร เกี่ยวกับข้อมูลเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมและผลกระทบในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

ลักษณะข้อมูลในการวิจัยได้แก่ เอกสารตัวอักษร ข้อมูลในการวิจัยได้แก่ เอกสารตัวอักษร ข้อมูลจากแบบสอบถาม เสียงบันทึกการสนทนา ภาพถ่าย การสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. การสร้างแบบสอบถามและบทสัมภาษณ์ จากทฤษฎีหลักการที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหา กระบวนการมีส่วนร่วมในประเด็นการร่วมกับปัญหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหาวิธีการแก้ปัญหา,ร่วมกำหนดความต้องการ,ร่วมวางแผนวัตถุประสงค์,วิธีการ,ทำแผน,ร่วมปฏิบัติ,การร่วมแบ่งผลประโยชน์,ร่วมประเมินผลการปฏิบัติ และผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในประเด็นทัศนคติของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม ,การดำรงชีวิต,การปิดกั้น/การเข้าร่วมโครงการ,ปฏิสัมพันธ์ของชุมชนและผลประโยชน์ (เศรษฐกิจ/สภาพแวดล้อม อำนาจแทรก)

2. กำหนดประเด็นและจำนวนข้อคำถามและแบบสัมภาษณ์

3. สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ฉบับร่างเกี่ยวกับการค้นหาและวิเคราะห์ปัจจัยและกระบวนการมีส่วนร่วม ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

4. นำแบบประเมินผลของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาานิพนธ์และผู้ควบคุมร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข

5. นำแบบประเมินที่แก้ไขเสร็จแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 ท่าน เพื่อทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หรือความเหมาะสมสอดคล้องระหว่างข้อความของแบบประเมินกับประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ในกรอบของงานวิจัยโดยใช้วิธีหาค่า (Index Of Congruent: IOC)และความถูกต้องของภาษาโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่

5.1 อาจารย์ธิป ศรีสกุลชัยรัก

อาจารย์ภาควิชาสถาปัตยกรรมชุมชน สถาบันอาศรมศิลป์

5.2 อาจารย์แสงอุทิศ พรหมเมือง

อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

5.3 ประภาพร บำรุงไทย ประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร

การหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจแบบประเมินพิจารณาความสอดคล้องของข้อความ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- +1 คะแนน สำหรับข้อความสอดคล้องกับเนื้อหา
- 0 คะแนน สำหรับข้อความที่ไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับเนื้อหา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีลำดับตามข้อวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ประเด็นที่ศึกษา คือ ปัจจัยและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร มีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1.1 การสำรวจภาคสนาม แบบไม่เป็นทางการ และเป็นทางการ ผ่านผู้นำชุมชน ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ หน่วยงานภายนอกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในพื้นที่เป้าหมาย

1.2 ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับข้อมูลตามสภาพปรากฏการณ์จริงในชุมชน ประวัติชุมชนวิถีชีวิตปัจจุบัน ปัจจัยและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปกรรมผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

1.3 ใช้การสัมภาษณ์สนทนากลุ่มย่อย 3-5 คน และพูดคุยแบบตัวต่อตัว โดยมีการบันทึกเสียงและภาพถ่าย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ ตัวอย่างผลกระทบต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

2.1 ใช้แบบสอบถาม และทัศนคติของผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้กลุ่ม ให้ผู้ตอบแบบสอบถามรับรู้ เข้าใจ แล้วส่งผลให้สามารถแสดงความคิดเห็น ตอบกลับได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่เหมาะสมชัดเจน

2.2 ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นคณะผู้ทำงานโครงการเกี่ยวกับข้อมูลด้านพฤติกรรมการใช้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และทัศนคติของผู้ให้บริการกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร การสัมภาษณ์และสนทนาพูดคุยแบบตัวต่อตัวโดยมีการจดบันทึก การบันทึกเสียงและมีการบันทึกภาพระหว่างการสัมภาษณ์

กำหนดคะแนนเฉลี่ยในการแปลความหมายข้อมูลแบบประเมินค่า (Rating scale) เป็นค่าเฉลี่ยดังนี้

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	แปลความ
1.00-1.80	หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในระดับน้อยที่สุด
1.80-2.60	หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในระดับน้อย
2.61-3.40	หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง
3.41-4.20	หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก
4.21-5.00	หมายถึง มีความเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด

5. การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้วิธี (ก) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้าน บุคคล เวลา สถานที่ (ข) ตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้มากกว่า 1 วิธี คือการสนทนากลุ่มย่อยรายบุคคล การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและถามซ้ำข้อมูลเพื่อยืนยันความเข้าใจเป็นต้น (ค) ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลโดยสำรวจการตีความผลสรุปต่างๆ ว่าตรงกันและสะท้อนความมุ่งหมายของงานวิจัยหรือไม่

2. นำข้อมูลมาวิเคราะห์จัดจำแนกเป็นรายประเด็นที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดของงานวิจัยและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เชื่อมโยงข้อมูลตามข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลวิจัยที่ได้จากการศึกษาเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร การดำเนินการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และวิเคราะห์ผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ตามกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมและใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษา คือ

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจข้อมูลของชุมชนริมน้ำจันทบูร

ตอนที่ 2 ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

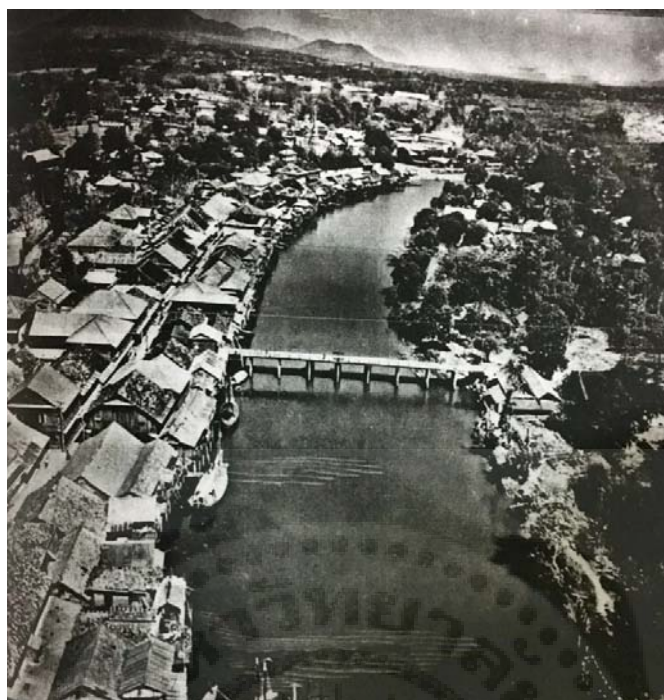
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจข้อมูลของชุมชนริมน้ำจันทบูร

ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในชุมชน สภาพทางกายภาพปัจจุบันของชุมชน ข้อมูลด้านประชากร และกลุ่มองค์กรทางสังคมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวกับกระบวนการและผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์ ดังนี้

1.1 ข้อมูลด้านพื้นที่

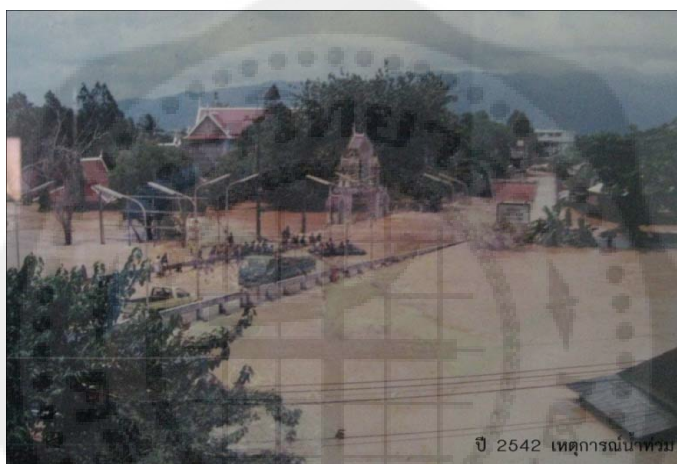
ชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีมายาวนาน กว่า 300 ปี ด้วยทำเลที่ตั้งติดแม่น้ำจันทบุรี ชุมชนแห่งนี้จึงเป็นย่านการค้าและการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญในอดีต เคยเป็นที่ทำงานของรัฐและศาลที่มีการตั้งด่านเก็บภาษี และจวนข้าหลวงที่สำคัญของจังหวัด ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่ บ้านหลวงราชไมตรี บ้านหลวงประกอบนิติสาร บ้านพระยาวิเชียรคีรี บ้านขุนบุรพาภิบาล บ้านขุนอนุสรณสมบัติ ที่ยังปรากฏหลักฐานให้เห็นอยู่ถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 4 แสดงลักษณะชุมชนในอดีต

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ จันทบุรี.

ในปี พ.ศ. 2533 และ 2542 หลังจากเกิดเหตุเพลิงไหม้และเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ ชุมชน เกิดความเสียหายครั้งยิ่งใหญ่ ประกอบเส้นทางคมนาคมเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางน้ำเป็นทางบก ชาวชุมชนบางส่วนจึงย้ายออกไปทำมาหากินในพื้นที่นอกชุมชน ในศูนย์กลางการค้าแห่งใหม่ กลางเมืองประชากรย้ายถิ่นฐานออกไปอาศัยออกไปอยู่พื้นที่อื่นหรือทั้งที่อยู่ไปอยู่ในเมืองหลวง ในชุมชนจึงเหลือแต่ผู้สูงอายุ และผู้เช่า ทำให้ชุมชนริมน้ำจันทบูรชบเซา และลดบทบาทการเป็นย่านการค้าลง ส่วนอาคารบางหลังไม่มีผู้อาศัยถูกปล่อยทิ้งร้างไว้

ภาพประกอบ 5 แสดงเหตุการณ์ไฟไหม้ชุมชน ปี 2533 น้ำท่วม ปี 2542

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ จันทบุรี.

ในปัจจุบันชุมชนริมน้ำจันทบุรี ตั้งอยู่บนถนนสุขาภิบาลที่มีความยาวประมาณ 900 เมตร อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี อยู่ภายใต้ความปกครองของเทศบาลเมืองจันทบุรี ซึ่งแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ชุมชนย่อยที่ 3 และชุมชนย่อยที่ 4 ในปี 2557 ชุมชนมีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยสลับกับร้านค้าร้านอาหารและที่พักโรงแรม และแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และศิลปหัตถกรรมทั้งที่เป็นของชุมชนและของเจ้าของบ้าน

ภาพประกอบ 6 แผนที่การแบ่งการปกครองของชุมชนชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 และภาพชุมชนในปัจจุบัน

1.2 ข้อมูลด้านประชากร

ชาวชุมชนริมน้ำถนนสุขาภิบาล เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีหลายเชื้อชาติ ทั้ง ไทย จีน มอญ ฝรั่ง เข้ามาค้าขายและมาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน ได้อย่างกลมกลืนมีวัฒนธรรมที่ หลากหลาย ทั้ง ด้านภาษา ศาสนา ประเพณี และการแต่งกายในอดีตแต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยตามกระแส การเปลี่ยนแปลงของสังคม ในปัจจุบันชุมชนริมน้ำจันทบูรมีประชากรอาศัยอยู่ 50% ที่เป็นเจ้าของ บ้าน และอีก 50% เป็นผู้เช่าอาศัยและเช่าทำกิจการร้านค้าและร้านอาหาร

ตารางเปรียบเทียบการครอบครองอาคารที่ดิน (ที่มา: กุสุมา บุญกาญจน์ ,2556)

สถานะการครอบครอง	จำนวนหลัง พ.ศ.2552	จำนวนหลัง พ.ศ.2555	จำนวนเพิ่ม-ลด
เป็นเจ้าของ	99	101	เพิ่ม 2
เช่าอาคารจากเอกชน	84	86	เพิ่ม 2
ดูแลให้เจ้าของ	9	9	คงเดิม
เช่าจากราชพัสดุ	1	1	คงเดิม
ศาลเจ้าเป็นเจ้าของ	3	3	คงเดิม
เช่าจากวัดสวนมะม่วง	1	2	เพิ่ม 1
ที่ว่างของเอกชน	10	6	ลด 4
ที่ว่างสาธารณะ	5	5	คงเดิม

ภาพประกอบ 7 การแต่งการของชาวมุขชนในอดีต (ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จันทบุรี)

1.3 ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบุรี

ชุมชนริมน้ำจันทบุรีได้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านศาสนา ศาสนาของชุมชนริมน้ำจันทบุรี ในอดีตที่สำคัญมี 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ชาวมุขชนตลาดเหนือและตลาดกลางส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและชุมชนตลาดล่างส่วนหนึ่งรวมทั้งกลุ่มบ้านญวนนับถือศาสนาคริสต์ โดยมีศาสนสถานตั้งอยู่สองฟากฝั่งริมแม่น้ำจันทบุรี ตลอดแนวถนนสุขาภิบาล ได้แก่ วัดโบสถ์ วันเขตร์นาบุญญาราม ศาลเจ้าตั้วเล่าเอี้ย ศาลเจ้าแม่กวนอิมและศาลเจ้าที่ตลาดล่างตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตก ส่วนวัดจันทนาราม อาสนวิหารพระนางมารีอา ปฎิสนธิ์นิรมล และศาลเจ้าสระบาป ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออก

ภาพประกอบ 8 ศาสนสถานในชุมชนริมน้ำจันทบูร

1.4 ขนบธรรมเนียมและประเพณี

ชุมชนริมน้ำจันทบูรในอดีตมีการผสมผสานวัฒนธรรม 3 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทย จีน และญวน เห็นได้ชัดเจนในเรื่องการแต่งกาย ภาษาพูด การแต่งงานข้ามเชื้อชาติ การแสดงงิ้วเป็นภาษาไทย สำหรับวัฒนธรรมการแต่งกายปัจจุบันไม่มีการแต่งกายข้ามเชื้อชาติในวิถีชีวิตประจำวันแล้ว ประเพณีที่ปฏิบัติกันเป็นประจำปีของชุมชนริมน้ำจันทบูร ได้แก่ การหล่อเทียนพรรษาที่วัดโบสถ์ การลอยกระทงและแข่งเรือที่วัดจันทนาราม การถือศีลกินเจและการประกอบพิธีบูชาดาวเสริมดวงที่วัดเขตร์นาบุญญาราม การแห่เจ้าและการทิ้งกระจาดของ 4 ศาลเจ้า การบูชาบรรพบุรุษ (เซ็งเม้ง) และประเพณีตักบาตรข้าวห่อ ซึ่งเป็นแนวคิดของพระวิภาชนียาสภิกขุ ธรรมการมณฑลสมัยนั้น และคุณยายเป้า สรราณฤปกิจ รับมาดำเนินการ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องภัตตาหารสำหรับพระภิกษุสามเณรจากวัดต่างๆ ทั่วเมืองจันทที่ผ่านมาสอบนักรกรรมประจำปี

ภาพประกอบ 9 ประเพณีในชุมชนริมน้ำจันทบูร

1.5 ศิลปกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

ศิลปกรรมในชุมชนริมน้ำจันทบูร ได้แก่ ลวดลายการแกะสลักแบบฝรั่งเศส แบบจีน แบบไทย และแบบผสมผสาน ที่มีความงดงามและออกแบบลวดลายแตกต่างกัน เช่น ระบายคาไม้ฉลุ แบบขนมปังขิง ช่อลมไม้ฉลุลายเถาดอกไม้วาระเบียงเหล็กหล่อลวดลายสวยงาม ระบายชายคาด้วยสังกะสีฉลุลายไทยใหญ่ ลูกกรงหน้าต่างไม้ฉลุลายจีน

ภาพประกอบ 10 ศิลปกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

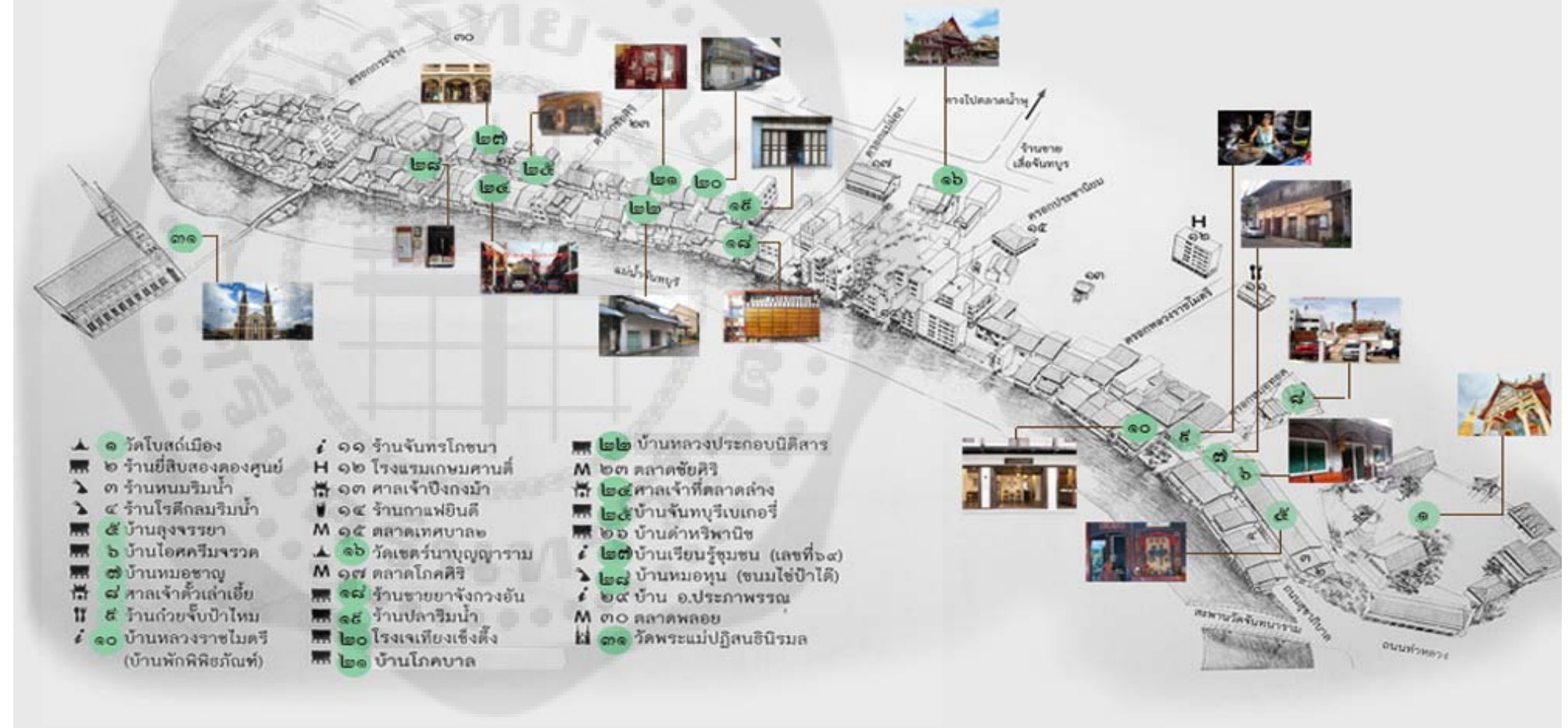
1.6 สถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

สถาปัตยกรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นบ้านเก่ามีอายุ 100 ปี ขึ้นไป เช่น บ้านแบบจีนที่มีสถาปัตยกรรมโดดเด่น(บ้านหลวงประกอบนิติสาร) บ้านตึกทรงยุโรป(บ้านขุนบุรีพาภิผล) อาคารแบบตึกฝรั่ง(บ้านหลวงราชไมตรี) บ้านไม้หลังคาทรงปั้นหยา เรือนไม้ชั้นเดียวและสองชั้นและอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นรมลซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับตลาดล่าง เป็นวัดคาทอลิกที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบโกธิค ภายในประดับด้วยกระจกสีเป็นรูปนักบุญสวยงาม และรูปปั้นพระแม่ประทับพลอย

ภาพประกอบ 11 สถาปัตยกรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

แผนที่แสดงสถานที่สำคัญของแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ชุมชนริมน้ำจันทบูร

ภาพประกอบ 12 แผนที่แสดงสถานที่สำคัญของแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

ภาพประกอบ 13 แสดงภาพวัดโบสถ์เมือง (หมายเลข 1)

วัดโบสถ์เมือง ตั้งอยู่บนเนินด้านหลังชุมชนริมหน้าจันทบุรี เป็นวัดที่มีความเก่าแก่วัดหนึ่ง สร้างเมื่อปี พ.ศ.2330 ความเป็นมาแต่เดิมนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แทรกตัวอยู่ในชุมชนเก่าได้อย่างกลมกลืนสวยงาม วัดโบสถ์เมืองตั้งอยู่บนเนินสูงระดับเดียวกับที่ตั้งศาลากลางหลังเก่า ด้านฝั่งขวาของแม่น้ำจันทบุรี ด้านหลังของวัดโบสถ์แห่งนี้มีบันไดที่สามารถเดินลงไปยังย่านท่าหลวง บริเวณหัวถนนสุขาภิบาลที่เป็นที่ตั้งของชุมชนริมหน้าจันทบุรีได้ วัดแห่งนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ.2395 สันนิษฐานว่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย โดยสังเกตได้จาก เสาหินทรายขาว รวมทั้งอุโบสถและ เจดีย์ทรงลังกา นอกจากนี้ยังมีทับหลังเป็นศิลปะบาปวนตอนปลาย พ.ศ. 1510-1630 รูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ใน ชุมเรือนแก้ว ความเป็นมาแต่เดิมไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ภายในวัดมีเสนาสนะต่างๆ ได้แก่ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ เจดีย์ใหญ่บรรจุพระบรมธาตุ มีเจดีย์เล็กล้อมรอบสี่มุม หน้าอุโบสถมีทับหลังศิลปะบาปวนตั้งไว้ และมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโบสถ์เมือง เป็นสถานที่จัดหล่อเทียนประจำพรรษาของจังหวัดจันทบุรีมาแต่เดิมจวบจนปัจจุบัน

ภาพประกอบ 14 แสดงบ้านคุณตาจรรยา วานิชกุล บ้านเลขที่ 273 (หมายเลข 5)

บ้านคุณตาจรรยา วานิชกุล บ้านเลขที่ 273 ตั้งอยู่ริมถนนสุขาภิบาล ตลาดบนย่านท่าหลวง ชุมชนริมน้ำจันทบุรี บ้านของคุณตาจรรยาวานิชกุล จะสะดุดตาไปกับป้ายศาลสถิตของเทพเจ้าประจำบ้าน ซึ่งมีอยู่คู่บ้านมานานกว่า 100 ปีแล้ว บรรพบุรุษของคุณตาจรรยา เป็นชาวจีนและอพยพมาอยู่เมืองจันทบุรี และมีภรรยาเป็นคนมาบไฟล (อ.ขลุง) อาภิงของคุณตาจรรยาเป็นช่างทองและคุณยายมีความชำนาญในการทำพลอย ซึ่งเปิดร้านทองชื่อ "ฮั่วเส็ง" แต่คุณตาจรรยาไม่ได้สืบทอดกิจการร้านทอง เนื่องจากเมื่อศึกษาจบ ม.8 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ ก็ไปรับราชการทหาร หลังจากนั้นประกอบอาชีพพนักงานจ่ายยาที่สุศาลา ขายของชำ ขายกาแฟ และทำสวน รวมทั้งเคยได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลนคร 4 สมัยติดต่อกัน "ภูมิปัญญาย่านท่าหลวงในอดีต" เกิดเมื่อ พ.ศ.2468 ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนย่านท่าหลวงในอดีตกว่า 80 ปีที่ผ่านมาให้ลูกหลานรุ่นปัจจุบันได้รับรู้ถึงภาพ และบรรยากาศของชุมชนย่านท่าหลวงในอดีต ซึ่งในวันนี้แทบจะไม่เห็นภาพความหลังดังกล่าวนั้นเลย คุณตาเล่าว่า..

“สมัยก่อนย่านท่าหลวงเป็นศูนย์กลางราชการและการค้าขายที่สำคัญของเมืองจันทน์ มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากคนที่มาจากอำเภอต่างๆ ซึ่งเดินทางมาโดยเรือ แพ ม้า เกวียน รถ และเดิน ผู้คนที่มาจากคลองพลู ตะเคียนทอง จะล่องซุงมาขายตอนหน้าน้ำ รวมทั้งสินค้าอื่นๆ ด้วย มีขี้ไต้ซึ่งทำด้วยไม้ผุๆ เปลือกเสม็ดคลุกน้ำมันยางแล้วห่อด้วยใบกะพ้อเป็นท่อนยาวๆ ถ้าคนที่มาค้าขายย่านนี้แล้วไม่สามารถกลับบ้านได้ต้องค้างคืน บางพวกก็อาศัยหลับนอนที่ศาลาขายของ บางพวกก็อาศัยหลับนอนที่

ห้องแถวยายเนื่อง มีมุงให้โดยคิดเงินคั้นละ 2 บาท และมีการบันเท่งด้วย น้ำเต้า ปู ปลา.เดิมถนนริมน้ำ ทำด้วยอิฐขนาดใหญ่เรียงต่อกัน ต่อมาได้มีการเพนุ่ทับอิฐเดิมแต่ไม่ได้เสริมเหล็ก และชำรุดเสียหาย เพราะมีรถบรรทุกเข้ามาส่งข้าวสารให้สำนักงานพาณิชย์จังหวัดซึ่งตั้งอยู่ถัดไปใกล้ๆ บ้านคุณตาจรรยา ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา พ.ศ.2484ในสมัยก่อนที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ถนนริมน้ำจะมีเสา ติดตั้ง ตะเกียงน้ำมันก๊าดเป็นระยะตลอดเส้นทาง ความสูงของเสาไม่มากนัก และเจาะรูรอบเสาทั้งสี่ด้าน เพื่อให้สามารถปีนไปซ่อมแซมได้ เวลาเย็นจะมีคนของเทศบาลมาจุดตะเกียงเติมน้ำมันก๊าดด้วย ปริมาณที่พอเหมาะพอที่จะถึงรุ่งเช้าก็จะดับพอดีความเจริญทางเศรษฐกิจของถนนริมน้ำลดลงไปเรื่อยๆ หลังจากมีการตัดถนนเพิ่มขึ้น เกิดตลาดน้ำพุ เกิดตลาดพลอย และครั้งสำคัญคือเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ ครั้งใหญ่บริเวณตอนกลางของถนนเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2533 ทำให้ถนนริมน้ำเงียบเหงาซบเซาลงไป มาก"

ภาพประกอบ 15 แสดงร้านไอศกรีมจรวด (หมายเลข 6)

ร้านไอศกรีมตราจรวด เป็นอาคารปูนผสมไม้สองชั้น อายุกว่า 100 ปี ด้านหน้าเป็นตึกแบบยุโรป ในอดีตบ้านนี้เป็นของตระกูลหลวงราชไมตรี ประมาณปี 2502 ได้เปิดเป็นโรงงานทำไอศกรีมด้วยเครื่องจักรแห่งแรกของเมืองจันท์ สิ่งที่มีคุณค่าของบ้านนี้ได้แก่ ลวดลายฉลุสวยงาม อุปกรณ์ทำไอศกรีม และกระดิกกลมบรรจุไอศกรีมแห่งโบราณ ทายาทรุ่นปัจจุบัน ลุงแซ หรือ คุณปัดโตชาติ กตัญญกุล ยังคงสืบต่อกิจการโรงงานไอศกรีมหลากหลายชนิด โดยยังคงการผลิตไอศกรีมชนิดดั้งเดิมไว้ด้วยเอกลักษณ์รสชาติที่ทำขายมานานกว่า 50 ปี

ภาพประกอบ 16 แสดงบ้านหมอชาญ(หมายเลข 7)

บ้านหมอชาญ เป็นบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ ด้านหน้าเป็นแบบยุโรป อายุเก่าแก่กว่า 100 ปี บ้านหมอชาญในปัจจุบันใช้เป็นบ้านอยู่อาศัย และยังคงเก็บรักษาสิ่งของเครื่องใช้โบราณหลายอย่าง เช่น ลวดลายราวบันได เติ่ง ตู และนาฬิกาโบราณ เดิมบ้านนี้เป็นของขุนตาวีภาค วิชัยยะ อดีตผู้พิพากษาเมืองจันทบุรีในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นพ่อตาของหมอชาญ ปัจจุบันที่ ต่อมาหมอชาญเปิดบ้านหลังนี้เป็นร้านหมอรักษาโรคด้วยยาตำราหลวง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก คนทั่วไปจึงเรียกบ้านบ้านนี้ว่า "บ้านหมอชาญ"

ภาพประกอบ 17 แสดงศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ย (หมายเลข 8)

ศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ยะ และศาลเจ้าแม่กวนอิม แห่งนี้ตั้งโดดเด่นเป็นสง่าอยู่บนเนินสูงริมถนนสุขาภิบาล หันหน้าลงสู่แม่น้ำ ในย่านตลาดบนของชุมชนริมน้ำจันทบูร ที่ผู้สัญจรไป-มาทางน้ำสังเกตเห็นได้แต่ไกล ตั้งอยู่ติดกับ เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวจีนในชุมชนริมน้ำจันทบูร และชาวจีนที่เดินทางสัญจรไปมาในย่านท่าหลวงที่เดินมาสักการะบูชา กราบไหว้ ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ในศาลตัวเล่าเอี้ยะ ที่ตั้งอยู่ด้านหน้าเป็นศาลพระภูมิเจ้าที่ของชุมชนตลาดบนย่านท่าหลวง ที่ประกอบด้วยเทพเจ้าที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ 3 องค์ด้วยกันคือ องค์ตัวเล่าเอี้ยะ (เจ้าพ่อเสือ) ไหว้เสริมบารมี ลาภผลพูนทวี มั่งมีโชคชัย , องค์ฮกเติกเล่าเอี้ยะ (พระภูมิเจ้าที่) คุ่มครองอวยชัย ปัดเป่าเภทภัย รุ่งเรือง โชคดี , องค์ไฉ่ซิงเอี้ยะ (เทพเจ้าแห่งโชคลาภ) บันดาลโชคลาภ รับทรัพย์มีขาด มั่งคั่งร่ำรวย ส่วนศาลเจ้าแม่กวนอิม หรือพระโพธิสัตว์กวนกิมนั้นตั้งหันหน้าไปทางแม่น้ำเช่นกัน ตั้งถัดจากศาลตัวเล่าเอี้ยะ เข้าไปด้านในเล็กน้อย

ภาพประกอบ 18 แสดงร้านก๋วยจั๊บน้ำข้น (หมายเลข 9)

ก๋วยจั๊บน้ำข้น เป็นร้านก๋วยจั๊บน้ำข้นสูตรโบราณที่ย่านท่าหลวง ชุมชนริมแม่น้ำจันทบุรี เปิดขายมาหลายสิบปี ความพิถีพิถันในการทำก๋วยจั๊บน้ำข้น รสชาติอร่อยไม่เปลี่ยนแปลง ก๋วยจั๊บน้ำข้นนั้นหัวใจอยู่ที่น้ำที่ใช้ต้มเครื่องเครื่องก๋วยจั๊บน้ำข้นต่างๆ ที่ประกอบไปด้วยเครื่องเทศและสมุนไพรหลากหลายชนิด ส่งกลิ่นหอมเย้ายวนผู้ที่เดินผ่านไปผ่านมา นอกจากนั้น รสชาติที่เข้มข้นกลมกล่อม กำลังดี สามารถรับประทานได้ทันทีของน้ำข้นที่นำมาใส่ในก๋วยจั๊บน้ำข้นไม่ใช่เรื่องที่จะปรุงให้รสชาติคงที่คงวากันได้ง่ายๆ ต้องใช้เวลาในการปรุงและเคี่ยวให้พอดี ก๋วยจั๊บน้ำข้น เป็นก๋วยจั๊บน้ำข้นรายเดียวในย่านท่าหลวง และถนนเทศบาลอันเป็นที่ตั้งของชุมชนริมแม่น้ำจันทบุรีที่เก่าแก่ และยังสามารถหาอาหารสูตรโบราณดั้งเดิมรับประทานกันดังเช่นในอดีต

ภาพประกอบ 19 แสดงบ้านหลวงราชไมตรี (หมายเลข 10)

บ้านหลวงราชไมตรี บ้านหลวงราชไมตรีเป็นบ้านเก่าแก่ในย่านชุมชนริมน้ำจันทบุรีมี 2 หลัง คือ เรือนไม้สักทองริมแม่น้ำจันทบุรีซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทย และเรือนตึกซึ่งเป็นอาคารปูน เป็นสถาปัตยกรรมแบบฝรั่งอยู่ฝั่งตรงข้าม มีถนนสุขาภิบาลคั่นกลางปัจจุบัน ปัจจุบันได้รับการบูรณะ และดัดแปลงเป็นโรงแรมที่พักสไตล์บ้านอนุรักษ์สำหรับนักท่องเที่ยว ในระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน โดยใช้แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

ประวัติหลวงราชไมตรี หรือ (ปุม ปุณศรี) ได้รับการยกย่องให้เป็น “บิดาแห่งยางพาราภาคตะวันออก” มีอายุระหว่าง พ.ศ. 2419 - 2499 (ร.5 - ร.9) รวมสิริอายุ 80 ปี ปุม ปุณศรี เกิด ณ บ้านริมน้ำ ตลาดบน ย่านท่าหลวง เป็นบุตรคนที่สองของหลวงประมวญราชทรัพย์ (จินจำปา) จางวางนายกองส่วยทองคำโรงงานหว่าย พิศเดา เลขส่วย 300 เศษ เมื่อครั้งดำรงยศเป็นขุนประมุลราชทรัพย์ กับนางเปี่ยม เกิด ณ บ้านริมน้ำ ตลาดท่าเหือ ริมถนนท่าหลวง มีพี่น้องร่วมอุทรอีก 3 คน ได้แก่ นางสาวคร้าม นายบ้อง และนางสาวห่อ ชีวิตวัยเด็กศึกษาที่โรงเรียนวัด และไปศึกษาต่อที่ป็นังเมื่อครั้งติดตามบิดาไปค้าขายยังประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์ ท่านจึงมีความชำนาญในการใช้ภาษาอังกฤษ และเมื่อเติบโตใหญ่ได้ดำเนินธุรกิจการค้าสืบต่อจากบิดา จนเจริญรุ่งเรืองมีชื่อเสียงโด่งดัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการค้าขายยางพารา จึงได้รับโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็น “หลวงราชไมตรี” ชีวิตครอบครัวของท่าน ท่านมีภรรยาหลายคนและบุตรธิดาหลายคน บุตรของท่านมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงานต่างๆ เช่น นาวาอากาศตรีปุมมี ปุณศรี ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ หลวงราชไมตรีเป็นคนรูปหล่อ ผิวขาว เหลือง สูงประมาณ 173 - 175 เซนติเมตร มีบุคลิกสง่างาม กิริยาจาสุภาพ ไม่ถือตัว เป็นคนประหยัด แต่เจ้าระเบียบ ท่านมีความเมตตา เห็นได้จากการที่ได้ส่งเสริมการศึกษาให้กับเด็กๆ ในบ้านที่รักการเรียนจนสำเร็จและมีหน้าที่การงานตำแหน่งใหญ่โตหลายคน นอกจากนี้ท่านยังชอบทำบุญและทุกค่ำวันพระประมาณเวลา 1 หุ่่ม ท่านจะนิมนต์พระมาเทศน์ที่บ้าน และเชิญชวนเพื่อนบ้านมาร่วมฟังเทศน์ด้วยทุกครั้ง ท่านเป็นตัวอย่างความประหยัด คือ ยามใดที่ท่านรับประทานปลาเค็ม ท่านจะสั่งให้แม่ครัวนำก้างปลาเค็มไปโขลกให้ละเอียดแล้วเก็บไว้ผัดกับผักคะน้าในมือต่อไป เวลาล้างจานท่านให้ใช้ไข่ไก่แทนสบู่ หรือน้ำยาล้างจาน เพราะคนในบ้านมีจำนวนมาก และไข่ไก่สามารถล้างคราบมันได้ดี ไม่ต้องเปลืองเงินซื้อหา ท่านเป็นคนที่แต่งกายเหมาะสมกับโอกาสเสมอ ซึ่งมีทั้งชุดอยู่บ้าน ชุดออกนอกบ้าน และชุดไปกรุงเทพฯ และชุดในโอกาสพิเศษ โดยแต่งชุดโจงกระเบน นิยมใช้ผ้าถุงสีกรมท่า อัดจีบด้วยเครื่องอัดผ้าแบบโบราณ ให้เป็นตาสี่เหลี่ยมเต็มผืนเมื่อคลี่ออกมา และสวมเสื้อราชปะแตนสีขาว ท่านมีบ้านพัก 2 แห่ง คือบ้านราชไมตรีที่ทำหลวงแห่งนี้ และบ้านสวนราชไมตรีที่ตำบลคมบาง ส่วนใหญ่ท่านจะพักที่บ้านราชไมตรีที่ทำหลวงซึ่งมี 2 หลัง คือ เรือนไม้สักทองริมแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทย และบ้านตึกอาคารปูนปั้นอยู่ฝั่งตรงข้ามเป็นสถาปัตยกรรมแบบฝรั่งมีถนนสุขาภิบาลคั่นกลาง ปัจจุบันบ้านราชไมตรีฝั่งริมน้ำเป็นที่พักอาศัย ของญาติ ส่วนบ้านตึกฝั่งตรงข้ามแบ่งให้ผู้อื่นเช่า สำหรับการเดินทางจากบ้านราชไมตรีใน

เมืองจันทน์ ไปยังบ้านสวนราชไมตรี ท่านไช้รยนต์ฟอร์ดสีดำ ซึ่งเป็นรยนต์คันแรกที่ใช้ในจันทบุรี ใช้เป็นพาหนะในการเดินทางระหว่างบ้านในเมืองและบ้านสวนเท่านั้น ต่อมาได้ซื้อรถจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ ฮาเลย์ เดวิดสันให้นายปิ่น ปุณศรี บุตรชาย นับว่าเป็นจักรยานยนต์คันแรกของจันทบุรี ติดทะเบียน จบ.001 ปัจจุบันบ้านราชไมตรีฝั่งริมน้ำเป็นที่พักอาศัยของญาติ สำหรับบ้านตึกฝั่งตรงข้ามแบ่งให้ผู้อื่นเช่า ในส่วนของบ้านสวนราชไมตรีที่ตำบลคมบางเป็นที่พักของบุตรและหลานของท่าน และในบริเวณบ้านสวนราชไมตรีมีโรงงานแปรรูปยางพาราแห่งแรกของภาคตะวันออก ซึ่งยังคงเก็บรักษาอุปกรณ์ที่ใช้ในการแปรรูปยางพาราในอดีตไว้ด้วย ในปี พ.ศ. 2451 (ร.5) หลวงราชไมตรีได้ส่งพันธุ์ยางมาจากมาเลเซีย มาปลูกในสวนที่ตำบลพลั่ว ในเนื้อที่ 60 ไร่ แต่พันธุ์ยางชุดนั้นตายเกือบหมดเหลืออยู่เพียง 3 ต้น ต่อมาราว 10-15 ปี หลวงราชไมตรีได้ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดยางที่ร่วงหล่นจาก 3 ต้นนั้น ต่อไปได้มากถึง 1,500 ไร่ ในพ.ศ. 2458 สามารถเปิดกรีดยางพาราชุดแรกจำนวน 4,000 ต้น ให้ผลผลิตสัปดาห์ละ 2 หาบ (120 กิโลกรัม) และปรับปรุงคุณภาพให้ได้มาตรฐานตามคำแนะนำของกระทรวงเกษตรธิการสมัยนั้นและนำไปฝากขายบริษัทอีสต์เอเซียติก เพื่อส่งไปขายยังกรุงลอนดอนหาบละ 109 - 133 เหรียญสิงคโปร์ ภายหลังจึงก่อตั้งบริษัทแปรรูปยางพารา ซึ่งปัจจุบันมีชื่อว่า บริษัท “ปุณศรี จำกัด”

หลวงราชไมตรี นำยางพารามาปลูกในภาคตะวันออก จนแพร่ขยายเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ สร้างรายได้แก่เกษตรกรอย่างมั่นคง จึงได้รับการเชิดชูเกียรติให้เป็น “บิดาแห่งยางพาราภาคตะวันออก”

ภาพประกอบ 20 แสดงวัดเขตต์นาบุญญาราม (หมายเลข 16)

วัดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (นามพระราชทาน) เป็นวัดอนัมนิกาย (วัดญวน) เป็นวัดเก่าแก่ สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เมื่อปี พ.ศ.2377 ตั้งอยู่ย่านใจกลางเมืองจันทบุรี ใกล้กับชุมชนริมหน้าจันทบุรีวัดอนัมนิกายแห่งนี้เป็นศูนย์รวมพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน ทั้งใกล้และไกล มานมัสการองค์อุโตเจ้า (พระพุทธรูป) มาโดยตลอดหลายชั่วอายุ ในเวลาต่อมาอุโบสถเดิมที่สร้างด้วยไม้ชำรุด จึงได้มีการสร้างอุโบสถขึ้นใหม่ และได้ทำหนังสือกราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ๙ มาเป็นประธานประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถหลังใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2511 ภายในวัดมีอาคารโรงเจ หรือศาลาบำเพ็ญบุญที่โดดเด่นเป็นที่รองรับผู้ที่มาถือศีลกินเจ ในงานเทศกาลถือศีลกินเจ ซึ่งตรงกับวันขึ้น หนึ่งค่ำ ถึงวันขึ้นเก้าค่ำ เดือนเก้าของจีน ทางวัดได้จัดงานนี้มาจากร้อยปี **ประวัติเป็นมา** ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อครั้งยังเป็นพระยาวชิรปราการ ได้นำกำลังพลประมาณ 500 คน ตีฝ่าวงล้อมพม่าออกทางทิศตะวันออก และยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นเวลา 5 เดือน เพื่อเป็นแหล่งสะสมเสบียงอาหารและรีพล จากนั้นจึงนำกำลังพลทั้งไทย-จีน จำนวน 5,000 คน กลับไปกอบกู้กรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2310 ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ย้ายเมืองไปตั้งที่บ้านเนินวงซึ่งอยู่ในที่สูงเพื่อเป็นที่มั่นในการป้องกันการถูกรุกรานของญวน จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองจันทบุรีได้ย้ายกลับมาตั้งที่บ้านลุ่มตามเดิมเนื่องจากบ้านเนินวงอยู่ไกลจากแหล่งน้ำ ในปี พ.ศ. 2436 เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส และฝรั่งเศสได้เข้ามายึดครองเมืองจันทบุรีไว้นานถึง 11 ปี จนไทยต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสเพื่อแลกเมืองจันทบุรีกลับคืนมา เหตุการณ์ดังกล่าวนับเป็นความภาคภูมิใจของชาวจันทบุรี ซึ่งเราสามารถเห็นได้จากการที่มีโบราณสถานและอนุสรณ์สถานหลายแห่งที่มีความเกี่ยวข้องหรือจัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์ของพระองค์ในครั้งนั้นและยังเป็นที่มาของวัดญวนที่อยู่ในจังหวัดตามข้อความข้างล่างนี้ ส่วนพวกญวนที่มาอยู่ในประเทศไทย มีทั้งที่นับถือพระพุทธศาสนา และที่นับถือคริสต์ศาสนา พวกที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อมาตั้งภูมิลำเนาอยู่แห่งใดก็จะนิมนต์พระญวนมาสร้างวัด เป็นที่บำเพ็ญการกุศลของพวกตนที่อยู่ ณ ที่แห่งนั้นประเทศญวนรับเอาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน จากประเทศจีน ดังนั้น เมื่อพวกญวนมาสร้างวัด และมีพระญวนขึ้นในประเทศไทย ชั้นเดิมก็มีผู้นับถือและอุดหนุนแต่เฉพาะพวกญวน แต่เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีวัดจีนในประเทศไทย พวกจีนก็มักไปทำบุญที่วัดญวนด้วย เพราะอยู่ในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานด้วยกัน มีพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา เช่น พิธีงูเต็ก เป็นต้น อย่างเดียวกัน ส่วนไทยแม้ไม่สู้นับถือแต่ก็ไม่รังเกียจเพราะเห็นว่า นับถือพระพุทธรูปองค์เดียวกัน และวัดญวนที่สร้างขึ้นในประเทศไทยหนึ่งในนั้นมี วัดเพื่อก่อก่อดำเนินต่อ วัดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นวัดพระสงฆ์อนัมนิกาย สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ พ.ศ. 2377 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2439 ถึง ใน สมัยรัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่การปกครองของคณะสงฆ์อนัมนิกายพร้อมกันจำนวน 3 วัดคือ วัดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จ.จันทบุรี ,วัดถาวราราม จ.กาญจนบุรี ,วัดสมณานัมบริหาร จ.กรุงเทพมหานคร และจากเดิมเป็นอุโบสถไม้ ต่อมาชำรุดคณะกรรมการ ศิษยานุศิษย์ และ ชาวจันทบุรีได้ร่วมใจกันสร้างขึ้นใหม่ โดย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7

มาเป็นองค์ประกอบประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์เพื่อให้เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมืองและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
ในการประกอบพิธีถือศีลกินเจให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

ภาพประกอบ 21 แสดงวัดเขตต์นาคบุญญาราม (หมายเลข 18)

ร้านยาจังกวางอัน เป็นร้านขายยาจีนที่มีชื่อเสียงร้านแรกๆ ในเมืองจันทบุรี มีอายุถึง
ปัจจุบันมากกว่า 100 ปี โดยอาภิง นายหยั่ง แซ่จ้ง ชาวจีนและได้เดินทางมาเมืองจันทบุรี เมื่อตอน
อายุประมาณ 20 ปี

ต่อมาอาภิงได้แต่งงานกับอามา นางหนี่ แซ่จ้ง สาวตำบลดพลั่ว อำเภอแหลมสิงห์ มีบุตรและ
ธิดารวม 3 คน ปัจจุบันคุณป้าประไพพรรณ จันทศาสตร์ ธิดาคนที่สองเป็นผู้สืบทอดกิจการร้าน
จังกวางอัน อาภิงเปิดร้านขายของป่าระยะหนึ่ง แล้วจึงเปิดเป็นร้านขายยาจีน ในอดีตย่านริมน้ำ
จันทบูรการค้าขายเจริญรุ่งเรืองมาก รวมทั้งร้านจังกวางอันด้วย มีลูกค้าทั้งคนไทย คนจีน และคน
ญวนซึ่งใส่ชุดอ่าวหญ่าย เข้ามาซื้อยากันตลอดทั้งวัน การขนส่งยาในสมัยนั้นจะขนส่งมาทางเรือจาก
เมืองจีน ผ่านฮ่องกง กรุงเทพฯ ฯ และลำเลียงมาเมืองจันทบุรี ปัจจุบัน ร้านจังกวางอันจำหน่าย
สมุนไพรไทยควบคู่ไปกับสมุนไพรจีน ส่วนใหญ่ยังคงรักษาสภาพเดิมเหมือนในอดีต มีการเก็บรักษา
เครื่องมือและเครื่องใช้ในการค้าขายยาจีน เช่น ตู้ยาโบราณ เครื่องชั่งยา ครกตำยาทองเหลือง มีด
หันยา ฯลฯ รวมทั้งยังได้ผลิตไอศกรีมกะทิรสมะพร้าวหวานหอมเย็นชื่นใจเพื่อจำหน่ายเพิ่มเติมอีก
ด้วย ซึ่งมีอยู่แห่งเดียวในเมืองจันทบุรี

ภาพประกอบ 22 แสดงร้านปลาริมน้ำ (หมายเลข 19)

ร้านปลาริมน้ำ ตั้งอยู่เลขที่ 137 เป็นของนายวิเชียร และนางยงลักษณ์ ประสงค์ธรรม เชื้อสายจีนและเวียดนาม ถือได้ว่าเป็นร้านปลาสวยงามร้านแรกของเมืองจันทบุรี ปี พ.ศ. 2499 ได้เริ่มก่อสร้างบ้านเป็นอาคารปูนผสมไม้ชั้นบน โดยนำบานประตูซึ่งมีลวดลายสลักงดงามอายุร่วม 100 ปี จากบ้านเก่าของญาติมาติดตั้งทั้งชั้นบนและชั้นล่าง และในปี พ.ศ. 2504 เปิดบ้านเป็นโรงกลึง ร้านปลาริมน้ำเริ่มดำเนินธุรกิจในปี พ.ศ. 2510 โดยหาปลาพื้นเมืองในจังหวัด ซึ่งชาวบ้านจะจับมาขายให้ เช่น ปลาพระร่วง ปลากระตะ ปลาปักเป้า แล้วทางร้านรวบรวม ส่งขายลงปลาที่ตลาดนัดสนามหลวง กรุงเทพฯ ฯ และนำปลาสวยงามจากตลาดนัดสนามหลวงมาขายที่จันทบุรี เมื่อตลาดนัดสนามหลวงปิดตัวลงจึงเปลี่ยนไปรับปลาจากตลาดจตุจักร ปัจจุบันร้านปลาริมน้ำได้อนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เรื่องพันธุ์ปลาพื้นเมืองที่เคยมีในแม่น้ำจันทบุรี

ภาพประกอบ 23 แสดงบ้านโคกบาล (หมายเลข 21)

บ้านโคกบาลเป็นบ้านไม้ตะเคียนทั้งหลัง ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบจีน แบ่งเป็น 3 เรือน สภาพบ้านในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในลักษณะเดิม เป็นบ้านอยู่อาศัย และเปิดจำหน่ายโปสการ์ด ของที่ระลึกต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในการดำเนินงานของชุมชน และยังเป็นศูนย์บริการข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งตัวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงบ้างเป็นบางส่วนเนื่องจากประสบภัยน้ำท่วมเป็นประจำและปรับปรุงตามความจำเป็นบางอย่าง ได้แก่ เปลี่ยนพื้นบ้าน ทาสีตกแต่งบ้าน และปรับสภาพพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน บ้านโคกบาลในอดีต ส่วนใหญ่อยู่ในความปกครองดูแลของ คุณย่าทวด ถิน โกกบาล เนื่องจากคุณปู่ทวดถึงแก่กรรมตั้งแต่คุณย่าทวดอายุเพียง 25 ปี คุณย่าทวดถิน โกกบาล ดำรงชีวิตอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. 2419 – 2517 รวมสิริอายุ 98 ปี นับเป็นหญิงแกร่งที่ดำรงชีวิตอยู่ถึง 5 แผ่นดิน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 – 9 แห่งราชวงศ์จักรี มีลูกหลานสืบทอดถึงปัจจุบันรวม 5 รุ่น บ้านโคกบาลสมัยคุณย่าทวด ดำรงชีพด้วยการค้าขาย โดยนำผ้าและเครื่องนุ่งห่มจากกรุงเทพ ฯ ขนส่งทางเรือมาขายที่จันทบุรี และนำของปารวมทั้งสมุนไพรจากจันทบุรีไปขายที่กรุงเทพ ฯ รวมทั้งค้าขายเสือซึ่งทอดโดยชาวญวนที่อาศัยอยู่บริเวณวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี การค้าขายผ้าในสมัยนั้นซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ฝรั่งเศสยึดจันทบุรีนานถึง 11 ปี (ร.ศ. 112 – 123 หรือ พ.ศ. 2436 – 2447) ถือว่าเป็นสินค้าควบคุมโดยกงสุลฝรั่งเศส ร้านค้าขายผ้าต้องอยู่ในอาณัติของฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสออกเอกสารรับรองให้ว่าเป็นคนในบังคับของฝรั่งเศส ซึ่งบ้านโคกบาลยังคงเก็บรักษาเอกสารฉบับนี้ไว้ให้เป็นประวัติศาสตร์ตอนหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

ภาพประกอบ 24 แสดงศาลเจ้าที่ตลาดล่าง (หมายเลข 24)

ศาลเจ้าที่ตลาดล่างตั้งอยู่ภายในชุมชนริมน้ำจันทบูร เมืองเจ้าที่ตลาดล่างหรือองค์ "เจียวดีเอียงกง" เป็นที่นับถือของผู้คนในย่านเมืองจันทมาช้านาน เนื่องด้วยย่านนี้เป็นชุมชนโบราณริมแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งแต่เดิมเป็นที่ทำมาหากินของผู้คนที่นิยมใช้ทางน้ำในการเดินทางสัญจรและทำการค้ามาเป็นเวลานานร้อยปี เจ้าที่ตลาดล่าง ในภาษาจีนแต้จิ๋ว "เจียวดีเอียง" ซึ่งคำว่า "เจียวดี" ก็คือทับศัพท์ของคำว่า "เจ้าที่" ในภาษาไทยนั่นเอง ส่วนคำว่า "เอียง" เป็นการเรียกเพื่อให้การยกย่อง ดังเช่นคำว่า "กง" ภายหลัง มีคนจำนวนมากนิยมเรียกเจ้าที่ตลาดล่างว่า "เจียวดีเอียงกง" ศาลเจ้าที่ตลาดล่าง เป็นศาลเจ้าเก่าแก่คู่เมืองจันทบุรี โดยเฉพาะชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติที่แน่นอนของศาลเจ้าแห่งนี้ไม่มีการบันทึกไว้ แต่ผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่านเล่าว่า ศาลเจ้าที่ตลาดล่างนี้ (ตั้งแต่ก่อนบูรณะใหม่) มีประวัติยาวนานเกินร้อยปีแล้ว เข้าใจว่า ชาวชุมชนริมน้ำ รวมถึงพ่อค้า แม่ค้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาพึ่งบารมีเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างศาลเจ้าที่แห่งนี้ เพื่อเป็นที่เคารพสักการะ องค์เทพเจ้าที่ช่วยปกป้องรักษาย่านชุมชนแห่งนี้ ซึ่งประกอบด้วย องค์ "เจียวดีเอียง" องค์เจ้าที่ตลาดล่าง ซึ่งบันดาลโชคลาภ และความสุข, องค์ "เอี่ยมกวงไต้เตี" เทพเจ้าผู้คุมไฟ, องค์ "ฮกเติกเล่าเอียง" เทพเจ้าแห่งบุญวาสนา และคุมดวงชะตา ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของ "อากง" ทั้ง 3 องค์ ชาวบ้านจึงมักจะมาบูชาขอโชคลาภ ขอให้การค้าราบรื่น และทุกข์ภัยอย่าได้มี ซึ่งเป็นที่สมปรารถนาโดยทั่วกัน จึงทำให้ศรัทธาที่มีต่อศาลเจ้าที่ตลาดล่างในชุมชนนี้แผ่ขยายไปทั่วเขตเมืองจันท โดยเฉพาอย่างยิ่งเหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ในย่านชุมชนริมน้ำ ด้วยบารมีของท่านที่ทำให้บ้านเรือนในย่านนี้ปลอดภัย เป็นที่กล่าวขวัญถึงความศักดิ์สิทธิ์เป็นอันมาก จึงมีความเชื่อมาแต่โบราณว่า "บุคคลใดมาสักการะบูชาศาลเจ้าที่ตลาดล่าง บุคคลนั้น จะมีแต่ความสุขสวัสดิ์ สมปรารถนา ตลอดไป"

ภาพประกอบ 25 แสดงบ้านจันทบุรีเบเกอรี่ (หมายเลข 25)

บ้านจันทบุรีเบเกอรี่มีลักษณะบ้านเป็นแบบบ้านชาวญวนชั้นเดียว ผนังก่อปูน มีจุดเด่นคือ ชุ่มประตูลายฉลุไม้ที่มีความละเอียดสวยงามเป็นอย่างมาก โฉนดดั้งเดิมของบ้านหลังนี้เป็นของ อำแดงช่วง จนถึงพระยาโชฎิกกราช ปัจจุบันบ้านหลังนี้เป็นของลุงวิเชียร พงศ์นภาดล บิดาเป็นคนจีน อพยพมาอยู่อาศัยประกอบอาชีพที่ถนนริมน้ำ ลุงวิเชียรเกิดและโตที่ถนนริมน้ำ ประกอบกิจการทำขนมปังมานานกว่า 30 ปี โดยใช้ชื่อว่า "จันทบุรีเบเกอรี่" มาจวบจนปัจจุบัน

ภาพประกอบ 26 แสดงบ้านขนมปังพริก (หมายเลข 28)

บ้านขุนบูรพาภิผล บ้านเลขที่ 90 ถนนสุขาภิบาล เป็นบ้านตึกทรงยุโรปเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี เดิมมี 2 หลัง ด้านหน้าเป็นตึกทรงยุโรป ด้านหลังเป็นเรือนไม้ทรงไทยติดแม่น้ำจันทบุรี

บ้านขุนบูรพาภิผลในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงไปบ้างแล้วตามความจำเป็น ในอดีตบ้านนี้เป็นโรงพิมพ์ชื่อว่า "พานิชเจริญศรี" มีหลักฐานเป็นหนังสือโบราณ ระบุปีที่พิมพ์ชัดเจนใน ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) ต่อมา ประมาณปี พ.ศ. 2478 ขุนบูรพาภิผล ได้ซื้อบ้านหลังนี้เป็นที่อยู่อาศัยมา จนถึงรุ่นลูกหลานปัจจุบันลูกหลานประกอบอาชีพขายขนมไข่ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในเมืองจันทบุรี นิยมเรียกกันว่า “ขนมไข่ป่าไต่” ขุนบูรพาภิผล เดิมชื่อ นายเหลื่อม ศิริพงษ์ เกิดเมื่อ พ.ศ. 2428 (จ.ศ. 1247) เป็นชาวจันทบุรีโดยแท้ เริ่มเรียนหนังสือที่วัดโบสถ์ มีอาชีพรับราชการ เคยดำรงตำแหน่ง ปลัดซ้ายและปลัดขวา อำเภอต่าง ๆ ในเมืองจันทบุรี และเมืองระยอง ตำแหน่งสุดท้ายเป็น นายอำเภอแกลงระยอง ใน พ.ศ. 2465 และใน พ.ศ. 2466 ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สัญญาบัตร เป็นขุนบูรพาภิผล ถือศักดินา 800 ไร่ ปัจจุบันสิ่งที่มีคุณค่าเป็นความภาคภูมิใจของลูกหลาน ก็คือ รูปทรงตึกแบบยุโรป ลวดลายพื้นกระเบื้องดินเผาสีฉ่ำสวยงาม ซองลมไม้ฉลุลวดลายเก๋าดอกไม้ ตู้ไม้โบราณ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในอดีต และสิ่งสำคัญยิ่งคือ หนังสือโบราณสมัย ร.ศ. 120 จากโรงพิมพ์พานิชเจริญศรี ทะเบียนประวัติขุนบูรพาภิผล ตำรายาโบราณ และเอกสารโบราณ บางอย่างที่หายาก

ภาพประกอบ 27 แสดงบ้านโคกบาล (หมายเลข 27)

บ้านขุนอนุสรสมบัติ เป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ สถาปัตยกรรมผสมผสาน อายุเก่าแก่กว่า 100 ปี ชุมชนริมหน้าจันทบุรีได้รับความกรุณาจากเจ้าของบ้าน พ.อ.หญิงบุญพริ้ม ปฏิรูปานุสร

อนุญาตให้ใช้เป็นสถานที่ตั้งบ้านเรียนรัฐชุมชนริมน้ำจันทบูร เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน 2553 เป็นต้นมาปัจจุบันภายในบ้านจัดแสดงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชนริมน้ำจันทบูร นิทรรศการภาพถ่าย วิดีทัศน์ เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ของชุมชนให้แก่เยาวชน นักท่องเที่ยว และใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน บ้านเลขที่ 69 ตั้งอยู่เยื้องศาลเจ้าที่ตลาดล่าง ได้รับความกรุณาจากเจ้าของบ้าน คุณปั๋นบุญพริ้ม ภูริพานุสร อนุญาตให้ใช้เป็นสถานที่ตั้ง ศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชนริมน้ำจันทบูร เปิดให้เข้าชมทุกวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา 09.30 - 17.00 น. มีอาสาสมัครสลับสับเปลี่ยนกันต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูรใช้จัดแสดงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ประจำชุมชนให้แก่เยาวชน นักท่องเที่ยว และผู้สนใจทั่วไป

ภาพประกอบ 28 แสดงอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล (หมายเลข 31)

อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล เป็นอาสนวิหารประจำมิสซังโรมันคาทอลิกจันทบุรี ตั้งอยู่บริเวณริมคลองจันทบุรี ตรงข้ามชุมชนเก่าแก่จันทบูร ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี วิหารปัจจุบันนี้เป็นหลังที่ 5 ซึ่งบาทหลวงเอมิล ออกัสต์ กอลมเบต์ ชาวฝรั่งเศส ได้ทำพิธีเสกขึ้นในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2452^[2] และก่อสร้างขึ้นโดยคุณพ่อเปรีกาล เดิมวิหารติดยอดแหลมบริเวณหอรบทั้ง 2 หอ แต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ปี พ.ศ. 2483^[4] ทางรัฐบาลได้มีคำสั่งให้ทำการรื้อออกด้วยเหตุผลว่าจะเป็นเป้าทิ้งระเบิดจากเครื่องบินรบ^[1] จนภายหลังสงครามยุติก็ได้นำมาติดตั้งอีกครั้งในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2552 วิหารแห่งนี้มีอายุรวมแล้วกว่า 108 ปี อาสนวิหารนับเป็นวิหารที่อยู่คู่ชุมชนจันทบูรมาช้านาน นับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 วิหารแห่งแรกได้ถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มชาวญวน 130 คน ที่หนีการเบียดเบียนคริสต์ศาสนิกชนใน

ประเทศเวียดนาม เข้ามาตั้งรกรากในปี พ.ศ. 2254 โดยมีบาทหลวงเฮ็ด โตแลนดิโน เป็นผู้ดูแลกลุ่มชาวญวนเหล่านี้ และได้ทำการก่อสร้างวิหารหลังแรกขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2273-2295 ต่อมาได้เกิดเหตุไม่สงบในหมู่บ้านทำให้คริสตชนบางส่วนเดินทางออกจากหมู่บ้าน ทั้งวิหารจนเสียมโทรม จนมีการสร้างวิหารใหม่เป็นหลังที่ 2 ในปี พ.ศ. 2295 โดยบาทหลวงเดอกัวนา ในสมัยคุณพ่อมัทเทียโด เป็นอธิการโบสถ์ ได้ทำการสร้างวิหารอีกครั้งเป็นหลังที่ 3 โดยได้ทำการย้ายมาตั้งในบริเวณที่ตั้งปัจจุบัน (ฝั่งตะวันออก) ในปี พ.ศ. 2377^[5] ในสมัยคุณพ่อรังแฟงเป็นเจ้าอาวาสได้ทำการสร้างวิหารใหม่เป็นหลังที่ 4 ในปี พ.ศ. 2398 และวิหารหลังปัจจุบันได้ทำการสร้างขึ้นโดยคุณพ่อเปรีกาล โดยได้พิธีเสกศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2449 อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นิรมล นับเป็นหนึ่งในวิหารที่มีสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และเป็นโบสถ์ระดับชั้นอาสนวิหารแห่งเดียวในฝั่งตะวันออกของไทย มีจุดเด่นที่เด่นชัดคือยอดแหลมบนหระฆัง 2 หลัง ภายในวิหารมีการตกแต่งเพดานเป็นท้องเรือไม้โนอาห์ช่องบานกระຈกแบบกอธิค และกระຈกงานกระຈกสี นอกจากนี้ภายในยังมีแม่พระที่มีความล้ำค่า ซึ่งตกแต่งด้วยพลอยกว่า 200,000 เม็ด หรือกว่า 2 หมื่นกะรัต^[6] และฐานซึ่งหล่อขึ้นด้วยเงินบริสุทธิ์ ประดับองค์ด้วยทองคำและพลอยชนิดต่าง ๆ^[4] วิหารแห่งนี้ได้รับรางวัลอนุรักษ์อาคารดีเด่น ประจำปี 2542 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์อีกด้วย^[3]

ภาพประกอบ 29 แสดงอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นิรมล

บ้านพระยาวิเชียรขิบัติ (แบน บุนนาค) ที่เหลือเพียงอดีต บ้านเลขที่ 53 ถนนสุขาภิบาล ย่านตลาดล่าง เป็นบ้านเก่าแก่มียุกว่า 100 ปี เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของพระพิพิธภักดี (แบน บุนนาค) กองส่วยวังหน้า ในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระกำแพงฤทธิรงค์ ปลัดเมืองจันทบุรี พระเทพสงคราม รักษาราชการเมืองจันทบุรีในช่วงที่ฝรั่งเศสยึดครอง และได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิเชียรขิบัติ พระยาวิเชียรขิบัติ (แบน บุนนาค) เป็นบุตรพระยาราชนารทภักดี (หวาด บุนนาค) กับคุณหญิงบัว ต.จ. (สกุลเดิม สมบัติศิริ) เป็นน้องร่วมบิดามารดากับพระยาเดชาบุชิต (หนา บุนนาค) เข้ารับราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รับตำแหน่งเป็นพระเทพสงคราม ตำแหน่งรักษาราชการ ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี และอยู่ในตำแหน่งนี้ 12 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2436 - 2447 ระหว่างที่ประเทศฝรั่งเศสยึดครองจังหวัดจันทบุรี ได้ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาบ้านเมืองในเวลาคับขันได้อย่างเรียบร้อย รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดปรานพระยาวิเชียรขิบัติ (แบน บุนนาค) มาก และกล่าวชมว่าท่านเป็นคนมั่นคงเรียบร้อยดี ราษฎรรักใคร่นับถือ และทำความดีความชอบไว้มาก ครั้นเมื่อฝรั่งเศสถอนทหารออกไปจากจันทบุรีแล้ว ในปี พ.ศ. 2449 โปรดเกล้าฯ ให้รวมจังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และชลบุรี เป็นมณฑลจันทบุรี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเชียรขิบัติ เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลจันทบุรีคนแรก ในครั้งนั้น บ้านนี้เปิดเป็นร้านขายของโดยภริยาของพระเทพสงคราม และส่วนหนึ่งของบ้านขนาดพื้นที่กว้าง 6 ไร่ แบ่งให้หลวงเช่าเป็นห้องเก็บภาษีการเกษตร ได้ค่าเช่าปีละ 192 บาท เจ้าหน้าที่เก็บภาษีคือ ขุนสุนทร (สุด ซึ่งเป็นน้องภริยาของผู้ช่วยพระเทพสงคราม) กับพนักงานอีก 8 คน ลักษณะของบ้านในอดีต เป็นบ้านก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว หนี้อประตูบานเพี้ยมหน้าบ้านมีช่องลมไม้ฉลุลายขนมปังขิง ภายในบ้านเป็นโถงโล่ง กลางบ้านยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร ปูด้วยไม้กระดานและกันห้องนอน 2 ห้อง ด้านซ้ายและด้านขวา เว้นช่องว่างตรงกลางเป็นประตูสำหรับผ่านไปยังพื้นที่ติดต่อไปจากตัวบ้าน ซึ่งเป็นลานกว้างสำหรับซักล้างและมีบ่อน้ำ มีเรือนครัวไม้ชั้นเดียวอยู่หลังสุด พ.ศ.2442 พระยาวิเชียรขิบัติ (หวาด บุนนาค) ข้าหลวงประจำจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นบิดาของพระเทพสงคราม ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอรรคราชนารทภักดี และไปรับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ รัชกาลที่ 5 จึงแต่งตั้งพระเทพสงครามเป็นข้าหลวงแทน ได้บรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิเชียรขิบัติ (แบน บุนนาค) และย้ายไปอยู่ที่จวนข้าหลวง ต่อมาภายหลัง มีเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้ท่านต้องลาออกจากราชการ ท่านจึงยกบ้านเลขที่ 53 ถวายให้หลวงในปี พ.ศ.2456 หลังจากนั้นหลวงจึงอนุญาตให้ชาวบ้านเช่า ผู้เช่าคนแรกคือ นายทุน สิทธิเวช คนไทยซึ่งอยู่ตรงข้ามบ้านเลขที่ 53 เป็นผู้เช่าแทนนายเฮียบเซียง ชาวจีนแคะ ซึ่งไม่มีสิทธิเช่าเพราะเป็นคนต่างด้าว และทำอาชีพย้อมผ้า ต่อมาได้มีการเปลี่ยนผู้เช่าอีกหลายคนคน ปัจจุบันบ้านหลังนี้ชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถอยู่อาศัยได้แล้ว คงเหลือให้เห็นแต่ผนังปูนด้านข้าง ประตูและฝาบานด้านหน้าที่เหลือไว้ให้คนที่เดินผ่านไปมาเห็นเค้าโครงของสถาปัตยกรรมดั้งเดิม และลวดลายไม้ฉลุที่สวยงามติดประดับไว้เหนือประตูบ้านเพียงเท่านั้น

ภาพประกอบ 30 แสดงบ้าน "ไมตรีพานิช"

บ้าน "ไมตรีพานิช" ตั้งอยู่ย่านตลาดล่างในชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นบ้านเก่าแก่อีกหลังหนึ่งที่สะดุดตาผู้ที่เดินผ่านไปมา แม้ว่าจะไม่มีป้ายอธิบายประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ติดไว้ที่หน้าบ้าน แต่ถ้าใครได้เดินผ่านในขณะที่เปิดบ้านก็ต้องอดใจไม่ได้ที่จะขอเข้าไปชมหน้าบ้าน "ไมตรีพานิช" มีโต๊ะโบราณตัวขนาดปานกลางที่ได้มีการดัดแปลงเล็กน้อยด้วยการใส่ล้อเลื่อนที่ขาโต๊ะทั้ง 4 เพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้าย บนโต๊ะจะมีขนมหลากหลาย ห่อเล็กๆ ตั้งวางไว้ ประมาณว่าตั้งไว้ขายให้แก่ผู้ที่เดินทางผ่านไปมาซื้อติดไม้ติดมือกลับไปรับประทาน แต่ทั้งโต๊ะโบราณและขนมที่ตั้งวางไว้กลางหน้าบ้าน เป็นเพียงสิ่งดึงดูดตาให้น่าสงสัยว่าเขามาค้าขายอะไรกันที่ร้านนี้ จึงมีเพียงขนมไม่กี่ถุงมาตั้งวางไว้ แต่เมื่อกวาดสายตาเข้าไปข้างในโต๊ะโบราณและขนมที่วางไว้เป็นเพียงสิ่งที่น่าสนใจเล็กๆ น้อยๆ ลงไปในทันที รถมอเตอร์ไซด์เก่าๆ ที่จอดเรียงรายไว้ติดกับฝาบ้าน และสิ่งของเครื่องใช้ ภาพถ่าย และสิ่งของที่ประดับไว้ที่ข้างฝาข้างหน้าเข้ายวนชวนให้เข้าไปชมสิ่งต่างๆ ที่เจ้าของบ้านนำมาประดับและจัดแสดงไว้ ละม้ายคล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑ์ของใช้โบราณ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุทรานซิสเตอร์โบราณ เทอร์โมมิเตอร์โบราณ ตะเกียงเจ้าพายุ ฯลฯ ที่ทุกชิ้นอยู่ในสภาพประกอบยังใช้การได้ดีทั้งสิ้น มองลึกเข้าไปข้างใน เห็นป้ายชื่อร้านอีกป้ายหนึ่งที่สวยสะดุดตา และหาชมได้ยากยิ่งในปัจจุบัน นั่นคือป้ายชื่อร้าน ที่แสดงให้เห็นว่าได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ "ตราสิงห์" ที่เป็นป้ายเก่าแก่มาแต่โบราณที่มีตัวอักษร ลวดลาย และสีสันทสวยงามเป็นอย่างยิ่ง จากการพูดคุยกับเจ้าของบ้าน ทราบมาว่ามีผู้มาติดต่อขอซื้อป้ายนี้กันหลายราย แต่เจ้าของบ้านไม่ขายเพราะภูมิใจกับป้ายนี้ที่ได้มา

ภาพประกอบ 31 แสดงบ้าน "ฉั่วเซ่งฮวด"

บ้าน "ฉั่วเซ่งฮวด" ตั้งอยู่เลขที่ 267 ถนนสุขุมวิท ย่านท่าหลวง ลักษณะเป็นบ้านตึก 2 ชั้น 4 ประตู โครงสร้างและสถาปัตยกรรมของบ้านยังคงลักษณะเดิมเหมือนเมื่อ 100 ปีที่ผ่านมาแล้ว ฝาผนังบ้านก่อด้วยอิฐโบราณขนาดใหญ่ ซึ่งแต่เดิมบ้านหลังนี้เป็นบ้านเช่าของหลวงราชไมตรีและต่อมาเป็นมรดกตกทอดให้แก่บุตร

ปัจจุบันเจ้าของบ้านคือ นายเซ่งซัว แซ่ฉั่ว ชาวจีนที่ย้ายถิ่นมาจากเมืองจีนตั้งแต่อายุ 6 ปี (พ.ศ.2475) ที่เข้ามาเมืองไทยอยู่กับบิดามารดา ณ หมู่บ้านเกาะเปริด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัด จันทบุรี ประกอบอาชีพทำโป๊ะ และย้ายมาอยู่กับญาติในเมืองจันทบุรีเมื่ออายุ 8 ปีเพื่อเรียนหนังสือที่ โรงเรียนแต่จิวชื่อ "นัมฮั่วฮักเหา" จนกระทั่งเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาและโรงเรียนจีนปิดกิจการ จึงย้ายกลับไปอยู่เกาะเปริดตามเดิม ช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพ แต่งงาน และมีบุตร ต่อมาปี 2493 ได้พาครอบครัวย้ายมาเข้าบ้านเลขที่ 267 ย่านท่าหลวง แทนญาติที่เช่าอยู่เดิมซึ่งย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด ประกอบอาชีพรับซื้อแผ่นยางพารา ของป่า สมุนไพร เช่น เร่ว กระวาน ลูกสำรอง น้ำมันยาง เป็นต้น และในปี 2501 ได้ซื้อบ้านเลขที่ 267 จากบุตรของหลวงราชไมตรีผู้ได้รับมรดก และอยู่อาศัยทำมาค้าขายจนถึงปัจจุบัน นับเวลาการอาศัยอยู่ ณ บ้านหลังนี้ นานกว่า 60 ปี สภาพของบ้านส่วนใหญ่ยังคงลักษณะเดิม คือ แบ่งส่วนของบ้านเป็น 3 ตอน ตามแบบสถาปัตยกรรมจีน ตอนหน้าสำหรับค้าขาย และอยู่อาศัย ตอนกลางโล่งสำหรับซักล้าง ทำสวนครัว และมีบ่อน้ำ ตอนหลังเป็นครัว มีการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านบ้างตามความจำเป็น จุดเด่นของบ้านเลขที่ 267 อยู่ที่ช่องลมเหนือประตูทั้ง 4 ช่อง และบานหน้าต่างชั้นบน ภายในบ้านยังมีข้าวของเครื่องใช้ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในอดีตอย่างชัดเจน เช่น กลอนประตูไม้ เครื่องชั่งขนาดใหญ่ เตียงไม้ โต๊ะวางของหมุนได้ และสมุนไพรต่างๆ สำหรับภาพวิถีชีวิตในปัจจุบันมักจะมี อาแปะเซ่งซัว นั่งเล่นเกมปริศนาตารางตัวเลข "ซู-โด-กุ" (Sudoku) เป็นประจำ และบ้านนี้ยังเป็นสถานที่หนึ่งในการถ่ายทำละครเรื่อง "ไฟอมตะ" และถ่ายทำภาพยนตร์โฆษณาอีกหลายชิ้น

ภาพประกอบ 32 แสดงโรงแรมเชียงตุง

โรงแรมเชียงตุงแห่งนี้ในอดีตเรียกชื่อว่า "เป็กแซตุง" มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปี เดิมเป็นสถานที่หยุดพักของชาวจีนที่เดินทางมาจากโพ้นทะเลก่อนจะเดินทางต่อไปยังที่อื่น และเป็นศาสนสถานของชาวจีนที่เข้ามาสักการะบูชาเจ้าแม่กวนอิม โรงแรมมีลักษณะเป็นอาคาร 2 หลัง ต่อเนื่องกันด้วยโถงกลาง ด้านหน้าเป็นอาคารไม้ตกแต่งลวดลายฉลุสวยงาม ด้านหลังเป็นอาคารปูน ภายในยังมีพระพุทธรูปโบราณ และแท่นบูชาแบบจีน ปัจจุบันเปิดขายอาหารในเทศกาลกินเจทุกปี

ภาพประกอบ 33 แสดงบ้านหลวงประกอบนิติสาร (หมายเลข 22)

บ้านหลวงประกอบนิติสาร มีอายุมากกว่า 100 ปี แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนหน้าเป็นสถาปัตยกรรมแบบตึกจีนอยู่ติดถนนสุขาภิบาล ตอนหลังเป็นเรือนไทยติดแม่น้ำ ศิลปกรรมแบบผสมผสานทั้งจีน ไทยใหญ่ ฝรั่งเศส และไทยดั้งเดิม ภายในบ้านหลวงประกอบนิติสารมีงานศิลปะประกอบสถาปัตยกรรมที่งดงามอยู่มาก เช่น ลูกกรงเหล็กหล่อ ชายคาสังกะสีและช่องลมไม้สลักลาย จึงมักจะได้รับเลือกให้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์และโฆษณาหลายเรื่อง บ้านหลังนี้เป็นมรดกตกทอดของหลวงประกอบนิติสาร ซึ่งรับราชการเป็นผู้พิพากษาศาลมณฑลนครศรีธรรมราช มีอายุระหว่าง พ.ศ.2444 - 2513 ปัจจุบันให้คนเช่าอาศัย แต่ชาวบ้านยังเรียกชื่อบ้านหลังนี้ว่า "บ้านหลวงประกอบนิติสาร"

กิจกรรม กระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน “งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน”	
วัตถุประสงค์กิจกรรม	มีวัตถุประสงค์กิจกรรม ดังนี้ 1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างสรรค์และนำเสนอความรู้ และทักษะการถ่ายทอดความรู้ ชุมชน 2. เพื่อจัดทำแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน 3. เพื่อขยายกลุ่มการทำงานที่รับการถ่ายทอดความรู้และการฟื้นฟูชุมชน ซึ่งวัตถุประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชน 1. สร้างกระบวนการวางแผนบริหารจัดการชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 2. การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน
การดำเนินกิจกรรม	1. ขั้นเตรียมการจัดทำสื่อถ่ายทอดความรู้ จากจุดเริ่มต้นของกระบวนการฟื้นฟูที่ผ่านมา ชาวชุมชน และคณะกรรมการชุมชนพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพของการร่วมทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และมีการวางแผนและแบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งชาวชุมชนส่วนใหญ่ก็สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการชุมชน ซึ่งการแบ่งหน้าที่ในการทำกิจกรรมในครั้งนี้แบ่งเป็นหลายฝ่าย โดยในช่วงแรกเป็นช่วงของการสำรวจเพื่อหาแนวทางในการทำพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน ในช่วงนี้ คณะกรรมการและชาวชุมชนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ไปศึกษาหาแนวทางในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ ในประเด็นของการรวบรวมข้อมูลของชุมชน การถ่ายทอดและการนำเสนอ โดยไปดูงานที่ชุมชนแพรงภูธร และวัดหนึ่ง กรุงเทพฯ ในวันที่ 21 พ.ค. 53 และดูงานพิพิธภัณฑ์อีก 3 แห่ง ในจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ - พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพานิชย์นาวิ - พิพิธภัณฑ์วังสวนบ้านแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี - พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ในวันที่ 7 – 11 สิงหาคม ข้อมูลต่างๆที่เกิดจากการร่วมกันสรุปหาองค์ความรู้ คัดแยก คัดกรอง และจัดกลุ่ม จัดประเภทเพื่อคัดเลือก ออกมาเป็นรูปแบบความต้องการในการจัดพิพิธภัณฑ์ของแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยสามารถสรุปเป็นความต้องการร่วมกันในแบบของชุมชน ดังนี้ * ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต มีความเรียบง่าย เป็นของชุมชนท้องถิ่น * ดึงคุณค่าความเป็นดั้งเดิมของชุมชน ออกมาแสดงให้มากที่สุด * สร้างบรรยากาศให้สอดคล้องกับเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมชุมชน * ต้องเข้าใจง่าย ดูแลรักษาง่าย * เป็นสถานที่จัดนิทรรศการ หมุนเวียนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

	ต่อเนื่อง * และเป็นศูนย์รวมความรู้และเรื่องราวของชุมชน * ทำให้ชุมชนมีความน่าสนใจตลอดเวลา 2. สร้างแนวทางการทำงานกับสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ(Museum Siam) โดยกระบวนการทำงานเริ่มจากการวางแผนในที่ประชุมของคณะกรรมการชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการที่จะสานงานต่อในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีชีวิตในรูปแบบของชุมชนเอง โดยมีโครงการจะพัฒนาบ้านเลขที่ 69 จึงมีการจัดประชุมหารือกันมาเป็นระยะๆในช่วงกลางปี 2552 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีการนำเสนอ วิสัยทัศน์ และแนวทางการทำงานการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชนกับสถาบันอาศรมศิลป์ และแจ้งข้อมูลเพื่อการเตรียมความพร้อมในการประชุมกันชาวชุมชนและคณะกรรมการชุมชน หลังจากที่ได้มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันในชุมชนถึงการวางแผนโครงการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตทางศิลปวัฒนธรรม มีการประชุมหาแนวทางในการปรับบ้านเลขที่ 69 โดยในช่วงแรกชุมชนนั้นมีการพูดคุยและปรึกษาร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์ และได้นำเสนอรูปแบบของโครงการ คุณรณฤทธิ์ ธนโกเศศ หัวหน้าฝ่ายพิพิธภัณฑ์และกิจกรรมของอาศรมศิลป์ ที่มีความรู้และเสนอแนะแนวทางและแผนการจัดทำโครงการและการจัดตั้งงบประมาณของสำนักบริหารและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน) ที่คาดว่าจะในปี 2553 – 2555 จะมีการตั้งงบประมาณเมื่อส่งเสริมการจัดทำพิพิธภัณฑ์ระดับท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน โดยจะมีการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภูมิภาค 7 จังหวัด คือ ลำพูน ลำปาง ลพบุรี พิจิตร นครราชสีมา จันทบุรี และภูเก็ต ซึ่งจันทบุรีก็มีชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นหนึ่งในเป้าหมายของโครงการนำร่อง เพราะจากการประเมินของสถาบันอาศรมศิลป์เห็นว่าชุมชนมีความพร้อมเหมาะสมและคาดว่าจะดำเนินการได้ และได้แนะนำกระบวนการการทำงานที่ต้องใช้พลังจากชุมชนเป็นหลัก เพราะชุมชนเป็นเจ้าของโครงการเองและต้องเป็นผู้ที่ต้องดำเนินการต่อไปในอนาคต เสนอแนะให้ชุมชนสร้างเครือข่ายการทำงานเป็น สหวิทยาเพื่อดูแลโครงการ และให้ชุมชนเตรียมจัดตั้งกลุ่มงานบริหารงานงบประมาณให้เป็นรูปธรรม ต่อมาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้นัดกันประชุมอีกครั้งเพื่อสรุปเป็นแนวทางการทำงานของพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนว่า แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร จะประกอบด้วยบ้านเลขที่ 69 และชุมชนทั้งชุมชน โดยจะมีการ

จัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตด้วยกรอบความคิดที่สร้างสรรค์แบบ CREATIVE ECONOMY พัฒนาชุมชนให้เป็นย่านการค้าที่ต่อยอดความสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืนและต้องสร้างความร่วมมือให้หน่วยงานปกครองท้องถิ่นเข้ามาร่วมพัฒนาร่วมกัน แต่ปรากฏว่าปลายเดือนสิงหาคม ชุมชนและคณะผู้ทำงานได้รับข่าวร้ายว่า งบประมาณทั้งหมดของงบไทยเข้มแข็งของรัฐบาลถูกยกเลิก ทำให้โครงการจัดทำแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนถูกยกเลิกชั่วคราว คณะกรรมการชุมชนจึงมีการเรียกประชุมเพื่อหาข้อสรุปเรื่องการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และได้ข้อสรุปว่า “คณะกรรมการจะเข้ามาสานต่อเพื่อให้ชุมชนบรรลุเป้าหมายการสร้างชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมด้วยความสามารถของชุมชนเองต่อไป

3. การปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเลขที่ 69 ให้เป็นบ้านเรียนรู้ชุมชน

หลังจากที่ได้มีการประชุมเพื่อหาข้อสรุปการสร้างแหล่งเรียนรู้ และได้ข้อสรุปที่จะสานงานต่อ การสร้างแหล่งเรียนรู้ด้วยความสามารถของชุมชนเอง จึงได้มีการประชุมและวางแผนการทำงานต่อไป

กระบวนการทำงานในช่วงปรับปรุงกายภาพแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร ได้มีการประชุมวางแผน พูดคุยสร้างความเข้าใจกันหลายครั้ง เป็นการให้ความสำคัญของการสร้างความเข้าใจพูดคุยเพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นโดยการประชุมแต่ละครั้งเพื่อหาแนวทางการดำเนินการในการปรับปรุงบ้านเลขที่ 69 ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีการวางแผนการซ่อมแซมอาคาร ประเมินราคาออกแบบการนำเสนอข้อมูลชุมชน การจัดนิทรรศการ มีการวางแผนสร้างความเข้าใจร่วมกัน และสร้างแบบจำลองเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เพื่อเพิ่มความเข้าใจร่วมกันและสามารถทดลองปรับปรุงแก้ไขตามความต้องการของส่วนรวมได้ทันที จนเกิดแนวทางการซ่อมแซมที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมวางแผนของชุมชน

ตัวแทนของชุมชนจึงนำข้อตกลงจากการประชุมไปพูดคุยกับเจ้าของบ้าน เพื่อแจ้งความประสงค์กับป้าบุญพริ้ม ปฏีรูปานุสรณ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่บ้าน ซึ่งเจ้าของบ้านก็ยืนยันว่าประสงค์จะให้ใช้บ้านเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยวันที่ 19 มกราคม 2553 ตัวแทนชุมชนนัดประชุมกับเจ้าของบ้านเลขที่ 69 ที่สถาบันอาศรมศิลป์ โดยตัวแทนชุมชนได้นำเสนอวิสัยทัศน์ของชุมชน กิจกรรมที่ผ่านมาของชุมชน ผลของการทำงานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและแบบของการพัฒนาชุมชนต่อไป เพื่อการไปสู่เป้าหมายหลักที่จะพัฒนาเป็นชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

ผลจากการพูดคุยในครั้งนั้น ทำให้เจ้าของบ้านเห็นด้วยกับกระบวนการทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด และชื่นชมคุณค่าของการฟื้นฟูชุมชนอย่างมาก และพร้อมที่จะช่วยเหลือชุมชน เป็นส่วนร่วมในการทำงานชุมชน และเจ้าของบ้านยินดีสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน โดยให้ตัวแทนชุมชนประเมินราคาการซ่อมแซมบ้าน และฝากให้ชุมชนและสถาบันอาศรมศิลป์ ช่วยคิดในการยกมอกรรมสิทธิ์บ้านให้เป็นสาธารณะประโยชน์กับชุมชนที่จะนำไปใช้ดูแลได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีการวางแผนพูดคุยกันหลายครั้ง จนถึงการเสนอแนวคิดกับเจ้าของบ้านเลขที่ 69 และได้รับการสนับสนุนทั้งสถานที่และงบประมาณในการต่อเติมสร้างพิพิธภัณฑสถานชุมชน ในวันที่ 25 มกราคม มีการสรุปแนวทางซ่อมแซมบ้านเลขที่ 69 เบื้องต้นในครั้งนี้คือ จะรักษาตัวบ้านในส่วนที่จำเป็นก่อน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับการใช้งานเป็นพิพิธภัณฑสถานชุมชน และงบประมาณจากการสนับสนุนกับเจ้าของบ้านให้ประหยัดและเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด โดยการจ้างช่างจากในชุมชนเอง (จากบ้านโคกบาล) ซึ่งในระหว่างที่มีการซ่อมแซมบ้านทางคณะทำงานชุมชนได้มีการรวบรวมและจัดทำสื่อ เพื่อนำเสนอในการจัดนิทรรศการเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้

ภาพประกอบ 34 การปรับปรุงบ้านเรือนชุมชน

การดำเนินกิจกรรม	4. จัดทำสื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ในระหว่างที่ช่างได้ปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน ผู้วิจัยและคณะกรรมการจึงหันมาดำเนินการจัดทำสื่อนำเสนอต่าง ๆ โดยมีเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ ดังนี้ คือ ● ประวัติศาสตร์ชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นมา ● กระบวนการฟื้นฟูชุมชน ● ประวัติบ้านเลขที่ 69 และกระบวนการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเพื่อเป็นบ้านเรียนรู้ชุมชน ● ภาพเก่าเล่าเรื่อง ● นิทรรศการหมุนเวียน ประกอบด้วย ผลงานการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรม vernadoc ออกแบบสื่อนำเสนอตามหัวข้อดังนี้ ● ประวัติศาสตร์ชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นมา นำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ในประเด็นความสำคัญของชุมชนต่อเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บรรยายภาควิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพและการค้าขายของชุมชนที่คึกคักเมื่อ 100 ปีที่แล้วรวมถึงศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสามวัฒนธรรม ● กระบวนการฟื้นฟูชุมชน นำเสนอทิศทางการทำงานของชุมชนต่อเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเริ่มต้นจากการเห็นคุณค่าสิ่งดี ๆ ในอดีตที่ส่งทอดมาถึงปัจจุบัน การเห็นสภาพปัญหาที่เป็นปัจจัยให้ชุมชนเสื่อมโทรมลงไป และจุดเปลี่ยนแปลงคือพลังของชาวชุมชนที่ทำให้ชุมชนเริ่มต้นการฟื้นฟูและพัฒนาด้วยวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยบรรยายกระบวนการทำงานทั้งหมดที่เกิดขึ้นพร้อมภาพประกอบ นิทรรศการชิ้นนี้จะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อสารการทำงานที่ผ่านมา เส้นทางกระบวนการฟื้นฟูทั้งหมดว่าทำอะไรมาบ้างและทิศทาง เป้าหมายการทำงานของชุมชนต่อไปในอนาคต รวมถึงแนวทางการปรับปรุงกายภาพชุมชนที่ได้ทำการปรับปรุงแล้วและพื้นที่อื่นที่ยังรอการปรับปรุงกายภาพให้สวยงามต่อไป ● ประวัติบ้านเลขที่ 69 นำเสนอประวัติความเป็นมาของบ้าน และที่มีความสำคัญต่อชุมชนในอดีตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิมและการประกอบอาชีพที่สะท้อนผ่านพื้นที่ภายในบ้าน รูปแบบสถาปัตยกรรม และเอกลักษณ์ทางกายภาพของบ้านที่สวยงาม การเสียดสบ้านเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ของคุณปู่บุญพริ้ม เจ้าของบ้านคนปัจจุบันที่นำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงบ้านให้กลายเป็น “บ้านเรียนชุมชน” ในปัจจุบันนอกจากนี้ยังได้นำเสนอกระบวนการซ่อมแซมบ้านเบื้องต้น เพื่อเป็นตัวอย่างของการปรับปรุงบ้านในชุมชนให้แก่ผู้ที่สนใจต่อไป

	ภาพเก่าเล่าเรื่องจัดแสดงภาพเก่าในชุมชนจากโครงการภาพเก่าเล่าเรื่องที่ได้เริ่มต้นกิจกรรมในเดือน พ.ศ.2552 โดยรวบรวมภาพเก่าจากบ้านต่างๆที่เก็บไว้ นิทรรศการหมุนเวียน: การแสดงผลงานการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรม vernadoc จัดแสดงผลงานทั้ง 20 ภาพ และวิธีการขั้นตอนเทคนิคต่างๆในการทำงาน นิทรรศการหมุนเวียน: กิจกรรมภาพถ่ายย้อนยุคและจัดแสดงภาพถ่ายชุมชนโดยชมรมถ่ายภาพ chanpix นำเสนอภาพถ่ายของชาวชมรมที่เข้ามาถ่ายภาพบรรยากาศต่างๆในชุมชน มุมมองต่างๆ และการจัดสตูดิโอรับถ่ายภาพบุคคลในบรรยากาศบ้านเก่าพร้อมใส่ชุดสามวัฒนธรรม คือ ไทย จีน และญวน เป็นกิจกรรมที่สร้างความคึกคัก ส่วนหนึ่งของรายได้หลังหักค่าใช้จ่าย ชมรมได้มอบให้เป็นเงินส่วนกลางสำหรับบริหารจัดการบ้านเรียนรู้ต่อไป นิทรรศการหมุนเวียน: การแสดงผลงานภาพวาดจากศิลปิน การจัดแสดงผลงานภาพวาดจากศิลปินนี้ ได้รับความร่วมมือจาก อ.อนุสรณ์ เจตน์มิ่งคล (ศิลปินท้องถิ่น) ที่ชักชวนศิลปินและนักศึกษาศิลปะในจังหวัดมาร่วมวาดภาพในงาน ศิลปินยกชิ้นงานและลิขสิทธิ์ให้ชุมชน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ชุมชนจึงนำไปจัดทำปฏิทิน จำหน่ายหารายได้สนับสนุนกิจกรรมชุมชนในปี 2554 วิดิทัศน์นำเสนอข้อมูลชุมชน คณะกรรมการเล็งเห็นถึงความสำคัญของระบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน จึงได้จัดทำวิดิทัศน์ชุมชน เพื่อนำเสนอประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกิดจากคนท้องถิ่นโดยแท้จริง โดยคาดหวังว่าจะทำให้เยาวชนเข้าใจความเป็นมา 5. งานเปิดบ้านเรียนรู้ เป็นงาน event ครั้งที่ 3 ของชุมชน และเป็นครั้งที่มีการจัดงานตรงกับเป้าหมายของชุมชนมากที่สุด ตรงตามทิศทางการเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยการจัดงานครั้งนี้มีการแบ่งความรับผิดชอบเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน รับผิดชอบในการเตรียมสถานที่ซ่อมแซมปรับปรุง บ้านเลขที่ 69 และงานนิทรรศการ ส่วนที่ 2 ส่วนการจัดงานได้จ้างบริษัท 3d creation รับผิดชอบในการเตรียม เวที แสง สี เสียง ซึ่งแบ่งเป็น 2 เวที คือเวที บริเวณศาลเจ้าที่ ตลาดล่างและเวที และเวที ศาลตัวเล่าเอี้ยะ รวมถึงการจัดระบบไฟ และ ป้ายประชาสัมพันธ์ แผนที่ แผ่นพับของที่ระลึกในชุมชน รวมถึง พิธีกรและพิธีการในการจัดงานด้วย และช่วยในส่วนของการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มสีสัน ได้แก่ เกมสแรลลี่เรียนรู้ชุมชน กิจกรรมการแข่งขันตอบคำถามประวัติชุมชน และประวัติบ้าน กิจกรรม

	นิทรรศการจักรยานโดยได้รับความช่วยเหลือจากร้านจักรยานโบราณ การจัดแสดงตะเกียงเก่าเล่าเรื่องโดยชมรมตะเกียงเจ้าพายุ ส่วนที่ 3 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดรับผิดชอบการจัดงานในส่วนติดต่อประสานงาน กับหน่วยราชการ เช่น เทศบาล จรจร และเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณการจัดงานครั้งนี้ งานนี้มีการจัดขึ้นในวันที่ 16-19 กันยายน 2553 เปิดงานโดยผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี (นายพลศักดิ์ ประทุมพรพาล) มีพิธีมอบบ้านเรียนรู้ โดยเชิญเจ้าของบ้าน (คุณบุญพริ้ม ปฏิรูปานุสรณ์) มามอบกุญแจบ้านเพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์ของชุมชนและจังหวัดต่อไป เป็นการเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชนอย่างเป็นทางการ งานในชุมชน มีเวที 2 จุดที่มีกิจกรรมการแสดง การค้าขายสินค้าพื้นเมืองและอาหารต่างๆ หน้าบ้าน โดยคนในชุมชนและนอกชุมชน
สรุปและประเมินผล	จากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ชุมชนมีการทำงานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน และตรงกับเป้าหมายของชุมชนมากที่สุด ชาวชุมชนส่วนมากเกิดความภาคภูมิใจต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้น ส่วนมากรู้สึกดีในการพัฒนาชุมชนให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น จากการเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนของเหล่านักท่องเที่ยวและคนในจังหวัด ชาวชุมชนหลายคนเกิดความรักในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น เพราะรู้คุณค่าของบ้านของตนเอง และได้รับความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าของชุมชนจากการได้ร่วมกิจกรรมชุมชนครั้งที่ผ่านๆ มาอย่างต่อเนื่องและมีความคาดหวังที่จะสร้างอาชีพในชุมชนของตนเอง ส่วนปัญหาที่พบ เป็นปัญหาในเรื่องระบบการจัดการชุมชน ในเรื่องของความปลอดภัย การจราจรในชุมชน ขาดความร่วมมือจากเทศบาล ปัญหาขยะมูลฝอย

ซึ่งสอดคล้องกับ นายอุกฤษฏ์ วงษ์ทองสาลี (สัมภาษณ์: 2558) ที่กล่าวว่า

“บรรยากาศการจัดงานวันเปิดบ้านเรียนรู้ ครั้งนั้นพวกเราเน้นการเปิดตัวบ้านเรียนรู้ชุมชน มากที่สุด เพราะเราหวังจะให้บ้านเลขที่ 69 เป็นสารบัญชชุมชน ใครมาเที่ยวชุมชนริมน้ำ สามารถศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนได้ที่นี้ อยากจะรู้อะไรก็มาถามได้ที่นี้ ซึ่งในวันงานก็มีคนให้ความสนใจเข้ามาดูกันอย่างคึกคัก ทั้งคนในชุมชน และคนในจังหวัดรวมถึงนักท่องเที่ยว โดยพวกเราคณะกรรมการชุมชนก็แบ่งหน้าที่กันคอยเป็นวิทยากรอธิบายนิทรรศการในส่วนต่างๆ รวมถึงการจัดร้านค้าต่างๆในวันงาน ชาวชุมชนก็ตื่นตัวกันมากเพราะเป็นการสร้างรายได้ให้คนในชุมชน คนในชุมชนนี้ชอบการค้าขายอยู่แล้วเพราะบ้านเราเป็นย่านการค้าเก่าแก่ของจังหวัด พอมีการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งทุกคนก็อยากมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งในช่วงปี 2552- 2553 เรามีกิจกรรมฟื้นฟูชุมชนกันต่อเนื่องรวมถึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนเรามากขึ้นตั้งแต่พวกเราพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนให้สวยงาม มีร้านอาหารพื้นเมืองราคาไม่แพง มีศิลปะ สถาปัตยกรรมเก่าแก่ และสามารถศึกษาหาความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนได้ ทั้งได้เที่ยว ได้

ความรู้ นักท่องเที่ยวรู้จักชุมชนได้หลายทางมากขึ้น ซึ่งการเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชนเป็นก้าวแรกในการพัฒนาชุมชนที่ถูกทางแล้ว แต่การทำงานร่วมกันมันก็มีปัญหาบ้างนิดๆหน่อยๆ ซึ่งถือเป็นเรื่องธรรมดา นะพี่ว่า ถ้าไม่มีคงแปลก อย่างวันงาน เราก็เจอปัญหาตัวแทนเทศบาลชุมชนย่อยที่ 3 มากัน ล็อกหน้า บ้านที่ไม่มีคนอยู่ หรือพื้นที่ว่างให้คนออกมาเช่าเปิดร้านทำให้ชาวชุมชนบางส่วนไม่พอใจ ปัญหงาน จราจรในวันงานซึ่งเราจะทำเป็นถนนคนเดิน เพื่อความปลอดภัย แต่งานจราจร และเทศบาลบอกให้ รวบรวมรายชื่อคนในชุมชนที่ต้องการมาก่อน เราทำไม่ทัน ในวันงานจึงมีรถวิ่งเข้าออกชุมชนได้ “

ภาพประกอบ 35 ภาพบรรยากาศงานเปิดบ้านเรียนรู้

2.2.5 ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ

ข้อมูลจากการศึกษาและสัมภาษณ์กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร ในส่วนของการร่วมกันประเมินผลการทำกิจกรรมในระยะที่

2 ระยะร่วมกันกำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน ได้ดังนี้ การพัฒนาในระยะที่ 2 นี้ชุมชนสามารถสรุปความต้องการเป็นวิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกันและทำให้เห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมตามวิถีของชุมชนได้โดยได้ร่วมกันกำหนดเป็นพันธกิจและวัตถุประสงค์ของชุมชน และได้นำเสนอวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์และแผนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ชุมชนได้ร่วมกันคิด เพื่อขอความเห็นชอบและการสนับสนุนต่อหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งกระบวนการนี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนได้ร่วมกันคิดวางแผนการพัฒนากันอย่างเป็นขั้นตอนควบคู่ไปกับการเสนอความคิดเห็นร่วมกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอคำแนะนำและได้รับการสนับสนุนทางด้านการเงิน เพราะชุมชนได้เป็นส่วนหนึ่งในความรับผิดชอบงานระดับจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยชุมชนสามารถร่วมวางแผนการทำงานที่เป็นรูปธรรมถ่ายทอดสื่อสารความต้องการให้จังหวัดรับทราบได้ทำให้ผู้นำของหน่วยงานภาครัฐได้รับทราบกระบวนการที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชนและได้ร่วมออกความเห็นซึ่งเป็นอีกวิธีการที่ดีในการสร้างเครือข่ายในการทำงานของชุมชน

แต่ในช่วงของการประเมินผลการทำกิจกรรมในระยะที่ 2 นี้กลุ่มอาสาสมัครและตัวแทนของเทศบาลมีจำนวนลดลง จะมีผู้เข้าร่วมเมื่อมีการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความพร้อมของแต่ละบุคคลเท่านั้น ทำให้ต้องมีการยกระดับการมีส่วนร่วมและขยายความสนใจของชาวชุมชนและตัวแทนเทศบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมการทำงานกับชุมชนมากขึ้น ปัญหาที่พบจากผลการประเมินดังกล่าวทำให้ชุมชนได้ร่วมกันคิดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างเร่งด่วนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของบรรยากาศการทำงานของชุมชนโดยเน้นการจัดกิจกรรมตามแผนชุมชนทั้ง 4 ด้านคือ 1)การปรับปรุงกายภาพและการอนุรักษ์อาคาร 2)การฟื้นฟูประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3)การฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชน 4)การประชาสัมพันธ์ชุมชนเพื่อนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนและทำให้เกิดการร่วมกันวางแผนการทำงานกำหนดชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

1. กิจกรรมสร้างสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน โดยผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ทราบว่า ชุมชนไม่สามารถระบุได้ว่าช่องทางการสื่อสารใดที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ขึ้นอยู่กับปัจจัยของชาวชุมชนแต่ละคน ที่จะสะดวกในการรับข่าวสารช่องทางไหน การสื่อสารในชุมชนต้องใช้ช่องทางที่หลากหลายที่สามารถเข้าถึงชุมชนได้ทั้งหมด การสื่อสารต้อง ชัดเจน ง่ายต่อการทำความเข้าใจ อยู่ใกล้ตัวและมีความต่อเนื่อง จึงจะมีประสิทธิภาพดี จากกิจกรรมนี้พบว่าชุมชนมีความเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้นและเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ให้ความช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น สอดคล้องกับ รัตนิน สุพถพิพานิชย์ (สัมภาษณ์ 2558) ได้กล่าวว่า

“ผลการประเมินกิจกรรมของชุมชนร่วมกันในการทำกิจกรรมเรื่องการสร้างสื่อแนะนำคุณค่าของดีชุมชนเพื่อการเรียนรู้ เมื่อปี 52-53 นั้นชุมชนได้มาร่วมกันประเมินกิจกรรมที่ทำกันผ่านมาทุก ๆ กิจกรรมค่ะ แต่สำหรับกิจกรรมการจัดทำสื่อนี้ พบว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันใน

ชุมชนเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนการสื่อสารบอกข่าวกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการขอความช่วยเหลือกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ผ่านหลายช่องทาง ทั้งบอกกันปากต่อปาก การติดข่าวสารที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ชุมชนหลายจุด หนังสือพิมพ์ชุมชน และอื่นๆ มันทำให้ชุมชนหันมาคุยเรื่องเดียวกันมากขึ้น อีกทั้งสื่อยังสามารถประชาสัมพันธ์ชุมชนไปยังเยาวชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวบุคคลภายนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาดูป้าย ศึกษาจากแผ่นพับและสนใจเข้ามาซักถามข้อมูลรายละเอียดกับชุมชน ซึ่งทำให้คนในชุมชนตื่นตัวเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใสตอบคำถามพูดคุยด้วยความภาคภูมิใจ ทำให้ชุมชนเริ่มพัฒนาภาพลักษณ์การเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่มีเรื่องราวที่น่าสนใจนำเสนออยู่ภายในชุมชนมากกว่าการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น”

จากข้อมูลเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการสร้างสื่อในชุมชนเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารร่วมกัน ทำให้ชาวชุมชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และของดีในชุมชนของตนเองก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าและความภาคภูมิใจร่วมกัน อีกทั้งทำให้ชุมชนมีสื่อหลายช่องทางที่จะประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักสู่สังคมภายนอกมากขึ้น

2. กิจกรรมสร้างเครือข่ายการทำงานกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ โดยผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ทราบว่าชุมชนสามารถขยายผลทำให้สามารถปรับปรุงบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ในเบื้องต้นได้ ซึ่งเป็นตัวอย่างในการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมทำให้บ้านในชุมชนหลายหลังเริ่มหันมาสนใจและปรับปรุงหน้าบ้านของตนให้สวยงาม นำของเก่าออกมาโชว์หน้าบ้านและมีการพูดคุยกับนักท่องเที่ยวและผู้คนที่สนใจมากขึ้น แต่พบปัญหาในเรื่องของการขอความร่วมมือจากเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในเรื่องของการเห็นคุณค่ามาร่วมทำงานกับชุมชนเพื่อพัฒนาฟื้นฟูชุมชนที่ยังไม่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ทำให้ชุมชนยังต้องพยายามสร้างเครือข่ายในการร่วมกันฟื้นฟูชุมชนต่อไป สอดคล้องกับที่ นายอุกฤษฏ์ วงษ์ทองสำลี (สัมภาษณ์ 2558) กล่าวว่า

“ การขอความร่วมมือกับเครือข่ายของชุมชนในระยะแรกเพื่อให้เข้ามาช่วยเหลือในการฟื้นฟูชุมชนยังไม่ค่อยได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรเพราะบางที่การทำงานในชุมชนนั้นก็ยังมีปัญหาภายใน อาจเกิดจากปัญหาต่างๆในเรื่องของพื้นที่การปกครองของเทศบาลการแบ่งเขตชุมชนเป็นเขตย่อยที่ 3 และ 4 ต่างฝ่ายก็อยากจะมีแนวทางพัฒนาเป็นของตนเองส่วนเทศบาลก็มีแผนในการพัฒนาชุมชนไปอีกแบบหนึ่ง คิดกันไปคนละทิศคนละทางมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน ถ้าจะมีการขอความช่วยเหลือหรือทำงานร่วมกันก็ต้องขอเป็นเรื่องๆไป ตามความเหมาะสมกับหน้าที่ของแต่ละฝ่ายเป็นงานๆไปจะดีกว่า ถ้าจะให้มาร่วมมือกันตลอดทุกกิจกรรมที่คิดว่าคงยาก”

จากคำให้สัมภาษณ์ของนายอุกฤษฏ์ วงษ์ทองสำลี ชี้ให้เห็นว่าการขอความช่วยเหลือในการเข้าร่วมฟื้นฟูชุมชนของเครือข่ายหน่วยงานภายนอกนั้นในกิจกรรมนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของการเห็นคุณค่ามาร่วมทำงานกับชุมชนเพื่อพัฒนาฟื้นฟูชุมชนที่ยังไม่เกิดขึ้นและแนวทางในการพัฒนา

ชุมชนที่ยังไม่สอดคล้องกันทำให้ชุมชนยังต้องพยายามสร้างเครือข่ายในการร่วมกันฟื้นฟูชุมชนต่อไป ซึ่งจากผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมการฟื้นฟูกายภาพเบื้องต้น กิจกรรมนันทนาการ และได้ออกแบบการดำเนินงานเพื่อประสานสัมพันธ์และกระตุ้นการทำงานเพื่อฟื้นฟูชุมชนกับหน่วยงานเครือข่ายภายนอก ซึ่งได้แก่ เทศบาล เขตพื้นที่ หน่วยงานการศึกษา เพื่อช่วยกันฟื้นฟูกายภาพร่วมกับชาวชุมชนต่อไป

3. กิจกรรมการฟื้นฟูกายภาพเบื้องต้น กิจกรรมนันทนาการ โดยผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ทราบว่าชาวชุมชนให้ความสนใจในการดูแลบ้านของตนเองมากขึ้น ตกแต่งหน้าบ้านด้วยการประดับต้นไม้ดอกไม้ประดับที่สวยงามจากกิจกรรมชาวชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรมของอาสาสมัครของนักศึกษาสามารถสร้างบรรยากาศทำให้กิจกรรมสนุกสนานคลั่งกึกขึ้น แต่กิจกรรมนี้ยังขาดความต่อเนื่องกับกิจกรรมการประกวดหน้าบ้านสวยงาม จึงไม่สามารถกระตุ้นความร่วมมือจากเทศบาลในการเข้ามาดูแลความสะอาดในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมได้ โดยกิจกรรมนี้ส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและเตรียมการชุมชนในการจัดโครงการร่วมมือกับการจัดโครงการร่วมกับจังหวัดในกิจกรรมเปิดงานการค้าจังหวัด โดยใช้สถานที่ของชุมชนในการจัดงานนี้ ซึ่งถือว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนสู่สังคมภายนอกและการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

4. กิจกรรมเปิดงานการค้าจังหวัด โดยผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ทราบว่าการทำงานที่มีการวางแผนแบ่งหน้าที่การทำงานที่ชัดเจนทำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยดีแต่ยังขาดในเรื่องการคัดกรองสินค้าที่จะเข้ามาขายในชุมชนที่ชัดเจนทำให้มีสินค้าที่ไม่ส่งเสริมภาพลักษณ์ของงานจำนวนมากควรมีระบบการตรวจสอบมากกว่านี้แต่ในส่วนงานอื่นของกิจกรรมนี้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถประชาสัมพันธ์ชุมชนเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนชาวชุมชนตื่นตัวในการมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมนี้มากเยาวชนผู้คนในจังหวัดรวมถึงนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนและเห็นคุณค่าของวิถีวัฒนธรรมและผู้คน โดยชุมชนสามารถเปิดตัวในบทบาทของการเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมได้สอดคล้องกับ นางยิหยา คำผล(สัมภาษณ์ 2558) ได้กล่าวว่า

“กิจกรรมการจัดตลาดครั้งนั้นทำร่วมกับคณะจังหวัดพวกเราได้ร่วมกันจัดบ้านทำความสะอาดชุมชน และได้เสนอกิจกรรมเยอะเลย ที่เกี่ยวกับการเปิดตัวชุมชนให้เป็นที่รู้จักกับสังคมนอกชุมชน มีความหวังร่วมกันที่อยากทำให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ได้จริง ๆ และได้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามความมุ่งหวังที่ได้ร่วมกันทำเอาไว้ และในวันนั้นก็ทำให้ชาวชุมชนอย่างพวกเรารู้สึกภาคภูมิใจ ว่ามีคนนอกสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเยอะมากและก็ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มจากการขายของหน้าบ้าน แต่มีข้อเสียอย่างตรงที่หลายคนไปเอาของนอกชุมชนมาขายแบบตลาดนัด น่าจะมีการควบคุมชะหน่อยแต่กิจกรรมวันนั้นก็ทำให้พวกเราชาวชุมชนที่เคยเจ็บเหงาเห็นคุณค่าและเห็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนต่อไปเลยนะ”

จากข้อมูลการประเมินผลชี้ให้เห็นว่าการจัดงานในกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีชีวิตได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนอีกทั้งยังสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของตนเองและเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีทั้งต่อคนในชุมชนเองและบุคคลภายนอกอีกด้วย

5. กิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนา **กายภาพ** โดยผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ทราบว่าชุมชนตื่นตัวในการอนุรักษ์และปรับปรุงบ้านของตนเองมากขึ้นทั้งนี้เนื่องมาจากกิจกรรมที่ผ่านมาที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดขึ้นสามารถกระตุ้นให้ชาวชุมชนเห็นคุณค่าในของชุมชนและทำให้ชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอกและนักท่องเที่ยว เศรษฐกิจของชุมชนเริ่มดีขึ้นชาวชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้โดยกิจกรรมนี้ชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันในการเริ่มต้นที่การปรับปรุงบ้านเลขที่ 69 ให้เป็นบ้านเรียนรู้ในชุมชน โดยในกิจกรรมนี้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการและขั้นตอนในการร่วมกันอนุรักษ์จากอาจารย์วิทยากร ด้านสถาปัตยกรรมชุมชน จากสถาบันอาศรมศิลป์ ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นเพียงการริเริ่มแนวทางการทำความเข้าใจกระบวนการร่วมกันของชุมชนยังไม่ได้ลงลึกไปถึงกระบวนการในการปฏิบัติจริง ซึ่งต่อมาก็เกิดการประชุมเพื่อหาแนวทางในการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรมขึ้นโดยชุมชนได้วางแผนประสานขอความร่วมมือจากวิทยากรและทีมงานเพื่อให้ความรู้และประสานสถาบันการศึกษาในจังหวัดเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลสถาปัตยกรรมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

6. กิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc) โดยผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ทราบว่าชุมชนได้ฐานข้อมูลทางสถาปัตยกรรมสำหรับการจัดทำแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของชุมชนในอนาคต การการฝึกปฏิบัติงานของเครือข่ายความร่วมมือกับวิทยาลัยเทคนิคจันทบุรีซึ่งในการจัดงานครั้งนั้นนักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์ทำงานจริงในทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบได้รับความรู้และให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญจากสถาบันอาศรมศิลป์ ซึ่งทำให้เกิดการต่อยอดโครงการในครั้งที่ 2 โดยทางวิทยาลัยเทคนิคจันทบุรีจะจัดทำโครงการเข้าไปร่วมในหลักสูตร ในส่วยของกิจกรรมของวิทยาลัยต่อไปซึ่งสอดคล้องกับที่ อาจารย์ ธิป ศรีสกุลไชยรัก (สัมภาษณ์ 2558) ได้กล่าวว่า

“จากการทำกิจกรรมนี้นอกจากจะเป็นการรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรมให้กับชุมชนแล้ว ยังสามารถทำให้นักศึกษาได้ประสบการณ์ในการทดลองปฏิบัติงานจริงทางด้านการร่างโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมในชุมชนโดยได้ความรู้ในการทำงานร่วมกับชุมชนได้ทดลองทำจริง นักศึกษาหลายคนเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตัวเอง และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองได้ทำเพื่อสังคมเพื่อชุมชนของตนเอง นอกจากนี้นักศึกษายังได้มีโอกาสเรียนรู้ชุมชนและเห็นคุณค่าของมรดกที่มีอยู่ในจังหวัดทั้งสถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ชุมชนด้วย โครงการนี้เป็นโครงการที่มีประโยชน์มากหลังจากการจัดโครงการทางวิทยาลัยเทคนิคได้ประสานงานต่อกับชุมชนเพื่อนำโครงการนี้ไปบรรจุไว้ในหลักสูตรกิจกรรมพิเศษที่จะจัดทำต่อเนื่องให้กับนิสิตในรุ่นต่อไป ซึ่งผมเองรู้สึกดีใจมากที่เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยขับเคลื่อนโครงการเพื่อสังคมเพื่อชุมชนในครั้งนี้เช่นกัน”

ชาวชุมชนเห็นคุณค่าจากความงามของสถาปัตยกรรมของชุมชนจากการร่วมถ่ายทอดผลงานของนักศึกษาโดยสังเกตจากการให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและสังเกตการของชาวชุมชนเป็นจำนวนมากและต่อมาผลงานนี้ได้ถูกเชิดชูคุณค่าของงานด้วยการรวบรวมผลงานของนักศึกษามาจัดนิทรรศการและถูกจัดทำเป็นแผ่นพับให้คนทั่วไปได้ร่วมชื่นชม ซึ่งเป็นการสะท้อนความรู้สึกชื่นชมโดยตรงจากคนนอกชุมชนซึ่งมีอิทธิพลส่งผลต่อความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชนต่อชาวชุมชนเองจนภายหลังเกิดการรวบรวมรายชื่อ 100 รายชื่อเพื่อ ปกป้องการรื้อถอนทำลายบ้านเก่าในที่ดิน ราชพัสดุ และพร้อมที่จะปกป้องเพื่อรักษาสมบัติของชุมชนให้คงอยู่ร่วมกัน

7. กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน “งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน” โดยผลการประเมินของกิจกรรมนี้ทำให้ทราบว่าชุมชนเกิดการร่วมกันตัดสินใจที่จะปรับปรุงบ้านเรียนรู้อย่างชุมชนด้วยตัวเอง โดยไม่หวังพึ่งการดำเนินการหรืองบประมาณจากหน่วยงานภายนอก โดยมีเป้าหมายเป็นที่ตั้งและชวนขยายทำต่อไปสำเร็จ เกิดสภาวะผู้นำของการเสียสละที่เป็นตัวอย่างที่ดีขึ้นในชุมชน จากการมอบบ้านให้ใช้เป็นที่สาธารณะประโยชน์อยู่ในความดูแลร่วมกันของชุมชน จากคุณป้าบุญพริ้ม จนสามารถปรับปรุงบ้านเรียนรู้อย่างชุมชนได้สำเร็จเป็นรูปธรรม ในการจัดงานจัดงานชุมชนครั้งนี้ทำให้เห็นว่าชุมชนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมแห่งใหม่ของจังหวัดที่เกิดจากรวมตัวกันของชาวชุมชนทำให้เกิดความสามัคคีและรู้จักกันมากขึ้นเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนท้องถิ่น ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม ที่มีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ทั้งเยาวชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานในจังหวัดและต่างจังหวัดเข้ามาดูงานเพื่อเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน เป็นตัวอย่างของการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรมและชาวชุมชนเกิดการถ่ายทอดกระบวนการฟื้นฟูชุมชน การอนุรักษ์ศึกษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในสังคมด้วยผลสะท้อนหลังจากการจัดทำบ้านเรียนรู้ชุมชนนั้นเป็นแรงบันดาลใจในการปรับปรุงบ้านหลังอื่นๆ ร่วมกันในชุมชน

ชุมชนเกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเกิดการประชุมวางแผนร่วมกัน แบ่งหน้าที่และประเมินผลกันอย่างชัดเจน ด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ชาวชุมชนตื่นตัวเข้ามาร่วมกิจกรรมในงานมาก มีการเปิดบ้านค้าขายกันเกือบทุกบ้านและการจัดงานในครั้งนี้ทำให้ชาวชุมชนที่ย้ายออกไปกลับมาเยี่ยมชุมชน กลับมาพบเพื่อนเก่าและเห็นชุมชนที่ได้รับการฟื้นฟูพัฒนาที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่ได้กลับมาบ้านของบรรพบุรุษและเห็นการพัฒนาได้รับการดูแลทำให้เกิดความสุขและอยากที่จะกลับมาอีก

แม้ชุมชนจะเกิดการร่วมกันคิดการทำงานอย่างเป็นระบบก็ตามแต่ก็ไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการจัดตั้งอาสาสมัครหรือคณะทำงานชุมชนที่มากขึ้นได้ซึ่งอาจจะเกิดจากการมีภาระหน้าที่ต่างๆ สูงอายุ หรือมีความเห็นว่าคณะผู้ทำงานที่มีอยู่เดิมทำงานประสบความสำเร็จดีแล้วไม่จำเป็นต้องมาช่วยแล้วหรือไม่รู้ว่าจะเข้ามาทำอะไรดี หรือเกิดจากคณะกรรมการกลุ่มเดิมมีความเป็นตัวของตัวเองสูงเกินไปชาวชุมชนอื่นจึงไม่กล้าเข้าร่วมงานด้วย ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้สะท้อนมาจากคำให้

สัมภาษณ์จากคนในชุมชนบางส่วน ซึ่งเป็นปัญหาที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการผู้ทำงานชุมชนทราบร่วมกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วน ในส่วนของหน่วยราชการพบว่าจังหวัดเริ่มลดบทบาทการให้ความช่วยเหลือชุมชนลงไปมาก โดยระยะหลังไม่มีการจัดประชุมและเทศบาลที่เข้ามาร่วมก็มีเป้าหมายในการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับทิศทางของชุมชน จากปัญหาดังกล่าวนี้นำให้ชุมชนเริ่มตระหนักและร่วมกันหาหรือถึงประเด็นแนวทางการทำงานพัฒนาต่อไปในอนาคต ที่จะต้องมาจากการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด

2.2.6 ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์

ในระยะที่ 2 ระยะร่วมกันกำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ทางหน่วยงานภาครัฐซึ่งได้แก่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและเทศบาลได้เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนในเรื่องของแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อจะจัดสรรงบประมาณและให้ความช่วยเหลือกับชุมชนได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตามแนวทางการพัฒนาประเทศของภาครัฐและส่วนราชการ

2. ชุมชนได้รับการพัฒนาทางกายภาพร่วมกันได้เรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของกระบวนการพัฒนากายภาพชุมชนให้สวยงามผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในระยะที่ 2 ทำให้เป็นชุมชนที่มีความสวยงามที่เป็นชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและมีแนวทางในการจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแหล่งใหม่ของจังหวัด ซึ่งการท่องเที่ยวจังหวัดได้มีการวางแผนเพื่อที่จะประชาสัมพันธ์ ออกสื่อต่างๆ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของชุมชนต่อไป

3. จากการทำกิจกรรมต่างๆ ในระยะที่ 2 นี้ ชาวชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ที่มีค่าและพร้อมที่จะบอกเล่าสู่คนรุ่นหลังและผู้ที่จะมาเยี่ยมเยือนรวมถึงได้ร่วมกันพัฒนากายภาพของชุมชนและเรียนรู้ประโยชน์ของการพัฒนากายภาพของชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใกล้ที่สามารถจะพัฒนาให้เกิดประโยชน์ครบถ้วนและสังคมได้ ในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในครั้งนี้นำให้ชุมชนได้รับประโยชน์หลายประการ ได้แก่

- เกิดแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง เพื่อเป็นแหล่งรวมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บอกเล่ากระบวนการแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชน ในกับคนรุ่นหลังของชุมชนได้เรียนรู้ และสามารถประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ สู่สังคมภายนอกเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำกระบวนการในการพัฒนาไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆต่อไป

- การพัฒนาทางกายภาพของชุมชนให้สวยงามทำให้ชุมชนพร้อมที่จะต้อนรับคนภายนอกชุมชนและนักท่องเที่ยว มีป้ายบ้าน มีป้ายร้านที่ชัดเจน สื่อสารให้คนภายนอกเข้าใจและได้เรียนรู้ชุมชนไปด้วยจึงทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นอย่างมาก

- เกิดประโยชน์ในทางปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเองเกิดการพูดคุยแบ่งปันข้อมูลซึ่งกันและกันมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนได้ประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน

เปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของแผนและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 2. ระยะกำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน

กิจกรรมที่ 1 ประชุมกำหนดวิสัยทัศน์หาแนวทางทำงานและเข้าร่วมการประชุมแนวทางทำงาน ของชุมชน กับคณะจังหวัด			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม3 มิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 5.เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	- ทบทวนแบบการทำงาน ให้เป็นรูปธรรม และมีความชัดเจน - เพื่อร่วมกำหนด วิสัยทัศน์ชุมชน	✓	
กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสร้างสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และ	- เพื่อสร้างช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนมากขึ้น - เพื่อจัดทำสื่อเสนอข้อมูลเพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ - เพื่อเพิ่มช่องทางการถ่ายทอดความรู้ชุมชน - เพื่อสร้างจิตสำนึกและบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกันชุมชน.	✓	

ภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4.เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5.เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ			
กิจกรรมที่ 3 สร้างเครือข่ายการทำงานกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่างๆ			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4.เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน	- ขยายผลการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนและถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่บ้านและพื้นที่ต่างๆในชุมชน - เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐและเครือข่ายเอกชน องค์กรและหน่วยงานการศึกษาเห็นคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับชุมชน	✓	
กิจกรรมที่ 4 การฟื้นฟูกายภาพเบื้องต้น กิจกรรมนำบ้านนามอง			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1. เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็ง	- สร้างกิจกรรมที่เห็นความเปลี่ยนแปลงกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน - เพื่อปรับปรุงกายภาพของชุมชนให้สวยงาม - เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐและเครือข่ายเอกชน องค์กรและหน่วยงานการศึกษาเห็นคุณค่าในการพัฒนา	✓	

เป็นรากฐานของการพัฒนา 4. เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทาง ศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการ อนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการ มีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	ท้องถิ่นร่วมกับชุมชน		
กิจกรรมที่ 5 เปิดย่านการค้าจังหวัด งาน “ สีสันอัญมณี และวิถีแห่งวัฒนธรรม ”			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่ บรรลุ
1. เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประ วัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้าน เรียนรู้ 3. เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4. เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทาง ศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการ อนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการ มีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	- เพื่อเปิดตัวชุมชนในทิศทางการ พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้แก่สังคม - สร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนใน รูปแบบการจัดนิทรรศการ - กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยการจัดงานและการเปิดบ้าน ร้านค้า - สร้างบรรยากาศและสื่อพื้น บรรยากาศ ย่านการค้าเก่าให้คึกคัก - ประชาสัมพันธ์ชุมชนให้คนภายนอก ได้รู้จัก - เชิดชูสินค้าต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ ดั้งเดิมของชุมชน	✓	
กิจกรรมที่ 6 กระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนากายภาพ			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่ บรรลุ
1. เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประ วัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้าน เรียนรู้ 2. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่ง เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และ ภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็ง	- กระตุ้นความสนใจของชาวชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในการ เห็นคุณค่าการปรับปรุงทางกายภาพ และอนุรักษ์ชุมชนโดยกระบวนการมี ส่วนร่วมของชุมชนเอง - สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันใน การปรับปรุงกายภาพชุมชน ด้วย วิธีการสำรวจร่วมกันระบุปัญหา	✓	

เป็นรากฐานของการพัฒนา 4. เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	ร่วมกันวางแผนการแก้ไข และร่วมกันดำเนินการแก้ไข - สร้างความเข้าใจร่วมกัน และร่วมแสดงความคิดเห็นถึงแนวการปรับปรุง - รวบรวมเป็นชุดความรู้ในการปรับปรุงกายภาพชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม		
กิจกรรม 7 โครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc)			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1. เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3. เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4. เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	- เพื่อกระตุ้นให้ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และมีความเก่าแก่ของชุมชน - เพื่อสร้างฐานข้อมูลสถาปัตยกรรมสำหรับงานอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชนต่อไป - สร้างเครือข่ายการทำงานกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในท้องถิ่น - สร้างเครื่องมือสื่อสาร ในการเชิดชูคุณค่าความงามของชุมชนริมน้ำจันทบูรต่อสังคม และอธิบายทิศทางการฟื้นฟูชุมชนได้ชัดเจน ถึงแนวทางการอนุรักษ์และเป็นแหล่งเรียนรู้มากกว่าเป็นตลาดหรือแหล่งการค้า	✓	
กิจกรรม 8 โครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc)			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1. เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประ	- สร้างกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างสรรค์และนำเสนอความรู้ และ	✓	

วัดศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรือน 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4.เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ 6 เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวคิดเรื่องความพอเพียง	ทักษะการถ่ายทอดความรู้ ชุมชน - เพื่อจัดทำแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน - เพื่อขยายกลุ่มการทำงานที่รับการถ่ายทอดความรู้และการฟื้นฟูชุมชน		

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการดำเนินงานของชุมชนได้ดังนี้

ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน (2552-2553)

หลังจากที่ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในระยะแรกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชุมชนและองค์กรเครือข่ายของการพัฒนาได้ร่วมกันทบทวนกิจกรรมต่างๆ และการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน พบว่าแม้ชุมชนจะเกิดการตื่นตัวในการทำกิจกรรมเพื่อค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนาชุมชนและมีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องตามร่างแผนแม่บทของชุมชน แต่ชุมชนก็ยังขาดแผนแม่บทที่เป็นรูปธรรม และทิศทางการดำเนินกิจกรรมก็ยังไม่ชัดเจนนักจากประเด็นดังกล่าวนี้ชุมชนจึงต้องพัฒนาแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมและต้องการสื่อสารแผนดังกล่าวต่อชาวชุมชนและองค์กรเครือข่ายและและองค์กรของรัฐได้รับทราบ ซึ่งมีขั้นตอนการร่วมมือกันในการดำเนินการพัฒนาแผนแม่บทดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัย และลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหาในการขั้นตอนแรกนี้ชุมชนได้จัดประชุมทบทวนผลการดำเนินงานในระยะแรกซึ่งผลของการประชุมพบทั้งจุด และจุดที่ต้องพัฒนาเพื่อการปรับปรุงกระบวนการดำเนินการให้ดีขึ้น จุดเด่นของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนในระยะแรกคือการทำที่ชุมชนและองค์กรเครือข่ายของการพัฒนาร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ บรรลุผลตาม

ความคาดหวังในทุกกิจกรรม และดำเนินการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดทำร่างแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น แต่แผนดังกล่าวก็ยังไม่สำเร็จชัดเจนเป็นรูปธรรม จึงส่งผลให้เกิดจุดอ่อน คือเรื่องของความชัดเจนในทิศทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนควรจะเป็นอย่างไร

จากประเด็นดังกล่าวนี้ ชุมชนจึงร่วมกันทบทวนร่างแผนแม่บท และการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ทบทวนปัญหาการดำเนินการและผลของการดำเนินการในทุกกิจกรรม เพื่อกำหนดเป็นวิสัยทัศน์และพันธกิจ ของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้ชัดเจน

2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการในขั้นตอนนี้ ชุมชนได้ทบทวนประเด็นต่าง ๆ จากร่างแผนแม่บทที่จัดทำในระยะแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความความต้องการในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจากผลการทบทวนความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน พบว่าชุมชนยังคงยืนยันประเด็นความต้องการ 3 ประเด็นหลัก คือ

2.1 ต้องการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เน้นการพัฒนาแบบใช้เศรษฐกิจเป็นตัวการ

2.2 ต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา

2.3 ต้องการฟื้นฟู และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยเน้นพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ซึ่งจากการทบทวนเรื่องความต้องการนี้ร่วมกับการทบทวนประเด็นต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนในระยะแรก รวมไปถึงการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำ ที่ควรจะเป็นไปในอนาคต ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันระดมสมองเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูรจะเป็นชุมชนที่ดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้าเดิม เผยแพร่ความรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นหลังในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” และได้กำหนดพันธกิจของชุมชน คือ

- สร้างจิตสำนึกและความสามัคคีของชุมชนในการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ
- ร่วมฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้า
- สืบสานเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง
- พัฒนายาริมน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี

3. ชุมชนร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ และการจัดทำแผน

หลังจากที่ชุมชนร่วมกัน ค้นหาตัวตน แนวทางการพัฒนา สรรววจปัจจัยของชุมชน สรรวจปัญหาและความต้องการจนกระทั่งร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของชุมชนแล้ว จึงได้ร่วมกันดำเนินวัตถุประสงค์และวางแผนดำเนินการพัฒนาร่างแผนแม่บทให้เป็นแผนแม่บทที่เป็นรูปธรรม โดยร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนแม่บทนี้

3.1 เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านเรียนรู้

3.2 เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นฐานของการพัฒนา

3.3 เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถาปัตยกรรมชุมชน

3.4 เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน

3.5 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมการมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ

3.6 เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวคิดเรื่องความพอเพียง

โดยร่วมกำหนดกิจกรรม 7 กิจกรรมดังนี้

- กิจกรรมสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน
- กิจกรรมสร้างเครือข่ายการทำงานกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ
- กิจกรรมการฟื้นฟูทางกายภาพเบื้องต้น (กิจกรรมหน้าบ้านน่ามอง)
- กิจกรรมเปิดย่านการค้าจังหวัด
- กิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนากายภาพ
- กิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมของมูลทางสถาปัตยกรรม(vernadoc)
- กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน”งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน”

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ

ในขั้นตอนนี้ ชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการตามแผนตั้งแต่ขั้นตอนของการร่วมทำแผนแม่บทชุมชนและปฏิบัติกิจกรรมตามแผนแม่บทโดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้

4.1 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

4.2 ชุมชนประชุมทบทวนผลการดำเนินการในระยะที่ 1 และทบทวนร่างแผนแม่บทรวมถึงประมวลปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

4.3 ชุมชนร่วมกันดำเนินการจัดทำแผนแม่บทโดยเริ่มจากการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจและวัตถุประสงค์ของแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

4.4 ชุมชนร่วมกันกำหนดกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนตามวัตถุประสงค์ของแผน

4.5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

ชุมชนร่วมปฏิบัติ คณะกรรมการชุมชนได้มีการทำกิจกรรมช่วงระยะที่ 2 นี้โดยกิจกรรมที่ 1 เป็นกิจกรรมที่ชาวชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนในลักษณะต่างๆ กิจกรรมที่ 2 เป็นกิจกรรมนำร่องทดลองแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ชุมชนข้อที่ 1 และ 2 กิจกรรมที่ 3 และ 4 การฟื้นฟูกายภาพเบื้องต้นของชุมชน ธรณีให้คนในชุมชนปรับปรุงกายภาพของชุมชนร่วมกันและสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมประสานการพัฒนา ร่วมกับเทศบาลเตรียมจัดงานเปิดย่านการค้าในจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 3 และกิจกรรม 5 และ 6 เป็นกิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและจัดโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc) สถานศึกษาและสื่อต่างๆ มาร่วมพัฒนากายภาพและเก็บข้อมูลและร่างแบบอาคารเก่าให้ชุมชนเพื่อเตรียมการเปิดชุมชนแหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 5 และ 6 กิจกรรมที่ 7 เป็นกิจกรรมพิพิธภัณฑสถานชุมชนบ้านเลขที่ 69 ที่ได้รับการบริจาคและสนับสนุนงบประมาณบ้านจากเจ้าของบ้านเก่าได้แก่ คุณปาณูญพริ้ม ปฏิรูปานุสร และได้ทุนจาก Rockefeller foundation นำมาปรับปรุงบ้านเพื่อทำเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นำมาจัดแสดงในและมรการจัดงานเปิดบ้านเรียนรู้เป็นการจัดงาน Event ที่มีการจัดเวทีการแสดงถึง 3 เวที มีการออกแบบร้านขายของในชุมชนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 4

5. ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

จากการประชุมทบทวนผลการดำเนินงานในระยะที่ 2 ชาวชุมชนสามารถดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ และมีปัญหาการดำเนินงานน้อยเนื่องจากชุมชนมีคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถร่วมดำเนินการอยู่หลายคน ประกอบกับชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากเครือข่ายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านนี้คอยให้คำแนะนำ การดำเนินการจัดทำแผนแม่บทจึงสำเร็จลุล่วงอย่างสะดวกเรียบร้อยและมีคุณภาพ แต่กลับพบปัญหาด้านการดำเนินกิจกรรมตามแผนแม่บทกิจกรรม ปัญหาดังกล่าวคือปัญหาเรื่อง การขาดประสบการณ์ในการทำเอกสารราชการและการประสานงานกับองค์กรราชการเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันทำให้ดำเนินงานขาดความคล่องตัว ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน "งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน" ซึ่งกิจกรรมนี้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการดำเนินโครงการ และต้องประสานงานกับเทศบาลแต่ประสบปัญหาการประสานงานเรื่องการจัดระเบียบจราจร เพราะเอกสารที่ชุมชนทำไปสูเทศบาลเพื่อขอความช่วยเหลือเรื่องการจัดระเบียบจราจรมีความล่าช้าทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น ซึ่งคณะกรรมการชุมชนได้พิจารณาทบทวนปัญหาดังกล่าวนี้และเสนอแนะให้มอบหมายงานลักษณะนี้ให้กับคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานและให้ดำเนินการเรื่องการจัดระเบียบจราจรก่อนเวลางานให้มากขึ้น สำหรับกิจกรรมนี้ได้รับการตอบรับสูง โดยมีผลการประเมินดีมากได้แก่ กิจกรรมหน้าบ้านน่ามอง เพราะทำให้คนในชุมชนและองค์กรเครือข่ายเห็นประโยชน์ สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสภาพแวดล้อม สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับเด็ก เยาวชนและชาวชุมชนได้อย่างดี

6. ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์

การร่วมมือกันจัดกิจกรรมในระยะที่ 2 นี้ ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนี้

1. ชาวชุมชนสามารถเปิดร้านขายสินค้าได้ในวันจัดงาน
2. พาณิชย์จังหวัดบรรลุมัตถุประสงค์ในการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจกับชุมชน
3. คณะกรรมการได้รับงบประมาณจากกองทุน ร็อกกี้ เฟลเลอร์ (Rockefeller foundation) เพื่อนำมาปรับปรุงพิพิธภัณฑ์บ้านเรียนรัฐของชุมชน (บ้านเลขที่ 69)

2.3 ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2555- 2556)

จากกระบวนการพัฒนาชุมชนในระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นเวลา 3 ปี ในช่วง พ.ศ. 2552-2554 ชุมชนได้รับการฟื้นฟูเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และทางศิลปวัฒนธรรมที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนเกิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่สวยงามของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม มีการปรับปรุงบ้านเลขที่ 69 ให้เป็นบ้านเรียนรัฐชุมชน ต้นแบบของการอนุรักษ์ปรับปรุงอาคารอย่างมีส่วนร่วมและเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีเป้าหมายเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีค่าของชุมชนให้คนภายนอกได้ศึกษา เกิดการรวมตัวของกลุ่มอาสาสมัครเป็นคณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร ซึ่งเกิดจากความสมัครใจของชาวชุมชนที่มีจิตสำนึกสาธารณะ เป็นผู้นำและผู้ประสานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้ชุมชนริมน้ำจันทบูรในวันนี้เป็นที่รู้จัก แก่คนในสังคมโดยทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกที่หนึ่งของจังหวัดจันทบุรี มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมพื้นที่มากขึ้น ชุมชนเกิดการพัฒนาและกำลังขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

ในทางกลับกันผลของการพัฒนาอย่างรวดเร็วของชุมชน ส่งผลกระทบเกิดขึ้น คือเริ่มมีคนนอกเข้ามาทำธุรกิจร้านอาหารเครื่องดื่มที่เปิดให้บริการกลางคืนมากขึ้น โดยในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา จากเดิม มี 2-3 ร้านในปัจจุบันมีร้านค้ากลางคืนเปิดเพิ่มเป็น 12 ร้าน และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มมีการขึ้นราคาค่าที่ดินของเจ้าของที่ ชุมชนได้รับผลกระทบด้านวิถีชีวิตจากธุรกิจร้านอาหารเครื่องดื่มกลางคืน ส่งผลให้ผู้เช่าเพื่ออาศัยอยู่ในชุมชนบางรายต้องย้ายออก ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นสัญญาณเตือนถึงการขยายตัวของทุนภายนอกที่กำลังรุกคืบเข้ามาอย่างรวดเร็วในชุมชน

ในปี 2555-2556 ชุมชนได้ร่วมกันทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา เพื่อร่วมกันวางมาตรการในการรับมือกับปัญหาดังกล่าว และความต้องการรวมทั้งแนวคิดที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในอนาคต มีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

2.3.1 ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา

เป็นการเริ่มต้นในการศึกษาข้อมูลร่วมกันของชุมชนในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทางด้านกายภาพและสังคม เศรษฐกิจ เพื่อร่วมกันทำความเข้าใจสภาพปัญหาและบริบทของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชนและเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนด้วยกันเองและชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่น โดยใช้วิธีการเดินสำรวจข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน พูดคุยกันกลุ่มย่อย รับฟังข้อเสนอแนะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเบื้องต้นด้านสภาพปัญหา ความต้องการ แนวทางพัฒนาพื้นที่ และทัศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชน เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการร่วมกำหนดความต้องการต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์กิจกรรม

1. เพื่อแนะนำตัวตัวแทนเครือข่ายในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และทบทวนการทำงานที่ผ่านมา
 2. เพื่อขอความคิดเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาชุมชน ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาชุมชน
 3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการจัดทำแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนและประเมินการมีส่วนร่วมในกลุ่มของชุมชน
 4. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเพิ่มเติม
- ด้านกายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิศาสตร์ ระบบการสัญจรในชุมชน การใช้ที่ดินและประเภทของอาคาร กรรมสิทธิ์ที่ดิน

ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้อมูลด้านประชากร ทัศนคติ กลุ่มองค์กรทางสังคม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ บทบาทและพื้นที่และแผนพัฒนาต่างๆที่มีผลต่อพื้นที่ ซึ่งวัตถุประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนได้แก่

1. สร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพในชุมชน
 2. สร้างเครือข่ายการทำงานภายในและภายนอกชุมชน
 3. สร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพในชุมชน
- มีกระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้
1. ตัวแทนชุมชนร่วมกันวางแผนและสนทนากลุ่มเล็ก (Focus Group) และการพูดคุยถามคำถามรายบุคคล แบบเป็นกันเองและสอบถามความคิดเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและแนวทางในการแก้ปัญหา
 2. แนะนำคณะผู้ช่วยทำงานชุมชน ซึ่งเป็น นักศึกษาปริญญาโทจาก สถาบันอาศรมศิลป์ ทางด้าน สถาปัตยกรรมชุมชน ที่จะมาเป็นส่วนร่วมในการช่วยงานชุมชนและเก็บข้อมูลวิจัย
 3. ใช้วิธีร่วมกันเดินสำรวจทางกายภาพในชุมชน และจดบันทึกลงบนแผนที่ Base map บันทึกภาพ สอบถามชาวชุมชนตามบ้าน จำนวน 200 หลังคาเรือน เพื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมที่

เคยมีการสำรวจมาแล้วเมื่อปี 2552 เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งนี้ได้มีการขอแผนที่เก็บภาษี(แสดงเขตที่ดินและตำแหน่งบ้านเลขที่) จากเทศบาลเมืองจันทบุรี และผังเมืองรวมเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จากสำนักงานโยธาและผังเมืองจันทบุรี แผนที่ดาวเทียม จาก Google earth เพื่อนำมาทำ เข้าใจลักษณะทางภูมิศาสตร์ชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน และจัดทำแผนที่ Base map สำหรับบันทึกข้อมูลด้านกายภาพชุมชน ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลจากการร่วมกันสำรวจความเปลี่ยนแปลงชุมชนได้ดังนี้

ด้านกายภาพ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ชุมชนริมน้ำจันทบุรี ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่ม ตั้งอยู่ติดแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งมีความกว้างของลำน้ำ ประมาณ 30-40 เมตร เป็นแม่น้ำสายหลักของเมืองที่รับน้ำจากภูเขาเพื่อออกสู่ทะเล ในช่วงฤดูฝนมักเกิดน้ำท่วมในบริเวณนี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์กลางการค้าของเมือง โดยปกติจะท่วมขังประมาณ 2-3 วัน แล้วจะสามารถระบายออกสู่ทะเลได้หมด แต่มีบางปี เช่น พ.ศ.2542 ที่น้ำท่วมหนักมีระดับน้ำสูง 3-4 เมตร อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีโครงการสร้างคลองผันน้ำเพื่อการบรรเทาอุทกภัยเมืองจันทบุรี สร้างคู่ขนานไปทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำ โดยคาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2557 ซึ่งคนในชุมชนเห็นว่าน่าจะช่วยลดปัญหาน้ำท่วม ในฤดูน้ำหน่าน้ำหลากได้เป็นอย่างมาก

พบว่ามีปัญหาน้ำกัดเซาะตลิ่ง บริเวณตลิ่งริมน้ำซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของคนในชุมชน โดยเฉพาะช่วงที่เป็นโค้งน้ำ ทำให้ที่ดินหายไปทุกๆ ปี เสี่ยงต่อการทรุดพังของอาคารที่ไม่ได้ทำเขื่อนป้องกันไว้ แม้ปัจจุบันแม่น้ำจันทบุรีจะไม่ได้ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคโดยตรงและไม่ได้เป็นเส้นทางคมนาคมหลักของเมืองเช่นในอดีต แต่พื้นที่โล่งทั้งสองฝั่งแม่น้ำที่มีความร่ม มีทัศนธรรมชาติได้ทำหน้าที่เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง ร้านอาหารที่มีพื้นที่ติดริมน้ำจะได้รับความนิยมจากผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมาก

ในเรื่องของการใช้ประโยชน์ของอาคารและที่ดินกับสถานะ การครอบครองอาคารและที่ดิน ชุมชนได้ร่วมกันสำรวจและทำตารางเปรียบเทียบ ระหว่าง ปี 2552 ที่เป็นปีของการเริ่มกระบวนการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมกับปี 2555 ที่ชุมชนร่วมกันสำรวจการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยได้ข้อสรุปดังนี้

ตาราง 1 เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์อาคารและที่ดินระหว่าง พ.ศ. 2552 กับ พ.ศ. 2555

ประเภทอาคารและที่ดิน	จำนวนหลัง พ.ศ. 2552	จำนวนหลัง พ.ศ. 2555	จำนวนเพิ่ม-ลด
ที่พักอาศัย	115	107	ลด 8
ที่พักอาศัยกึ่งร้านค้า	70	67	ลด 3
ร้านค้าและบริการที่เปิดก่อน 22.00 น.	8	14	เพิ่ม 6
ร้านค้าและบริการที่เปิดหลัง 22.00 น.	5	16	เพิ่ม 11
ศาสนสถาน	3	3	คงเดิม
อาคารเก็บของ-จอดรถ	7	10	เพิ่ม 3
อาคารที่ปิดทิ้งไว้	6	7	เพิ่ม 1
อาคารกึ่งสาธารณะ	2	3	เพิ่ม 1
ที่ว่างใช้ประโยชน์	4	4	คงเดิม
ที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์	13	7	ลด 6

จากตาราง 1 พบว่า ในปี 2555 ประเภทอาคารและที่ดินที่มีความเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ ร้านค้าและบริการที่หลังก่อน 22.00 น. เพิ่มขึ้น จำนวน 11 แห่ง ส่วนร้านค้าและบริการที่เปิดก่อน 22.00 น. เพิ่มขึ้น จำนวน 6 แห่ง และอาคารเก็บของจอดรถเพิ่มขึ้น จำนวน 3 แห่ง สอดคล้องกับที่พักอาศัย ที่พักอาศัยกึ่งร้านค้าและที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์ที่มีจำนวนลดลง

ตาราง 2 เปรียบเทียบสถานะ การครอบครองอาคารและที่ดิน ระหว่าง พ.ศ. 2552 กับ พ.ศ. 2555

สถานการณ์การครอบครอง	จำนวนหลัง พ.ศ. 2552	จำนวนหลัง พ.ศ. 2555	จำนวนเพิ่ม-ลด
เป็นเจ้าของ	99	101	เพิ่ม 2
เช่าอาคารจากเอกชน	84	86	เพิ่ม 2
ดูแลให้เจ้าของ	9	9	คงเดิม
เช่าจากราชพัสดุ	1	1	คงเดิม
ศาลเจ้าเป็นเจ้าของ	3	3	คงเดิม
เช่าจากวัดสวนมะม่วง	1	2	เพิ่ม 1
ที่ว่างของเอกชน	10	6	ลด 4
ที่ว่างสาธารณะ	5	5	คงเดิม

(ข้อมูลจาก คูณนาง)

จากตาราง 2 พบว่า สถานการณ์ครอบครองอาคารและที่ดินที่มีความเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ ที่ว่างของเอกชนที่ลดลงจำนวน 4 แห่ง การเป็นเจ้าของอาคารและที่ดินเพิ่มขึ้น 2 แห่ง และการเช่าอาคารจากเอกชนเพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง ซึ่งสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์อาคารและที่ดินที่มีราคาเพิ่มขึ้นในชุมชน แต่จากจำนวนเพิ่ม-ลด แสดงให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ครอบครองอาคารและที่ดินมีเพียงเล็กน้อย ซึ่งเมื่อจากการศึกษาจากข้อมูลที่ชุมชนได้สำรวจและเปรียบเทียบนี้สามารถสรุปเป็นข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนในปี 2555 การใช้ประโยชน์อาคารและที่ดินในชุมชนริมหน้าจันทบูร มีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงจากอาคารประเภทที่อยู่อาศัยเป็นอาคารประเภทร้านค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะร้านค้าประเภทอาหารและเครื่องดื่มที่ให้บริการช่วงกลางวัน ที่เพิ่มขึ้นจาก 3 ร้านในปี พ.ศ. 2552 เป็น 12 ร้าน ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่าภายในระยะเวลา 3 ปีในเรื่องของการขยายตัวของธุรกิจร้านอาหารตอนกลางวันที่มีร้านมาเปิดมากขึ้นในชุมชนปัญหาความเดือดร้อนจากเสียงเพลงรบกวนจากร้านเหล้าในชุมชนและสถานการณ์ครอบครองอาคารและที่ดินในชุมชนริมหน้าจันทบูร มีแนวโน้ม จะเปลี่ยนแปลงจากการเป็นที่ว่างของเอกชนจะถูกให้เช่าหรือขายกรรมสิทธิ์ได้ในอนาคต

1. ข้อมูลด้านประชากร

1.1 ด้านอายุ พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยจะอาศัยอยู่ตามลำพัง หรืออยู่ร่วมกับลูกหลานรวมกันไม่เกิน 4 คนต่อหลังคาเรือน รองลงมาเป็นวัยทำงานและวัยรุ่น

1.2 ด้านเพศ พบว่าสัดส่วนระหว่างหญิง: เพศชาย คือประมาณ 2: 1

1.3 ด้านศาสนา พบว่าส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือจะนับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาธรรมนิกาย เป็นอันดับรองลงมา และคนในชุมชนส่วนใหญ่จะนับถือเทพเจ้าจีนที่มีอยู่ในชุมชนเช่นเดียวกัน สังเกตจากการที่คนในชุมชนเข้าร่วมงานเทศกาลของทางศาลเจ้าเป็นประจำ

ข้อมูลดังกล่าวอาจเป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อการเลือกใช้วิธีการมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาพิจารณาเพื่อปรับวิธีการทำงานให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการได้มากที่สุดต่อไป

3. องค์การทางสังคมภายในชุมชน

เป็นองค์กรที่มีรูปแบบมีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย

2.1 ชมรมพัฒนาชุมชนริมหน้าจันทบูร ซึ่งจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัด และองค์กรอื่นๆ ในท้องถิ่น ทำการฟื้นฟูชุมชน ปัจจุบันมีกลุ่มคนทำงานหลัก 5 คน และถือว่าทุกคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมหน้าจันทบูร (หมายถึงผู้ที่มีบ้านพักอาศัยติดกับถนนสุขาภิบาล) เป็นสมาชิกของชมรม

2.2 กรรมการชุมชนย่อยที่ 3 เป็นกลุ่มที่จัดตั้งเพื่อทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ชุมชนย่อยที่ 3 และขึ้นตรงต่อเทศบาลเมืองจันทบุรี ประกอบด้วยคณะกรรมการประมาณ 7 คน และมีกรรมการ

จำนวน 3 คน ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนริมหน้าจันทบุรี มีวาระการทำงาน 4 ปี หลังจากนั้นจะมีการเลือกตั้งประธานโดยสมาชิกชุมชน

2.3 กรรมการชุมชนย่อยที่ 4 เป็นกลุ่มที่จัดตั้งเพื่อทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ชุมชนย่อยที่ 4 และขึ้นตรงต่อเทศบาลเมืองจันทบุรี ประกอบด้วยคณะกรรมการประมาณ 5 คน และมีกรรมการจำนวน 3 คน ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนริมหน้าจันทบุรี มีวาระการทำงาน 4 ปี หลังจากนั้นจะมีการเลือกตั้งประธานโดยสมาชิกชุมชน

2.4 กรรมการศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ยะ ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ยะ เป็นการคัดเลือกกันเองภายในกลุ่มอาสาสมัครที่มาทำงานดูแล ศาลเจ้า จำนวน 4 แห่ง (ศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ยะ ศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าตลาดล่าง ศาลเจ้าสระบาป) ในเมืองจันทบุรี ซึ่งกลุ่มกรรมการจะรับผิดชอบ เรื่องการพัฒนาและจัดงานเทศกาลของศาลเจ้า และมีการหมุนเวียนสลับไปดูแลศาลเจ้าแห่งต่อไปทุกปี เมื่อมีกรวนครบทุกศาลเจ้าแล้ว จะทำการเลือกตั้งกรรมการศาลเจ้าขึ้นใหม่

2.5 กรรมการศาลเจ้าที่ตลาดล่าง ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบศาลเจ้าที่ตลาดล่าง มีวาระการทำงานเช่นเดียวกับกรรมการศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ยะ

ด้านเศรษฐกิจในชุมชน

จากแผนผังแสดงการใช้ประโยชน์อาคารและที่ดิน พ.ศ. 2555 จะพบว่ามีอาคารที่มีผู้พักอาศัย 200 หลัง จึงสามารถสรุปได้ว่าอาชีพส่วนใหญ่ในชุมชนคืออาชีพค้าขาย ที่ประกอบด้วยร้านค้าดั้งเดิม ที่มักเป็นที่พักอาศัยถึงร้านค้า ซึ่งมีประมาณ 70% ให้บริการแก่คนในชุมชน ชาวเมืองจันทบุรี และนักท่องเที่ยวบางส่วน ส่วนร้านค้าที่เปิดใหม่อีกประมาณ 30% ให้บริการแก่ชาวเมืองจันทบุรีและนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ส่วนอาชีพอื่นๆ ประกอบด้วย เจ้าของธุรกิจภายนอกชุมชน ข้าราชการ พนักงานบริษัท และแรงงานรับจ้าง ซึ่งจะทำงานภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่

สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชุมชนในส่วนของการร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา ผู้วิจัยสามารถสรุปกิจกรรมได้ดังนี้

จากข้อมูลจากการประชุมตัวแทนพบว่าปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันดังนี้

1. ปัญหาทางกายภาพของชุมชนคือไม่มีศูนย์บริการหรือให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรมีการปรับปรุงทางกายภาพและจัดหาพื้นที่ในชุมชนเพื่อเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

2. ปัญหาน้ำท่วมขังในชุมชนในหน้าฝนหรือช่วงน้ำหลากแต่ก็ได้มีการแก้ไขปัญหาไปแล้ว โดยมีโครงการสร้างคลองผันน้ำเพื่อการบรรเทาอุทกภัยเมืองจันทบุรี สร้างคูขนานไปทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำ โดยคาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2557 ซึ่งคนในชุมชนเห็นว่าน่าจะช่วยลดปัญหาน้ำท่วม ในฤดูน้ำหน้าน้ำหลากได้เป็นอย่างมาก

3. ปัญหาน้ำกัดเซาะตลิ่ง บริเวณตลิ่งริมน้ำซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของคนในชุมชน โดยเฉพาะช่วงที่เป็นไค้ น้ำ ทำให้ที่ดินหายไปทุกๆ ปี เสี่ยงต่อการทรุดพังของอาคารที่ไม่ได้ทำเขื่อนป้องกันไว้จึงมีการเสนอแนวทางการแก้ไขในเรื่องการจัดทำพื้นที่ว่างเปล่าให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

และจัดทำเขื่อนป้องกันน้ำกัดเซาะตลิ่งในพื้นที่ว่างเปล่าและบ้านเรือนริมน้ำที่ยังไม่ได้ทำเพื่อป้องกันความเสียหายระยะยาว

4. ปัญหาความเดือดร้อนจากเสียงเพลงรบกวนจากร้านเหล้าในชุมชนที่ควรมีกติกาของชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ภาพประกอบ 36 ภาพร้านอาหารกลางคืนในชุมชน

2.3.2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ

1.3 กิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยกันในชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพและปัญหาจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้พบประเด็นปัญหาเบื้องต้นจากการพูดคุยกับตัวแทนชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรและจากชาวชุมชนดังนี้

1. ปัญหาการเปิดธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่มเพิ่มขึ้นและบางร้านเปิดเกินเที่ยงคืนสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวชุมชน

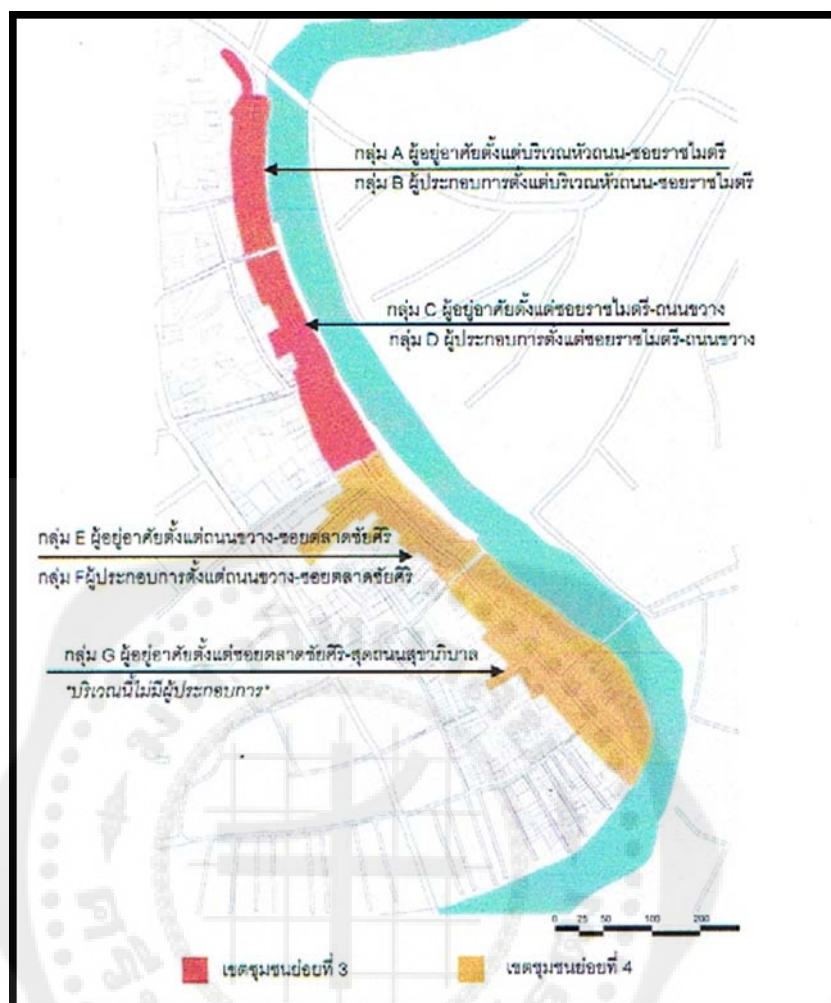
2. ปัญหาการขาดจุดสนใจของนักท่องเที่ยว

ในขั้นตอนนี้เป็น การสร้างการมีส่วนร่วมให้กับชาวชุมชนทุกกลุ่ม ด้วยการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน นำข้อมูลมาวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนสรุปเป็นความต้องการร่วมกันในชุมชน ซึ่งแต่ละกิจกรรมและการประชุมในช่วงนั้นเป็นเวทีสาธารณะเพื่อ

ร่วมกันระบุปัญหา ความต้องการของชุมชน มีการเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและวางแผนทางแก้ไขปัญหาร่วมกันสู่การแก้ปัญหาระยะสั้นและระยะยาวประเมินผลการทำงาน ซึ่งนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการออกแบบแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนต่อไป ซึ่งจะมีกิจกรรมดังนี้

การจัดการพูดคุยกลุ่มย่อยในชุมชน เป็นการนำเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวชุมชนในทุกกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและกระตุ้นทุกกลุ่มให้เห็นทิศทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต และพูดคุยซักถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ประเด็นที่ชุมชนสนใจร่วมกัน ก่อนนำไปสู่การพูดคุยกลุ่มใหญ่ วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

- เพื่อเสนอข้อมูลบริบทชุมชน เพื่อเป็นแนวทางการให้ข้อมูลและช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ดังนี้
 - บทบาทของชุมชนในอดีต และ ปัจจุบัน
 - แผนการพัฒนาที่เกี่ยวกับชุมชนในอนาคต
 - เพื่อสอบถามความคิดเห็นชุมชนในประเด็นดังนี้
 - ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหลังการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้
 - ความต้องการของชุมชน
 - ปัญหาในชุมชนเสนอแนะแนวทางการแก้ไข
 - ทิศทางในการพัฒนาชุมชนในอนาคต
 - เพื่อค้นความต้องการของชุมชน และประเด็นปัญหาที่ชุมชนสนใจร่วมกันกระตุ้นให้ตระหนักถึงทิศทางการพัฒนาในอนาคต ซึ่งวัตถุประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชน
 - สร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพในชุมชน
- มีกระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้
- สนทนากลุ่มย่อย กลุ่มละไม่เกิน 10-15 คน บรรยายภาคเป็นกันเอง ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยแบ่งกลุ่มสนทนาตามพื้นที่การปกครองชุมชนย่อยที่ 3 และชุมชนย่อยที่ 4 และแบ่งกลุ่มระหว่างผู้ที่อาศัยในชุมชน และกลุ่มร้านค้าที่ไม่ได้อาศัยในชุมชน ดังนี้

ภาพประกอบ 37 ภาพแผนผังการสนทนากลุ่มย่อยในชุมชน

- การสนทนาประกอบแผนที่ ชุมชน แผนที่ การสำรวจ
- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้วิธีการเชิญผู้ร่วมสนทนากลุ่มย่อยโดยการเดินนัดหมายตามบ้าน โดยเชิญไปร่วมพูดคุยกลุ่มย่อยกับเพื่อนบ้าน พร้อมแจ้งสถานที่พูดคุยขอเวลานัดหมายที่ชัดเจน (ตามความสะดวกของผู้ร่วมสนทนา)
- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำการสนทนากับกลุ่มย่อยต่างๆ ประเด็นความคิดเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหลังการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ ความต้องการให้อาณาเขตของชุมชนเป็นอย่างไร สอบถามปัญหาในชุมชนเสนอแนะแนวทางการแก้ไขที่เกิดขึ้นในชุมชนและการเสนอแนะทิศทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต ซึ่งสามารถสรุปความคิดเห็นของแต่ละกลุ่ม ตามประเด็นที่พูดคุยดังนี้

ความต้องการของชุมชน

1. ชาวชุมชนส่วนมากมีความต้องการในการพัฒนาชุมชนด้านกายภาพ
2. ชุมชนต้องการเจรจาหา ข้อตกลงกับผู้เปิดกิจการเกี่ยวกับการตั้งกติกาสวนชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
3. ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ที่สามารถรับรองนักท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับชุมชนได้

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหลังการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนดีขึ้น เห็นได้จาก ที่มีกองละครมาถ่ายทำ และมีสื่อต่าง ๆ ออกทีวี ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น มีร้านค้าเกิดใหม่ในชุมชนหลายร้าน ส่งผลให้ชุมชนคึกคักขึ้น บ้านที่ว่างอยู่แต่ก่อนก็เปิดให้มีคนมาเช่าทำร้านค้า มีร้านค้าตอนกลางคืนเปิดทำให้ชุมชนไม่เปลี่ยว สินค้าในชุมชนขายดีขึ้น

แต่ก็มีข้อเสีย คือ เกิดเสียงรบกวนส่งผลกระทบต่อชาวชุมชนจากร้านอาหารและเครื่องดื่มกลางคืนและเป็นแหล่งมั่วสุมเยาวชน ปัญหาที่จอดรถขวางทางหน้าบ้าน และปัญหาความสะอาดในชุมชน

ปัญหาในชุมชนเสนอแนะแนวทางการแก้ไข จากการสัมภาษณ์ชุมชนในแต่ละกลุ่มย่อยโดยลำดับตามความสนใจดังนี้

ปัญหาด้านกายภาพ

1. ปัญหาที่จอดรถไม่พอ ขวางทางเท้า แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ หาพื้นที่เช่าจอดรถภายในชุมชนและรณรงค์การใช้จักรยาน
2. ขาดจุดน่าสนใจในการดึงดูดนักท่องเที่ยว แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ เพิ่มป้ายแนะนำสถานที่ที่เยี่ยมชมในชุมชน ปรับปรุงนิทรรศการในบ้านเรียนรู้ชุมชนให้น่าสนใจ ปรับปรุงพื้นที่ให้สวยงามเป็นจุดถ่ายภาพ เพิ่มจุดที่นั่งพักผ่อนนักท่องเที่ยว ปรับปรุงพื้นที่ว่างบริเวณบริเวณศาลเจ้า ให้เป็นศูนย์อาหารชุมชน
3. ปัญหาการจราจรติดขัด การขับรถยนต์ และปัญหาการขับเร็ว บนถนนในชุมชน แนวทางการแก้ปัญหาคือ ทำลูกระนาด และเพิ่มป้ายแสดงทิศทางการจราจร
4. อาคารสร้างใหม่ไม่กลมกลืนกับอาคารสถาปัตยกรรมเก่าในชุมชน แนวทางการแก้ปัญหาคือ จัดทำเกณฑ์กำกับรูปแบบอาคารสำหรับการก่อสร้างใหม่
5. ปัญหาเรื่องแสงสว่างในชุมชนไม่พอเพียงและขาดพื้นที่ที่รองรับการจัดกิจกรรมในชุมชน แนวทางการแก้ปัญหาคือ เพิ่มแสงสว่างเวลากลางคืนและจัดพื้นที่ในชุมชนให้เป็นส่วนกลางในการทำกิจกรรมต่างๆในชุมชน

ปัญหาการบริหารจัดการในพื้นที่ชุมชน

1. ผลกระทบจากร้านค้ากลางคืน ร้านเหล้า แนวทางแก้ปัญหา คือ เจ้าของกิจการควบคุมเรื่องเสียง และเวลาเปิด-ปิดร้าน จัดบริเวณที่จอดรถให้ลูกค้า ขอความช่วยเหลือเทศบาลเป็นศูนย์กลางจัดการจราจรและจัดระเบียบร่วมกันในชุมชน
2. ทิศทางในการพัฒนาชุมชน ยังไม่มีความชัดเจนและกระจัดกระจาย แนวทางแก้ปัญหา คือ มีการจัดเวทีประชาคมทบทวนวิสัยทัศน์และร่วมสอบถามความเห็นในชุมชนเรื่องของทิศทางการพัฒนาชุมชนที่ต้องการ
3. ขาดกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของชุมชน แนวทางแก้ปัญหา คือ สร้างกติกาการอยู่ร่วมกันและมีกลุ่มคนทำงานที่สามารถควบคุมคนในชุมชนให้ปฏิบัติตาม
4. ปัญหาการจอดรถไม่เป็นระเบียบ แนวทางแก้ปัญหา คือ จัดระเบียบการจอดรถ โดยแบ่งเป็นวันคู่ วันคี่
5. ปัญหาคนภายนอกง่วงนอนซื้อที่ดินและเช่าที่ดินในชุมชน แนวทางแก้ปัญหา คือ ทำความเข้าใจกับผู้เช่าหรือผู้เข้ามาอยู่ใหม่ในชุมชนในการปฏิบัติตามกติกาของชุมชน

ปัญหาการทำงานและการจัดกิจกรรมของชุมชน

1. พบปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทำงาน ระหว่างชมรมพัฒนาชุมชนรมน้ำจันทบูรกับกลุ่มคณะกรรมการชุมชน ที่มีแนวทางการพัฒนาที่ไม่ตรงกัน ขากการคิดและวางแผนแบบมีส่วนร่วม แนวทางแก้ปัญหา คือ ขอให้เทศบาลเป็นศูนย์กลางในการจัดประชุมหากกลุ่มคนที่ทำงานร่วมกันได้
2. การสื่อสารในชุมชน ยังไม่ทั่วถึง แนวทางแก้ปัญหา คือ ทางชมรมพัฒนาชุมชนรมน้ำจันทบูรเพิ่มหรือฝากคนในชุมชนช่วยกันกระจายข่าวมากขึ้น
3. ขาดผู้ดูแลกฎระเบียบ มีอำนาจจัดการพื้นที่ในชุมชน แนวทางแก้ปัญหา คือ ขอความช่วยเหลือจากเทศบาลให้เป็นเจ้าภาพในการเข้ามาจะการดูแลพื้นที่ในชุมชน
4. การจัดกิจกรรมหรือการพัฒนาขาดความต่อเนื่องเนื่องจากกลุ่มคนที่ทำงานเหลือน้อยลง แนวทางแก้ปัญหา คือ เพิ่มหรือขออาสาสมัครในการช่วยทำงานชุมชนให้มากขึ้น

ทิศทางในการพัฒนาชุมชนในอนาคต

1. การพัฒนาควรควบคู่ไปกับการอนุรักษ์กระตุ้นให้เกิดแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรจัดกิจกรรมถนนคนเดินเพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวชุมชนและเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวในชุมชน ควรพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีการตั้งกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน
2. ควรมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่หลากหลาย สามารถเที่ยวได้ทั้งกลางวัน กลางคืน แต่ควรให้อยู่ในวิถีชุมชนแบบเดิม
3. ยอมรับให้มีร้านเหล้าได้ แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้สร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชน

- การประชุมเพื่อทบทวนวิสัยทัศน์และหาหนทางก้าวสู่อนาคตร่วมกันชุมชนริมน้ำ
จันทบูร

- การประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาและผลกระทบจากร้านอาหารกลางคืน
- การประชุมประเมินผลการแก้ปัญหาและวางแผนพัฒนาชุมชน

สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชุมชนผู้วิจัยสามารถสรุปกิจกรรมได้ดังนี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมกิจกรรมการพูดคุยกลุ่มย่อยเมื่อวันที่ 24-25 สิงหาคม 2555 สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ชาวชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาชุมชนด้านกายภาพ

1. ชุมชนต้องการเจรจาหา ข้อตกลงกับผู้เปิดกิจการเกี่ยวกับการตั้งกติกาสุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2. ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ที่สามารถรับรองนักท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับชุมชนได้

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนได้พูดในเรื่องผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยส่วนมาก ได้อธิบายปัญหา ความเดือดร้อนที่เกิดจากร้านเหล้าที่มาเปิดกิจการเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ทำให้เกิดปัญหาเรื่องเสียงรบกวนยามวิการณ ปัญหาการจราจร ปัญหาชุมชนสกปรก ขยะมูลฝอย ซึ่งมีการให้เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาและความต้องการของชุมชนหลายด้านและให้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนต่อไป สอดคล้องกับ นางสาวศรี ว่องวานิชย์ (สัมภาษณ์: 2558) กล่าวว่า

“วันที่มีการพูดคุยกลุ่มย่อย พี่ก็ได้ไปพูดคุยกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ก่อนที่จะไปประชุมใหญ่ที่ศาลเจ้า โดยน้องชื่อนาง ที่เป็นนักวิจัยจาก อาศรมศิลป์ เป็นคนถามนำ พูดเรื่องการพัฒนาตอนปี 52 เปรียบเทียบกับปี 55 ว่าเปลี่ยนไปอย่างไรบ้าง พัฒนาขึ้นอย่างไรบ้าง เกิดปัญหาอะไรบ้าง พวกพี่ก็เล่าให้ฟังถึงข้อดีข้อเสียต่างๆ อยู่กันอยู่นานแบบ ละบายอารมณ์ก็มี น้องเค้าก็จดไป แต่ในความคิดเห็นส่วนตัวพี่ พี่ว่าหลังจากปี 2552 ที่พวกเราได้มีกิจกรรมการพัฒนาต่างๆเกิดขึ้นเยอะในชุมชน ชุมชนมันดีขึ้นมาก คนในชุมชนรู้จักกันมากขึ้น อยู่กันทุกบ้าน ช่วยเหลือกันมากขึ้น และที่สำคัญเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นเห็นได้ชัด พอชุมชนเริ่มมีคนรู้จัก มีนักท่องเที่ยวเข้ามา คนในชุมชนหลายบ้านปรับเป็นร้านค้าขายของได้มากขึ้น บางบ้านเปิดให้เข้าหน้าร้าน ยิ่งเดี๋ยวนี้หลายบ้านทำที่พักให้คนนอกมาพักในชุมชน นี่ยังไม่รวมที่ชุมชนมีโรงแรมเกิดขึ้นอีกนะ ส่วนเรื่องปัญหาร้านเหล้าหรือขยะมูลฝอยต่างๆพี่คิดว่า มันเป็นเรื่องธรรมดาที่ชุมชนที่กำลังพัฒนาต้องเจอ ถ้าพวกเราคุยกันตกลงกันได้เองหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยกันมันก็แก้ได้นะ”

กิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยในครั้งนั้น ทำให้ชาวชุมชนทราบข้อมูลในเรื่องการฟื้นฟูชุมชนร่วมกัน และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยการพูดคุยกันมากขึ้น ร่วมรับทราบบทบาทและความสำคัญของชุมชนและแนวโน้มความเจริญเติบโตของชุมชน ร่วมรับรู้และยอมรับ

เสนอความคิดเห็น เพื่อเป็นฐานข้อมูล ในการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนร่วมกัน ชุมชนได้ร่วมระบุประเด็นปัญหาและความต้องการและแนวทางการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น เพื่อนำมามาเป็นประเด็นในการร่วมประชุมเพื่อวางแผนกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาต่อไป

ภาพประกอบ 38 แสดงกิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน

หลังจากกิจกรรมการพูดคุยกลุ่มย่อย ทำให้เกิดการประชุม 2 ครั้ง เพื่อนำเอาข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อยมาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกันกับกลุ่มตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายในชุมชน สามารถสรุปข้อมูลจากการประชุมได้ดังนี้

16 กันยายน 2555 การประชุม “ ทบทวนจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหนทางสู่นาคตร่วมกันของ แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นการจัประชุม ที่เชิญกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เคยร่วมกันจัดกิจกรรมกระบวนการฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร มาร่วมปรึกษาหารือและร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชน นำไปสู่การแสดงวิสัยทัศน์และวางแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- สรุปกิจกรรมการฟื้นฟูชุมชนที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2552
- สอบถามความคิดเห็นม่นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้น ความต้องการของชุมชนเพิ่มเติมเพื่อระบุปัญหา ความต้องการ และทบทวนวิสัยทัศน์ “วัฒนธรรมนำการค้า” ร่วมกัน
- สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต วิธีการในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อวางแผนทางในการแก้ไขปัญหาขั้นต่อไป

การดำเนินกิจกรรม

- เตรียมการประชุม โดยจัดเรียงหัวข้อในการประชุม และเชิญผู้เข้าร่วมประชุม โดยการเชิญทางโทรศัพท์ และเคาะประตูเดินบอกต่อบ้านในชุมชน แจกใบปลิวแสดงรายละเอียด ก่อนการจัดประชุม 2-3 วัน
- ในวันประชุม แบ่งเป็น 2 ภาค โดยภาคเช้า จัดกิจกรรมเดินในชุมชน เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังการฟื้นฟูชุมชนและภาคบ่าย ได้มีการดำเนินการประชุมทบทวนจุดเริ่มต้น...หนทางสู่นาค่วมกันชุมชนริมน้ำจันทบูร ณ ห้องประชุมอาคารเอนกประสงค์ ศาลเจ้าที่ตลาดล่าง

ภาพประกอบ 39 แสดงกิจกรรมเดินสำรวจชุมชน

สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้วิจัยสามารถสรุปกิจกรรมได้ดังนี้ การจัดประชุมในวันที่ 16 กันยายนนั้น ชุมชนได้มีส่วนร่วมเปิดเวทีชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างชาวชุมชนด้วยกันเองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความกังวลที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ซึ่งผู้ร่วมประชุมได้ร่วมกันระบุกำหนดปัญหาของชุมชน ดังนี้

- ปัญหาความขัดแย้งระหว่างแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์กับการพัฒนาชุมชนให้เป็นย่านการค้า
- ปัญหาผลกระทบของชุมชนที่เกิดจากร้านอาหารกลางคืน
- ปัญหาการขาดการสื่อสารประสานงานเกี่ยวกับการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

โดยการประชุมในครั้งนี้ชาวชุมชนได้ร่วมวางแผนทางในการแก้ปัญหาพร้อมกันด้วยการกำหนดทิศทางในการพัฒนาให้พอดีทั้งการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และธุรกิจของคนในชุมชน และร่วมกันในการสร้างกติกาชุมชนในการใช้พื้นที่ร่วมกันมีการกำหนดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกันซึ่งการประชุมชาวชุมชนได้ร่วมกันกำหนดปัญหาและความต้องการในการที่จะร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน พร้อมกับได้มีการนัดหมายที่จะจัดประชุมอีกครั้งเพื่อจะหาทางออกของปัญหาเร่งด่วนระหว่างชาวชุมชนกับกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารกลางคืน ในวันที่ 19 กันยายน 2555 ต่อไป

ภาพประกอบ 40 แสดงกิจกรรมการประชุมร่วมหาแนวทางระยะที่ 3

21 กันยายน 2555 มีการประชุมตามนัดหมาย ระหว่างชาวชุมชนและกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารกลางคืน โดยมีการเลื่อนการนัดหมายจากวันที่ 19 มาเป็นวันที่ 21 กันยายน ณ บ้านเรียนรู้อาณาเขต 12.00 น. โดยก่อนการจัดประชุมนั้นมีการส่งจดหมายเชิญประชุมระบุชื่อร้านค้าที่เกี่ยวข้องอย่างแนบมากับใบแจ้งการประชุมสรุปประเด็นปัญหาทั้งหมด

โดยการจัดประชุมในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- เพื่อนำเสนอปัญหาของชุมชนที่เกิดจากผลกระทบของการเปิดร้านอาหารตอนกลางคืน
- เพื่อรวบรวมวิธีแก้ปัญหที่เกิดจากการการเสนอแนะร่วมกันของชาวชุมชนเพื่อตั้งเป็น

กติกาให้ทางผู้ประกอบการร้านอาหารตอนกลางคืนร่วมรับทราบและปฏิบัติร่วมกัน และนำเสนอให้ชุมชนพิจารณาต่อไป

- เพื่อกระตุ้นกระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการร่วมเสนอปัญหาที่เกิดจากผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาร่วมกันในชุมชน

การดำเนินกิจกรรม

- การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันภายในกลุ่มตัวแทนผู้ประกอบการร้านอาหารกลางคืน และชาวชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมทั้งบุคคลภายนอก ตัวแทนเทศบาลเมืองจันทบุรี

- การประชุมครั้งนี้เริ่มด้วยการเปิดงานโดยประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำ แนะนำตัวผู้ร่วมประชุมแต่ละคน ร่วมทั้งแจ้งสาเหตุของการประชุมในครั้งนี้ที่สืบเนื่องมาจากการประชุม ในวันที่ 16 กันยายน 2555 ที่พบปัญหาความเดือดร้อนของชาวชุมชนและต้องการให้มีการแก้ปัญหาย่างเร่งด่วนในเรื่องของผลกระทบที่ได้รับจากร้านอาหารกลางคืน นำมาสู่การประชุมเพื่อหาทางออกร่วมกัน และผลจากการประชุมจะนำไปเสนอต่อชาวชุมชนเพื่อพิจารณายอมรับโดยทั่วกัน

- โดยการประชุมครั้งนี้มีการเสนอความคิดเห็นโดยการร่วมหารือเป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อลงมติรับทราบประเด็นปัญหาแลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกัน และมีการหารือกลุ่มย่อยระหว่างผู้ประกอบการร้านอาหารกลางคืนเพื่อหาข้อตกลงในเรื่องเวลาเปิดปิดร้านอาหารและเรื่องเสียงรบกวน

ผลสรุปที่ได้จากการประชุมโดยมีการลงมติยอมรับแนวทางการแก้ไข จากกลุ่มร้านอาหารกลางคืนในครั้งนี้ มีการร่วมกันกำหนดแนวทางการแก้ปัญหที่เกิดขึ้นจากความเดือดร้อนของชุมชนจากการประกอบกิจการร้านอาหารตอนกลางคืนดังนี้

- แก้ไขเวลาในการเปิดปิดร้านตอนกลางคืน มีการเสนอให้ ปิดครัว เวลา 23.00 น. โดยลดระดับเสียงเพลงและปิดร้านในเวลา 24.00 น. โดยหากยังมีลูกค้านั่งตอขอให้ทางร้านควบคุมให้มีเสียงเบามากที่สุด ส่วนเสียงดังจากลูกค้า การทะเลาะวิวาทและเสียงเครื่องยนต์หลังปิดร้านขอให้ทางร้านอาหารดูแลให้เกิดน้อยที่สุด ส่วนแนวทางในอนาคตหากมีปริมาณนักท่องเที่ยวมากขึ้นตอนกลางวัน ทางร้านอาหารอาจจะเลื่อนเวลาเปิดร้านตอนกลางวันได้

- ปัญหาการจอดรถกีดขวางการจราจร ทางกลุ่มผู้ประกอบการได้วางแนวทางแก้ไขโดยจะมีการตกลงเรื่องเวลาการเข้าออกของบ้านใกล้เคียง และจะจัดทำป้ายพื้นที่ที่อนุญาตและไม่อนุญาตจอดเพื่อแจ้งให้ลูกค้าทราบอย่างชัดเจน

- ปัญหาเรื่องกลิ่นควันและสิ่งสกปรกและการป้องกันอัคคีไฟ ทางร้านจะดูแลความสะอาดให้มากขึ้นและจะติดปล่องควันและอุปกรณ์ให้ถูกต้องตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุขและติดถังดับเพลิงอย่างน้อยร้านละ 1 ถัง

โดยทางกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารกลางคืน ขอให้ชุมชนให้เวลาทดลองการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นเวลา 1 เดือน และจะให้ทางชุมชนร่วมกันประเมินผล หากผลยังไม่เป็นที่พอใจ ก็จะให้มีการพูดคุยกันอีกครั้งโดยให้มีการกำหนดชื่อร้านที่ยังสร้างปัญหาที่พบให้ชัดเจนเพื่อหา

วิธีแก้ไขให้ตรงจุดต่อไปและไม่ให้เกิดความขัดแย้ง สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของเจ้าของกิจการ
คุณจิรพัฒน์ ร้านท่ามาจัน ที่ได้ร่วมเข้าประชุมในครั้งนั้น ได้กล่าวว่า

“ในตอนนั้นเป็นระยะเริ่มต้นของการเข้ามาเปิดร้านซึ่งพี่เป็นคนเข้ามาอยู่ใหม่ก็จริงแต่ก็เป็นเคยอยู่ในชุมชนเมื่อตอนเด็กๆ ก็รู้สึกผูกพันและก็ไม่อยากสร้างปัญหา อะไรที่ช่วยได้ที่สามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้พวกเรา ก็อยากทำพยายามปรับตัวเข้าหาชุมชนร่วมแก้ปัญหาตามแนวทางแก้ปัญหาที่ร่วมกันกำหนด จริงๆ แล้วมันก็มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ มาเรื่อยๆ นะ เพราะชุมชนมันเปลี่ยนแปลงทุกวันมีคนหลายกลุ่มเข้ามาในชุมชน มีทั้งร้านค้าที่จะมากอบโกยอย่างเดียวและร้านที่ทำความเข้าใจกติกาของชุมชน และก็มีหลายร้านที่ปรับตัวอยู่ได้ก็อยู่ร่วมกับชุมชนอย่างมีความสุข แต่หลายร้านที่อยู่ไม่ได้เค้าก็ปิดร้านไปหรือไปทำที่อื่น ถ้าสังเกตุดูตอนนี้ร้านที่มีอยู่ในชุมชนก็เป็นร้านที่มีอยู่มานานแล้วและก็ไม่มีปัญหาอะไรนะ แต่ปัญหาก็คือปัญหานะที่ว่ามันคงมีมาเรื่อยๆ ยิ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับคนในชุมชนแล้วด้วยมันเยอะแยะยุ่งยากมาก ก็คงต้องค่อยๆ ปรับตัวเข้าหากันทำความเข้าใจกันเป็นระยะระยะ ร่วมคุยร่วมแก้กันอย่างต่อเนื่อง ถึงตอนนี้เองก็เชื่อว่าปัญหาต่างๆ มันจะหมดไปนะเพียงแต่มันได้ถูกแก้ไขไปในระดับที่คนในชุมชนพอรับได้และปรับตัวอยู่ได้เท่านั้นเอง”

ผลจากการร่วมกำหนดความต้องการของชุมชนในเรื่องของแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชนในระยะที่ 3 นี้ เน้นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยชุมชนต้องการให้มีการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่าในชุมชนจัดทำเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแก้ปัญหาทางกายภาพของชุมชนและสร้างกติกการอยู่ร่วมกันในชุมชนระหว่างร้านอาหารตอนกลางคืนและชาวชุมชน เพื่อลดปัญหาต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วและหาแนวทางในการแก้ปัญหายั่งยืนและกำหนดเวลาหาวิธีการวางแผนการในการพัฒนาต่อไป

ภาพประกอบ 41 แสดงกิจกรรมการประชุมร่วมกลุ่มร้านอาหารกลางคืน

2.3.3 ชุมชนร่วมทบทวนแผนการพัฒนา, กำหนดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ

ในระยะที่ 3 นี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การพัฒนาด้านกายภาพของชุมชนโดยเน้นการปรับปรุงภูมิทัศน์และการปรับปรุงบ้านเก่าเป็นพิพิธภัณฑ์ มีเป้าหมายจะออกแบบจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อขอความร่วมมือและข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐ เพื่อร่วมทบทวนแผนการพัฒนาและกำหนดเป็นกิจกรรมร่วมกำหนดวัตถุประสงค์วิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและจัดเวทีประชาคมเพื่อทำประชาพิจารณ์และค้นหาแนวทางที่เป็นมติของชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนรวมถึงแนวทางการนำไปปฏิบัติใช้เป็นรูปธรรมต่อไป

โดยหลังจากที่ชุมชนได้ประชุมวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกันเพื่อกำหนดความต้องการร่วมกันในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนแล้วตัวแทนของชุมชน จึงนำเสนอต่อทางผู้บริหารของเทศบาลเมืองจันทบุรี เพื่อขอความร่วมมือ ทำให้ได้ทราบนโยบายและโครงการที่จะพัฒนาพื้นที่จากเทศบาล ซึ่งโครงการแรกที่ทางเทศบาลและชุมชนมีความเห็นที่จะให้เกิดการพัฒนาพื้นที่คือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณห้วยถนนสุขาภิบาลจึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการพัฒนาด้านที่คือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณห้วยถนนสุขาภิบาลจึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาพื้นที่และแนวทางการควบคุมการพัฒนา โดยมีการร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญและศักยภาพกายภาพของชุมชนก่อนที่จะมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบทางเลือกศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่อื่นๆในชุมชน และการจัดทำแนวทางการควบคุมการพัฒนา ซึ่งได้นำตัวอย่างการจัดทำเทศบัญญัติควบคุมการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร ต.เชียงคาน มาให้คนในชุมชนพิจารณาเป็นทางเลือกในการแก้ไขและป้องกันปัญหาในระยะยาว ด้วยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับคนทุกกลุ่มในชุมชนและเทศบาล เพื่อนำเสนอข้อมูลและรวบรวมความคิดเห็นของคนทุกกลุ่มกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน นำไปพิจารณาสร้างแนวคิดในการวางแผนและมาตรการกำกับฝัง

การเข้าพบผู้บริหารเทศบาลเมืองจันทบุรีเพื่อนำเสนอแผนพัฒนาชุมชนเป็นช่วงหลังจากที่ทางชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำฯ ได้จัดประชุมประเมินผลการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนและมีวางแผนชุมชนร่วมกับชาวชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานต่อไป จึงได้ขอเข้าพบผู้บริหารเทศบาลเมืองจันทบุรี ในวันรุ่งขึ้นคือ วันที่ 18 ธันวาคม 2555 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองจันทบุรี เพื่อเสนอแผนพัฒนาชุมชนให้เทศบาลพิจารณาและบูรณาการเข้ากับแผนพัฒนา จัดทำเป็นโครงการ เข้าปีงบประมาณ 2556

วัตถุประสงค์การเข้าร่วมกิจกรรม

1. เพื่อแจ้งให้หน่วยงานราชการรับทราบนโยบายการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรีจากทางเทศบาล ดูความสอดคล้องระหว่างแผนพัฒนาของเทศบาลกับแผนพัฒนาของชุมชน

2. เพื่อขอให้หน่วยงานราชการให้ความสนับสนุนจากเทศบาล ในการดำเนินงานตาม แผนพัฒนาชุมชน ที่ประกอบด้วย แผนระยะสั้น และแผนระยะยาว

3. เพื่อแจ้งให้หน่วยงานราชการมาตรการหรือแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบจากร้านอาหารและเครื่องดื่มที่เปิดบริการช่วงกลางคืน จากทางเทศบาลชุมชน

ทำให้ชุมชน ได้ทราบนโยบายการพัฒนาของทางเทศบาล ที่มีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนและเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน ได้แก่ การจัดทำ ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวบริเวณหัวถนนสุขาภิบาลซึ่งตรงกับความต้องการของชุมชน แนวคิดการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำและเส้นทางรถรางทางเทศบาลต้องการดำเนินการก่อสร้างโครงการ ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวบริเวณหัวถนนสุขาภิบาลให้เกิดเป็นรูปธรรม และมีความยินดีที่ทางสถาบันอาศรมศิลป์จะทำกระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยให้หลักการทำงานว่า ควรให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการออกแบบ ซึ่งในการทำงานต่อไปนี้ต้องมาจากความคิดเห็นของทุกคนทุกกลุ่มในชุมชน ทั้งคณะกรรมการชุมชน ผู้ประกอบการ และคนในชุมชน

ในครั้งนั้นชุมชน ได้ทราบแนวทางการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากร้านอาหารและเครื่องดื่มที่เปิดบริการช่วงกลางคืน จากท่าทีของทางเทศบาลที่มีต่อเรื่องความขัดแย้งภายในชุมชน กล่าวคือ เทศบาลจะไม่พยายามลงไปจัดการแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ แต่จะทำให้ภายในชุมชนจัดการปัญหาด้วยตนเอง เช่น การเสนอให้ชุมชนสร้างกติกาการอยู่ร่วมกัน จากการสะท้อนผลการประชุมร่วมกับทีมงาน ได้ข้อสรุปว่าเหตุผลที่เทศบาลไม่ต้องการเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหานั้นที่มีอำนาจหน้าที่นั้น เนื่องจากทางเทศบาลมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ประกอบการดังจะเห็นได้จากการเชิญผู้ประกอบการเข้ามาประชุม โดยไม่แจ้งให้ทางชมรมฯ ได้ทราบล่วงหน้า ดังนั้น แนวทางแก้ไขปัญหามาของชุมชนที่เป็นไปได้ คือ การเสนอให้ชุมชนสร้างกติการ่วมกัน และพยายามผลักดันให้เกิดเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการบังคับใช้ได้อย่างจริงจัง

ได้รับทราบทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ชุมชนของเลขานายกเทศมนตรี ที่ว่าต้องอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ และมีแนวคิดที่ต้องการปรับปรุงบ้านในชุมชนให้เป็นพิพิธภัณฑ์เพิ่มเติม แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจและเห็นความสำคัญของสิ่งที่มีคุณค่าในชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นตัวแทนฝ่ายเทศบาลที่เข้าใจโครงการได้ดีที่สุด ทำให้รู้แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์และหาโอกาสอธิบายความสำคัญของการจัดทำแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน

2.3.4 ชุมชนร่วมปฏิบัติ ในขั้นตอนนี้ชุมชนร่วมกันเสนอแผนพัฒนาชุมชน โดยมี 2 โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาของเทศบาล คือ

กิจกรรมรับฟังความเห็นของชุมชนในการปรับปรุงทางกายภาพศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นโครงการเริ่มต้นในการพัฒนาชุมชน และความเป็นไปได้ในการจัดทำเทศบาลบัญญัติ

กิจกรรมหลักนี้ทางชุมชนได้ปฏิบัติร่วมกันและได้รับความช่วยเหลือจากทางสถาบันอาศรมศิลป์ในการช่วยออกแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากการร่วมกันเสนอและรับฟังความคิดเห็นจากคนทุกกลุ่มในชุมชน เป็นการรวบรวมความต้องการพื้นที่ใช้สอยและความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จากกลุ่มแกนนำชุมชน คือ ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำฯ กรรมการชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 เทศบาลเมืองจันทบุรี และคนในชุมชน กิจกรรมนี้ในขั้นต้นนั้นมีการประชุมระหว่างแกนนำชุมชนในกลุ่มต่างๆ เพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มการใช้พื้นที่ชุมชนในอนาคตและวิเคราะห์พื้นที่ใช้งานของคนภายนอกที่เข้ามาในชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในเรื่องหน้าที่ของแต่ละพื้นที่ย่อยในชุมชนและเห็นความสัมพันธ์ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหัวถนนเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นๆ ในชุมชน ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้ใช้ประโยชน์ได้ แบบร่างขั้นต้นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและสอบถามความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอยและรูปแบบที่เหมาะสม อีกทั้งยังเป็นการประเมินความสนใจของกรรมการชุมชนในการวางผังอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนใช้วิธีการสนทนากลุ่มกับคนแต่ละกลุ่มในชุมชน

สรุปความคิดเห็นของผู้นำชุมชนแต่ละกลุ่ม ได้ดังนี้สนใจของกรรมการชุมชนในการวางผังอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ว่ากรรมการชุมชนยังไม่มีแนวคิดชัดเจนในส่วนการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชน จากการที่ผู้วิจัยได้อธิบายเรื่องแนวโน้มการเติบโตของชุมชนและวิเคราะห์การใช้พื้นที่ในชุมชน และสอบถามความคิดเห็น แต่ไม่ได้รับความเห็นในเรื่องนี้เท่าที่ควรในส่วนของ การจัดมาตรการควบคุมการพัฒนาพื้นที่ เช่น กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning) เพื่อแก้ปัญหาผลกระทบจากร้านอาหารและเครื่องดื่มที่เปิดบริการในช่วงกลางคืนพบว่า กรรมการชุมชนย่อยที่ 3 เห็นว่าไม่สามารถใช้ควบคุมได้ทั้งเส้นถนน เพราะบริเวณหัวถนนต้องการความคึกคัก ดังนั้น การกำหนดกิจกรรมการใช้อาคารอาจแตกต่างกันตามแต่ละโซนบนถนน ซึ่งแนวคิดดังกล่าว นำมาใช้เป็นประเด็นพูดคุยกับชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ การสนทนากลุ่มย่อยกับคนในชุมชนเพื่อพิจารณาแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน โดยแบบทางเลือกศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มาจากการรวบรวมความคิดเห็นของแกนนำชุมชนและเทศบาล ออกแบบร่วมกับคนในชุมชนโดยมีการนำเสนอข้อมูลและร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญและศักยภาพด้านกายภาพของชุมชนการสอบถามแนวทางพัฒนาพื้นที่และแนวทางควบคุมการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนพิจารณาและแสดงความคิดเห็น นำมากำหนดทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน

กิจกรรมรับฟังความเห็นของชุมชนในการการปรับปรุงทางกายภาพศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นโครงการเริ่มต้นในการพัฒนาชุมชน และความเป็นไปได้ในการจัดทำเทศบัญญัติ	
วัตถุประสงค์ กิจกรรม	- นำเสนอข้อมูลเกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณา ดังนี้ ปัญหาและที่มาของการจัดทำแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน - เพื่อให้ทราบที่มาไปของโครงการการวิเคราะห์ความสำคัญและศักยภาพเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องหน้าที่ของชุมชนในระดับย่าน และแต่ละพื้นที่ย่อยในชุมชน ที่มีโอกาสในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - เพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจด้านแนวทางออกแบบพื้นที่ในชุมชนสอดคล้องกับการพัฒนาในอนาคต แบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว 2 ทางเลือก เพื่อร่วมกันออกความเห็นและตัดสินใจเลือกเป็นแบบก่อสร้างจริง - เพื่อสอบถามความคิดเห็นที่นำไปกำหนดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน - นำเสนอผลจากการดำเนินกระบวนการวางแผนและออกแบบอย่างมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ที่ได้แบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อมอบให้ทางเทศบาลนำไปดำเนินการพัฒนาเป็นแบบก่อสร้างต่อไป
การดำเนินกิจกรรม	รวบรวมความคิดเห็นของคนในชุมชนและหน่วยงานราชการ เพื่อหามติร่วมกันในการกำหนดเป้าหมาย มาตรการ กำหนดกรอบคิดและวิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชน นำไปพิจารณาร่างแนวคิดในการวางแผนและมาตรการกำกับผังในขั้นการออกแบบ ใช้วิธีประชุมและพูดคุยกันระหว่างกลุ่มเล็กๆในประเด็นดังนี้ - แนวทางการพัฒนาพื้นที่ในชุมชน - การพิจารณาแบบทางเลือกศูนย์บริการนักท่องเที่ยว - แนวทางควบคุมการพัฒนา
สรุปและประเมินผล	- คนในชุมชนได้รับข้อมูลและความเข้าใจปัญหา ที่มาของการจัดทำแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ได้ร่วมวิเคราะห์ความสำคัญและศักยภาพทางกายภาพ ที่ใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับทำความเข้าใจก่อนแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน จึงสามารถให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่สามารถนำมาพิจารณาการออกแบบพื้นที่ใช้สอย และแนวทางควบคุมกิจกรรมการใช้อาคารให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้ - ชุมชนได้ทราบนโยบาย เป้าหมายและมาตรการของเทศบาลเมืองจันทบุรี ที่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำจันทบุรี ดังนี้

- ด้านนโยบาย มีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนและเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน ได้แก่ การจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณหัวถนนสุขาภิบาลซึ่งตรงกับความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นโครงการแรกที่จะมีการพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรม รวมถึงแนวคิดการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำและเส้นทางรถราง ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ความสำคัญและศักยภาพด้านกายภาพ และใช้พิจารณาในการจัดทำผังพื้นที่ควรปรับปรุงในชุมชนริมน้ำจันทบุรี เพื่อเป็นเครื่องมือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องแนวทางออกแบบพื้นที่ร่วมกับคนในชุมชน

- เป้าหมาย เป็นเป้าหมายระยะสั้น คือ การจัดทำโครงการศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเข้าปีงบประมาณ 2557

- มาตรการ ในด้านการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากร้านอาหารและเครื่องดื่มที่เปิดบริการกลางคืน เทศบาลมีอำนาจควบคุมเพราะเรื่องเสียงและสาธารณสุข ดังนั้น จึงเสนอให้ทางชุมชนจัดทำกติกาการอยู่ร่วมกัน เพื่อสร้างกฎระเบียบภายในชุมชน

มติเห็นชอบในการพัฒนาพื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชนและการจัดทำมาตรการกำกับผังจากคนในชุมชน โดยสามารถรวบรวมความคิดเห็นของคนในชุมชน มากำหนดกรอบคิด วิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ดังนี้

กรอบแนวคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของเทศบาลเมืองจันทบุรี ที่ได้กำหนดให้ชุมชนริมน้ำจันทบุรีในอนาคต เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมของศูนย์กลางเมือง โดยในปัจจุบันมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากขึ้นได้ในอนาคต ประกอบกับที่ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดให้ชุมชนริมน้ำจันทบุรีเป็นเขตพื้นที่เมืองเก่า ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงควรควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดการใช้สอยที่สอดคล้องกับการพัฒนาของท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

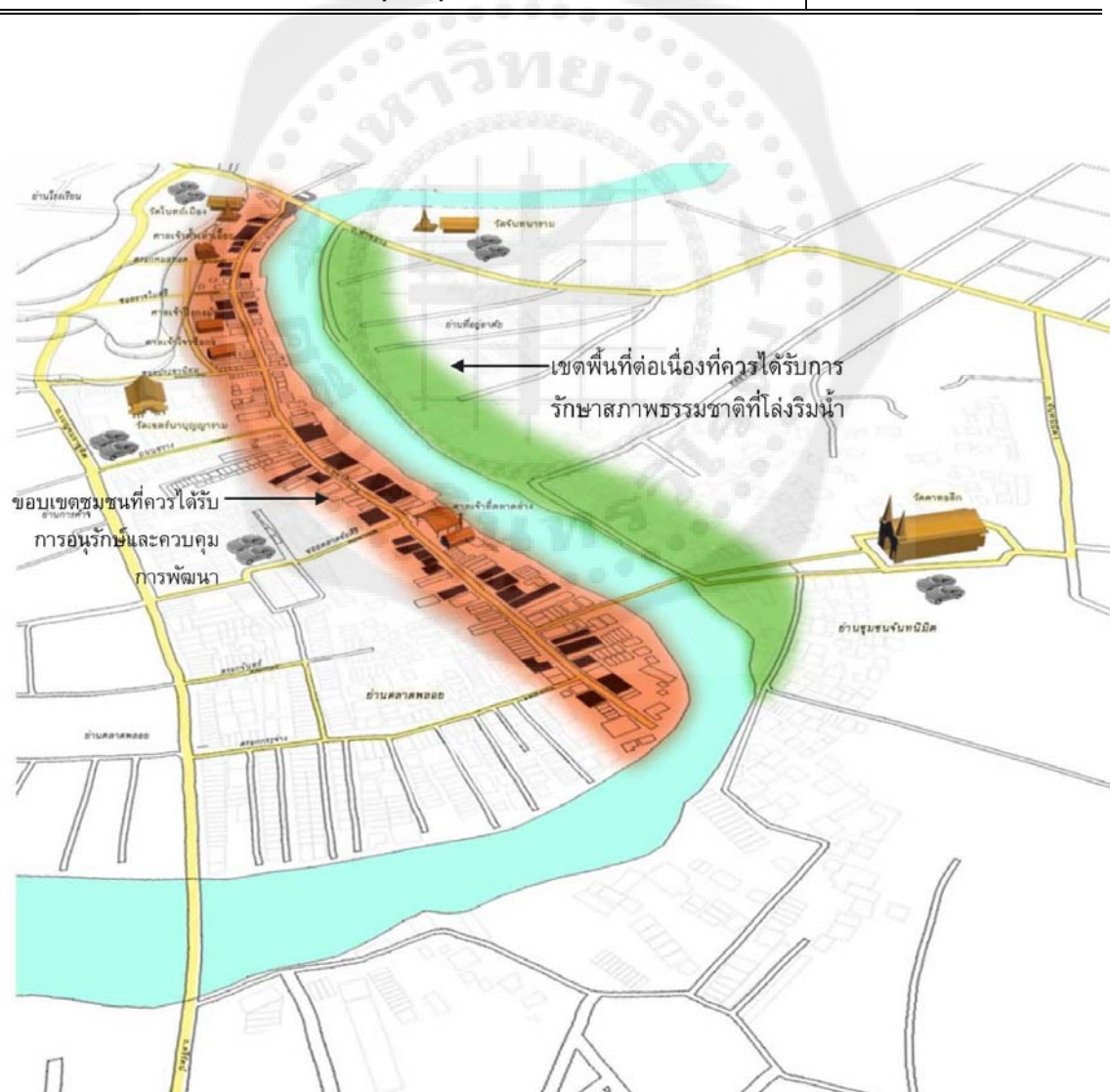
เสนอแนวทางวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟู

- ปรับปรุงพื้นที่ย่อยที่มีศักยภาพในชุมชน ตามแนวทางที่วางไว้ในแต่ละพื้นที่ โดยพิจารณาหน้าที่ใช้สอยตามที่ชุมชนนำเสนอ เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเป็นระเบียบสวยงาม และแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์บนเส้นทางให้เกิดความ

	ต่อเนื่อง - ลดการใช้รถยนต์ในพื้นที่ ด้วยการจัดหาที่จอดรถบริเวณใกล้เคียงชุมชน และส่งเสริมการเดินเท้า การใช้จักรยานในชุมชน - การปรับปรุงบ้านที่มีเอกลักษณ์ในชุมชน ด้วยการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยส่วนหนึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชุมชน เพื่อเป็นจุดดึงดูดแก่นักท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมในท้องถิ่น รวมถึงกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ โดยหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการตกแต่งอาคาร เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายคุณค่าของอาคาร ซึ่งทางสถาบันอาศรมศิลป์ได้ร่วมมือกับชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำขริเริ่มโครงการดังกล่าวแล้ว ด้วยการหารือกับเจ้าของบ้านเพื่อหาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงให้เกิดเป็นรูปธรรม - การวางมาตรการควบคุมการก่อสร้างและกิจกรรมการใช้อาคารตามที่คนในชุมชนเสนอ เพื่อควบคุมการพัฒนาไม่ไร้ขอบเขตและศิลปสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าในชุมชน โดยในการก่อสร้างอาคารจะต้องคำนึงถึงรูปแบบ ขนาด สัดส่วน ความสูง สีสนอาคาร ให้มีความกลมกลืนกับอาคารที่มีเอกลักษณ์ในชุมชนและไม่บดบังมุมมองสถานที่สำคัญและทำลายทัศนียภาพของพื้นที่ รวมถึงกิจกรรมการใช้อาคารต้องไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งใช้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย - จัดตั้งคณะกรรมการควบคุมมาตรการการก่อสร้างและกิจกรรมการใช้อาคารเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์จากคนในชุมชน เนื่องจากผู้วิจัยและชุมชนได้เรียนรู้ว่า การตั้งกติกากการอยู่ร่วมกัน โดยที่ไม่มีคณะกรรมการควบคุมกติกา ทำให้ปัญหายังคงดำเนินอยู่ต่อเนื่อง

ตาราง 3 แสดงประเภทและจำนวนผู้ร่วมสนทนา

กลุ่มสนทนา	จำนวนผู้ร่วมสนทนา
1. กลุ่ม A ผู้อยู่อาศัยตั้งแต่บริเวณหัวถนน-ซอยราชไมตรี	10
2. กลุ่ม B ผู้อยู่อาศัยตั้งแต่ซอยราชไมตรี-ถนนขวาง	5
3. กลุ่ม C ผู้อยู่อาศัยตั้งแต่ถนนขวาง-ซอยตลาดชัยศิริ	11
4. กลุ่ม D ผู้อยู่อาศัยตั้งแต่ซอยตลาดชัยศิริ-สุดถนนสุขาภิบาล	6
5. ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน	6
6. กรรมการชุมชนย่อยที่ 3	6
7. กรรมการชุมชนย่อยที่ 4 และชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร	6
รวมทุกกลุ่ม	50

ภาพประกอบ 42 แสดงการกำหนดแนวทางอนุรักษ์ในเขตชุมชนริมน้ำจันทบูรและพื้นที่ต่อเนื่อง

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ได้กล่าวว่า

“ชุมชนเค้าได้วางแผนกิจกรรมและอธิบายทำความเข้าใจร่วมกันโดยเริ่มต้นการพูดคุยกลุ่มเล็กๆ เพื่อทบทวนที่มาที่ไปและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ และให้คนในชุมชนร่วมพิจารณาแบบทางเลือกที่ทาง อาศรมศิลป์ได้ช่วยออกแบบตัวอย่างให้ 2 แบบ และร่วมกันพิจารณาแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เพิ่มเติม ในชุมชน รวมถึงร่วมกันพิจารณาแนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สอดคล้อง กับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อนำความคิดเห็นดังกล่าวไปพิจารณากำหนดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และออกแบบผังพัฒนาพื้นที่และมาตรการกำกับผังให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาที่เหมาะสมและเป็นไป ตามความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งจะนำมาเสนอให้ทางชุมชนพิจารณาในครั้งต่อไปแต่จากกิจกรรม ครั้งนั้นที่ทางนางเองและกลุ่มผู้นำชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการก็พบว่า คนในชุมชนเองรวมทั้งผู้บริหาร เทศบาลทั้งสองกลุ่มยังไม่มีความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาพื้นที่มากนักและในเรื่องแนวทาง ควบคุมการพัฒนา แม้คนในชุมชนจะเห็นชอบก็ตาม”

จากกิจกรรมนี้สามารถสรุปสรุปผลจากสัมภาษณ์และศึกษาข้อมูลได้ดังนี้

จากกิจกรรมแสดงให้เห็นถึงการพยายามในการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจที่จะให้มีการจัดทำมาตรการกำกับผัง จัดทำเทศบัญญัติขึ้นมาควบคุม แก้ปัญหาต่างๆในชุมชน แต่ก็พบว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชน และทางผู้บริหารของเทศบาล ยังเห็นว่าการจัดทำเทศบัญญัติเป็นเรื่องยุ่งยากและต้องรับฟังความคิดเห็นจากเจ้าของที่ดินเป็นหลัก จาก กิจกรรมนี้จึงยังไม่เห็นความเป็นไปได้ในการผลักดันให้มาตรการกำกับผังถูกนำไปจัดทำเป็นเทศ บัญญัติ เพื่อให้มีผลบังคับใช้อย่างจริงจังได้มากนัก ดังนั้น จึงยังไม่มีการจัดประชุมระหว่างคนใน ชุมชนกับเทศบาล เพื่อสร้างมติดอมรับเป้าหมาย มาตรการ กรอบคิดและวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟู ชุมชนร่วมกันในขั้นตอนนั้น แต่มีการวางแผนที่จะจัดการประชุมสาธารณะน่าจะเกิดขึ้นได้ในเวที สุดท้าย ที่จะเป็นการสรุปผลการดำเนินโครงการ ที่มีการนำเสนอรายละเอียดของการพัฒนาพื้นที่ ต่างๆ ในชุมชนและมาตรการกำกับผังซึ่งมีแนวทางการนำไปปฏิบัติใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรมแล้ว จึงจะ พอเรียกความสนใจจากคนในชุมชนให้เข้ามาร่วมประชุมได้

ภาพประกอบ 43 แสดงรับฟังความเห็นของชุมชนในการการปรับปรุงทางกายภาพศูนย์ข้อมูล
นักท่องเที่ยว

2.3.5 ชุมชนร่วมประเมินกระบวนการดำเนินงาน

โดยการจัดเวทีประชาคม เพื่อสร้างมติดอมรับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน รวมถึงหาแนวทางการนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม

หลังจากกิจกรรมรับฟังความเห็นของชุมชนในการการปรับปรุงทางกายภาพศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นโครงการเริ่มต้นในการพัฒนาชุมชน และความเป็นไปได้ในการจัดทำเทศบัญญัติ

ชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอาศรมศิลป์ปรับปรุงแบบพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนและมาตรการกำกับฝัง โดยปรับปรุงเนื้อหาโดยเฉพาะในส่วนของมาตรการกำกับฝัง ให้ความเข้าใจง่ายขึ้น เพื่อให้คนทั่วไปทำความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำไปเป็นเครื่องมือตั้งต้นให้เกิดการพูดคุยเรื่องการจัดทำกติกาชุมชน ในระหว่างการประชุมได้ มีการวางแผนจัดเตรียมเวที

เตรียมประเด็นการจัดหาผู้ดำเนินเวทีและการชักช้อมกันก่อนมาร่วมประชุม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการจัดทำกติกาชุมชน ตามที่ตัวแทนคนในชุมชนได้ตั้งไว้ ดังนี้

- ชุมชนเสนอให้สถาบันอาศรมศิลป์เป็นผู้ดำเนินเวทีหลัก
- คุณอุกฤษณ์ หนึ่งในคณะทำงานของชมรมฯ ที่เห็นด้วยกับการจัดทำแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และเห็นด้วยกับการจัดทำกติกาชุมชน อีกทั้งยังเป็นผู้มีได้รับยอมรับจากชาวบ้านและผู้ประกอบการในชุมชน มาเป็นผู้ร่วมดำเนินเวที
- การชักช้อมกับชาวบ้านก่อนมาร่วมประชุม โดยการพูดคุยกับคนในชุมชนที่มีความต้องการให้เกิดกติกาชุมชนและมีความสามารถในการพูดกระตุ้นผู้ร่วมประชุมให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของกติกาชุมชนได้ ซึ่งได้แก่ คุณขวัญใจ กรรมการชุมชนย่อยที่ 4 และคุณพณท์ สุขสบาย ผู้อยู่อาศัยในชุมชนย่อยที่ 4
- ก่อนการประชุม 3 วัน ทำการแจกแผ่นพับสรุปรายละเอียดของแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนตามบ้าน
- วางแผนจัดนิทรรศการ ณ ศาลเจ้าที่ตลาดล่าง เพื่อให้คนในชุมชนได้รับทราบข้อมูลและพิจารณาทำความเข้าใจก่อนมาเข้าร่วมเวทีประชาคม เพื่อพยายามให้ได้ข้อสรุปจากการประชุมและเกิดการขับเคลื่อนโดยชุมชนต่อไป

กิจกรรมการจัดเวทีประชุมประชาคม	
วัตถุประสงค์กิจกรรม	- นำเสนอผลสรุปการดำเนินงานที่ผ่านมาและนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้ร่วมประชุมได้รับทราบที่มาของแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการนำโครงการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะต่างๆ ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม - เพื่อขอมติยอมรับมาตรการกำกับฝัง นำไปเป็นข้อกำหนดกติกาสำหรับการอยู่ร่วมกัน และขออาสาสมัครที่จะขับเคลื่อนการจัดทำกติกาชุมชนไปสู่การปฏิบัติใช้ได้จริง
การดำเนินกิจกรรม	- การแจกใบปลิวพร้อมแผ่นพับสรุปแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนให้กับชาวชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูร (พื้นที่ที่กำหนดไว้ในมาตรการกำกับฝัง) จำนวนประมาณ 240 หลังคาเรือน โดยยกเว้นบ้านที่ปิดร้างและบ้านที่มีผู้สูงอายุที่ไม่สามารถไปร่วมประชุมได้ และได้พูดคุยกับบุคคลที่มีความต้องการให้เกิดกติกาชุมชนและมีความสามารถในการพูดกระตุ้นผู้ร่วมประชุมให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของกติกาชุมชน - กรรมการชุมชนย่อยที่ 3 ที่อยู่ในชุมชนมาร่วมประชุมด้วยตนเอง แจวให้ทราบว่าทางกรรมการชุมชนย่อยที่ 3 จะไม่มาร่วมประชุม โดยให้เหตุผลว่ากรรมการ

	ส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่อาศัยและไม่ได้เป็นเจ้าของบ้านหรือที่ดินในชุมชน จึงไม่มีอำนาจที่จะร่วมตัดสินใจอะไรได้ และไม่ต้องการตกเป็นเครื่องมือในที่ประชุม อย่างไรก็ตาม ทางกรรมการได้กล่าวว่า หากผลการประชุมออกมาเป็นอย่างไร ตนก็จะไม่คัดค้าน - การจัดประชาคม เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 20 ต.ค. 56 ณ โรงจอดรถศาลเจ้าที่ตลาดล่าง มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 75 คน ประกอบด้วย ชาวชุมชน 58 คน ประชาชนจากภายนอก 8 คน ตัวแทนเทศบาลเมืองจันทบุรี 9 คน โดยยังไม่รวมสถาบันอาศรมศิลป์อีก 7 คน - เริ่มจากแจ้งวัตถุประสงค์ของการประชุม หลังจากนั้นได้เชิญ รองนายกเทศมนตรี กล่าวเปิดการประชุมแล้ว - นำเสนอสรุปแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เมื่อจบการนำเสนอ - ผู้ร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในการจัดทำกติกาชุมชน โดยนำมาตรการกำกับผังแต่ละข้อมาขอความเห็นจากผู้ร่วมประชุม
สรุปและประเมินผล	1. ผู้ร่วมประชุม จำนวน 75 คน ประกอบด้วย ผู้อยู่อาศัย ผู้ประกอบการร้านค้า กรรมการชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำฯ กรรมการศาลเจ้าที่ตลาดล่างและเจ้าหน้าที่จากเทศบาลเมืองจันทบุรี ได้รับข้อมูล ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาและผลสรุปของแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม จากสื่อประกอบคือผังพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนและมาตรการกำกับผัง 2. ชุมชนได้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีมติร่วมกัน เกี่ยวกับผังพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนและมาตรการกำกับผัง โดยในส่วนของผังพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชน ผู้ร่วมประชุมไม่ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่หรือมีข้อขัดแย้งใดๆ จึงถือว่าในที่ประชุมมีฉันทามติในแนวทางการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันและส่วนของมาตรการกำกับผัง ผู้ร่วมประชุมได้มีฉันทามติในมาตรการทุกข้อ โดยต้องการให้นำมาตรการ 2 ข้อ ไปจัดทำเป็นกติกาชุมชน ซึ่งในที่ประชุมทางเทศบาลได้เสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาควบคุมดูแลกติกาชุมชน จากการรวมตัวระหว่างตัวแทนกรรมการชุมชนย่อยที่ 3, 4 และชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำฯ แต่ยังไม่ได้อธิบายสรุปจากที่ประชุมในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะทำการติดตามการทำงานชุมชน เพื่อดูแนวโน้มการเกิดวงประชุมการจัดทำกติกาชุมชน

ภาพประกอบ 44 แสดงการจัดเวทีประชุมประชาคม

2.3.6. ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์

ระยะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554-2555) สามารถสรุปได้ดังนี้

ในเรื่องของการแบ่งปันผลประโยชน์ของชุมชนในระยะที่ 3 นี้สามารถแยกกลุ่มคนที่เข้าร่วมแบ่งปันผลประโยชน์จากการร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมได้ 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

- **คนในชุมชน** ได้รับประโยชน์ในเรื่องของการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการร่วมหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน ได้ร่วมวางแผนทางแก้ไขความเดือดร้อนร่วมกันด้วยการพูดคุยซึ่งเป็นกระบวนการที่ชุมชนสามารถจัดการได้ด้วยตัวเองโดยอาศัยความสามัคคีและการมีส่วนร่วมในชุมชนรวมตัวและเสนอแนวทางในการไขปัญหาาร่วมกัน อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการในการพัฒนาทางกายภาพจัดสรรพื้นที่ว่างในชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีส่วนในการแสดงความต้องการและร่วมเสนอแนะคัดเลือกแบบที่ลงตัวด้วยกันเพื่อเป็นการสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงก่อนจะมีการนำเสนอให้กับเทศบาลเมืองจันทบุรีได้เร่งดำเนินการต่อไป

- **ผู้ประกอบการร้านค้าร้านอาหารตอนกลางคืน** ได้รับทราบปัญหาความเดือดร้อนของผู้คนในชุมชน ร่วมวางแผนการแก้ไขและปรับปรุงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชนและลดปัญหาความขัดแย้งและเป็นการสร้างสัมพันธภาพประกอบดีระหว่างผู้ประกอบการร้านค้ากับชุมชนเอง อีกทั้งเป็นการคัดกรองร้านค้าที่สามารถทำตามกติกาของชุมชนที่วางร่วมกันได้ก็สามารถเปิดกิจการต่อไปได้แต่ร้านที่ไม่สามารถทำตามได้ก็ค่อยๆ ปิดกิจการไปหรือไปเปิดที่อื่นนอกชุมชน

- **หน่วยงานราชการ ได้แก่ เทศบาลจังหวัดจันทบุรี** ได้รับทราบปัญหาที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนและร่วมกันวางแนวทางในการแก้ไขไปพร้อมกันกับชุมชน ได้นำเสนอนโยบายของภาครัฐให้ชุมชนรู้เพื่อปรับปรุงการพัฒนาส่วนต่างๆ ในชุมชนให้ตรงต่อความต้องการของทั้งชุมชนและภาครัฐ อีกทั้งทางเทศบาลยังได้รับแบบแปลนการก่อสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความต้องการของชาวชุมชนทุกกลุ่มได้ลงความเห็นร่วมกันเพื่อนำไปก่อสร้างต่อตามนโยบายการพัฒนาชุมชนของเทศบาล

การเปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของแผนและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 3. ระยะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ

กิจกรรมที่ 1 การประชุมตัวแทนชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร สนทนากลุ่มย่อย ร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชน			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3. เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม 3 มิติปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4. เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	-เพื่อแนะนำตัวตัวแทนเครือข่ายในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และทบทวนการทำงานที่ผ่านมา -เพื่อขอความคิดเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาชุมชน ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาชุมชน -เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการจัดทำแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนและประเมินการมีส่วนร่วมในกลุ่มของชุมชน -เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นเพิ่มเติมด้านกายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิศาสตร์ระบบการสัญจรในชุมชน การใช้ที่ดินและประเภทของอาคาร กรรมสิทธิ์ที่ดินด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้อมูลด้านประชากร ทศนคติ กลุ่มองค์กรทางสังคม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ บทบาทและพื้นที่และแผนพัฒนาต่างๆ ที่มีผลต่อพื้นที่	✓	

กิจกรรมที่ 2 การประชุม “ทบทวนจุดเริ่มต้นหนทางสู่นาคตร่วมกันของชุมชนริมน้ำจันทบูร แก้ไขปัญหา ของชุมชนและวางแผนพัฒนาชุมชน			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่ บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4.เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5.เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	- สรุปกิจกรรมการฟื้นฟูชุมชนที่เกิดขึ้น สอบถามความคิดเห็นในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้น - สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต วิธีการในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อวางแผนทางในการแก้ไขปัญหา -เพื่อกระตุ้นกระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการร่วมเสนอปัญหาที่เกิดจากผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาร่วมกันในชุมชน -เพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจด้านแนวทางออกแบบพื้นที่ในชุมชน สอดคล้องกับการพัฒนาในอนาคต แบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว 2 ทางเลือก เพื่อร่วมกันออกความเห็นและตัดสินใจเลือกเป็นแบบก่อสร้างจริง -เพื่อสอบถามความคิดเห็นที่นำไปกำหนดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน - นำเสนอผลจากการดำเนินกระบวนการวางแผนและออกแบบอย่างมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ที่ได้แบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อมอบให้ทางเทศบาลนำไปดำเนินการพัฒนาเป็นแบบก่อสร้างต่อไป	✓	

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมรับฟังความเห็นของชุมชนในการการปรับปรุงทางกายภาพศูนย์ข้อมูล นักท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นโครงการเริ่มต้นในการพัฒนาชุมชน และความเป็นไปได้ในการจัดทำเทศ บัญญัติ			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่ บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4.เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5.เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	- นำเสนอข้อมูลเกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณา ดังนี้ ปัญหาและที่มาของการจัดทำแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน - เพื่อให้ทราบที่มาไปของโครงการการวิเคราะห์ความสำคัญและศักยภาพ เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องราวที่ของชุมชนในระดับย่านและแต่ละพื้นที่ย่อยในชุมชน ที่มีโอกาสในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - เพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจด้านแนวทางออกแบบพื้นที่ในชุมชนสอดคล้องกับการพัฒนาในอนาคตแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว 2 ทางเลือก เพื่อร่วมกันออกความเห็นและตัดสินใจเลือกเป็นแบบก่อสร้างจริง -เพื่อสอบถามความคิดเห็นที่นำไปกำหนดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน - นำเสนอผลจากการดำเนินกระบวนการวางแผนและออกแบบอย่างมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ที่ได้แบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อมอบให้ทางเทศบาลนำไปดำเนินการพัฒนาเป็นแบบก่อสร้างต่อไป	✓	

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการจัดเวทีประชุมประชาคม			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4.เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5.เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	- นำเสนอผลสรุปการดำเนินงานที่ผ่านมาและนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้ร่วมประชุมได้รับทราบที่มาของแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการนำโครงการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะต่างๆ ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม - เพื่อขอมติยอมรับมาตรการกำกับผังนำไปเป็นข้อกำหนดกติกาสำหรับการอยู่ร่วมกัน และขออาสาสมัครที่จะขับเคลื่อนการจัดทำกติกาชุมชนไปสู่การปฏิบัติใช้ได้จริง	✓	

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการดำเนินงานของชุมชนได้ดังนี้

ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554-2556) หลังจากที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาในระยะที่สองโดยมีแผนแม่บทในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้กระบวนการพัฒนามีแนวทางที่ชัดเจนและต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลของพัฒนาในระยะที่สองทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นและเป็นที่รู้จักของคนภายนอกชุมชนมากขึ้น จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้มีผู้สนใจเข้ามาจับจองพื้นที่ในชุมชนโดยการซื้อหรือเช่าเพื่อทำการค้าขาย หรือทำสถานประกอบการร้านค้าตอนกลางคืน และมีนักท่องเที่ยว

เข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากขึ้น จากเหตุการณ์นี้ ชุมชนจึงได้จัดประชุมขึ้นในระยะที่ 3 ของการพัฒนาเพื่อทำการสื่อสารสร้างความเข้าใจร่วมกับคนใน ชุมชนกลุ่มย่อยทุกกลุ่มกับกลุ่มที่เข้ามาใหม่เพื่อทำธุรกิจร้านอาหารกลางคืน เพื่อปรับวิธีการดำรงอยู่ ร่วมกันให้ได้อย่างสันติวิธี โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา ในกรณีนี้ชุมชนได้ทำการสำรวจปัญหาจากการพัฒนาโดยสอบถามชาวชุมชนกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม รวมถึงพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาจัดประชุมแก้ไขปัญห ของการพัฒนาที่ผ่านมาจากการประชุมพบปัญหา 2 ประเด็น คือ

1.1 ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการเติบโตของธุรกิจร้านค้าตอนกลางคืน ก่อให้เกิด มลภาวะทางเสียง เป็นปัญหาการเติบโตทางกายภาพประกอบส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ของชุมชน ในทางลบ

1.2 ปัญหาทางกายภาพประกอบเกี่ยวกับการขาดศูนย์บริการด้านข้อมูลกับ นักท่องเที่ยวที่เริ่มเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ซึ่งสาเหตุของปัญหาคือการเติบโตของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ 2

2. ชุมชนร่วมกันกำหนดความต้องการ

จากการประชุมร่วมกับชุมชนได้ร่วมกันกำหนดความต้องการ สรุปประเด็นความ ต้องการในการแก้ปัญหาทางกายภาพของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ผ่านมาดังนี้

2.1 ชุมชนต้องการเจรจาหาข้อตกลงกับผู้เปิดกิจการร้านอาหารตอนกลางคืนเกี่ยวกับการ ตั้งกติกาชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2.2 ชุมชนต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ที่สามารถรองรับ และให้บริการด้านข้อมูลกับ นักท่องเที่ยว

3. ชุมชนร่วมวางแผน กำหนดกิจกรรมและวิธีการดำเนินการ

หลังจากที่ประชุมได้ค้นหาสาเหตุของปัญหา และกำหนดความต้องการเรียบร้อยแล้ว ชุมชนก็ร่วมกันวางแผนและกำหนดกิจกรรมและวิธีดำเนินการโดยมีแผนดำเนินการดังนี้

3.1 ชุมชนทบทวนการดำเนินการในระยะที่ 2

3.2 วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ 2

3.3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา

3.4 ดำเนินตามแผน

3.5 สรุปผลการดำเนินการ

4 ชุมชนร่วมปฏิบัติ

ในขั้นนี้ชุมชนร่วมกันดำเนินการตามแผนโดยการพูดคุยกลุ่มย่อย ประชุม จัดเวทีประชาคม เพื่อการประชุมทบทวนผลการดำเนินการในระยะที่ 2 และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและ ผลกระทบจากการพัฒนาระยะที่ 2 ซึ่งประเด็นปัญหามี 2 ประการคือ ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการ

เติบโตของธุรกิจร้านอาหารตอนกลางคืนที่ก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อทางเสียงที่รบกวนชาวชุมชน และปัญหาการพัฒนาทางกายภาพเกี่ยวกับการขาดศูนย์บริการด้านข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับความต้องการของชุมชน จึงก่อให้เกิดการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา ดังนี้

4.1 ดำเนินการเจรจาข้อตกลงระหว่างชาวบ้านกับผู้เปิดกิจการร้านอาหารตอนกลางคืน ผลการเจรจาก่อให้เกิดกติกาชุมชนการปิดครัว และปิดเสียงเพลงตอน 23.00 น. และปิดไม่เกิน 24.00 น.

4.2 ข้อตกลงเกี่ยวกับการจอดรถโดยเจ้าหน้าที่ของกิจการจะต้องทำป้ายประชาสัมพันธ์บอกลูกค้าเกี่ยวกับพื้นที่ที่สามารถจอดรถได้โดยไม่กีดขวางการจราจรให้ลูกค้าทราบ

4.3 ข้อตกลงเกี่ยวกับการดูแลสุขภาวะของชุมชนโดยการบังคับให้ร้านค้าจัดการสภาพแวดล้อมให้สะอาด กำจัดขยะ กำจัดกลิ่น ควบคุมเรื่องปล่อยควันและอุปกรณ์เกี่ยวกับการทำร้านอาหารที่ถูกต้องตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข รวมถึงการดูแล ป้องกัน เรื่องการเกิดเพลิงไหม้โดยติดตั้งดับเพลิงอย่างน้อยร้านละ 1 ถัง

4.4 ดำเนินการจัดทำแบบแปลนศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยดำเนินการร่วมกับองค์กรเครือข่ายเพื่อการ พัฒนา คือ สถาบันอาศรมศิลป์เพื่อจัดทำแบบแปลนและแบบจำลองศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยการดำเนินการดังกล่าวได้นำเอาความเห็นของชาวชุมชนและเทศบาลมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการจัดทำแบบแปลน

5. ชุมชนร่วมประเมินผลการดำเนินการ

จากการประชุมทบทวนผลการดำเนินการ พบว่า การดำเนินการโดยภาพรวม บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ในระดับดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเจรจาข้อตกลงระหว่างชุมชนกับผู้เปิดกิจการร้านอาหารตอนกลางคืน ซึ่งสามารถกำหนดกติกาของชุมชนเพื่อดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเป็นที่ยอมรับทุกฝ่ายและมีการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน แต่พบปัญหาในประเด็นการสร้างแบบแปลนศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งความคิดเห็นของชุมชนกับเทศบาลเกี่ยวกับความจำเป็นในการสร้างไม่ตรงกัน โดยชุมชนเห็นว่าจำเป็นต้องสร้าง แต่เทศบาลมีความคิดเห็นต่างโดยมองว่าควรจะมีพัฒนาการด้านอื่น เช่นสภาพแวดล้อมชุมชนมากกว่า จึงส่งผลทำให้การดำเนินการในประเด็นนี้ล่าช้าและมีงบประมาณในการดำเนินการไม่มากนัก

6. ชุมชนร่วมกันแบ่งผลประโยชน์

กระบวนการประชาพิจารณ์โดยจัดเวทีประชาคมในระยะที่ 3 นี้ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทางด้านกายภาพดังนี้

6.1 ชาวชุมชนและผู้ประกอบการร้านอาหารตอนกลางคืนได้กติกาที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

6.2 เทศบาลได้แบบแปลนในการจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอด

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน (2554--2558) เพื่อยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรสู่ความยั่งยืน ชุมชนจึงสร้างทางเลือกใหม่ในการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วยแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม(Social Enterprise)

แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม(Social Enterprise) พ.ศ. 2554 ชวนชาวบ้านได้รับการแนะนำจากสถาบันอาศรมศิลป์ เพื่อยกระดับการอนุรักษ์ด้วยตัวของชุมชนเองให้มากขึ้น เพราะในขณะนั้นเมื่อชุมชนเริ่มมีชื่อเสียง ในการเป็นท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวและผู้สนใจศึกษาชุมชนเริ่มเข้ามาในชุมชน วิถีชีวิตของชาวชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป แต่ขณะเดียวกันเริ่มมีนายทุนภายนอกเข้ามาจับจองซื้อหรือเช่าพื้นที่ในชุมชนเพื่อหาผลประโยชน์ ชุมชนจึงต้องร่วมกันแสวงหาแนวทางป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อไม่ให้ชุมชนกลายเป็นสถานที่ที่แสวงหาผลประโยชน์โดยคนภายนอก ซึ่งตอนนั้นสถาบันอาศรมศิลป์จึงนำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม “**แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)**” เป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนถือเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยในการอนุรักษ์ของชุมชนเนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ สามารถนำแนวคิดดังกล่าวประยุกต์กับคุณค่าประวัติศาสตร์ในพื้นที่ได้ เช่น บ้านและอาคารเก่าที่สามารถปรับปรุงเป็นโรงแรม เป็นรายได้ให้กับชุมชนได้ ผู้วิจัยสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดังนี้

ชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันดังนี้

1. สร้างกิจการโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการ และร่วมรับผลกำไร
2. ยกระดับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน

ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา

ในปี 2554 ชุมชนเริ่มเห็นปัญหาของชุมชนการร่วมซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเจริญขึ้น สภาพแวดล้อมในชุมชนสวยงาม เริ่มมีนักท่องเที่ยวสนใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และบุคคลหรือองค์กรภาครัฐเข้ามาเที่ยว มาศึกษาดูงานแนวทางการพัฒนาชุมชน มากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็เริ่มมีนายทุนจากภายนอกเข้ามาจับจองพื้นที่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการซื้อ หรือเช่าพื้นที่กับเจ้าของบ้านเก่าที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนแล้วเพื่อมาเปิดร้านอาหาร ที่พัก ไว้บริการกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการหาผลประโยชน์เข้าตัวเองของกลุ่มนายทุน และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มปริมาณขึ้นทุกวันอย่างรวดเร็ว

ด้วยปัญหาดังกล่าวนี้อชุมชนจึงต้องมีการประชุมเพื่อร่วมกันพูดคุยถึงสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหาดังกล่าวร่วมไปถึงร่วมเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งในขณะนั้นชุมชนได้มีการประชุมและได้รับการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาจาก สถาบันอาศรมศิลป์ ซึ่งได้เสนอแนะแนวคิด (**Social Enterprise**)” เป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชน ถือเป็น

เครื่องมือเพื่อช่วยในการอนุรักษ์ของชุมชนเนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์กับคุณค่าประวัติศาสตร์ในพื้นที่ของชุมชนริมน้ำจันทบูรได้ เช่น บ้านและอาคารเก่าที่สามารถปรับปรุงเป็นโรงแรม สร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ชาวชุมชนสนใจมากและเห็นว่าสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้จริง

จึงเริ่มต้นกระบวนการด้วยการพูดคุยเพื่อสร้างทิศทางการอนุรักษ์มากขึ้น ถึงประโยชน์ที่จะได้รับ มีการเปิดเวทีทัศน์เสนอตัวอย่างเกี่ยวกับแนวคิดกิจการเพื่อสังคม จากประสบการณ์ของสถาบัน

อาศรมศิลป์ในการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่าหลายแห่งในประเทศ เสนอตัวอย่างและร่วมศึกษาของปัญหาชุมชน

ชุมชนในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของเมือง ถูกขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจทุนนิยม สังคมในอดีตที่เคยพึ่งพิงกัน มีอาหารร่วมแบ่งปันกัน เหลือน้อยลงหรือแทบจะไม่มีเหลือในปัจจุบัน ฉะนั้น หากยังทำการอนุรักษ์ที่นึกถึงแต่ความสวยงามคงไม่สามารถรักษาแก่นแท้และคุณค่าที่ดึงดูดของสังคมไทยได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้อยากจะตัดขาดจากรากเหง้าของตน พวกเขายังคงต้องการที่จะรักษาอัตลักษณ์ให้คงอยู่

จากเหตุผลข้างต้นแนวคิดกิจการเพื่อสังคม จึงเหมาะสมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการอนุรักษ์ของชุมชนริมน้ำจันทบูรซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมในครั้งนั้นต่างสร้างกระบวนการทำความเข้าใจร่วมกัน และมีความหวังจะสร้างกิจการโดยให้ชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน ผู้บริหารจัดการ และผู้ร่วมรับผลกำไร เพื่อการยกระดับและสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนจริง ๆ อีกทั้งจะทำให้ชุมชนไม่ต้องพึ่งพิงจากทุนภายนอก สามารถมีทุนของตนเองในการทำงานเพื่อสร้างความยั่งยืนในอนาคต การเลือกพัฒนาชุมชนตามแนวคิดนี้ชุมชนโดยประสานความร่วมมือ สถาบันอาศรมศิลป์ในฐานะสถาบันการศึกษามีความคาดหวังว่าหากสามารถทำได้สำเร็จ จะเป็นทางเลือกในการอนุรักษ์ชุมชนเก่าให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ชุมชนได้ยอมรับแนวคิดนี้ชุมชนเริ่มมองเห็นทิศทางและเป้าหมายของชุมชนด้วยการอนุรักษ์มากขึ้น และวางแผนออกแบบธุรกิจการอนุรักษ์ด้วยแนวคิดดังกล่าวร่วมกัน

แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)

แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) คือ การองค์กรเอกชนที่อุทิศตัวเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม สนองผู้เสียเปรียบในสังคม และจัดหาสินค้าที่สำคัญทางสังคมที่ภาครัฐหรือเอกชนไม่สามารถจัดหาให้ได้ (Dees. 1998) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้นการประกอบกิจการเพื่อสังคมเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม หรือความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจากภาคเอกชนหรือรัฐบาลนั่นเอง (เอกชัย. 2554)

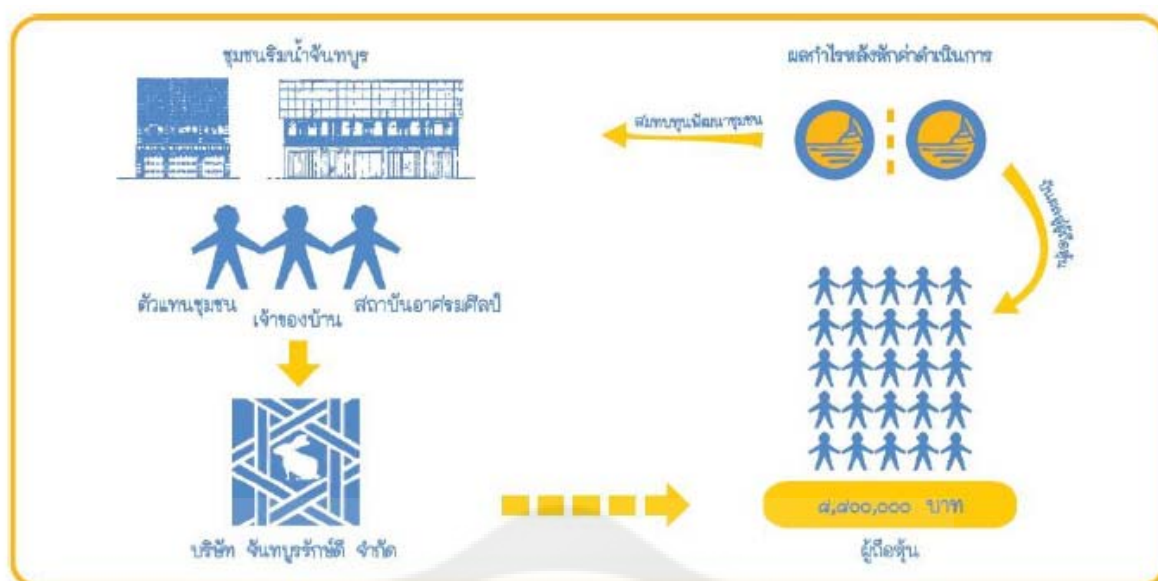
ภาพประกอบ 45 แสดงกิจกรรมการพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกัน

ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ

หลังจากที่ชุมชนยอมรับการใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการงานอนุรักษ์ของชุมชนจึงมีการประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดความต้องการร่วมกันของชุมชนเพื่อจัดทำโครงสร้างการพัฒนาชุมชนให้ตรงกับความต้องการของสวนรวมได้ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ชาวชุมชนและสถาบันอาศรมศิลป์ได้ร่วมมือกันก่อตั้งบริษัทชุมชนขึ้นมา ชื่อว่า “บริษัท จันทบุรีรักษ์ดี จำกัด” โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชน
- เพื่อกำหนดจัดวางหน้าที่ให้เหมาะสมในการพัฒนา
- เพื่อจัดการระบบการบริหารธุรกิจชุมชนให้เป็นที่ยอมรับ

เพื่อต้องการให้โครงการที่คนทั่วไปสามารถทำได้ แข่งขันได้จริง โดยที่คนทั่วไปสามารถทำได้แม้มีเพียง 1 คน หรือ 2 คน หรือทั้งชุมชนก็สามารถทำได้ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องเทคนิค คือ เรื่องของการไหลตเสียงซึ่งบริษัทเสียงไหลตจะเป็นไปตามจำนวนหุ่น เนื่องจากเสียงส่วนหนึ่งมันเป็นของคนในชุมชน

ภาพประกอบ 46 แสดงผังความคิดการอนุรักษ์ ของชุมชนริมน้ำจันทบูร

ชุมชนร่วมวางแผน

หลังจากมีการประชุมเพื่อยอมรับการใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการงานอนุรักษ์ของชุมชนร่วมกันแล้ว จึงมีการก่อตั้งบริษัทชุมชนขึ้นมา ชื่อว่า “บริษัท จันทบูรรักดี จำกัด”

มีการประชุมเพื่อวางแผนการพัฒนารูปแบบของกิจกรรมหรือค้นหาสินค้า รูปแบบธุรกิจเชิงอนุรักษ์ โดยการปรับปรุงบ้านหรืออาคารเก่าในชุมชนดำเนินการเป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ (Historic Inn) ต่อจากนั้นจึงได้หาบ้านหรืออาคารที่เหมาะสมในการทำธุรกิจ และได้พบกับบ้านหลวงราชไมตรี บ้านเก่าหลังใหญ่อายุกว่า 150 ปี ที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ โดยมีเจ้าของคือ นพ.ปสารพงษ์ ปุณศรี ทายาทรุ่นที่ 3 ของหลวงราชไมตรี หลังจากการพูดคุยเสนอแนวคิดต่างๆของชุมชนท่านต้องการมีส่วนร่วมและสนับสนุนแนวคิดนี้ จึงได้ทำสัญญาเช่า 30 ปี ค่าเช่าเดือนละ 1 บาท ซึ่งเป็นความโชคดีมากของชุมชนที่สามารถหาบ้านที่มีเรื่องราว และมีต้นทุนที่ต่ำมากในการดำเนินธุรกิจ

ต่อจากนั้นวางแผนจะมีการระดมทุน ปรับปรุงบ้านหลวงราชไมตรี เพื่อทำเป็นบ้านพักหรือโรงแรมจึงเริ่มระดมทุนเพื่อปรับปรุงบ้าน โดยตั้งงบประมาณการลงทุน คือ 8.8 ล้านบาท ในระหว่างการระดมทุน ก็ได้ดำเนินการบูรณะปรับปรุง บ้านหลวงราชไมตรี ตามหลักวิชาการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม โดยใช้เวลาปรับปรุงทั้งหมดประมาณ 8 เดือน

หลังจากเปิดกิจการให้บริการ โดยแรกเริ่มนั้นใช้วิธีการประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปาก เพราะทางชุมชนไม่มีงบประมาณทางด้านนี้ การใช้สื่อให้ช่วยประชาสัมพันธ์มากขึ้นในภายหลัง

ชุมชนร่วมปฏิบัติ กระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม การประยุกต์แนวคิดดังกล่าวกับชุมชนริมน้ำจันทบูรมีขั้นตอน ดังนี้

หลังจากที่ได้บ้านหลวงราชไมตรีในการปรับปรุงเพื่อทำเป็นบ้านพักหรือโรงแรมจึงเริ่ม ระดมทุนเพื่อปรับปรุงบ้าน โดยตั้งงบประมาณการลงทุน คือ 8.8 ล้านบาท

โดยชุมชนเลือกวิธีการระดมทุนคือการขายหุ้น หุ้นละ 1,000 บาทและเพื่อตรวจสอบความ สนใจของชาวชุมชน โดยมีกฎเกณฑ์ในการระดมทุน คือ หากคนในชุมชนไม่สามารถเข้าร่วมซื้อหุ้น เกินที่ตั้งไว้ จะล้มเลิกโครงการ เพราะถือว่าไม่ได้รับการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน

ซึ่งในครั้งนั้นบริษัทจันทบูรรักดี จำกัด สามารถขายหุ้นให้กับคนในชุมชนเกินจำนวนที่ คาดการณ์ไว้ คิดเป็นเงินประมาณ 2 ล้าน โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าคนในชุมชนไม่ได้ถึง ขนาดอยากเป็นเจ้าของแบบ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่เนื่องจากอยากให้โครงการ ฯ เป็นไปได้เพราะเห็น ประโยชน์ในการอนุรักษ์จึงมาร่วมซื้อหุ้นสอดคล้องกับแนวคิดของ กล่าวว่า

“ วันที่จัดกิจกรรมนั้นก็เตรียมเงินไปเพื่อที่จะบริจาคให้กับชุมชนแต่ไม่ได้คิดว่าจะเอาเงินไปซื้อหุ้น หรืออะไร เพราะคิดว่าให้มาร่วมทำบุญกันธรรมดา เพราะผมเป็นคนในชุมชนนี้มีความหวังให้ชุมชน พัฒนาขึ้นและยินดีจะช่วยเหลือทุกอย่างอยู่แล้ว แต่จะให้ไปวิ่งวุ่นทำเหมือนเด็ก ๆ ก็คงจะไม่ไหว เอา เท่าที่ทำได้ถือว่าสามารถช่วยได้ก็ภูมิใจมากแล้วครับ”

ในปัจจุบันมีคนถือหุ้น 501 คน เป็นคนในชุมชน 200 กว่าคน ที่เหลือเป็นคนจากกรุงเทพ ฯ และเครือข่ายของคนในชุมชน การถือหุ้นของคนในชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในโครงการ และสะท้อนความร่วมมือของชุมชนเป็นอย่างดี เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูบ้านหลวงราชไมตรีหากเปิด กิจการได้แล้ว คณะทำงานกำหนดผลตอบแทนจากกำไรนี้จะตอบแทนให้ในรูปของการปันผลสำหรับ ผู้ถือหุ้น และอีก 10% ของกำไรจะมอบให้ชุมชนเพื่อทำประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน

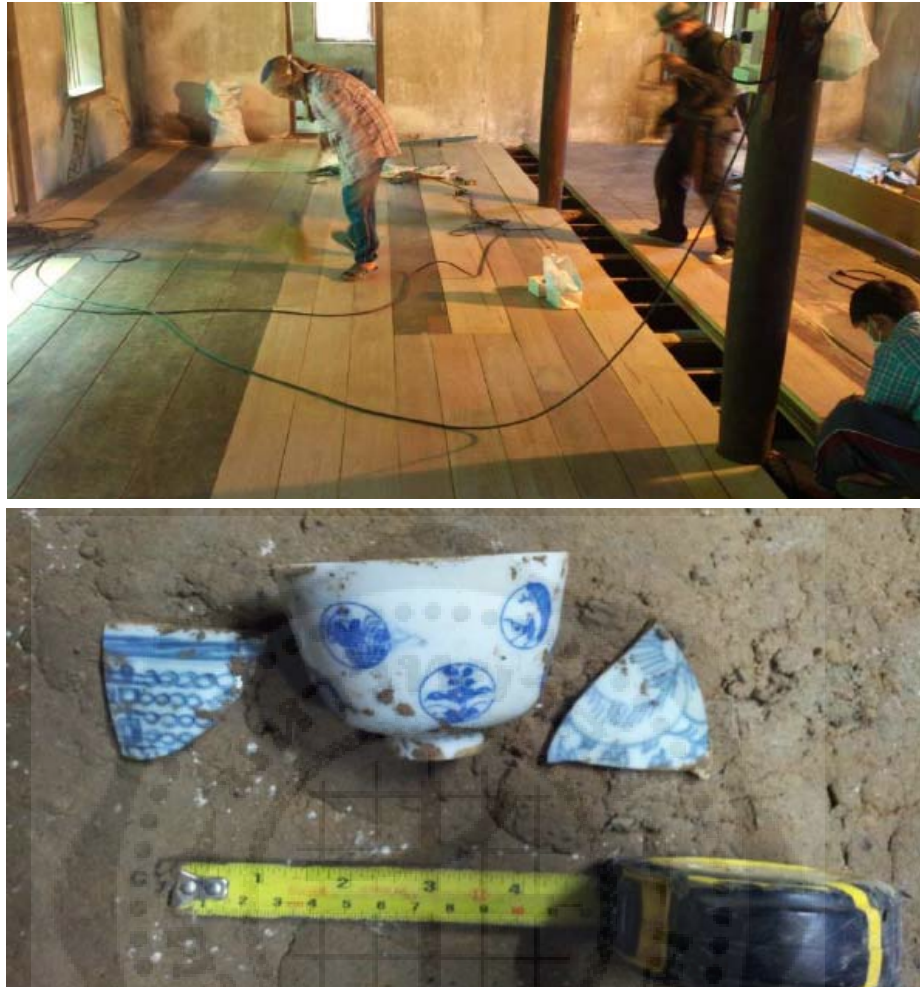

ภาพประกอบ 47 การระดมทุนปรับปรุงบ้านหลวงราชไมตรี

ในระหว่างการระดมทุน ก็ได้ดำเนินการบูรณะปรับปรุง บ้านหลวงราชไมตรีตามหลักวิชาการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม โดยใช้เวลาปรับปรุงทั้งหมดประมาณ 8 เดือน สภาพบ้านหลวงราชไมตรีก่อนปรับปรุง เป็นบ้านที่โทรมมาก จึงเริ่มค่อยๆ ปรับปรุง โดยใช้เวลาปรับปรุงทั้งหมดประมาณ 8 เดือน ระหว่างทำการปรับปรุง คณะทำงานได้ทำการขุดสำรวจของโบราณในบ้าน และตรวจสอบประวัติ เพื่อที่จะได้นำของโบราณเหล่านั้นมาเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของคนในชุมชน จะเกิดทั้งคุณค่าและมูลค่าด้วย

ภาพประกอบ 48 บ้านหลวงราชไมตรี ก่อนปรับปรุง

ภาพประกอบ 49 แสดงการปรับปรุงโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี

หลังจากปรับปรุงเสร็จแล้วข้างล่างของบ้านหลวงราชไมตรีเปิดเป็นบ้านเรียนรู้ชุมชนทุกคนสามารถเยี่ยมชมได้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ส่วนห้องอื่นๆ ในบ้าน และชั้นบน ได้ปรับปรุงเป็นห้องพักจำนวน 12 ห้อง โดยแต่ละห้องได้ตั้งชื่อตามเรื่องราวของท่านหลวง ฯ เช่น ห้องนักเรียน เนื่องจากท่านเป็นเศรษฐีใจดี สามารถมาพักที่บ้านท่านได้ เป็นต้น

ภาพประกอบ 50 โรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี

หลังจากเปิดกิจการให้บริการ แรกเริ่มใช้วิธีการประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปาก หลังจากนั้นจึงมีการใช้สื่อให้ช่วยประชาสัมพันธ์มากขึ้น โครงการ ฯ ไม่ได้จัดงบประมาณเพื่อการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากไม่เคยทำธุรกิจมาก่อน ทำให้ช่วงแรกมีคนเข้าพักเพียง 10-20 เบอร์เซ็นต์ ต่อมา มีกลุ่มสื่อจากช่องต่างๆ เข้ามาติดต่อ เนื่องจากขอบแนวคิดการอนุรักษ์ จึงเข้ามาทำข่าว และช่วยประชาสัมพันธ์ โยไม่คิดค่าใช้จ่ายแม้มีหลายสื่อที่ขอคิดค่าใช้จ่าย แต่ทางโครงการ ฯ ต้องปฏิเสธ เนื่องจากไม่มีงบประมาณให้

สื่อที่เผยแพร่ก็มีหลากหลายช่อง เช่น ทางทีวี หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และที่สำคัญไม่ได้สื่อในแง่ของการตลาด หรือการท่องเที่ยว แต่สื่อในแง่ของการเป็นทางเลือกของการอนุรักษ์เมือง ซึ่งภายหลังจากมีการเผยแพร่โครงการผ่านสื่อสาธารณะ ทำให้มีหลายกลุ่มเข้ามาเรียนรู้ และอยากนำกลับไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ คนที่มีชื่อเสียงหลายคนก็เข้ามาพัก หรือมาเยี่ยม พร้อมเขียนลงสมุดบันทึกให้กำลังใจ เช่น อดีตรองนายกรัฐมนตรี ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย เป็นต้น

ภาพประกอบ 51 การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ

กิจการเพื่อสังคม: บริษัทบ้านพักหลวงราชไมตรี

1. โครงสร้างการบริหารจัดการ ทางบริษัทได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหาร 5 คน เพื่อบริหารบ้านพักหลวงราชไมตรี โดยคนที่จะเป็นคณะกรรมการได้นั้นขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้น และที่สำคัญได้กำหนดกฎในการบริหาร คือ ในคณะกรรมการบริหารจะต้องมีคนในชุมชนอย่างน้อย 1 คน เป็นคณะกรรมการ เนื่องจากคนในชุมชนถือหุ้นจำนวนมาก ทำให้ในคณะกรรมการบริหารมีคนในชุมชน

2 คน ส่วนอีก 3 คนที่เหลือชุมชนขอให้คณะกรรมการที่มาจากสถาบัน ฯ เพื่อช่วยเป็นที่ปรึกษา และช่วยกำกับรักษาทิศทางการในการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ยังมีคณะที่ปรึกษาอีก 3 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญการทำธุรกิจโรงแรม และที่ปรึกษาด้านกฎหมาย คณะกรรมการบริหารจะมีหน้าที่กำหนด วัตถุประสงค์วางนโยบายและแผนการดำเนินงานรวมถึงคัดเลือก ผู้จัดการโครงการ และบุคลากร ด้านอื่นๆ ตามความเหมาะสม

2. การบริหารจัดการทางการเงิน จากผลการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility study) พบว่า โครงการนี้สามารถคืนทุนได้ในภายในระยะเวลา 10 ปี หากมีอัตราเข้าพักเฉลี่ย 60% ผลตอบแทนหรือกำไร จะปันผลสำหรับผู้ถือหุ้นซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามภาวะ เศรษฐกิจในแต่ละปี นอกจากนี้ ผู้ถือหุ้นยังได้รับสิทธิพิเศษคือสามารถเข้าพักบ้านหลวงราชไมตรีใน อัตราพิเศษตามที่ได้ตกลงกัน นอกจากการปันผลตามสัดส่วนหุ้นแล้ว โครงการได้กำหนดให้ 10% จากผลกำไรจะมอบให้ชุมชนเพื่อทำประโยชน์ในการรักษาวัฒนธรรมตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคม

ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ

ผลการประเมินจากการปฏิบัติการการประชุมชุมชนทบทวนผลการดำเนินงาน ระยะที่ 4 นี้ พบว่าคนในชุมชนเข้าใจและสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมากทำให้โครงการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี สามารถเปิดกิจการของชุมชนได้ตามที่คาดหมาย

มากแต่ไม่ได้ตั้งงบประมาณสำหรับการประชาสัมพันธ์ทำให้ช่วงแรกมีผู้เข้ามาใช้บริการน้อย จึงควร จัดทำงบประมาณทางด้านการประชาสัมพันธ์หลายช่องทางมากขึ้นเพื่อกระตุ้นยอดผู้ใช้บริการธุรกิจ ของชุมชน

- **เกิดบ้านเรียนรู้ในชุมชนเพิ่มหลายหลัง** จากที่ชุมชนมีบ้าน 2 หลังในการเปิดเป็น แหล่งเรียนรู้ ขณะนี้เริ่มมีการกระจายตัว คนในชุมชนเริ่มอยากเปิดบ้านของตนเอง จากที่วางแผนไว้ คือ อยากให้บ้านทุกหลังเปิดการเรียนรู้ เพราะเชื่อว่าคนในชุมชนทุกคนสามารถเป็นผู้รู้เป็นครูได้ เพราะบ้านทุกหลังมีภูมิปัญญาของตนเอง หากสามารถเปิดการเรียนรู้ได้จะช่วยทำให้คนท้องถิ่นรู้สึก ในความรู้ของตนเอง ซึ่งยังนำไปสู่การเกิดรายได้ด้วย ณ ตอนนี้มีบ้านอีก 4 หลังกำลังปรับปรุง เช่น บ้าน 109 ที่เป็นบ้านท่าพลอยดั้งเดิม หรือบ้านหลวงประกอบนิติไพศาล บ้านเรียนรู้เรื่องการ ปกครองในสมัยรัชกาลที่ 6 และเป็นที่พัก ก็กำลังออกแบบอยู่เช่นกัน

- **เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในจังหวัดจันทบุรี** จากจุดเริ่มต้นกระบวนกรอนุรักษ์ จนถึงปัจจุบันดำเนินการมา 7 ปีแล้ว ในวันนี้ชุมชนริมน้ำจันทบุรีได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมแห่งใหม่ของจังหวัดจันทบุรี โดยวันเสาร์ – อาทิตย์ จะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเสมอ ซึ่ง ก็สร้างความคึกคัก เกิดธุรกิจต่อเนื่อง และสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย

- รางวัลการอนุรักษ์

- อาคารอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี 2558 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ (จากโครงการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ชุมชนริมน้ำจันทบุรี จ.จันทบุรี)

- Winner, (Socially Inclusive) FuturArc Green Leadership Award 2015 (จากโครงการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ชุมชนริมน้ำจันทบุรี จ.จันทบุรี)

- Merit Award, UNESCO Asia – Pacific Heritage Award 2015 (จากโครงการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ชุมชนริมน้ำจันทบุรี จ.จันทบุรี)

6.ร่วมแบ่งผลประโยชน์ โครงการนี้สามารถคืนทุนได้ในระยะเวลา 10 ปี หากมีผู้เข้าพักเฉลี่ย 60 % ต่อปีมีการปันผลกำไรทุกปีโดย 10% จากผลกำไรจะมอบให้กับชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี ทั้งนี้ผู้ถือหุ้นสามารถเข้าพักบ้านหลวงราชไมตรี ได้ในอัตราพิเศษตามที่ได้ตกลงกัน

การเปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของแผนและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 3. ระยะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ

กิจกรรมที่ 1 การประชุมร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนนำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)”			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรือน 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 5.เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ	- สร้างกิจการโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการ และร่วมรับผลกำไร - เพื่อยกระดับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน - เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน	✓	

กิจกรรมที่ 2 บริหารจัดการงานอนุรักษ์ของชุมชนจึงมีการก่อตั้งบริษัทชุมชนขึ้นมา ชื่อว่า “บริษัท เงินทุนรักชาติ จำกัด”			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของ กิจกรรม	บรรลุ	ไม่ บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 2.เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน	- เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชน - เพื่อกำหนดจัดวางหน้าที่ให้เหมาะสมในการพัฒนา - เพื่อจัดการระบบการบริหารธุรกิจให้ชุมชนให้เป็นที่ยอมรับ	✓	
กิจกรรมที่ 3 การระดมทุน ในการปรับปรุงเพื่อทำเป็นบ้านพักหรือโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของ กิจกรรม	บรรลุ	ไม่ บรรลุ
1 เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 3.เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4.เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน	- ขยายผลการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนและถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่บ้านและพื้นที่ต่างๆ ในชุมชน - ยกระดับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน - เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน	✓	

กิจกรรมที่ 4 งานเปิดโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี			
วัตถุประสงค์ของร่างแผนพัฒนาชุมชน	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	บรรลุ	ไม่บรรลุ
1. เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ทางด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดทำบ้านเรียนรู้ 3. เพื่อสร้างแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรมชุมชน 4. เพื่อพัฒนาสภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน 5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ 6 เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวคิดเรื่องความพอเพียง	- สร้างกิจกรรมที่เห็นความเปลี่ยนแปลง กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน - เพื่อปรับปรุงกายภาพของชุมชนให้สวยงาม - เพื่อยกระดับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน - เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน	✓	

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการดำเนินงานของชุมชนได้ดังนี้

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจชุมชนเพื่อชุมชน (2544-2558)

จากการพัฒนาชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 และระยะที่ 3 ก่อให้เกิดการเติบโตของธุรกิจชุมชน และจัดการระเบียบชุมชนโดยการทำข้อตกลงเกี่ยวกับกติกาการอยู่ร่วมกันในชุมชน อย่างสันติระหว่างชาวชุมชนกับผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ลงทุนที่มาจากภายนอกชุมชน จากการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวชุมชนตระหนักถึงทิศทางการพัฒนา เศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งควรต้องมุ่งพัฒนาไปในทิศทางที่ชุมชนตั้งเป้าหมายเอาไว้ และการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนควรจะสามารถยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสู่ความยั่งยืน

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีแก้ปัญหา จากประเด็นปัญหาที่เป็นผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ 2 และระยะที่ 3 ที่ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนเติบโตขึ้นนั้น ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและพบว่า การเข้ามาลงทุนของคนจากภายนอกชุมชนแม้จะทำให้เศรษฐกิจเติบโตขึ้นแต่ก็ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในองค์รวม เนื่องจากไม่สะท้อนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในแบบค่อยเป็นค่อยไป การกระจายรายได้ก็ยังไม่เกิดกับชาวชุมชนอย่างทั่วถึงเท่าที่ควรจะเป็น นอกจากนี้เมื่อพิจารณาใน

มิติของการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมการดำเนินการบริหารจัดการธุรกิจโดยคนภายนอกก็ไม่ตอบโจทย์ของชุมชนเท่าที่ควร จากสาเหตุดังกล่าวนี้ ชุมชนจึงเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนโดยไก่อองค์กรเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

2. ชุมชนกำหนดความต้องการ

จากการประชุมค้นหาสาเหตุ และปัจจัยรวมทั้งวิธีการในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยชุมชนเป็นตัวตั้ง และเพื่อให้สะท้อนเป้าหมายการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ชุมชนจึงเสนอความต้องการดังนี้

2.1 ต้องการกำหนดวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยชุมชนเอง

2.2 ต้องการพัฒนาศาปัติยกรรมของชุมชนโดยปรับปรุงขึ้นใหม่ภายใต้รากฐานความงานอัน เป็นอัตลักษณ์เดิมของสถาปัติยกรรมของชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และในขณะเดียวกันเป็นพื้นที่ในการบริหารจัดการเศรษฐกิจของชุมชน

3. ชุมชนร่วมวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการ

เมื่อชุมชนได้ทบทวนโดยค้นหาสาเหตุปัจจัยที่เป็นปัญหาของการพัฒนาในระยะที่ผ่านมา ประกอบกับได้ระดมความคิดเพื่อเสนอความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยคำนึงถึงความต้องการในการพัฒนาศาปัติยกรรมของชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้แล้ว ชุมชนจึงได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจของชุมชน โดยการพัฒนาอาคารไม้เก่าให้กลายเป็นโรงแรม และแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ไปในคราวเดียวกัน โครงการพัฒนาดังกล่าวนี้ เรียกว่า “จินตบูรโมเดล” เป็นโมเดลการพัฒนาธุรกิจชุมชนโดยชุมชนเป็นตัวตั้ง ซึ่งชุมชนร่วมกันวางแผนการดำเนินการดังนี้

3.1 ชุมชนประชุมวางแผน และสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยมีองค์กรเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน คือ สถาบันอาศรมศิลป์ เป็นผู้คอยแนะนำ และให้ความสนับสนุนด้านวิชาการ

3.2 ชุมชนวางแผนคัดเลือกบ้านที่จะปรับปรุงให้กลายเป็นโรงแรมของชุมชนเพื่อรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว และขณะเดียวกันสร้างแผนในการปรับปรุง ให้สวยงามโดยยังรักษารากฐานทางวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ทางสถาปัติยกรรมของชุมชนริมน้ำเอาไว้และวางแผนการบริหารพื้นที่ทางธุรกิจที่ชุมชนจะร่วมกันสร้างโดยจะจัดทำในรูปบริษัท

3.3 ชุมชนร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ

หลังจากร่วมมือวางแผนแล้วชุมชนร่วมกันดำเนินการตามแผนโดยมีสถาบันอาศรมศิลป์คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำต่างๆในการดำเนินการ โดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้

4.1 ชุมชนดำเนินการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยมีตัวแทนจากสถาบันอาศรมศิลป์เป็นวิทยากรให้ความรู้กับชุมชน อธิบายกระบวนการการบริหารจัดการและประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการธุรกิจ

โดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยมีสื่อซึ่งเป็นตัวอย่างการดำเนินการ ธุรกิจเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอื่นและระเทศอื่นมาให้ชุมชนร่วมกันพิจารณา

4.2 หลังจากดำเนินการประชุมในข้างต้นแล้ว ชุมชนจึงเห็นพ้องต้องกันว่าจะดำเนินธุรกิจในแนวทางนี้โดยจะจัดทำโรงแรมของชุมชน จึงได้ร่วมกันคัดเลือกบ้านเก่าในชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เพื่อนำมาปรับปรุงให้เป็นโรงแรมและเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ไปในคราวเดียวกัน ซึ่งชุมชนได้เลือกบ้านหลวงราชไมตรี ที่มีความเก่าแก่ 150 ปี และได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับเจ้าของบ้าน เพื่อขอเช่าพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งเจ้าของบ้านคือ นายแพทย์ ปสาร พงษ์ ปุณศรี ซึ่งได้ตกลงให้เช่าบ้านโดยจัดทำสัญญาเช่า 30 ปี เจ้าของคิดค่าเช่าเดือนละ 1 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าของบ้านยินดีช่วยเหลือชุมชนให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินการกิจกรรมไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในเชิงธุรกิจแต่อย่างใด เมื่อได้บ้านเช่าแล้วจึงเกิดการระดมทุน เพื่อนำมาปรับปรุงบ้านหลวงไมตรีให้กลายเป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ โดยการขายหุ้นราคาหุ้นละ 1,000 บาท ให้กับคนในชุมชนและเครือข่าย โดยตั้งงบประมาณในการปรับปรุงไว้ที่ 8.8 ล้านบาท และเริ่มดำเนินการปรับปรุงและประชาสัมพันธ์ในนามบริษัทจันทบูรรักส์ดี จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่สร้างขึ้นโดยชุมชนและมีการดำเนินการจัดการบริหารโรงแรมอย่างเป็นทางการ

4.3 การดำเนินการจัดทำธุรกิจเพื่อสังคมนี้ ชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันดังนี้

4.3.1 เพื่อสร้างกิจการโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการ และร่วมรับผลกำไร

4.3.2 เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.3.3 เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

อย่างยั่งยืน

4.4 ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

จากการประชุมทบทวนผลการปฏิบัติงานในระยะที่ 4 พบว่า คนในชุมชนเข้าใจและสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก แต่จากการที่คณะดำเนินงานไม่ได้ตั้งงบประมาณนี้สำหรับประชาสัมพันธ์ทำให้การดำเนินการของโรงแรมในช่วงแรกมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในโรงแรมน้อย จึงได้มีการแก้ปัญหาโดยจัดทำงบประมาณและเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ ทั้งทางด้านการใช้สื่อโทรทัศน์ หนังสือนิตยสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และเว็บไซต์ ซึ่งสามารถกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจและเข้ามาพักในโรงแรมจนเต็มตลอดเวลา

5. ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์

การดำเนินกิจกรรมตามโครงการนี้ ชุมชนคาดว่าจะสามารถคืนทุนได้ภายในระยะเวลา 10 ปี หลังจากเริ่มดำเนินการ ถ้าสามารถบริหารจัดการให้ผู้เข้าพักเฉลี่ย 60% ต่อปีและจะมีการแบ่งผลกำไรต่อผู้ถือหุ้นทุกปีโดยจะหักจากผลกำไร 10% จากผู้ถือหุ้นทุกคนเพื่อมอบให้กับชุมชนเพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร ละผู้ถือหุ้นทุกคนสามารถเข้าพักโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีในอัตราพิเศษตามที่ได้ตกลงกัน

ตอนที่ 3 ศึกษาผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษาผลของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ชุมชนตามแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน โดยจะนำเสนอผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม จากการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ ผู้ที่เข้าร่วมใช้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนเป็นประเด็นการศึกษาดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

- ทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต

- ทางด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม
- ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน
- กฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน
- ด้านเศรษฐกิจในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน คือ ผลกระทบทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4 ที่ โดยผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ ชุมชน ซึ่งได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน ชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายใต้ซึ่งเข้ามาทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร สรุปจากข้อมูลการสัมภาษณ์โดยแบ่งผลกระทบเป็นผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวกและผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านลบจากกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นในช่วงระยะที่ 1 - 4 ได้ดังนี้

สรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่
ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 1	
ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวก	ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวก
1. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการไปศึกษาดูงานชุมชนตลาดสามชุกได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 1.1 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมจนเกิดแรงบันดาลใจในการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนตามแนวทางของชุมชนเอง 1.2 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการทำงานร่วมกัน รวมทั้งทัศนคติทางบวกต่อการทำงานที่เกิดจากการร่วมกันมองปัญหาของชุมชนโดยเปรียบเทียบความแตกต่างของบริบทของชุมชน 1.3 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการทำงานร่วมกัน รวมทั้งทัศนคติทางบวกในการได้พูดคุยสอบถามปัญหาปรึกษาหารือกันระหว่างกลุ่มทำให้ได้ความรู้ในเรื่องของแนวทางการพัฒนาชุมชน	1. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการไปศึกษาดูงานชุมชนตลาดสามชุกได้ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางลบต่อชุมชนดังนี้ 1.1 ชุมชนมีทัศนคติทางลบจากการร่วมกิจกรรมนี้ทำให้ชาวชุมชนบางคน เกิดความไม่แน่ใจที่จะนำแนวทางในการที่จะพัฒนาชุมชนต่อ เพราะกลัวจะเกิดปัญหาความวุ่นวายในหลายเรื่อง ได้แก่ เรื่องความขัดแย้งทางความคิดเห็น การเสียอำนาจในการปกครองท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่เป็นอยู่เดิม ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นในกิจกรรมนี้ว่าที่เป็นอยู่เดิมชุมชนก็ดีอยู่แล้วไม่เห็นจะต้องมาร่วมกันพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงอะไรจนทำให้ชุมชนเกิดความวุ่นวาย ขาดความสงบเหมือนในทุกวันนี้ 1.2 ชุมชนมีทัศนคติทางลบจากการร่วมกิจกรรมนี้ทำให้ชาวชุมชนบางคนแสดงความคิดเห็นว่าจากการไปดูงานในครั้งนั้น ไม่ควรนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ เนื่องจากว่าชุมชนตลาดสามชุกมีบริบทที่แตกต่างกับชุมชนริมน้ำมาก เพราะชุมชนเราไม่ใช่ตลาด แม้จะเคยเป็นย่านการค้าก็ตามแต่ปัจจุบันมันไม่ใช่ ความต้องการก็ต่างกัน การเอาแนวทางการพัฒนาของชุมชนตลาดสามชุกมาปรับใช้ก็อาจทำให้ไม่ครอบคลุมกับความต้องการของชุมชนทุกกลุ่ม

2. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกิจกรรมร่วมประชุมประชาคมโครงการฟื้นฟูย่านการค้าส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 2.1 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมที่มุ่งให้คนทุกกลุ่มในชุมชนเสนอความคิดเห็นและร่วมรับฟังแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตนเอง 2.2 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกในการได้มีโอกาสแสดงความต้องการและพูดถึงปัญหาของชุมชนที่เคยเกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมครั้งที่ผ่านมารวมกันและทำให้หน่วยงานเทศบาลที่เข้าได้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนจากความคิดเห็นร่วมกันของชุมชนเพื่อพัฒนาไปสู่การปรับนโยบายในการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานภาครัฐต่อไป 2.3 ชุมชนทุกกลุ่มได้รับทราบแนวทางการเข้ามาพัฒนาชุมชนของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดและสำนักงานพาณิชย์จังหวัดได้รับทราบความต้องการปัญหาและแนวทางในการพัฒนาชุมชนจากปากของคนในชุมชนเองทำให้ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการได้แสดงความต้องการของชุมชนจะถูกนำมาพัฒนาชุมชนต่อไป 2.4 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการได้ร่วมกันคัดเลือกอาสาสมัครในการเป็นแกนนำที่จะพัฒนาชุมชนที่เป็นตัวแทนของชุมชนเองซึ่งเป็นผู้ที่รู้ปัญหาของชุมชนได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ของทางเทศบาลที่ไม่ใช่คนในชุมชน	2. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกิจกรรมร่วมประชุมประชาคมโครงการฟื้นฟูย่านการค้าส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางลบต่อชุมชนดังนี้ 2.1 การประชาสัมพันธ์ในชุมชนไม่ทั่วถึงทำให้ชาวชุมชนบางบ้านไม่ทราบเรื่อง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าการประชาสัมพันธ์โครงการนี้ เป็นการประชาสัมพันธ์แบบพูดบอกกันปากต่อปาก ถึงแม้จะมีการทำเอกสารเสียบตามบ้านแล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่ทั่วถึงส่งผลให้ชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางลบต่อชุมชน
3. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการประกวดชื่อและจัดมอบรางวัลจัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอบรางวัล ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 3.1 กิจกรรมการประกวดชื่อชุมชนนี้ทำให้เกิด	3. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการประกวดชื่อและจัดมอบรางวัลจัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอบรางวัล ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางด้านลบต่อชุมชนดังนี้ 3.1 จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการ

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนที่ถูกแบ่งเขตการปกครองโดยภาครัฐเป็นชุมชนย่อย 3 และ 4 ทำให้เกิดการยอมรับร่วมกันคัดเลือกชื่อของชุมชนขึ้นมาใหม่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ในชื่อว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” จากกิจกรรมนี้ส่งผลกระทบบให้เกิดทัศนคติทางด้านบวกของชุมชนในเรื่องของความเป็นชุมชนที่มีชื่อเป็นที่ยอมรับร่วมกัน 3.2 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมที่มีการออกร้านขายอาหารพื้นเมือง จัดนิทรรศการ การแสดงพื้นเมืองของชุมชนที่เป็น การประชาสัมพันธ์ถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้กับ ชาวชุมชนเอง บุคคลภายนอก หน่วยงานภาครัฐ ได้รู้จักและเห็นคุณค่าของชุมชนมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเอง 3.3 กิจกรรมกิจกรรมการประกวดชื่อและจัดมอปรางวัลจัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอปรางวัลเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีทัศนคติทางบวกทางด้านความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองและยังส่งผลที่จะผลักดันให้กำลังใจชุมชนสู่การพัฒนาชุมชนต่อไป	ประกวดชื่อและจัดมอปรางวัลจัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอปรางวัล ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางด้านลบต่อชุมชนเกิดจากปัญหาการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในส่วนต่างๆ ที่ขาดความชัดเจน หรือไม่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดความขัดข้องทำให้การจัดกิจกรรมมีความขัดข้องในบางส่วน
4. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเก็บข้อมูล ประวัติบ้าน ดีความหมาย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกโดยละเอียด ทำชุดข้อมูลชุมชน กระตุ้นความรู้สึกร่วมกันในการโครงการ “นักโบราณคดีน้อย”ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 4.1 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมเนื่องจากกิจกรรมทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการบอกเล่าประวัติศาสตร์ของชุมชนจากความทรงจำในอดีตให้กับกลุ่มเยาวชนได้มีส่วนช่วยในการถ่ายทอด	4. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเก็บข้อมูล ประวัติบ้าน ดีความหมาย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกโดยละเอียด ทำชุดข้อมูลชุมชน กระตุ้นความรู้สึกร่วมกันในการโครงการ “นักโบราณคดีน้อย”ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางลบต่อชุมชนดังนี้ 4.1 จากกิจกรรมนี้ชาวชุมชนบางส่วนยังขาดความรู้ทางการถ่ายทอดหรือบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนจึงไม่ให้ความร่วมมือส่งผลกระทบทางด้านทัศนคติทางลบระหว่างชุมชนกับเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ความรู้กับเยาวชน 4.2 เยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทัศนคติทางบวกในเรื่องของความภาคภูมิใจในตัวเองที่สามารถช่วยเหลือชุมชนของตนได้ รู้คุณค่าของชุมชนเกิดความรักและหวงแหนอีกทั้งมีความคิดจะช่วยเหลือและร่วมพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสืบต่อไปในอนาคต	
5. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่องเคาะประตูเก็บข้อมูลแต่ละบ้านรวบรวมประวัติศาสตร์จัดโครงการภาพเก่าเล่าเรื่อง ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 5.1 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมเนื่องจากกิจกรรมทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการบอกเล่าประวัติศาสตร์ของชุมชนจากความทรงจำในอดีต 5.2 ชาวชุมชนหลายกลุ่มเริ่มรู้สึกเชื่อมั่นในกลุ่มแกนนำในการพัฒนาชุมชน ซึ่งสังเกตได้จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก การให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตของชุมชน จากพฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นผลกระทบด้านทัศนคติของชุมชน 5.3 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมเนื่องจากกิจกรรมนี้ทำให้ชุมชนมีฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เกิดจากการร่วมกันรวบรวมโดยชุมชนเองเพื่อให้คนในชุมชน เยาวชน และบุคคลภายนอกที่เข้ามาเยือนได้ศึกษาหาความรู้	5. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่องเคาะประตูเก็บข้อมูลแต่ละบ้านรวบรวมประวัติศาสตร์จัดโครงการภาพเก่าเล่าเรื่อง ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางลบต่อชุมชนดังนี้ 5.1 จากกิจกรรมนี้ชาวชุมชนบางส่วนยังขาดความรู้ทางการถ่ายทอดหรือบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนจึงไม่ให้ความร่วมมือส่งผลกระทบทางด้านทัศนคติทางลบระหว่างคนชุมชนบางกลุ่มกับแกนนำชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม 5.2 จากการสัมภาษณ์พบความไม่เสมอภาคในการนำเสนอข้อมูลในอดีตของชุมชนในแต่ละบ้าน ส่งผลกระทบให้เกิดทัศนคติทางลบต่อชาวชุมชนบางกลุ่ม

ระยะที่ 1 ระยะกระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา ในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552

ผลกระทบทัศนคติของชุมชน

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 1 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบทัศนคติของชุมชนด้านบวก

ชุมชนมีทัศนคติโดยรวมเป็นไปในทางบวก ในเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ร่วมเสนอความต้องการ ร่วมแก้ปัญหา และเกิดการเห็นคุณค่าในการพัฒนาชุมชน ซึ่งทัศนคติทางบวกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จตามของวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในระยะที่ 1 ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการกระตุ้นกระบวนการมีส่วนร่วม และหาแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

ผลกระทบทัศนคติของชุมชนด้านลบ

ชุมชนมีทัศนคติทางลบต่อการร่วมกิจกรรมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์กิจกรรมไม่ทั่วถึงทำให้ ชาวชุมชนบางส่วนไม่ทราบข้อมูลกิจกรรม และขาดความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาชุมชน
2. ปัญหาในเรื่องของการวางบทบาทหน้าที่ในการทำงานของสมาชิกผู้ร่วมพัฒนาชุมชนที่ยังไม่เหมาะสม
3. ชาวชุมชนบางส่วนยังไม่รู้บทบาทของตนเองว่าควรจะมีส่วนร่วมอย่างไรในการพัฒนาชุมชนและไม่เห็นความสำคัญเรื่องคุณค่าของชุมชนเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวถือเป็นบทเรียนที่ดีและเป็นข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 2	
ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้วนบวก	ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้วนบวก
1.จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชุมชนรายงานความคืบหน้าแก่ชาวชุมชนนำเสนอวิสัยทัศน์ได้ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 1.1 การที่ชุมชนได้ร่วมกันระบุให้เกิดวิสัยทัศน์ที่เป็นรูปธรรมของชุมชนเป็นการกำหนดเป้าหมายในการทำงานในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ชาวชุมชนเห็นแนวทางในการพัฒนาร่วมกันที่มีความต่อเนื่อง มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจนเปิดเผยซึ่งการทำงานในครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางด้วนบวกของชุมชน 1.2 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมเนื่องจากชาวชุมชนส่วนใหญ่เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีสิทธิมีเสียงในการออกความเห็นได้ร่วมกันระบุให้เกิดวิสัยทัศน์ที่เป็นรูปธรรมของชุมชน 1.3กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชุมชนรายงานความคืบหน้าแก่ชาวชุมชนนำเสนอวิสัยทัศน์ในครั้งนี้เป็นกิจกรรมที่ทางตัวแทนชุมชนจัดขึ้นเพื่อรายงานความก้าวหน้าของการจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนและรายงานผลการประเมินกิจกรรมที่ผ่านมาของชุมชนอย่างตรงไปตรงมาอีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดผลกระทบทางบวกทางด้วนทัศนคติของชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมในครั้งนี้	
2.จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการร่วมกันสร้างสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 2.1 จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการร่วมกันสร้างสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางบวกต่อชุมชนใน	

การจัดสื่อประชาสัมพันธ์ครั้งนี้เป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนที่ได้ร่วมกันพัฒนาให้นักท่องเที่ยวและบุคคลภายนอกได้รู้จักชุมชนมากขึ้นทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในชุมชน เช่น ทางด้านเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเริ่มเป็นแบบอย่างกระบวนการพัฒนาชุมชนให้กับชุมชนอื่นๆ มีแนวทางในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้ชาวชุมชนได้รับประโยชน์จากการทำสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนร่วมกัน ส่งผลกระทบในบางบวกต่อทัศนคติของชุมชน 2.2 กิจกรรมการร่วมกันสร้างสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชนนี้เป็นการถ่ายทอดความรู้จากกิจกรรมการร่วมกันสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชน ถ่ายทอดออกมาบนแผ่นป้ายติดไว้ตามบ้านสร้างความภาคภูมิใจร่วมกันถ่ายทอดความรู้ของชุมชนส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชนทางด้านบวก	
3. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมโครงการฟื้นฟูกายภาพการปลูกต้นไม้หน้าบ้าน และ BIG CLEANING DAY ได้ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 3.1 เป็นกิจกรรมที่ร่วมกันพัฒนาทางกายภาพของชุมชนให้สวยงามและประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเทศบาลและอาสาสมัครนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยบูรพา พบว่าชุมชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด สวยงาม เตรียมชุมชนให้พร้อมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัด ซึ่งความคิดเห็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบด้านทัศนคติที่เป็นบวก 3.2 กิจกรรมที่จัดนี้เป็นกิจกรรมที่ใช้งบประมาณน้อยมากแต่ชาวชุมชนร่วมใจกันทำให้กิจกรรมประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็วซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังการมีส่วนร่วมและความภูมิใจชุมชนที่มุ่งมั่นจะพัฒนาชุมชนและต้องการที่จะจัดให้มีการจัดอย่างต่อเนื่องเพื่อคง	

สภาพความสวยงามของชุมชนไว้นานๆซึ่งความคิดเห็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบด้านทัศนคติที่เป็นบวก	
4. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเปิดย่านการค้าและนำเสนออิทธิพลการได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 4.1 ชุมชนมีทัศนคติทางบวกต่อการร่วมกิจกรรมเนื่องจากชาวชุมชนส่วนใหญ่เกิดความภาคภูมิใจในการได้นำเสนอแนวคิดและวิสัยทัศน์และเป้าหมายของชุมชนได้ชัดเจน และเป็นทิศทางเดียวกัน คือการคำนึงถึงวัฒนธรรมชุมชน มากกว่าการค้าขายสินค้าเพียงอย่างเดียวและมีความรู้สึกรักและห่วงแหนชุมชนมากขึ้น จากความสำเร็จของกิจกรรมทำให้เกิดกำลังใจในการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยความรู้สึกรักและเป็นเจ้าของร่วมกัน 4.2 ความสำเร็จของกิจกรรมนี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าชุมชนมีค่าและเป็นแหล่งเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของจังหวัดทำให้เกิดผลกระทบทางด้านทัศนคติทางบวกที่แสดงออกถึงความมั่นใจและเสริมกำลังใจในการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนต่อไป	
5. จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc.) ได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 5.1 จากกิจกรรมส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกทางด้านความภูมิใจในการร่วมกันนำความสามารถของตนเองที่สามารถนำความสามารถของตัวเองมาประยุกต์ใช้ช่วยเหลือชุมชนได้จริง 5.2 ชาวชุมชนเห็นคุณค่าความงามของสถาปัตยกรรมที่สะท้อนผ่านผลงานด้วยฝีมือของนักศึกษาโดยสังเกตได้จากการที่มีชาวชุมชนเข้ามาร่วมชื่นชมผลงานเป็นจำนวนมากและมีความคิดเห็นเชิงบวกที่อยากจะร่วมเป็นตัวแทนบ้านเพื่อเกิดการทำกิจกรรมในครั้งที่ 2 มากขึ้น	

5.3 จากกิจกรรมส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวก ทางด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานมากขึ้นทำให้ ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของการเชื่อมโยงเครือข่ายกับ หน่วยงานภายนอก	
6.จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมงานเปิดบ้าน เรียนรู้ได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชน ดังนี้ 6.1 การที่ชุมชนตัดสินใจในการจัดบ้านเรียนรู้ของชุมชน ด้วยตนเองโดยไม่หวังพึ่งการดำเนินการหรือเงินทุนจาก หน่วยงานภายนอกโดยมีเป้าหมายร่วมกันที่จะทำต่อจน ประสบความสำเร็จและร่วมชื่นชมความสำเร็จร่วมกัน ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์เหล่านี้ของชุมชนแสดงให้เห็น ถึงผลกระทบทางด้านทัศนคติเชิงบวกของชุมชน 6.2 จากกิจกรรมส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวก ทางด้านความภูมิใจในการร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อเป็น การประชาสัมพันธ์ชุมชนได้ประสบความสำเร็จตาม ความคาดหวังของชุมชนที่มีความรู้สึกความเป็น เจ้าภาพร่วมกัน 6.3 จากกระบวนการทำงานการเปิดบ้านเรียนรู้ของ ชุมชนทำให้ชาวชุมชนเกิดการเรียนรู้จากกิจกรรมส่งผล กระทบด้านทัศนคติทางด้านบวกที่อยากเห็นชุมชน เข้มแข็งขึ้นอยากมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชน 6.4 ชุมชนรู้สึกภูมิใจที่ สภาพแวดล้อมในชุมชนทุกวันนี้ เปลี่ยนไปจากเมื่อก่อนมาก สะอาด สวยงาม และเต็มไปด้วย ความรู้ทางประวัติศาสตร์ และเริ่มมีคนภายนอกเข้า มาท่องเที่ยวในชุมชน บ้างก็มาถ่ายภาพ สถาปัตยกรรม ที่สวยงามในชุมชน มาหาซื้อขนมโบราณ หลังจากการ จัดงานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชนก็ทำให้คนภายนอกรู้จัก ชุมชนมากขึ้น ซึ่งข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์เหล่านี้ของ ชุมชนแสดงให้เห็นถึงผลกระทบทางด้านทัศนคติเชิง บวกของชุมชน	

สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 2 ระยะกำหนดแผนพัฒนาและ สื่อสารแผนต่อชุมชน (2552-2553)

ผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

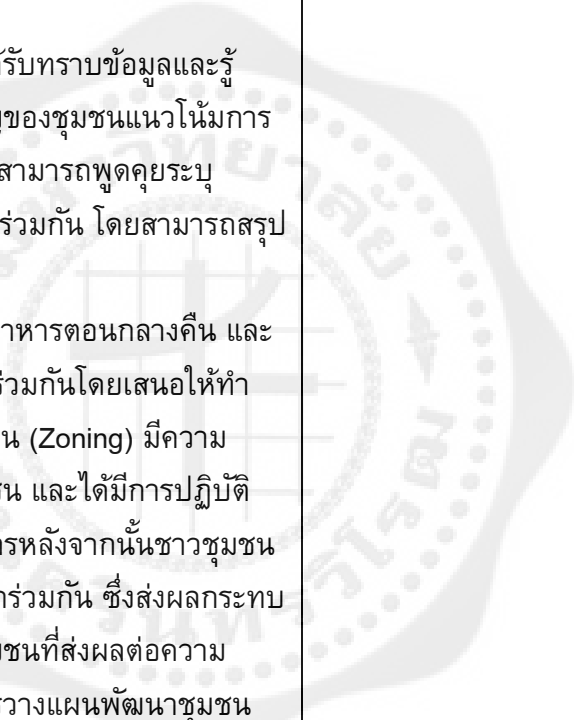
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชนด้านบวก

ผลจากการพัฒนาส่งผลกระทบด้านทัศนคติชุมชนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดทัศนคติทางบวกจากการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน จากการมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ จากการได้ร่วมแก้ปัญหา ซึ่งทัศนคติทางบวกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จตามของวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในระยะที่ 2 ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการกระตุ้นกระบวนการมีส่วนร่วม และหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ของกระบวนการพัฒนาชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 3	
ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวก	ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวก
1. กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อย ร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 1.1 เป็นกิจกรรมการประชุมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้ทบทวนกิจกรรมการฟื้นฟูชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และพูดถึงปัญหาต่างๆที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนสะท้อนผลกระทบด้านทัศนคติเชิงบวกทางด้านการรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน 1.2 การจัดประชุมครั้งนี้ได้มีการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนร่วมกันและเป็นการเริ่มกระบวนการในการจัดกิจกรรมในชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอีกครั้งหลังจากที่ไม่มี	

การจัดนทานมากแล้วซึ่งทำให้ชาวชุมชนส่วนมากรู้สึกดีใจที่จะได้ร่วมกันทำกิจกรรมในชุมชนอีกครั้ง	
2. การจัดประชุม “ทบทวนจุดเริ่มต้น..หนทางสู่นาคต ร่วมกันของชุมชนริมน้ำจันทบุรีได้ส่งผลกระทบด้าน ทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 2.1 ในระยะที่ 3 นี้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ชาวชุมชนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากปัญหา ร้านอาหารตอนการคืนซึ่งส่งปัญหาต่อวิถีชีวิตชุมชน ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนที่ 2 ของวิจัยซึ่งการจัดกิจกรรม ครั้งนี้ชาวชุมชนทุกฝ่ายได้มีโอกาสร่วมพูดคุยถึงปัญหา และความต้องการต่างๆในชุมชนเพื่อจะเสนอความ ต้องการของชุมชนที่ได้ร่วมกันออกความคิดเห็นสู่การ นำไปจัดทำเป็นแผนพัฒนาของเทศบาลเพื่อจะได้แก้ไข ปัญหาของชุมชนได้ตรงจุด กิจกรรมนี้สามารถเพิ่มความ มั่นใจให้เกิดกับชุมชนส่งผลกระทบต่อด้านทัศนคติทางบวก ของชุมชนเป็นอย่างมาก 2.2 กิจกรรมนี้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อ ชุมชนในเรื่องของการได้พูดคุยทำความเข้าใจซึ่งกันและ กันระหว่างชาวชุมชนกับกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหาร กลางคืน ซึ่งทำให้ชุมชนได้รับความเดือดร้อนทางด้าน -สภาพแวดล้อมในชุมชน เรื่องขยะมูลฝอย ระเบียบ การจราจร และอื่นๆ - มลภาวะ ทางเสียง เสียงเพลงจากร้านอาหาร กลิ่น ควัน เสียงเครื่องยนตร์รถกวนตอนกลางคืน ซึ่งชุมชนได้ร่วมปรึกษาหาแนวทางในการแก้ไขและทำ ข้อตกลงโดยตรงกับตัวแทนผู้ประกอบการที่พร้อมรับฟัง และจะนำไปปรับใช้ ทำให้ชุมชนรู้สึกเบาใจที่ปัญหา ต่างๆที่ได้รับการแก้ไข และคนในชุมชนแต่ละกลุ่มยัง สามารถพูดคุยกันและมีทิศทางในการพัฒนาชุมชนที่ เป็นแนวทางเดียวกัน 2.3 ชุมชนยินดีที่จะมีทีมงานอาสาสมัครในการร่วมเป็น กำลังในการดำเนินกิจกรรมเพื่อจะร่วมพัฒนาฟื้นฟูและ	

ออกแบบแก้ไขปัญหานั้นที่เพื่อจะเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มาจากความคิดเห็นของชาวชุมชนอย่างแท้จริงส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางบวกของชุมชนต่อการจัดกิจกรรมในครั้งนั้น	
3. กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยระหว่างคนในชุมชนเพื่อพิจารณาออกแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 3.1 จากกิจกรรมทำให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลและรู้บทบาทของตนและความสำคัญของชุมชนแนวโน้มนการเจริญเติบโตของชุมชนร่วมกัน สามารถพูดคุยระบุปัญหา ความต้องการด้านพื้นที่ร่วมกัน โดยสามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็นที่สำคัญคือ - การได้รับผลกระทบจากร้านอาหารตอนกลางคืน และได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาด้วยกันโดยเสนอให้ทำการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning) มีความต้องการในการวางแผนผังชุมชน และได้มีการปฏิบัติแก้ปัญหาจากกลุ่มผู้ประกอบการหลังจากนั้นชาวชุมชนได้ร่วมกันประเมินการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางด้านบวกของชุมชนที่ส่งผลต่อความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน การรู้คุณค่าและบทบาทหน้าที่ของตนเอง 3.2 จากกิจกรรมนี้ ชุมชนมีการวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกัน ในการวางแผนพัฒนาทางกายภาพของชุมชนวางแผนช่วยกันปรับปรุงภูมิทัศน์และการปรับปรุงบ้านเก่าในชุมชนเป็นพิพิธภัณฑ์ ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนได้ ซึ่งชาวชุมชนส่วนใหญ่ได้แสดงทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ในทางบวกที่ต้องการให้ชุมชนได้รับการพัฒนาควบคู่ไปพร้อมกับการอนุรักษ์ที่มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้มีความพอดีทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กัน	

ไปซึ่งจากข้อมูลทัศนคติของคนในชุมชน แยกเป็น 2 ประเด็นคือ - ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและธุรกิจอยู่ได้ ในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม - ต้องการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการจัดงานประจำปี ของชุมชน มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระยะ สั้นและระยะยาว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชน	
4. กิจกรรมสนทนากลุ่มในชุมชนเพื่อพิจารณาแบบเพื่อ จัดทำเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบด้าน ทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 4.1 กลุ่มตัวแทนของชุมชนมีโอกาสเข้าไปเสนอความ ต้องการ และแนวคิดที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนที่ เกิดจากการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของชุมชนเอง กับเทศบาลทำให้ตัวแทนชุมชนและเทศบาลได้ทราบ ข้อมูลและทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่มาของ โครงการได้มีโอกาสร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญของการ พัฒนาศักยภาพทางกายภาพ ได้รับข้อเสนอแนะ เพิ่มเติมเกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอยและแนวทางการควบคุม กิจกรรมการใช้อาคารให้เหมาะสมและสอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชนได้ ซึ่งคำแนะนำของเทศบาลใน ครั้งนี้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกระหว่างตัวแทน ชุมชนและเทศบาลต่อการเสนอความคิดเห็นที่เป็น แนวทางเดียวกันในเรื่องของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชน และข้อเสนอแนะในครั้งนั้นยังสามารถนำมาพิจารณา เพื่อออกแบบพื้นที่ใช้สอยของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ของชุมชนได้อีกด้วย 4.2 กิจกรรมสนทนากลุ่มในชุมชนเพื่อพิจารณาแบบเพื่อ จัดทำเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในครั้งนี้เป็นการ รวบรวมความเห็นของชาวชุมชนในแต่ละกลุ่มเพื่อ ร่วมกันกำหนดกรอบคิดในเรื่องวิธีอนุรักษ์และฟื้นฟู ชุมชนของชุมชนซึ่งเสียงส่วนใหญ่ชุมชนเลือกที่จะ	

พัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเห็นชอบในการต่อการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะและที่ว่างเปล่าบางส่วน โดยร่วมกันพิจารณาหน้าที่ใช้สอยให้เหมาะสม มีมติยอมรับมาตรการกำกับผังชุมชนโดยนำมาตรการกำกับผังชุมชนจัดทำเป็นเทศบัญญัติควบคุมการก่อสร้างการดัดแปลงอาคารในเขตชุมชนริมน้ำจันทบูร - นำเสนอให้วางมาตรการลดการใช้รถยนต์ในพื้นที่ชุมชน - การปรับปรุงบ้านที่มีเอกลักษณ์ในชุมชนให้เป็นบ้านเรียนรู้เพิ่มเติม - วางมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างและกิจกรรมการใช้อาคารตามที่คนในชุมชนเสนอและจัดตั้งคณะกรรมการในชุมชนคอยควบคุม จากกิจกรรมนี้ทำให้คนในชุมชนผู้ร่วมกิจกรรมสามารถที่จะถ่ายทอดกระบวนการมีส่วนร่วมในการได้ร่วมออกแบบคัดเลือกแผนผังการปรับปรุงพื้นที่ของชุมชนร่วมกันและผลของกิจกรรมบางส่วนสามารถปฏิบัติได้จริงซึ่งจะเห็นได้จากโครงการที่เทศบาลมีนโยบายในการปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนโดยใช้แบบที่ชุมชนเลือกจากกิจกรรมนี้ทำให้เกิดผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกในเรื่องของความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของการได้ร่วมพัฒนาและออกแบบชุมชน	
5. กิจกรรมการจัดเวทีประชาคม เพื่อทราบมติแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน รวมถึงหาแนวทางการนำมาปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเวทีสาธารณะที่สร้างการระดมความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชน เทศบาลเมืองจันทบุรีและคนในท้องถิ่น จนสามารถเกิดการวางแผนการขับเคลื่อนการทำงานโดยชุมชนเองได้ ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 5.1 ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนผลักดันเพื่อขับเคลื่อนการทำงานที่เป็นรูปธรรมด้วยการประชาสัมพันธ์ชุมชนผ่าน	

สื่อเคเบิลทีวี เพื่อเสนอจุดยืนของชุมชนซึ่งในวันนั้นได้มี อาสาสมัครที่จะเป็นตัวแทนของชุมชนร่วมออกสื่อด้วย จำนวน 10 คนส่งผลกระทบต่อการทัศนคติทางด้านบวก ของชุมชนที่สามารถช่วยกันหาช่องทางในการพัฒนา ชุมชนได้อีกทางหนึ่ง 5.2 กิจกรรมครั้งนี้ทำให้ชาวชุมชนและเทศบาลที่เข้า ร่วมมีมติร่วมกันในการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะในชุมชน ซึ่ง ทำให้ชุมชนได้ทราบแนวคิดของเทศบาลที่ยังไม่มี แนวคิดจะปรับปรุงพื้นที่ส่วนอื่นๆ เพราะเห็นว่าการ ปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าวนี้ไม่สามารถส่งผลต่อการ ท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจนดังนั้นในการประชุมครั้งนั้น สามารถรวบรวมความเห็นของคนในชุมชนในเรื่องของ การคิดที่จะช่วยกันระดมทุนในการปรับปรุงพื้นที่ของ ชุมชนเองโดยไม่รอขอความช่วยเหลือจากเทศบาลแสดง ให้เห็นถึงทัศนคติด้านบวกในการปรับปรุงพื้นที่ให้เข้า ขยายอาหารกลางวันในชุมชน และมีพื้นที่นั่งพักผ่อนของ คนในชุมชนด้วย 5.3 จากกิจกรรมเกิดแนวทางการสร้างกติกาสังคม ร่วมกันซึ่งเป็นต้นแบบของกติกาสังคมอยู่ร่วมกันของคน ในชุมชนถึงแม้ในปัจจุบันจะไม่มีมายามาใช้อย่างแคล่ง คัดแต่ก็สามารถแก้ปัญหาของชุมชนในช่วงนั้นได้ระดับหนึ่ง	

**สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้
 ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 3 ระยะการสื่อสารเพื่อสร้าง
 ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ**

ผลกระทบทัศนคติของชุมชน

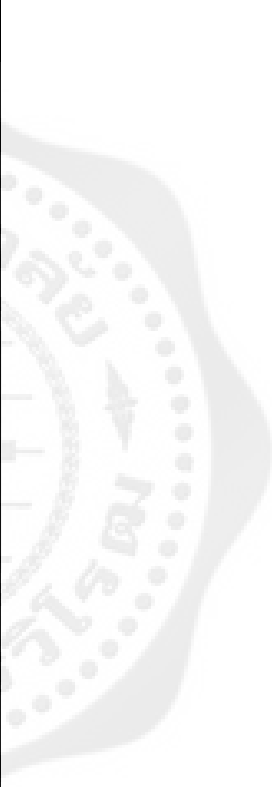
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผล
 กระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 3 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติ
 ของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบทัศนคติของชุมชนด้านบวก

1. ชุมชนมีทัศนคติโดยรวมเป็นไปในทางบวก ในเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ร่วมเสนอความต้องการ การได้ร่วมแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของชุมชน ซึ่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จตามของวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในระยะที่ 3 ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนากายภาพชุมชน และหาแนวทางสร้างกตีกการอยู่ร่วมกันในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 4	
ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวก	ผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวก
1. การประชุมร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 1.1 . การประชุมร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนในครั้งนั้นเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการประชุมกันระหว่างคนในชุมชนและตัวแทนจากสถาบันอาศรมศิลป์ที่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในเรื่องต่างๆ ซึ่งมีประเด็นที่เน้นในเรื่องการหาวิธีแก้ไขปัญหการเข้ามาจับจองพื้นที่ชุมชนเพื่อหาผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนภายนอก ซึ่งมีการเสนอแนะแนวทางโดยใช้“แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)”ในการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่ชุมชนต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีอาจารย์จากสถาบันอาศรมศิลป์จะคอยช่วยอธิบายกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนที่เกิดจาก “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)”ให้ชุมชนเข้าใจต่อไป จากกิจกรรมส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนในด้านการได้ร่วมคิดร่วมเสนอความคิดเห็นและวางแผนในการพัฒนาและวางแผนแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนร่วมกัน	

2. นำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 2.1 กิจกรรมนี้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้ “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” เป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้แนวทางในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดดังกล่าวต่อชุมชน มีการนำเสนอตัวอย่างกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยผ่านสื่อวีทีทัศน์ ให้กับชาวชุมชนได้ศึกษาและเกิดความเข้าใจร่วมกันได้ง่ายขึ้น มีการสร้างฝั่งจำลองการสมมุติปฏิบัติงานของชุมชนเพื่อเพิ่มความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งกระบวนการนี้ ใช้เวลา เกือบ 1 เดือน เพื่อกระจายความรู้ให้คนในชุมชนทุกกลุ่มร่วมกันรับรู้กระบวนการก่อนที่จะเริ่มร่วมมือกันปฏิบัติต่อไป กระบวนการนี้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนในการเพิ่มความรู้ความเข้าใจและมั่นใจร่วมกันว่า “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาของชุมชนได้	2. นำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 2.1 กิจกรรมนี้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้ “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความคิดกลุ่มแกนนำของชุมชน จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชุมชนในปัจจุบัน ปรากฏว่าชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ทราบข้อมูลของการพัฒนาและแนวทางการแก้ปัญหาชุมชนด้วยแนวคิดดังกล่าว ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็นหลายประเด็นได้แก่ -ไม่ทราบเรื่องเนื่องจากไม่ได้เข้าประชุม -ไม่สนใจจะฟังเพราะไม่รู้สึกว่าชุมชนมีปัญหา -ไม่มีเวลาเข้าร่วมเพราะต้องออกไปทำงานนอกชุมชน -เป็นกลุ่มผู้เฒ่าคิดว่าตนไม่มีสิทธิในการเข้าร่วม -เป็นผู้สูงอายุไม่ยุ่ง ซึ่งจากความคิดเห็นเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อด้านทัศนคติทางลบด้านการไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่อคนในชุมชน
3. บริหารจัดการงานอนุรักษ์ของชุมชนจึงมีการก่อตั้งบริษัทชุมชนขึ้นมา ชื่อว่า “บริษัท จันทบุรีรักษ์ดี จำกัด” ได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 3.1 การจัดตั้งบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี เกิดขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งเพื่อความสะดวกในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งมีการจัดตั้งขึ้นหลังจากที่ชุมชนยอมรับการใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการงานอนุรักษ์ของชุมชน ซึ่งรูปแบบธุรกิจเชิงอนุรักษ์ที่ได้วางไว้ คือ การปรับปรุงบ้านหรืออาคารเก่าในชุมชน	

ดำเนินการเป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ (Historic Inn) จึงได้หาบ้านหรืออาคารที่เหมาะสมในการทำธุรกิจ ซึ่งการที่ชุมชนได้มีการจัดตั้งบริษัทที่เกิดจากการร่วมกันของชุมชน โดยมีชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกันและมีเป้าหมายที่จะทำเป็นธุรกิจเพื่อชุมชนได้สร้างความภูมิใจและสร้างแนวทางการอนุรักษ์ที่มั่นคงให้กับชุมชนซึ่งส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกให้กับชุมชนอย่างมาก	
4. การระดมทุน ในการปรับปรุงเพื่อทำเป็นบ้านพักหรือโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 4.1 บ้านหลวงราชไมตรี บ้านเก่าหลังใหญ่อายุกว่า 150 ปี ซึ่งเต็มไปด้วยเรื่องราวประวัติศาสตร์ โดยเจ้าของคือ นพ.ปสารพงษ์ ปุณศรี ทายาทรุ่นที่ 3 ของหลวงราชไมตรี ต้องการมีส่วนร่วมและสนับสนุนแนวคิดนี้ จึงได้ทำสัญญาเช่า 30 ปี ค่าเช่าเดือนละ 1 บาท ซึ่งเป็นความโชคดีมากของชุมชนที่สามารถหาบ้านที่มีเรื่องราว และมีต้นทุนที่ต่ำมากในการดำเนินธุรกิจ เหตุดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของชาวชุมชนทางด้านบวกต่อการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนโดยไม่หวังผลกำไรและเพื่อให้เป็นตัวอย่างแห่งความเสียสละเพื่อชุมชน 4.2 วิธีการระดมทุนคือการขายหุ้น หุ้นละ 1,000 บาท โดยมีกฎเกณฑ์ในการระดมทุน คือ หากคนในชุมชนไม่สามารถเข้าร่วมซื้อหุ้นเกินที่ตั้งไว้ จะล้มเลิกโครงการเพราะถือว่าไม่ได้รับการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ในท้ายที่สุดบริษัท ฯ สามารถขายหุ้นให้กับคนในชุมชนเกินจำนวนที่คาดการณ์ไว้ คิดเป็นเงินประมาณ 2 ล้านบาทจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนที่ซื้อหุ้นนั้น ไม่ได้ถึงขนาดอยากเป็นเจ้าของแบบ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่เนื่องจากอยากให้โครงการ ฯ เป็นไปได้เพราะเห็นประโยชน์ในการอนุรักษ์จึงมาร่วมซื้อหุ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ธิป ศรีสกุลไตรลักษณ์ ที่กล่าวว่า	

“เราตั้งงบประมาณสำหรับการดำเนินการตั้งแต่การปรับปรุงอาคาร จนถึงนำไปดำเนินการต่อสำหรับบ้านทั้งสองหลังไว้ที่ 8.8 ล้านบาท ซึ่งเราจะเปิดให้ชาวชุมชน ชาวจังหวัดจันทบุรี จนถึงคนที่มีเจตนารมณ์เดียวกัน มาซื้อหุ้นได้ตามลำดับ ในราคาหุ้นละ 1,000 บาท” ในปัจจุบันมีคนถือหุ้นจำนวน 501 คน เป็นคนในชุมชน 200 กว่าคน ที่เหลือเป็นคนจากกรุงเทพ ฯ และเครือข่ายของคนในชุมชน การซื้อหุ้นของคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในโครงการ และสะท้อนความร่วมมือของชุมชนเป็นอย่างดี เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูบ้านหลวงราชไมตรีหากเปิดกิจการได้แล้ว คณะทำงานกำหนดผลตอบแทนจากกำไรนี้จะตอบแทนให้ในรูปของการปันผลสำหรับผู้ถือหุ้น และอีก 10% ของกำไรจะมอบให้ชุมชนเพื่อทำประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนต่อไปซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้สะท้อนผลกระทบต่อทัศนคติทางบวกของชุมชน	
5.งานเปิดโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้ 5.1 กิจกรรมการเปิดโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนทางด้านการร่วมกันภาคภูมิใจในความสำเร็จของชุมชนร่วมกันในการจัดทำธุรกิจให้เกิดในชุมชนโดยมีชาวชุมชนเป็นเจ้าของ“แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีและจากการสัมภาษณ์ชุมชนในปัจจุบันทำให้ทราบว่าหลังจากที่ชุมชนมีบ้าน 2 หลังในการเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ ขณะนี้เริ่มมีการกระจายตัวคนในชุมชนเริ่มอยากเปิดบ้านของตนเอง จากที่วางแผนไว้ คือ อยากให้บ้านทุกหลังเปิดการเรียนรู้ เพราะเชื่อว่าคนในชุมชนทุกคนสามารถเป็นผู้รู้เป็นครูได้ เพราะบ้านทุกหลังมีภูมิปัญญาของตนเอง หากสามารถเปิดการเรียนรู้ได้จะช่วยทำให้คนท้องถิ่นรู้สึกในความรู้ของตนเอง ซึ่งยังนำไปสู่การเกิดรายได้ด้วย	5. งานเปิดโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้ส่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกต่อชุมชนดังนี้

ตอนนี้มีบ้านอีก 4 หลังกำลังปรับปรุง เช่น บ้าน 109 ที่เป็นบ้านทำพลอยดั้งเดิม หรือบ้านหลวงประกอบนิติไพศาล บ้านเรียนรู้เรื่องการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 6 และเป็นที่พัก ก็กำลังออกแบบอยู่เช่นกัน	

สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 4 ระยะกระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน (2554-2558)

ผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 4 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชนด้านบวก

1. ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมการทำธุรกิจโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมเรียนรู้แนวคิดทฤษฎีใหม่ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชุมชน

3.1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตคือ ผลกระทบทางด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม บทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน กฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนและเศรษฐกิจในชุมชนกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4 ที่ โดยผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ ชุมชน ซึ่งได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน ชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายนอกผู้ซึ่งเข้ามาทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยสรุปจากข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นตารางการได้ดังนี้

สรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่
ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 1 ระยะกระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา ในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552	
ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของ ชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต ของชุมชน ทางด้านลบ
1. ชุมชนประชุมร่วมกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ในการพัฒนาย่านการค้าและนำเสนอร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนริมน้ำส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านบวกดังนี้ 1.1 การประชุมครั้งนี้ถือเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของชุมชนในการร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง และเป็นการแนะนำตัวสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือหาแนวร่วมช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่นงบประมาณจากภาครัฐ การแนะนำกระบวนการพัฒนาชุมชนจากนักพัฒนาชุมชนที่มีความรู้ความชำนาญซึ่งการประชุมครั้งนี้ส่งผลกระทบทางบวกด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนชุมชนในกลุ่มต่างๆและปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนกับหน่วยงานภายนอก 1.2 ผลจากการร่วมประชุมในครั้งนี้ทำให้ตัวแทนชุมชนและหน่วยงานราชการเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนและได้ทราบปัญหาที่เคยเกิดในชุมชนร่วมกันและมีการเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนกันต่อไปซึ่งการประชุมครั้งนี้ส่งผลกระทบทางบวกในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชนและสังคม บทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน	1. ชุมชนประชุมร่วมกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ในการพัฒนาย่านการค้าและนำเสนอร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนริมน้ำส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านลบดังนี้ 1.1 จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่ร่วมกิจกรรมในวันนั้นพบว่าผู้นำชุมชนบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนเท่าที่ควรเพราะกลัวเกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์ในชุมชนเหมือนที่เคยเกิดมาแล้วจากการจัดงานในชุมชนในครั้งก่อนหน้า จึงมีความเห็นว่าวิถีชุมชนแบบเดิมดีอยู่แล้ว ซึ่งความคิดเห็นนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านลบทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนบางคน
2 กิจกรรมการศึกษาดูงานตลาดสามชุกส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านบวกดังนี้ 2.1 การที่ตัวแทนชุมชนได้ร่วมกิจกรรมการศึกษาดูงานตลาดสามชุกส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของ	

ชุมชนทางด้านบวกทางด้านปฏิสัมพันธ์ของชุมชนในการได้ร่วมกันรับฟังปรึกษาหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนโดยการเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาชุมชนตามบริบทของตลาดสามชุกกับบริบทของชุมชนตัวเอง 2.2 จากกิจกรรมศึกษาดูงานในครั้งนั้นทำให้ตัวแทนชาวชุมชนเกิดกำลังใจและเริ่มเห็นคุณค่าของตนเองร่วมกันมองหาศักยภาพของชุมชนที่สามารถจะพัฒนาวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีกว่าที่เดิมได้ได้ถ้าชุมชนทุกฝ่ายร่วมแรงร่วมใจกันซึ่งผลจากการสะท้อนข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านบวกในด้านปฏิสัมพันธ์ในการที่ร่วมกันมองพัฒนาชุมชนในรูปแบบของตนเอง	
3.กิจกรรมการจัดเวทีประชาพิจารณ์โครงการฟื้นฟูย่านการค้าส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านบวกดังนี้ 3.1 กิจกรรมนี้ถูกจัดขึ้นหลังจากการที่ชุมชนไปศึกษาดูงานที่การพัฒนาชุมชนที่ตลาดสามชุกเพื่อเป็นเวทีชุมชนในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนซึ่งกิจกรรมนี้มีชาวชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากนั้นแสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ในเรื่องของการพัฒนาชุมชนร่วมกันและมีความต้องการร่วมกันที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพัฒนากายภาพ วิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป และไม่ต้องการที่จะเร่งพัฒนาชุมชนโดยใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้งเหมือนสามชุกส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนบวก ด้านปฏิสัมพันธ์ของชุมชน 3.2 จากกิจกรรมทำให้ชุมชนมีอาสาสมัครชาวชุมชนที่เกิดจากความสมัครใจและพร้อมจะเป็นแกนนำในการร่วมกันพัฒนาในแบบที่ชุมชนต้องการ ซึ่งผลสรุปจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนั้นผลกระทบต่อด้านบวกต่อวิถีชีวิตของชุมชนในการตอบรับที่จะเป็นส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	3.กิจกรรมการจัดเวทีประชาพิจารณ์โครงการฟื้นฟูย่านการค้าส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านลบดังนี้ 3.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการจัดเวทีประชาพิจารณ์โครงการฟื้นฟูย่านการค้าในครั้งนั้นมีชาวชุมชนบางส่วนไม่เข้าร่วมด้วยเหตุผลที่เกิดจากผลกระทบทางด้านความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนบางคนที่ทำให้ข้อมูลที่ผิดๆกับชาวชุมชนบางกลุ่มจึงทำให้มีชาวชุมชนบางกลุ่มปิดกั้นและไม่เข้าร่วมการจัดเวทีประชาคมในครั้งนี้

4. กิจกรรมประชุมคณะทำงานกำหนดเป้าหมายและความต้องการของชุมชนร่วมกับหาแนวทางทำงานและทำแบบกิจกรรมชุมชนส่งผลกระทบต่องานดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านบวกดังนี้ 4.1 กิจกรรมนี้เกิดขึ้นหลังจากการจัดเวทีประชาพิจารณ์โครงการฟื้นฟูย่านการค้าเกิดการนัดประชุมกันหลายระยะระหว่างกลุ่มอาสาสมัครร่วมพัฒนาชุมชนในชื่อชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำ จำนวน 25 คน ร่วมกับชาวชุมชนที่สนใจและหน่วยงาน ของรัฐในการที่จะร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เกิดจากการสรุปความต้องการของชุมชนซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้ง จนได้แผนกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน จากกระบวนการดังกล่าวส่งผลกระทบทางบวกในด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้จากการทำงานเพื่อวางแผนทางในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน	
5. กิจกรรมการประกวดซื้อและจัดมอบรางวัล จัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอบรางวัลส่งผลกระทบต่องานดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านบวกดังนี้ 5.1. จากกิจกรรมการประกวดซื้อและจัดมอบรางวัล จัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอบรางวัล ของชุมชนครั้งนี้ชาวชุมชนทุกกลุ่มได้ร่วมกันทำงานในด้านต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจส่งผลกระทบทางบวกในด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการวางบทบาทหน้าที่ของชาวชุมชนกลุ่มต่าง ๆ 5.2 จากกิจกรรมการออกร้านขายอาหาร ร้านขนมโบราณ และสินค้าของดีในชุมชนสามารถทำให้ชาวชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและจากกิจกรรมนี้เองทำให้ชาวชุมชนบางคนมีอาชีพเพิ่มขึ้นจนสามารถทำเป็นอาชีพ	

หลักของครอบครัวจากการเปิดร้านอาหารในชุมชนมาจนถึงปัจจุบันและจากกิจกรรมนี้เป็นการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยวได้ทราบว่าชุมชนเป็นชุมชนที่สวยงามมีคุณค่านำมาเยี่ยมชมและมีอาหารพื้นเมืองอร่อยขายซึ่งผลของการร่วมกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบท่อวิถีชุมชนทางบวกด้านเศรษฐกิจของชุมชน	
6.กิจกรรมการเก็บข้อมูล ประวัติบ้าน ตีความหมายด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกโดยละเอียด ทำชุดข้อมูลชุมชน กระตุ้นความรู้สึกร่วมกันในโครงการ “นักโบราณคดีน้อย” ส่งผลกระทบท่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านบวกดังนี้ 6.1 กิจกรรมนี้ส่งผลกระทบทางบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางบวกในด้านการบทบาทหน้าที่ในชุมชน โดยในกิจกรรมนี้ได้มีการวางแผนการทำงานหลายส่วน โดยแบ่งหน้าที่กันตามความถนัดของชาวชุมชนแต่ละคนจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบว่าชุมชนได้มีการประชุมวางแผนแบ่งหน้าที่การทำงาน อีกทั้งยังได้ขอความช่วยเหลือจากสถานศึกษาใกล้ชุมชน ในการจัดเด็กนักเรียนมาเข้าร่วมกิจกรรมและขอความร่วมมือจากผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชน 6.2 จากกิจกรรมนี้ส่งผลถึงการเริ่มต้นเปลี่ยนในการวิถีชีวิตของชาวชุมชนจากที่เป็นเพียงผู้อยู่อาศัยในกลายเป็นผู้ที่ป็นเจ้าบ้านที่ดีในการตอบคำถามหรือให้ข้อมูลด้วยความภาคภูมิใจในคุณค่าของชุมชนกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจส่งผลกระทบทางบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางบวก	
7.กิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่องการเก็บข้อมูลแต่ละบ้านรวบรวมประวัติศาสตร์จัดโครงการภาพเก่าเล่าเรื่องส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน 7.1กิจกรรมนี้ส่งผลกระทบทางบวกต่อวิถีการดำรงชีวิต	7.กิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่องการเก็บข้อมูลแต่ละบ้านรวบรวมประวัติศาสตร์จัดโครงการภาพเก่าเล่าเรื่องส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

ของชุมชนทางบวกในด้านการบทบาทหน้าที่ในชุมชน โดยในกิจกรรมนี้ได้มีการวางแผนการทำงานหลายส่วน โดยแบ่งหน้าที่กันตามความถนัดของชาวชุมชนแต่ละคนจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบว่าชุมชนได้มีการประชุมวางแผนแบ่งหน้าที่การทำงาน	7.1 เนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนใหญ่ซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่หลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มผู้ที่เคยอยู่เดิม ซึ่งเป็นเจ้าของบ้านเก่า กลุ่มผู้ที่เช่าอยู่มานานและสามารถให้ข้อมูลได้และยินดีให้ความร่วมมือ แต่ก็ยังมีชาวชุมชนบางกลุ่มซึ่งส่วนมากเป็นผู้เช่าบ้านที่เพิ่งมาอยู่ ปี หรือ สองปี และกลุ่มคนทำงานที่ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมหรือบ้านเก่าแก่ที่เจ้าของย้ายออกไปอยู่นอกชุมชนนานแล้ว ทำให้ยากต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์

สรุปตารางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 1 ระยะกระบวนการ ร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนาในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ระยะที่ 1 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนด้านบวก

ผลการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตทางบวกของชาวชุมชนในประเด็นต่างๆ 3 ประเด็นดังนี้

1. ด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนพบว่าจากการร่วมกิจกรรมการร่วมกันค้นหาประวัติศาสตร์ของชุมชนและการได้ร่วมถ่ายทอดความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนให้กับเยาวชนในโครงการนักโบราณคดีตัวน้อยทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและระหว่างสมาชิกของชุมชนอย่างไรก็ตามในด้านปฏิสัมพันธ์ยังคงพบผลกระทบด้านลบในประเด็นที่ ชาวชุมชนกลุ่มย่อยบางกลุ่มไม่เข้าร่วมกิจกรรมในระยะแรกซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนของผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในทางลบต่อไป

2. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน การแบ่งหน้าที่กันเพื่อจะร่วมกันดำเนินการตามแผนของกิจกรรมให้บรรลุผลไปได้ด้วยดี จะเห็นได้จากกิจกรรมการประชุมในระยะที่ 1 นี้ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำตามความถนัดของแต่ละ

ละคนเพื่อประสานความร่วมมือกับชาวชุมชนกลุ่มต่างๆ และประสานความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบรรลุเป้าหมายซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีทัศนคติทางบวกในการทำกิจกรรมตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

3. ด้านเศรษฐกิจในชุมชนจะเห็นได้จากการร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ในระยะที่ 1 นั้น เศรษฐกิจของชุมชนที่ดีขึ้นเนื่องจากเริ่มมีบุคคลภายนอกรู้จักและเห็นคุณค่าของดีในชุมชนมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดทัศนคติทางบวกของชาวชุมชนที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนตำบล

1. ด้านปฏิสัมพันธ์พบปัญหาที่เกิดจากการไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชาวชุมชนกลุ่มย่อยบางกลุ่มซึ่งมีสาเหตุมาจากผู้นำกลุ่มไม่เข้าใจแนวคิดในการพัฒนาจึงไม่ให้ความสำคัญและไม่กระตุ้นให้ชาวชุมชนกลุ่มย่อยนั้นเข้าร่วมกิจกรรม

2. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชนพบปัญหาว่าชาวชุมชนบางกลุ่มซึ่งยังไม่เข้าใจในกระบวนการของกิจกรรมหรือเป็นผู้เข้าอยู่ใหม่ที่ไม่ทราบข้อมูลประวัติชุมชน ปัญหาในเรื่องการประกอบสัมมาอาชีพทำไม่มีเวลาเข้าร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน (2552-2553)	
ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของ ชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต ของชุมชน ทางด้านลบ
1. กิจกรรมกำหนดวิสัยทัศน์หาแนวทางทำงานและเข้าร่วมการประชุมแนวทางทำงาน ของชุมชนกับคณะจังหวัดชุมชนรายงานความคืบหน้าแก่ชาวชุมชน นำเสนอวิสัยทัศน์ส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน 1.1 ในช่วงระยะที่ 2 นี้เกิดขึ้นหลังจากที่ชาวชุมชนทุกกลุ่มได้ร่วมผ่านการทำงานกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนร่วมกันมาหลายกิจกรรมแล้วแต่ชุมชนยังไม่มี การกำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชนที่เป็นรูปธรรม ชาวชุมชนจึงร่วมกันประชุมเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนมาจัดทำเป็น วิสัยทัศน์และ	

พันธกิจชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป ซึ่งมีการประกาศให้เป็นที่ยึด กันทั่วชุมชนและเสนอต่อหน่วยงานราชการของจังหวัด เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐวางนโยบายแนว ทางการช่วยเหลือได้ตรงต่อความต้องการของชุมชน จากปรากฏการณ์ในครั้งนั้นทำให้เห็นว่าชุมชนมีความ เข้มแข็งขึ้น ชาวชุมชนมีความสามัคคี และมีแนว ทางการพัฒนาชุมชนเป็นของตนเองกิจกรรมที่ทำมา หรือการประจักษ์ร่วมกันทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนดี ขึ้น ชาวชุมชนในแต่ละกลุ่มเริ่มเห็นถึงประโยชน์ของ การร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่ง เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมส่งผลกระทบทางบวกในด้าน ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการวางบทบาทหน้าที่ ของชาวชุมชนกลุ่มต่างๆ	
2.กิจกรรม ปลูกต้นไม้หน้าบ้าน -BIG CLEANING DAY 12 ส.ค. -ประกวดหน้าบ้านสวยงาม ส่งผลกระทบด้านบวกต่อ วิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 2.1 กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมการพัฒนากายภาพของ ชุมชนให้สวยงามเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนใน การเป็นสถานที่จัดงาน “งานถนนสายวัฒนธรรม” และ ทิศทางฟื้นฟูชุมชนให้เห็นแหล่งเรียนรู้” ซึ่งทางจังหวัด ได้เลือกพื้นที่ชุมชนในการจัดงาน ชุมชนจึงต้องมีการ เตรียมความพร้อมด้านกายภาพ โดยการตกแต่งหน้า บ้านให้สวยงาม ได้รับความช่วยเหลือจากเทศบาลใน การนำต้นไม้มาแจก ทำความสะอาดถนนในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากนักศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพาเป็นอาสาสมัครร่วมทำงานกับ ชุมชน กิจกรรมนี้ดำเนินไปได้ด้วยดี ชาวชุมชนทุก กลุ่มแบ่งหน้าที่กันเป็นอย่างดี ทั้งหน้าที่ในการติดต่อ ประสานงาน การบริการ และการร่วมกันทำงาน เป็น บรรยากาศการทำงานที่สนุกสนานเกิดจากความเต็ม	

ใจของทุกฝ่าย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่า ชาวชุมชนส่วนมากชอบกิจกรรมนี้เพราะว่าเป็น กิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์กันในชุมชน เป็น กิจกรรมที่ลงทุนน้อยแต่เห็นผลงานชัดเจนในเวลาอัน สั้น และอยากให้มีการวางแผนจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อ การพัฒนากายภาพของชุมชน กิจกรรมนี้ส่งผลกระทบ ด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตทางด้านการสร้าง ความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ของชุมชนได้อย่าง ชัดเจน	
3. “การเปิดย่านการค้าที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอนิทรรศการ “งานถนนสายวัฒนธรรม” และทิศทางฟื้นฟูชุมชนให้เห็นแหล่งเรียนรู้”ส่งผล กระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 3.1 กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่จัดในชุมชนซึ่งถือเป็นการ จัดงานใหญ่ในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีการจัด กิจกรรมที่เน้นทางด้านศิลปวัฒนธรรมต่างๆ การเปิด ร้านขายของ และกิจกรรมการจัดนิทรรศการเสนอ กระบวนการการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมและ แสดงประวัติศาสตร์ชุมชน มีกิจกรรมการเสวนาและ การแสดงบนเวที กิจกรรมนี้ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิต ทางบวกของชุมชนในด้านปฏิสัมพันธ์ของคนใน ครอบครัว ระหว่างคนในชุมชนและสังคมภายนอกเป็น การประชาสัมพันธ์ชุมชนและด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ในชุมชนให้ดีขึ้น ชาวชุมชนหลายบ้านนำของพื้นเมือง มาขายหน้าบ้าน	
4. โครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc.) ส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการ ดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 4.1 กิจกรรมนี้ชุมชนได้ขยายเครือข่ายการทำงานเพื่อ พัฒนาชุมชนไปสู่หน่วยงานการศึกษาได้แก่สถาบัน อาศรมศิลป์ที่มาเป็นวิทยากรและวิทยาลัยเทคนิค	

จันทบุรีในการนำนักศึกษาเข้ามาอบรมและเขียนแบบ โครงสร้างบ้านโบราณในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบ ทางบวกด้านวิถีชีวิตของชุมชนในด้านการแบ่งหน้าที่ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสังคม	
5. กิจกรรมเพื่อหาแนวทางการจัดบ้านเรียนรู้ชุมชน ร่วมกัน ซึ่งชุมชนร่วมกันปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ได้แก่ - ปรับปรุงบ้านเก่าเป็นแหล่งเรียนรู้และจัดทำสื่อ - ประชาสัมพันธ์กระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา - จัดนิทรรศการให้ความรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน - งานเปิดบ้านเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบ ด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 5.1 จากการร่วมปฏิบัติกิจกรรมส่งผลกระทบทางบวก ด้านวิถีชีวิตของชุมชนในเรื่องของความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ซึ่งเกิดจากการทำงานร่วมกันทั้งครอบครัวและชุมชน รวมถึงสังคมภายนอกด้วยจากกิจกรรมชุมชนได้รับความ ช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมจากคนใน ชุมชนด้วยตนเองและหน่วยงานการศึกษาและ หน่วยงานภาครัฐที่เล็งเห็นคุณค่าของชุมชนและเห็น ถึงศักยภาพของคนในชุมชนจากความสำเร็จความ มุ่งมั่นทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนจนชุมชนมีความ เข้มแข็งและมีแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาให้ชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดได้ 5.2 จากกิจกรรมดังกล่าวชุมชนทำให้เศรษฐกิจใน ชุมชนดีขึ้นมาก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชุมชน สรุป ได้ว่าสภาพเศรษฐกิจในชุมชนเริ่มดีขึ้นมากหลังจากที่ ชุมชนได้ร่วมกันทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะเห็นได้จากหลายครอบครัวในชุมชนเริ่ม ปรับปรุงบ้านเป็นร้านค้าเล็กๆ ที่ใช้เงินลงทุนไม่มาก เปิดร้านขายของที่ระลึกของชุมชน เปิดร้านขนม พื้นเมือง และอาหารเพื่อรองรับความต้องการของ	

นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บางบ้านก็เปิดขายเป็นอาชีพหลัก แต่บางบ้านก็เปิดเฉพาะช่วงเย็นหรือวันหยุดเป็นอาชีพเสริม ผู้สูงอายุในชุมชนที่เคยอยู่เฉยๆในบ้านก็ถ่ายทอดความรู้หรือเริ่มทำขนมพื้นเมืองขาย ส่วนร้านอาหารที่มีมานานแล้วก็ขายดีขึ้นมากจนต้องเพิ่มปริมาณจากเดิมมากเพราะกลัวไม่พอขาย และที่สำคัญที่สุดชาวชุมชนหลายคนสนใจที่จะซื้อของในชุมชนช่วยเหลือกันเรื่องการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนร่วมกันมากขึ้นอีกด้วย 5.3 กิจกรรมการเปิดบ้านเรียนรู้ถือว่าเป็นบทสรุปความสำเร็จของชุมชนในระยะที่ 2 นี้เพราะข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่าชุมชนรู้สึกประทับใจและจดจำเรื่องราวในวันนั้นได้อย่างแม่นยำซึ่งการจัดงานในครั้งนั้นถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านความสัมพันธ์ของชุมชน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นจากการร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชนซึ่งส่งผลกระทบทางบวกของชุมชนด้านวิถีชีวิตอย่างมาก	

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน (2552-2553)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ระยะที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ระยะที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนด้านบวก

1. ด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชนพบว่า การร่วมกิจกรรมตามแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ในระยะที่ 2 นี้ชุมชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่อง มีการประสานความร่วมมือกันทำงานกันระหว่างครอบครัว ระหว่างคนในชุมชนและสังคมซึ่งจะเห็นได้จาก กิจกรรมที่ร่วมมือกันทำความสะอาดชุมชน อย่าง Big cleaning day หรือ งานเปิดบ้านรื้อน้ำ เป็นต้น

2. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน เกิดจากการร่วมกันทำงานของคณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนรื้อน้ำจากการจัดทำโครงการเพื่อกระตุ้นบทบาทของชาวชุมชนร่วมกันปรับพื้นที่ การพัฒนาชุมชน โดยหาช่องทางการสื่อสารชุมชนระหว่างคณะกรรมการกับชาวชุมชนมีการปรับบทบาทแบ่งเครือข่ายในการฟื้นฟูชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ในการฟื้นฟูกายภาพและการปรับปรุงอาคารบ้านเรือน

3. ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ในระยะที่ 2 นี้พบว่าเศรษฐกิจของชุมชนที่ดีขึ้นมากจะเห็นได้จากการร่วมมือกันจัดทำโครงการกระตุ้นการพัฒนาการการค้าโดยใช้ “วัฒนธรรมนำการค้า” ชาวชุมชนหลายครอบครัวมีอาชีพเพิ่มขึ้นในการปรับปรุงบ้านที่เคยอยู่อาศัยเป็นร้านค้าเล็กๆขายของในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554- 2555)	
ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของ ชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต ของชุมชน ทางด้านลบ
1. กิจกรรมสนทนากลุ่มย่อย ร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวทางการพัฒนาชุมชนส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 1.1 กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยที่จัดในครั้งนี้ เกิดขึ้นหลังจากการประชุมของผู้นำชุมชน และร่วมกันเดินสำรวจความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในปัจจุบันซึ่งในปี 2554 นี้ชุมชนรื้อน้ำจันทบุรีมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลกระทบทางวิถีชีวิตอย่างมากซึ่งพบว่า ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นเพราะชุมชนได้เปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัด ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวและผู้สนใจจะศึกษา	1. สนทนากลุ่มย่อย ร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวทางการพัฒนาชุมชนส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 1.1 จากการสัมภาษณ์ชุมชนหลายกลุ่มพบว่าชาวชุมชนได้รับผลกระทบด้านลบที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนมากขึ้นในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และสภาพชุมชนเปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ทำให้เกิดปัญหาที่เป็นผลพวงมาจากความเจริญของสังคมยุคใหม่ ได้แก่ - ชุมชนได้รับผลกระทบจากมลภาวะทางเสียงจาก

กระบวนการพัฒนาชุมชน 1.2 พบว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปเป็นผู้ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เพราะได้ร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน	ร้านเหล้าที่เปิดตอนกลางคืน และเสียงเครื่องยนต์ จากรถยนต์และกลุ่มมอเตอร์ไซค์รบกวนการพักผ่อน - ชุมชนได้รับผลกระทบจากมลภาวะเรื่องกลิ่น และควันจากร้านอาหาร - ปัญหาขยะมูลฝอยที่มีมากขึ้น - ปัญหาการจัดระเบียบการจราจรในชุมชน - ปัญหาของการขาดจุดบริการให้นักท่องเที่ยวที่ไม่เพียงพอในชุมชน
2.การประชุม “ทบทวนจุดเริ่มต้น..หนทางสู่นาคต ร่วมกันของชุมชนริมน้ำจันทบูร หาทางแก้ไข ปัญหาผลกระทบจากร้านอาหารกลางคืน - ประชุมประเมินผลการแก้ไขปัญหของชุมชนและวางแผนพัฒนาชุมชนส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 2.1 กิจกรรมการประชุมนี้ถูกจัดขึ้นโดยกลุ่มผู้นำชุมชนหลังจากได้มีการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย รวบรวมข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชนมาประชุมเพื่อร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขต่อไปส่งผลกระทบทางบวกด้านวิถีชีวิตของชุมชนทางด้านปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำชุมชนที่กับกลุ่มตัวแทนผู้ประกอบการร้านอาหารตอนกลางคืน และตัวแทนจากเทศบาลได้มีโอกาสเสนอปัญหาและรับฟังปัญหาอีกทั้งยังได้วางมาตรการในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน 2.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการประชุมในวันนั้นทำให้ทราบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเมื่อปี 2554 นั้นไม่ใช่ปัญหาใหญ่อะไรและเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขและพูดคุยกันได้ซึ่งทุกฝ่ายมีความตั้งใจจะแก้ไขอยู่แล้วซึ่งปัญหาที่ร้านอาหารกลางคนเป็นต้นเหตุ นั้น ทางกลุ่มตัวแทนก็ตั้งใจจะทดลองแก้ปัญหามาตรการที่ชุมชนร่วมกันกำหนดเป็นเวลา 1 เดือนส่วนปัญหาด้านอื่นๆก็จะวางแผน	2.การประชุม “ทบทวนจุดเริ่มต้น..หนทางสู่นาคต ร่วมกันของชุมชนริมน้ำจันทบูร หาทางแก้ไข ปัญหาผลกระทบจากร้านอาหารกลางคืน - ประชุมประเมินผลการแก้ไขปัญหของชุมชนและวางแผนพัฒนาชุมชนส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 2.1 จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมประชุมในช่วงนั้นได้ข้อมูลถึงผลการประเมินร้านอาหารกลางคืนในเรื่องของผลการทดลองปรับปรุงแก้ปัญหชุมชนที่ได้รับผลกระทบทางลบที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนนั้นได้ข้อมูลว่า ทางร้านอาหารได้มีการปฏิบัติตามมาตรการที่ชุมชนกำหนดในระยะแรกเท่านั้นแต่ไม่สามารถทำตามมาตรการได้ตลอดทั้งเดือนหรือบางร้านก็ปฏิบัติเหมือนเดิมไม่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงอะไร

กิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนทุกคนร่วมกันทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่เพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าประชุมนี้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางบวกของชุมชนด้านปฏิสัมพันธ์ของชุมชนและการรับผิดชอบการแบ่งหน้าที่กันทำงาน 2.3 จากการประชุมในช่วงนี้ได้ข้อสรุปความต้องการของชุมชนที่เป็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นคือ - ชุมชนต้องการจะให้เทศบาลช่วยจัดทำราชบัญญัติหรือกติกากการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน - ชุมชนต้องการออกแบบจัดทำพื้นที่ว่างเปล่าในชุมชนเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยให้ชาวชุมชนเป็นผู้ออกแบบร่วมกันเพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวและพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของชุมชน จากข้อสรุปความต้องการดังกล่าวของชุมชนแสดงให้เห็นถึงผลกระทบด้านวิถีชีวิตทางบวกเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในการร่วมกันคิดเสนอแนะความต้องการเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น	
3.กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยระหว่างคนในชุมชนเพื่อพิจารณาออกแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนและการจัดทำราชบัญญัติเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 3.1 กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยระหว่างคนในชุมชนเพื่อพิจารณาออกแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนและการจัดทำราชบัญญัติเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมที่กระตุ้น	3.กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยระหว่างคนในชุมชนเพื่อพิจารณาออกแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนและการจัดทำราชบัญญัติเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 3.1 จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยสามารถสรุปข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบทางด้านลบที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และสังคม บทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน กฎ

ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ทำให้ชาวชุมชนแต่ละกลุ่มสามารถเสนอความคิดเห็นและปรับปรุงศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทั้งยังสามารถออกความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำราชบัญญัติเพื่อลดปัญหาชุมชนร่วมกันได้ ซึ่งจากกิจกรรมนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางบวกในด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน และด้านการกำหนดบทบาทหน้าที่และการวางกติกากการอยู่ร่วมกันในชุมชน	กติกากการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ได้ว่าชาวชุมชนบางกลุ่มและหน่วยงานเทศบาลยังไม่เห็นว่าชุมชนมีปัญหาที่ใหญ่พอถึงขั้นต้องมีการจัดทำเทศบัญญัติในชุมชน และไม่เชื่อว่าการจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจะสามารถกระตุ้นการท่องเที่ยวในชุมชนได้จริงน่าจะน่างบประมาณที่ทางเทศบาลมีมาใช้ในการทำนุบำรุงสาธารณประโยชน์ชุมชนในส่วนอื่นมากกว่าเช่นเพิ่มไฟถนนจัดการที่จอดรถให้เพียงพอและจากการสัมภาษณ์ชาวชุมชนยังเห็นว่าในปัจจุบันนี้ชาวชุมชนยังมีการแบ่งแยกกลุ่มการปกครองย่อยที่3และ4ซึ่งมีความคิดในการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกันอยู่ในชั้นการแสดงความคิดเห็นเท่านั้นยังไม่สามารถที่จะทำกิจกรรมด้วยกันได้
4.กิจกรรมการจัดเวทีประชาพิจารณ์ เพื่อรับทราบมติแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน รวมถึงหาแนวทางการนำมาปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรมส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 4.1 กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่รวบรวมชาวชุมชนกลุ่มต่างๆและผู้ประกอบการร้านอาหารกลางคืนรวมถึงตัวแทนจากเทศบาลเพื่อจะร่วมกันในการรับทราบมติแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน รวมถึงหาแนวทางการนำมาปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งผลจากการประชุมในครั้งนั้น มีการร่วมกันยอมรับแบบแปรนการจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวร่วมกัน และมีการเสนอความคิดเห็นในการจัดทำราชบัญญัติเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนจากเทศบาลและเสียงส่วนมากของชุมชนว่าให้ลองจัดเป็นกติกากของชุมชนไปก่อนเป็นการร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างสันติ ซึ่งกิจกรรมนี้แสดงให้เห็นผลกระทบทางบวกด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางค่านปฏิสัมพันธ์ในชุมชนในการประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมกันอย่าง	4.การจัดเวทีประชาคม เพื่อรับทราบมติแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน รวมถึงหาแนวทางการนำมาปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรมส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 4.1 จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณาแบบก่อสร้างและในช่วงนั้นทำให้สรุปข้อมูลบางส่วนที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบด้านวิถีชีวิตของชุมชนด้านลบ ว่า ชาวชุมชนบางส่วนและเทศบาลไม่เห็นด้วยกับการจัดทำราชบัญญัติของชุมชนเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยากและปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากคนส่วนน้อยเท่านั้นสมควรจะทำแค่การสร้างเป็นกติกากการอยู่ร่วมกันของชุมชนก็พอและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับร้านอาหารกลางคืนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับร้านอาหารกลางคืนกับเจ้าของบ้านในชุมชนไม่กี่หลังซึ่งทางเทศบาลเองก็ไม่อยากเข้าไปยุ่งซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เห็นว่าเดือนร้อนมากนัก ส่วนการจัดทำนโยบายเพื่อจะจัดการพื้นที่ชุมชนเป็นศูนย์บริการ

สันติอีกทั้งยังเห็นแนวทางว่าชาวชุมชนและหน่วยงานราชการเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนร่วมกันเพียงแต่มีแนวคิดในการพัฒนาที่แตกต่างกัน 4.2 หลังจากที่ชุมชนได้ทราบแนวทางการตัดสินใจของเทศบาลที่ยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในชุมชนแล้วแต่ก็มีชาวชุมชนบางกลุ่มยังมุ่งมั่นในการคิดหาแนวทางในการปรับปรุงกายภาพในชุมชนในการเสนอแนวทางการจัดสรรงบประมาณที่เกิดจากการร่วมใจของชาวชุมชนในการจัดทำกันเองซึ่งปรากฏการณ์ร่วมคิดของชุมชนทำให้เห็นผลกระทบทางบวกด้านวิถีชีวิตของชุมชนในด้านความมุ่งมั่นและความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน	นักท่องเที่ยวบนทางเทศบาลให้คำตอบในเชิงปฏิเสธเพราะยังไม่เห็นความจำเป็นและคิดว่าการจัดทำนั้นไม่สามารถจะกระตุ้นการท่องเที่ยวได้จริง

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554- 2555)

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ระยะที่ 3 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านบวก

1. ด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชนพบว่า วิถีชีวิตของชาวชุมชนเปลี่ยนไปหลังจากการร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ชาวชุมชนส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตเป็นผู้รู้สามารถให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และอธิบายกระบวนการพัฒนาชุมชนร่วมกันชาวชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้สนใจศึกษาประวัติของชุมชน

2. ด้านกฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ในระยะที่ 3 นี้ เป็นระยะที่มีความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างมากชุมชนจึงมีการร่วมกันคิดกฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. ด้านเศรษฐกิจในชุมชน พบว่าเป็นช่วงที่ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมากเพราะชุมชนได้เปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัด เป็นผลจากการร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านลบ

1. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสภาพของชุมชน ซึ่งพบว่าชุมชนในองค์กรรวมจะมีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องของการอนุรักษ์ชุมชนแต่ก็มีชาวชุมชนส่วนน้อยที่มีความคิดจะพัฒนาชุมชนเป็นตลาดที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อเกิดกลุ่มย่อยที่มีความคิดเห็นต่างขึ้นก็ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนแม้จะไม่มากนักก็ตาม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 4 ระยะกระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน (2554-2558)	
ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ทางด้านลบ
1. กิจกรรมการประชุมร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนนำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม ด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)”ส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 1.1 กิจกรรมนี้เกิดจากการร่วมคิดของกลุ่มผู้นำชุมชนและร่วมมือกับสถาบันอาศรมศิลป์ในเรื่องของการนำแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมเข้ามาแก้ปัญหาของชุมชน ในกิจกรรมนี้เกิดการประชุมขึ้นหลายครั้งเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและเรียนรู้กระบวนการด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)”ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งชาวชุมชนให้ความสนใจเป็นจำนวนมากที่เข้าร่วมกิจกรรม เพราะเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน และมีความรักและพร้อมจะเสียสละให้กับชุมชน	1. การประชุมร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนนำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)”ส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 1.1 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทางลบที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมการประชุมร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนนำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ในเรื่องของการขาดโอกาสในการเข้าร่วมเพราะกิจกรรมนี้ขาดการ

จากผลของการดำเนินงานแลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนั้นสรุปให้เห็นถึงผลกระทบทางบวกด้านวิถีชีวิตของชุมชนในการที่พร้อมจะรับความรู้หรือแนวคิดใหม่เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน 1.2 ชุมชนร่วมกันในการตัดสินใจด้วยตัวเองว่าจะเลือกวิธีการพัฒนาชุมชน ด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” เกิดจากการร่วมรับฟังความเห็นจากส่วนรวมก่อนการตัดสินใจ ซึ่งสังเกตเห็นได้จากการซักถามความเห็นของคนในชุมชนกลุ่มต่างๆจนได้รับความเห็นชอบร่วมกันแล้วจึงร่วมกันตัดสินใจที่จะร่วมวางแผนปฏิบัติต่อไป จากปรากฏการณ์นี้ทำให้เห็นว่าชุมชนวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความเคารพซึ่งกันและกันเกิดการเรียนรู้กติกาการอยู่ร่วมกันด้วยสันติวิธีและเปิดรับฟังความคิดเห็นของชาวชุมชนทุกกลุ่มเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งมากขึ้นส่งผลกระทบทางบวกด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน	ประชาสัมพันธ์ที่ดี ชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ทราบเรื่องจึงไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม 1.2 ขาดความเข้าใจในกระบวนการการทำงาน จึงทำให้ไม่เห็นผลประโยชน์และคิดว่าเป็นกิจกรรมที่จะให้ร่วมลงทุนสูงจึงไม่กล้าร่วม
2.บริหารจัดการงานอนุรักษ์ของชุมชนจึงมีการก่อตั้งบริษัทชุมชนขึ้นมา ชื่อว่า “บริษัท จันทบุรีรักษ์ดี จำกัด” ส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนดังนี้ 2.1 จากการสัมภาษณ์ถึงเป้าหมายตรงกัน การก่อตั้งบริษัท จันทบุรีรักษ์ดี จำกัด จึงเกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนร่วมกัน อนุรักษ์วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงด้วยการที่ชุมชนเป็นผู้ประกอบการ ด้วยตัวเอง โดยได้รับการอนุเคราะห์จากเจ้าของบ้านโบราณ 2 หลังให้สัญญาเช่าแบบเหมือนได้เปล่า ในราคาเดือนละ 1 บาทกิจกรรมนี้จึงสร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่มีทิศทางและมีความยั่งยืนและชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการเป็นการก่อตั้งบริษัทของชุมชนเอง มีอิสระในการบริหารจัดการร่วมกัน รับผิดชอบและแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นชุมชนที่	

มีความเข้มแข็งมากขึ้นส่งผลกระทบทางบวกด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน	
3.การระดมทุน ในการปรับปรุงเพื่อทำเป็นบ้านพักหรือโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 3.1 กระบวนการในการร่วมระดมทุนในครั้งนั้นเพื่อเป็นการตอกย้ำความเข้าใจความเห็นชอบของชาวชุมชนและเห็นด้วยกับ การพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ที่ได้มีการทำความเข้าใจร่วมกัน และจนถึงการร่วมตัดสินใจที่จะทำ และร่วมทุนวิธีการระดมทุนเพื่อให้ชุมชนได้นำไปดำเนินการภายใต้แนวคิดธุรกิจสังคมเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และชุมชน โดยเริ่มต้นที่การระดมทุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการปรับปรุง และดำเนินการให้บ้านขุนอนุสรณ์สมบัติ เป็นแหล่งเรียนรู้ ชุมชนริมน้ำจันทบูร ส่วนบ้านหลวงราชไมตรีก็จะนำมาปรับปรุงเป็นโรงแรม ในรูปแบบของบ้านพักพิพิภภัณฑ์ โดยตั้งงบประมาณสำหรับการดำเนินการตั้งแต่การปรับปรุงอาคาร จนถึงนำไปดำเนินการกิจการต่อสำหรับ บ้านทั้งสองหลังไว้ที่ 8.8 ล้านบาท ซึ่งเราจะเปิดให้ชาวชุมชน ชาวจังหวัดจันทบุรี โดยขายหุ้นละ 1,000 บาท” ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าชุมชนเข้าใจกระบวนการเป็นอย่างดีเพราะก่อนที่จะเปิดการซื้อหุ้นนั้นทางกลุ่มผู้นำชุมชนร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์ได้มีการจัดทำเอกสารอธิบายขั้นตอนอย่างชัดเจนทำให้เกิดความเข้าใจได้ดีขึ้น 3.2 วันแสดงเจตจำนงร่วมทุน มีชาวชุมชนให้ความสนใจซื้อเป็นจำนวนมาก ทำให้เห็นว่ามีชาวชุมชนเข้าใจเห็นเห็นด้วยกับโครงการ ชาวชุมชนหลายคนเข้าหุ้นโดยไม่หวังเรื่องเงิน และเข้าใจว่าธุรกิจแบบนี้มันไม่ขาดทุนก็จริง แต่มันก็ไม่ได้กำไรมาก มีความเข้าใจลักษณะว่า “ร่วมบุญ” คือการลงทุนเพื่อชุมชนจากการ	

สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนกล่าวว่า พร้อมทั้งจะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือชุมชนโดยไม่เคยคิดหวังผลกำไรและคิดว่าเป็นการร่วมด้วยช่วยกันเพื่อพัฒนาชุมชนของเรา จากข้อมูลส่งผลกระทบทางบวกด้านวิถีชีวิตของชุมชนในเรื่องการร่วมเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมของชาวชุมชน	
4.งานเปิดโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีส่งผลกระทบด้านบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนี้ 4.1 การเปิดกิจการในครั้งนี้ว่าโครงการนี้ เป็นความหวังและความภาคภูมิใจของชาวชุมชนที่จะร่วมกันสร้างรูปแบบของการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมในทุกมิติแล้ว ยังมีส่วนช่วย ให้ชาวชุมชนร่วมกันสร้างตัวอย่างการอนุรักษ์ และนำไปต่อยอดทั้งในระดับบ้าน และชุมชนของตนเอง ขณะเดียวกันโครงการนี้น่าจะช่วยให้เกิดการสืบสานคุณค่าท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น เพราะสร้างโอกาสให้คนรุ่นใหม่ มีรายได้โดยไม่ต้องละทิ้ง ถิ่นฐาน และจะเป็นกำลังสำคัญในการฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ โดยสามารถอยู่ร่วม กับกระแสสมัยใหม่ และการท่องเที่ยวได้อย่างสมดุลดีศรี ซึ่งส่งผลกระทบทางบวกของวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านปฏิสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันในชุมชน 4.2 ในปัจจุบันจากการสัมภาษณ์และสำรวจข้อมูลหลังจากเปิดกิจการจนถึงปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี มีผู้สนใจเข้าพักเป็นจำนวนมากมียอดจองเข้าพักตลอดทั้งปี ซึ่งผลกำไรหลังหักค่าดำเนินการจะถูกจัดสรรเป็น 2 ส่วน คือ เป็นเงินปันผลสู่ผู้ถือหุ้น และสมทบทุน เพื่อสนับสนุนต่อยอดการพัฒนาชุมชนต่อไป และโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีนอกจากจะกิจการที่ชาวชุมชนเป็นเจ้าของยังจะมีส่วนในการช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน ด้วยการร่วมอุดหนุนร้านอาหารในชุมชนเพื่อบริการเป็นอาหารให้กับนักท่องเที่ยวในโรงแรม และถือเป็นศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอีก	

ด้วย ส่งผลกระทบทางบวกด้านวิถีชีวิตของชาวชุมชน ทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนได้เป็นอย่างดี	

**ผลสรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 4 ระยะกระบวนการมี
ส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน (2554-2558)**

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนด้านลบ

1. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับการขาดโอกาสในการเข้าร่วมเพราะกิจกรรมนี้ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ทราบเรื่องกิจกรรมการร่วมบุญร่วมทุนจึงขาดโอกาสที่จะเข้าร่วม ชาวชุมชนบางกลุ่ม อย่างเช่นกลุ่มผู้เช่าอาศัยบางคนไม่แน่ใจในสถานภาพของตนเองว่าสามารถเข้าร่วมได้หรือไม่จึงเป็นผลทำให้ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน คือ ผลกระทบทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนและการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4 ที่โดยผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ ชุมชน ซึ่งได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน ชาวชุมชน รมิน้ำจันทบูร ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายนอกผู้ซึ่งเข้ามาทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนรมิน้ำจันทบูร โดยสรุปจากข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นตารางการได้ดังนี้

สรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 1 ระยะกระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา ในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552	
ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านบวก
1 กิจกรรมการประกวดซื้อและจัดมอบรางวัล จัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอบรางวัลส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ดังนี้ 1.1 กิจกรรมนี้เน้นเป็นการเริ่มต้นในการพัฒนาด้าน กายภาพของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชนเอง ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำทราบว่าก่อน จะถึงวันจัดกิจกรรม ชาวชุมชนได้ทราบข้อมูลและ กำหนดการต่างๆ ของกิจกรรม ด้วยวิธีการบอกต่อกัน ในชุมชน เป็นผลทำให้ชาวชุมชนร่วมมือกันในการแบ่ง หน้าที่ทำความสะอาดและจัดเตรียมสถานที่จัดงาน รวมถึงทำความสะอาดถนนละจัดหน้าบ้านของตนเอง ให้สวยงามด้วยความเต็มใจ เพื่อเตรียมความพร้อมใน การจัดกิจกรรมในฐานะเจ้าบ้านจากกระบวนการ ดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อด้านบวกทางด้านการพัฒนา กายภาพของชุมชน ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของการ ร่วมกันพัฒนาคุณภาพของชุมชนอย่างมาก 1.2 ข้อมูลจากการสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนใน ปัจจุบันนี้ทำให้สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทาง กายภาพของชุมชนที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากซึ่ง ในระยะที่ 1 นั้นชาวชุมชนให้ความสำคัญของการ พัฒนาคุณภาพของชุมชนเป็นประเด็นหลักในการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกายภาพชุมชนให้สะอาดและ สวยงามสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนที่สงบเรียบง่ายเป็น จุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่สวยงามใน	

ชุมชนด้วยการร่วมกันดูแลรักษาให้คงอยู่แต่ยังไม่มี การปรับปรุงเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนเป็น แหล่งท่องเที่ยวเหมือนปัจจุบัน สรุปผลข้อมูลจากการ สำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบ ด้านบวกทางด้านการพัฒนาคุณภาพของชุมชน ชาว ชุมชนเห็นคุณค่าของการร่วมกันพัฒนาคุณภาพของ ชุมชนเป็นหลัก	

**สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 1 ระยะ
กระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา ในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552**

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 1 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์
ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนด้านบวก

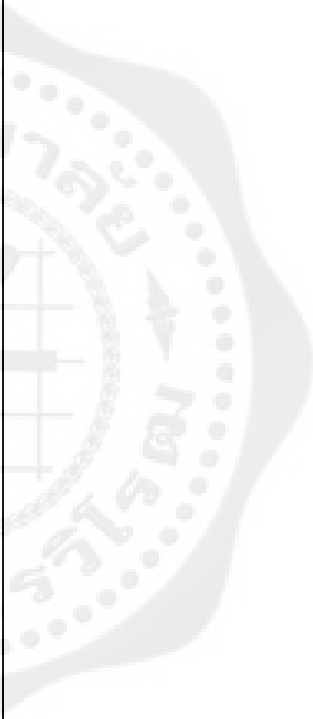
ผลจากการพัฒนาส่งผลกระทบทางบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพด้านการ
เปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน พบว่า

1. ชาวชุมชนเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพในการร่วมกันในการทำกิจกรรมของ
ชุมชนในเรื่องของการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนวันงานกิจกรรมการประกวดซื้อและจัดมอบ
รางวัล จัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอบรางวัล ด้วยวิธีขอความร่วมมือชาวชุมชน และจาก
กิจกรรมดังกล่าวทำให้เห็นความสามัคคีร่วมมือกันทำงานของชุมชนด้วยความสมัครใจ และจาก
ข้อมูลจากการสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนในปัจจุบันนี้ทำให้สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทาง
กายภาพของชุมชนที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากซึ่งในระยะที่ 1 นั้นชาวชุมชนให้ความสำคัญของ
การพัฒนาคุณภาพของชุมชนเป็นประเด็นหลักมาตั้งแต่ต้น ซึ่งทำให้ชุมชนนี้มีการพัฒนา
เปลี่ยนแปลงทางกายภาพให้สวยงามขึ้นอยู่ตลอดเวลา

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนซึ่งจะเห็นได้จากการ
ร่วมกันอนุรักษ์งานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมให้ยังคงอยู่ในชุมชนอีกทั้งยังร่วมกันค้นหาประวัติ
ความเป็นมาของผลงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูลของชุมชนต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 2 ระยะกำหนดแผนพัฒนาและ สื่อสารแผนต่อชุมชน (2552-2553)	
ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านบวก
1.กิจกรรม ปลุกต้นไม้หน้าบ้าน BIG CLEANING DAY และการ ประกวดหน้าบ้านสวยงามส่งผลกระทบต่อด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ดังนี้ 1.1 กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาสภาพของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการต้องการหลักของชุมชนซึ่งจากข้อมูลชาวชุมชนทุกกลุ่มร่วมมือกันทำงานด้วยความเต็มใจและกิจกรรมนี้ได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและอาสาสมัครจากสถานศึกษาในการช่วยเหลือและพัฒนาสภาพของชุมชน ทั้งการเก็บกวาดล้างถนน ปัดฝุ่นหยากไย่ตามระเบียบบ้านเก่าในชุมชน จัดระบบถังขยะ การประดับประดาต้นไม้ตามหน้าบ้านในชุมชนให้สวยงาม ผลของการจัดกิจกรรมในวันนั้นทำให้ชุมชนสะอาดและสวยงามขึ้นมาก มีความพร้อมทางด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรมงานปีของจังหวัด กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ใช้งบประมาณและเวลาน้อย แต่เห็นผลเกินคาดสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการทำงานร่วมกันของชุมชนซึ่งเป็นแนวทางในการร่วมกันในการพัฒนาสภาพของชุมชนที่จะทำได้อย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน	
2.กิจกรรม“การเปิดย่านการค้าที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อนำเสนอนิทรรศการ “งานถนนสายวัฒนธรรม” และทิศทางฟื้นฟูชุมชนให้เห็นแหล่งเรียนรู้”ส่งผลกระทบต่อด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้	

2.1 กิจกรรมนี้ชุมชนร่วมกับทางจังหวัดในการเป็นเจ้าภาพด้านสถานที่ในการจัดงานประจำจังหวัดซึ่งเป็นการเปิดตัวประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกและนักท่องเที่ยวพร้อมกับเสนอแนวทางในการปรับปรุงชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนมีศักยภาพเพียงพอด้านปัจจัยและทรัพยากรชุมชนต่างและยังแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่มีแนวทางในการทำงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานราชการและผู้เข้าร่วมกิจกรรมในวันนั้นแสดงความคิดเห็นที่เป็นด้านบวกต่อชุมชนว่า ชุมชนมีการพัฒนาด้านกายภาพประกอบสวยงามขึ้นมากและพร้อมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดได้อย่างแน่นอน เพราะชุมชนตอนนั้นมีความชัดเจนในเรื่องของแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชน เช่นมีป้ายให้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในชุมชน มีแผนที่การศึกษาชุมชน มีการทำป้ายร้านอาหารต่าง ๆ และพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้สวยงามขึ้นกว่าเมื่อก่อนมาก ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นผลกระทบทางบวกในด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน	
3.โครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc)ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 3.1 กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงกายภาพของชุมชนในการร่วมกันสำรวจโครงสร้างของบ้านเก่าในชุมชนจากการเขียนแบบแปลนซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ออกมาเป็นศิลปกรรมการลงลายเส้นที่สวยงามและให้ความรู้กับผู้สนใจจะศึกษาโครงสร้างสถาปัตยกรรมในชุมชนได้จนถึงปัจจุบัน จากกิจกรรมนี้สามารถสร้างความภูมิใจให้เกิดขึ้นกับอาสาสมัครนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมและชาวชุมชน	

ร่วมกันเป็นเจ้าของโครงการผลสำเร็จของกิจกรรมนี้ ชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีกระบวนการในการพัฒนา กายภาพของชุมชนที่ประสบความสำเร็จและส่งผล กระทำทางบวกต่อการพัฒนาด้านกายภาพของ ชุมชนที่ชัดเจน	
4. กิจกรรมแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ร่วมกันในการ ปรับปรุงบ้านเก่าเพื่อเป็นบ้านเรียนรู้ของชุมชนจัดทำ นิทรรศการสื่อให้ความรู้ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ กระบวนการในการพัฒนาชุมชน งานเปิดบ้านเรียนรู้ กิจกรรมส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลง ทางกายภาพดังนี้ 4.1 กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์หลักที่เกิดจากความ ต้องการร่วมกันในชุมชนที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลง ทางกายภาพของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ เน้นการเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นร่วมกันหา สถานที่ในชุมชนเพื่อเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์และ จัดนิทรรศการหมุนเวียนเป็นบ้านเรียนรู้ชุมชนได้ สำเร็จ เป็นช่วงระยะที่ชุมชนเข้มแข็งในการร่วมกัน พัฒนาและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนทั้ง ในระดับครัวเรือนจนถึงสวนรวมของชุมชนที่มีความ เป็นระเบียบสวยงามรวมถึงทั้งการเปลี่ยนแปลงทาง ศิลปกรรมในชุมชนเช่นมีการสร้างศิลปกรรมในการ วาดภาพชุมชนเพื่อจัดแสดงนิทรรศการและเขียน ภาพบนกำแพงทั่วทั้งชุมชน การเขียนแบบแปลน บ้านและสถาปัตยกรรมของชุมชน การร่วมกัน ปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้างบ้านโบราณที่มีความ สวยงามทางสถาปัตยกรรมให้คงทนแต่ไม่มีการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบ รวมทั้งคงคุณค่าความงามไว้ เช่นเดิม จนพร้อมที่จะถ่ายทอดให้ความรู้กับคน ภายนอกได้มาเยี่ยมชม ซึ่งเป็นถือเป็น	

กระบวนการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของสังคมและเป็นต้นแบบที่เป็นเลิศ ซึ่งมีหน่วยงานชุมชนอื่นสนใจที่เข้ามาศึกษา รวมถึงนักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบด้านบวก ต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน	

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 2 ระยะกำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน (2552-2553)

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

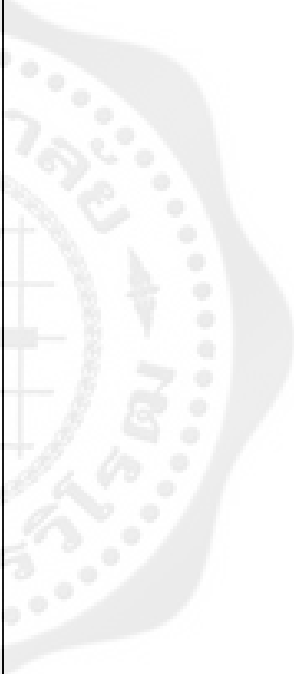
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนด้านบวก

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนของคนในชุมชนทางบวกในด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม พบว่าในชุมชนในระยะที่ 2 นี้ถือเป็นช่วงที่มีความชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เนื่องจากกิจกรรมชุมชนมีความต้องการหลักในเรื่องของการพัฒนาและอนุรักษ์โดยเน้นหนักที่การพัฒนาปรับปรุงกายภาพในชุมชนจะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมร่วมกันทำความสะอาดชุมชน ที่มีแนวทางการอนุรักษ์ให้คงเดิมเพื่อมีการถ่ายทอดความรู้กับผู้มาเยี่ยมชมทางสื่อต่างๆ เช่นการจัดทำป้ายประวัติบ้าน ป้ายชื่อร้านค้า แผนที่การเดินทางชุมชน เอกสารเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชุมชน

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนอย่างเช่นกิจกรรมการเก็บข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมของบ้านในชุมชน กิจกรรม Vanadoc กิจกรรมประกวดภาพถ่ายและการประกวดวาดภาพชุมชน เพื่อเตรียมพร้อมให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 3 ระยะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554- 2555)	
ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านลบ
1.การประชุมตัวแทนชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร เพื่อสำรวจชุมชนด้านกายภาพและสังคม- เศรษฐกิจ ส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 1.1การประชุมนี้ถูกจัดขึ้นในกลุ่มผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและสถาบันอาศรมศิลป์ที่รวมกันเดินสำรวจชุมชนในช่วงปี 2554 ซึ่งเป็นช่วงที่ชุมชนได้รับความนิยมนและกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมที่และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำคัญของจังหวัด สภาพแวดล้อมในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น มีร้านค้าเพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว มีร้านอาหารตอนกลางคืนเกิดขึ้นใหม่หลายร้านและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชน ทำให้ชาวชุมชนบางกลุ่มได้รับผลกระทบทางด้านลบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีผลทำให้เกิดปัญหาวิถีชีวิตของชาวชุมชน เป็นการเริ่มต้นในการทำกิจกรรมของชุมชนในการวางแผนกิจกรรมเพื่อหาหนทางในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป	
2.กิจกรรมร่วมสนทนากลุ่มย่อย ร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 2.1 กิจกรรมนี้เป็นการรับฟังปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เกิดจากผลกระทบของการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ที่ส่งผลมาสู่วิถีชีวิตของชุมชน ในเรื่องของปัญหาการจราจรในชุมชน ปัญหาเสียงรบกวนจากร้านอาหารตอนกลางคืน ปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่ม	

จำนวนขึ้น ซึ่งการประชุมและพูดคุยกลุ่มย่อยครั้งนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการร่วมแสดงความคิดเห็นของชุมชนเพื่อร่วมกันสรุปหาแนวทางจากความต้องการของชาวชุมชนแต่ละกลุ่มเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการการแก้ไขปัญหาต่อไป	
3.การประชุม “ทบทวนจุดเริ่มต้น..หนทางสู่นาคต ร่วมกันของชุมชนริมน้ำจันทบูร หาทางแก้ไขปัญหา ผลกระทบจากร้านอาหารกลางคืนร่วมประชุม ประเมินผลการแก้ไขปัญหาของชุมชนและวางแผน พัฒนาชุมชนส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 3.1 ชุมชนมีการประชุมเพื่อสรุปความต้องการร่วมกัน ในการกำหนดเป็นความต้องการของชุมชน ซึ่งในระยะที่ 3 นี้ ชุมชนเห็นความสำคัญของการพัฒนากายภาพของชุมชน โดยการมีนโยบายที่จะจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ที่ต้องผ่านความเห็นชอบจากชาวชุมชนทุกกลุ่มแล้วจึงได้เสนอแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของชุมชนให้กับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบดำเนินการต่อไป 3.2 ชุมชนร่วมกันวางมาตรการแก้ไขปัญหที่เกิดจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนโดยมีการร่วมเสนอปัญหาและมาตรการแนวทางการแก้ไขให้กับผู้ประกอบการร้านอาหารกลางคืน เพื่อทดลองปฏิบัติตามมาตรการของชุมชนและมีกระบวนการประเมินผลการดำเนินการต่อไป กระบวนการในการทำกิจกรรมเหล่านี้ในชุมชนชี้ให้เห็นถึงความตั้งใจของคนในชุมชนที่ต้องการจะแก้ปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนร่วมกัน ผลจากการสัมภาษณ์ชุมชนในเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพชุมชนในปัจจุบันพบว่า จากการที่ชุมชนได้มีความพยายามในการร่วมกันวางมาตรการแก้ไขปัญหผลกระทบจากการ	

เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนและได้มีการติดตามผลการดำเนินการนั้น ทำให้ทราบผลว่าทางกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารตอนกลางคืนได้นำมาตรการดังกล่าวไปทดลองปฏิบัติ และมีการพูดคุยด้วยสันติวิธีกันระหว่างเจ้าของร้านและชาวชุมชนผู้ประสบปัญหาโดยตรง ซึ่งสามารถลดความขัดแย้งลงได้มาก	
4. กิจกรรมการจัดเวทีประชาพิจารณ์ เพื่อรับทราบมติแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน รวมถึงหาแนวทางการนำมาปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรมส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 4.1 กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อสรุปผลการทำงานการออกแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน ซึ่งชาวชุมชนที่เข้าร่วมฟังได้มีสิทธิในการลงความเห็นและเสนอแบบแปลนให้กับเทศบาลเพื่อวางแผนในการทำงานต่อไปจากกิจกรรมแสดงให้เห็นถึงผลกระทบทางบวกด้านการวางแผนร่วมกันเปลี่ยนแปลงกายภาพของชุมชนเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต 4.2 ถึงผลของการจัดทำราชกำหนดของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกายภาพชุมชนจะไม่ได้ได้รับความเห็นชอบจากชาวชุมชนบางกลุ่มและเทศบาลแต่ก็มีการเสนอแนะให้จัดทำเป็นกติกากการอยู่ร่วมกันในชุมชนเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง และแก้ปัญหาทางกายภาพของชุมชนด้วยสันติวิธี ซึ่งจากผลการสัมภาษณ์ชาวชุมชนทำให้ทราบว่า ชาวชุมชนมีน้ำใจนอบน้อมมีวิถีชีวิตในแบบรักความสงบและชุมชนทุกกลุ่มก็เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อม ศิลปะและสถาปัตยกรรมของชุมชนเป็นอย่างมากเมื่อชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงหรือประสบปัญหาทางด้านกายภาพ ชาวชุมชนก็ไม่ได้นั่งนอนใจและหาแนวทางแก้ปัญหาด้วย	

การพูดคุยทำความเข้าใจการสร้างกตติการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเชื่อว่าชาวชุมชนทุกคนรักบ้านของตัวเองและจะร่วมมือกันในการพัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนที่สวยงามและเป็นแห่งเรียนรู้ที่มีชีวิตที่สามารถเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อกระแสของสังคมปัจจุบันได้ จากการสำรวจชุมชนในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2554-55 พบว่าจำนวนร้านอาหารกลางคืนน้อยลงมากและร้านอาหารที่ยังอยู่ส่วนใหญ่ก็เป็นร้านที่ปรับตัวเข้าหาชุมชนอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีปรับบรรยากาศในร้านให้เข้ากับชุมชนซึ่งจากการสอบถามเจ้าของร้านเหล่านั้นพบว่าผลประกอบการดีขึ้นมากและอยู่ร่วมกับชาวชุมชนได้อย่างสันติและร่วมมือกับชุมชนในการจัดระเบียบการจราจร และขยะมูลฝอยและลดการใช้เสียงเพลงตามเวลาที่ชุมชนกำหนด ข้อความเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าจากกระบวนการจัดกิจกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบทางบวกด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนได้	

สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 3 ระยะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554- 2555)

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 3 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนทางด้านบวก

การพัฒนาในระยะที่ 3 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนในทางบวก กล่าวคือ หลังจากการที่ชุมชนได้จัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเจรจาต่อรองเรื่องปัญหาทางกายภาพและปัญหาทางสังคมของชุมชน เป็นผลกระทบต่อธุรกิจร้านอาหารตอนกลางคืนของสมาชิกที่เข้ามาอยู่ใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียง และสภาพแวดล้อมที่มีขยะเพิ่มขึ้นจากการประกอบกิจการร้านอาหาร ก่อให้เกิดการปรับตัวของกลุ่มสมาชิกที่เข้ามาอยู่ใหม่ โดยเน้นการปรับปรุงทางกายภาพของสถานประกอบการให้เป็นไปตามกติกาของชุมชน ได้แก่ การ

ตกแต่งสถาปัตยกรรม(ร้านอาหาร)ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของชุมชน ปรับปรุงเรื่องอาหารในร้านให้เป็นอาหารที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นปรับปรุงเรื่องเวลาการปิดร้านและปิดเสียงดนตรีก่อนเวลา 23.00 น. เพื่อไม่ให้รบกวนชาวชุมชน ปรับปรุงเรื่องระบบการจัดเก็บขยะมูลฝอย และปรับปรุงปัญหาการจราจรให้เป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องมาจากชุมชนพยายามเจรจาต่อรองกับสมาชิกใหม่ให้เข้าใจถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืน ซึ่งก็ได้รับการตอบรับจากกลุ่มสมาชิกใหม่เป็นอย่างดี

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 4 ระยะกระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน (2554-2558)	
ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านบวก	ผลกระทบทางกายภาพของชุมชน ทางด้านบวก
1. กิจกรรมการประชุมร่วมรับฟังปัญหาความต้องการและร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อกระตุ้นแนวคิดการพัฒนาชุมชนนำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย “แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 1.1 กิจกรรมนี้เกิดขึ้นหลายครั้งเพื่อเป็นการพูดคุยและแก้ปัญหาส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนภายหลังจากที่ชุมชนพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัด ซึ่งมีผู้คนเข้ามาศึกษาหาความรู้และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนมากมายส่งเสริมให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นมาก แต่ก็เป็นช่องทางในการหาผลประโยชน์ของนายทุนภายนอกเช่นเดียวกัน ชุมชนจึงได้ร่วมกันหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาโดยการร่วมกันศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ซึ่งในช่วงนี้ชุมชนได้ประสานความร่วมมือกับสถาบันอาศรมศิลป์ผู้มาให้ความรู้และร่วมวางแผนทางในการแก้ปัญหาารวมกัน ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าชุมชนได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการและให้ความรู้ไปเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวหลายวิธีการเพื่อเกิดความเข้าใจร่วมกันก่อนจะดำเนินงานตามกระบวนการขั้นต่อไป	

2. กิจกรรมการระดมทุน ในการปรับปรุงเพื่อทำเป็นบ้านพักหรือโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี ส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 2.1 ผลสำเร็จของการจัดกิจกรรมนี้ทำให้เห็นว่าชุมชนสนใจในการร่วมแก้ปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพชุมชนและเข้าใจกระบวนการทำงาน โดยไม่หวังเรื่องผลประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ จากการสอบถามชาวชุมชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนมาก มีความเห็นว่าเป็นการร่วมทำบุญและสนับสนุนให้โครงการของชุมชนประสบความสำเร็จและเป็นการเสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนและหลายคนอยากมีส่วนร่วมสนับสนุนให้โครงการดี ๆ เหล่านี้ดำเนินต่อไปได้สำเร็จลุล่วง	
3. งานเปิดโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีส่งผลกระทบด้านบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนี้ 3.1 ในกิจกรรมวันเปิดโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีนั้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความภาคภูมิใจกับความสำเร็จของชุมชนที่สามารถริเริ่มให้ชุมชนมีความหวังที่จะพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนควบคู่ไปกันได้กับปากท้อง ที่คนในชุมชนสามารถร่วมกันเป็นเจ้าของธุรกิจของชุมชน ได้ 3.2 จากผลสำเร็จของการดำเนินการในวันนั้นทำให้ในปัจจุบันนี้มีแหล่งเรียนรู้ ที่ชาวชุมชนเป็นเจ้าของเพิ่มขึ้นในชุมชน เปิดให้เพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวเพราะเชื่อว่าคนในชุมชนทุกคนสามารถเป็นผู้รู้เป็นครูได้ บ้านทุกหลังมีภูมิปัญญาของตนเอง หากสามารถเปิดการเรียนรู้ได้จะช่วยทำให้คนท้องถิ่นรู้สึกในความรู้ของตนเอง ซึ่งยังนำไปสู่การเกิดรายได้ด้วย ณ ตอนนี้มีบ้านอีก 4 หลังกำลังปรับปรุง เช่น บ้าน 109 ที่เป็นบ้านทำพลอยดั้งเดิม หรือบ้านหลวงประกอบนิติไพศาล บ้านเรียนรู้เรื่องการปกครองในสมัยราชกาลที่ 6 และเป็นที่พักซึ่งอยู่ในช่วงการก่อสร้าง	

**สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 4 ระยะ
กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน (2554-2558)**

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 4 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 4 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนด้านบวก

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชนการพัฒนาชุมชนในระยะที่ 4 หลังจากที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างธุรกิจชุมชนได้แก่โรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้สำเร็จเป็นนี้พบว่าชุมชนแต่ละครอบครัวสนใจที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงบ้านของตนเองให้สวยงามเพื่อตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัด ที่มีผู้คนให้ความสนใจเข้ามามาก โรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้เป็นแหล่งเรียนรู้และที่พักในชุมชน และยังได้เป็นที่เชื่อมประสานความร่วมมือกับร้านอาหารในชุมชนมาบริการลูกค้าโรงแรมและเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน อีกแห่งหนึ่งนอกเหนือจากบ้านเรียนรู้ชุมชน บ้านเลขที่ 69 หลายครอบครัวในชุมชน มีการจัดบ้านเป็นร้านค้าเล็กๆขายของที่ระลึก ขายอาหารและสินค้าพื้นเมือง ในปัจจุบันเกิดแหล่งเรียนรู้เอกชนที่เกิดจากเจ้าของบ้านเห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้จึงมีการจัดทำขึ้นเพิ่มในชุมชนอีกหลายแห่ง ชุมชนเริ่มกระบวนการสร้างธุรกิจของชุมชนเองโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนของนายทุนภายนอกได้สำเร็จและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนในระยะที่ 4 นี้พบว่าชาวชุมชนส่วนมากเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนมีการร่วมกันซ่อมแซมบูรณะปรับปรุงให้สวยงามและประสานประโยชน์ อย่างเช่นการปรับปรุงบ้านหลวงราชไมตรีเป็นโรงแรมที่เป็นธุรกิจของคนในชุมชนร่วมกับบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนและมีแนวโน้มที่จะมีการจัดทำบ้านเรียนรู้เพิ่มขึ้นอีกหลายพื้นที่ในชุมชน

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูรมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

1. วิธีการดำเนินการวิจัย

1.1 วิธีการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) มีลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1.1.1 ศึกษาวิถีชีวิต กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรในประเด็นที่ศึกษาคือ

1.1.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

-ร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา

-ร่วมกันหาความต้องการ

-ร่วมวางแผน,วัตถุประสงค์,วิธีการ,ทำแผน

-ร่วมปฏิบัติ

-ร่วมแบ่งผลประโยชน์

-ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ

1.1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

-ทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต

- ทางด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม

- ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน

- กฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

- ด้านเศรษฐกิจในชุมชน

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน

1.1.4 ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามจากพื้นที่ศึกษาเพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติพื้นที่ศึกษาวิถีชีวิตดั้งเดิม ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในชุมชน ข้อมูลด้านเนื้อที่แหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยวิธีการดังนี้

1) การศึกษาข้อมูลชุมชน จากเอกสารในเรื่องเกี่ยวกับประวัติพื้นที่ศึกษาวิถีชีวิตดั้งเดิม ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในชุมชน กระบวนการของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง กระบวนการและผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

2) การสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview) กลุ่มผู้นำชุมชนประธานคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้หน่วยงานภายนอก

1.2 วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัย มีดังนี้

1.2.1 ศึกษาสำรวจพฤติกรรมการใช้บริการและทัศนคติแหล่งเรียนรู้ ของกลุ่มตัวอย่างที่ให้บริการทั้ง 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มคนภายนอก โดยใช้แบบสอบถาม และการสังเกต ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

1.2.2 วิเคราะห์ทัศนคติของการใช้บริการแหล่งเรียนรู้และทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อชุมชน ผลของการวิจัยพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร แบ่งออกเป็น 4 ระยะ โดยทุกระยะผู้วิจัยอธิบายผ่านแนวคิด กระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนาชุมชน 6 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นร่วมค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา
2. ขั้นร่วมกำหนดความต้องการ
3. ขั้นร่วมวางแผน วัตถุประสงค์และวิธีการทำแผน
4. ขั้นร่วมปฏิบัติตามแผน
5. ขั้นร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน
6. ขั้นร่วมแบ่งผลประโยชน์

ระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในระยะนี้เกิดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2552 เป็นช่วงของการสำรวจและเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยในระยะแรกนี้ ชุมชนอยู่ในช่วงของการค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา จึงยังไม่มีแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วมทั้ง 6 ขั้นตอน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัย ลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา

ในขั้นตอนนี้ชุมชนริมน้ำจันทบูรจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมเตรียมความพร้อมเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนและกิจกรรมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ 1) กิจกรรมการประชุมเตรียมความพร้อมกับพาณิชย์จังหวัด 2) กิจกรรมสำรวจชุมชนสามชุก 3) กิจกรรมประชาพิจารณ์เพื่อนำผลการสำรวจชุมชนสามชุก และผลการสอบถามความต้องการของการพัฒนาชุมชนมาพิจารณาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาตัวตนและแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

การดำเนินกิจกรรมเริ่มจากชุมชนร่วมประชุมเตรียมความพร้อมกับพาณิชย์จังหวัดเพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชน และเพื่อค้นหาตัวตนของชุมชนริมน้ำจันทบูร ซึ่งกิจกรรมการประชุมนี้เป็นกิจกรรมการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเป็นการสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน หลังจากการประชุมร่วมกับพาณิชย์จังหวัดในครั้งนี้ชาวชุมชนได้นำเสนอให้จัดกิจกรรมศึกษาค้นคว้าจากชุมชนต้นแบบเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน จึงเกิดกิจกรรมการสำรวจชุมชนสามชุกขึ้น จากนั้นจึงได้นำผลของการสำรวจชุมชนสามชุกและผลการสำรวจความต้องการของการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร มาทำการประชาพิจารณ์ เพื่อพิจารณาทบทวนถึงตัวตนและแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรร่วมกันอีกครั้ง ผลของการดำเนินโครงการพบว่า ชุมชนริมน้ำจันทบูรมีตัวตนต่างจากชุมชนสามชุก เพราะชุมชนริมน้ำจันทบูร ต้องการเป็นชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่เจียบสงบมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบวิถีชาวบ้านมากกว่าการเป็นตลาดหรือแหล่งค้าขาย ดังนั้นแนวทางการพัฒนาชุมชนจึงไม่ต้องการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

เหมือนกับชุมชนสามชุก แต่ชุมชนริมน้ำจันทบูรต้องการการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปมุ่งเน้นการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง และมุ่งเน้นการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นฐานในการพัฒนา

ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ

การดำเนินการร่วมกันของชุมชนในขั้นนี้ เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องจากการดำเนินการขั้นแรกโดย การกำหนดความต้องการตัวตนและแนวทางในการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรเกิดจากกิจกรรมประชาพิจารณ์ที่ได้กล่าวมาแล้วในขั้นแรก โดยผลของการประชุมประชาพิจารณ์สามารถสรุปความต้องการตัวตน และแนวทางการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร ดังนี้

1. ต้องการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เน้นการพัฒนาแบบเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง
2. ต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา
3. ต้องการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยเน้นการพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ชุมชนร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ และวิธีทำแผน

การดำเนินการในขั้นนี้ ชุมชนทำงานร่วมกันในนาม “ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำ” โดยดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายในการพัฒนา ได้แก่ พาณิชยจังหวัด และสถาบันอาศรมศิลป์ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมการประมวลข้อมูลจากการประชาพิจารณ์ เพื่อจัดทำร่างแผนแม่บทในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยชุมชนเป็นตัวตั้งในการดำเนินการ จากการประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้องหลากหลายมิติ ได้แก่ ปัญหา ความต้องการ บริบทของชุมชน ทำให้ชุมชน กำหนดวัตถุประสงค์ ของร่างแผนแม่บท ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานของความพอเพียง
2. เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นฐานของการพัฒนา
3. เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยเน้นการพัฒนาทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของศิลปวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน
4. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและเน้นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

เมื่อได้วัตถุประสงค์ของร่างแผนแม่บทแล้ว ชุมชนก็ร่วมกันกำหนดกิจกรรม โดยในช่วงนี้ได้กำหนดไว้ 3 กิจกรรมคือ

1. กิจกรรมการประกวดซื้อและสโลแกนของชุมชนและการจัดนิทรรศการของดีในชุมชน

2. กิจกรรมนักสืบตัวน้อย และการทำฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมชุมชน
3. กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ

จากการดำเนินการร่วมกันจัดทำ “ร่างแผนแม่บท” ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร แม้ว่าจะยังไม่ได้แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนที่เสร็จสมบูรณ์เป็นรูปธรรม และแผนยังไม่ได้ถูกนำเสนอต่อ แต่ชุมชนก็ร่วมมือกันกับเครือข่ายในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมตามร่างแผนแม่บททั้ง 3 กิจกรรมโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กิจกรรมประกวดชื่อและโลโก้ของชุมชนและจัดนิทรรศการของดีในชุมชน ทำให้ได้ชื่อชุมชนใหม่ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” และมีโลโก้คือ “ย้อนวิถีจันทสร้างสรรค์วิถีไทย
 2. กิจกรรมนักสืบตัวน้อย กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะปลูกจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนให้รักชุมชนโดยการให้เด็กและเยาวชน สืบประวัติบ้านเก่าที่มีอยู่มากมายในชุมชน หลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นจากเด็กและเยาวชนแล้ว ชุมชนและเครือข่ายการพัฒนาที่มีการรอบรู้ทางวิชาการร่วมกันสืบค้นข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม และ วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน และจัดทำเอกสารเผยแพร่
 3. กิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่อง กิจกรรมนี้ชาวชุมชนและคณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำรวมทั้งเครือข่ายของการพัฒนา เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนจากเอกสารภาพถ่ายเก่าๆและการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ นำมาเรียบเรียงเขียนเป็นชุดความรู้ชุมชน
- กิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของร่างแผนแม่บท และทุกกิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ของแผน

ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัตินโยบาย

จากการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในระยะที่ 1 ชุมชนได้นำผลการดำเนินกิจกรรมมาประชุมทบทวน พบว่า การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมยังไม่ทั่วถึง ซึ่งจะเห็นได้จากกิจกรรม 2 กิจกรรมแรกคือ คือ กิจกรรมการสำรวจชุมชนสามชุก และกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ ยังมีชาวชุมชนบางกลุ่มยังไม่ทราบข้อมูล และมาเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นี้เกิดจากมีช่องทางการประชาสัมพันธ์น้อยเกินไป และมีระยะเวลาในการประชาสัมพันธ์โครงการสั้น จากปัญหาดังกล่าวนี้นี้ ชุมชนจึงเสนอแนะ ให้เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นและทั่วถึงในการทำกิจกรรมอื่นๆต่อไป โดยให้ทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ โดยภาพหรือกิจกรรมที่จะจัดในพื้นที่ทุกส่วนของชุมชน และก่อนหน้าการจัดกิจกรรมให้มีการสำเนาโครงการและกำหนดการแจกให้ทั่วถึง

ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์

กระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนในระยะแรกนี้พบว่าชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์ดังนี้

1. ชุมชนและองค์กรเครือข่ายของการพัฒนา ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ภู่วาง ในการพัฒนาชุมชนจากการมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการในการพัฒนา
2. เกิดกลุ่มอาสาสมัครในการร่วมทำงานร่วมพัฒนาชุมชนที่เป็นประโยชน์ของชุมชน

ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน(2552-2553)

หลังจากที่ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในระยะแรกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชุมชนและองค์กรเครือข่ายของการพัฒนาได้ร่วมกันทบทวนกิจกรรมต่างๆ และการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน พบว่าแม้ชุมชนจะเกิดการตื่นตัวในการทำกิจกรรมเพื่อค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนาชุมชนและมีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องตามร่างแผนแม่บทของชุมชน แต่ชุมชนก็ยังขาดแผนแม่บทที่เป็นรูปธรรม และทิศทางการดำเนินกิจกรรมก็ยังไม่ชัดเจนนักจากประเด็นดังกล่าวนี้ชุมชนจึงต้องพัฒนาแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมและต้องการสื่อสารแผนดังกล่าวต่อชาวชุมชนและองค์กรเครือข่ายและและองค์กรของรัฐได้รับทราบ ซึ่งมีขั้นตอนการร่วมมือกันในการดำเนินการพัฒนาแผนแม่บทดังนี้

ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัย และลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา

ในการขั้นตอนแรกนี้ชุมชนได้จัดประชุมทบทวนผลการดำเนินงานในระยะแรกซึ่งผลของการประชุม พบทั้งจุด และจุดที่ต้องพัฒนาเพื่อการปรับปรุงกระบวนการดำเนินการให้ดีขึ้น จุดเด่นของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนในระยะแรกคือการทำที่ชุมชนและองค์กรเครือข่ายของการพัฒนาร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ บรรลุผลตามความคาดหวังในทุกกิจกรรม และดำเนินการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดทำร่างแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น แต่แผนดังกล่าวก็ยังไม่สำเร็จชัดเจนเป็นรูปธรรม จึงส่งผลให้เกิดจุดอ่อน คือเรื่องของความชัดเจนในทิศทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนควรจะเป็นอย่างไร

จากประเด็นดังกล่าวนี้ ชุมชนจึงร่วมกันทบทวนร่างแผนแม่บท และการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ทบทวนปัญหาการดำเนินการและผลของการดำเนินการในทุกกิจกรรม เพื่อกำหนดเป็นวิสัยทัศน์และพันธกิจ ของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้ชัดเจน

ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ

ในขั้นตอนนี้ ชุมชนได้ทบทวนประเด็นต่างๆ จากร่างแผนแม่บทที่จัดทำในระยะแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความความต้องการในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจากผลการทบทวนความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน พบว่าชุมชนยังคงยืนยันประเด็นความต้องการ 3 ประเด็นหลัก คือ

1. ต้องการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เน้นการพัฒนาแบบใช้เศรษฐกิจเป็นตัวการ
2. ต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการพัฒนา
3. ต้องการฟื้นฟู และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยเน้นพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ซึ่งจากการทบทวนเรื่องความต้องการนี้ร่วมกับการทบทวนประเด็นต่างๆ ของการพัฒนาชุมชนในระยะแรก รวมไปถึงการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำ ที่ควรจะเป็นไปในอนาคต ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันระดมสมองเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูรจะเป็นชุมชนที่ดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้าเดิม เผยแพร่ความรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นหลังในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” และได้กำหนดพันธกิจของชุมชน คือ

1. สร้างจิตสำนึกและความสามัคคีของชุมชนในการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ
2. ร่วมฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้า
3. สืบสานเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง
4. พัฒนายาริมน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี

ชุมชนร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ และการจัดทำแผน

หลังจากที่ชุมชนร่วมกัน ค้นหาตัวตน แนวทางการพัฒนา สรรวจปัจจัยของชุมชน สรรวจปัญหาและความต้องการจนกระทั่งร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของชุมชนแล้ว จึงได้ร่วมกันดำเนินวัตถุประสงค์และวางแผนดำเนินการพัฒนาร่างแผนแม่บทให้เป็นแผนแม่บทที่เป็นรูปธรรม โดยร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนแม่บทนี้

1. เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านเรียน
2. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งเป็นฐานของการพัฒนา

3. เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถาปัตยกรรมชุมชน
4. เพื่อพัฒนากายภาพและสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชน
5. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม การมีจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกสาธารณะ
6. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวคิดเรื่องความพอเพียง

โดยร่วมกำหนดกิจกรรม 7 กิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมรื้อฟื้นเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน
2. กิจกรรมสร้างเครือข่ายการทำงานกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่างๆ
3. กิจกรรมการฟื้นฟูทางกายภาพเบื้องต้น (กิจกรรมหน้าบ้านน่ามอง)
4. กิจกรรมเปิดย่านการค้าจังหวัด
5. กิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนากายภาพ
6. กิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม(vernadoc)
7. กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน"งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน"

ชุมชนร่วมปฏิบัติ

ในขั้นตอนนี้ ชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการตามแผนตั้งแต่ขั้นตอนของการร่วมทำแผนแม่บทชุมชนและปฏิบัติกิจกรรมตามแผนแม่บทโดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีขั้นตอนดังนี้
2. ชุมชนประชุมทบทวนผลการดำเนินการในระยะที่ 1 และทบทวนร่างแผนแม่บท รวมถึงประมวลปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร
3. ชุมชนร่วมกันดำเนินการจัดทำแผนแม่บทโดยเริ่มจากการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ของแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร
4. ชุมชนร่วมกันกำหนดกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนตามวัตถุประสงค์ของแผน
5. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

ชุมชนร่วมปฏิบัติ คณะกรรมการชุมชนได้มีการทำกิจกรรมช่วงระยะที่ 2 นี้โดยกิจกรรมที่ 1 เป็นกิจกรรมที่ชาวชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนในลักษณะต่างๆ กิจกรรมที่ 2 เป็นกิจกรรมนำร่องทดลองแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ชุมชนข้อที่ 1 และ 2 กิจกรรมที่

3 และ 4 การฟื้นฟูกายภาพเบื้องต้นของชุมชน รณรงค์ให้คนในชุมชนปรับปรุงกายภาพของชุมชนร่วมกันและสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมประสานการพัฒนาพร้อมกับเทศบาลเตรียมจัดงานเปิดย่านการค้าในจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 3 และกิจกรรม 5 และ 6 เป็นกิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและจัดโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc) สถานศึกษาและสื่อต่างๆ มาร่วมพัฒนากายภาพและเก็บข้อมูลและร่างแบบอาคารเก่าให้ชุมชนเพื่อเตรียมการเปิดชุมชนแหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 5 และ 6 กิจกรรมที่ 7 เป็นกิจกรรมพิพิธภัณฑสถานชุมชนบ้านเลขที่ 69 ที่ได้รับการบริจาคและสนับสนุนงบประมาณบ้านจากเจ้าของบ้านเก่าได้แก่ คุณปานุญพริ้ม ปฏิรูปานุสร และได้ทุนจาก Rockefeller foundation นำมาปรับปรุงบ้านเพื่อทำเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นำมาจัดแสดงในและมรการจัดงานเปิดบ้านเรียนรู้เป็นการจัดงาน Event ที่มีการจัดเวทีการแสดงถึง 3 เวที มีการออกแบบร้านขายของในชุมชนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 4

ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

จากการประชุมทบทวนผลการดำเนินงานในระยะที่ 2 ชาวชุมชนสามารถดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ และมีปัญหาการดำเนินงานน้อยเนื่องจากชุมชนมีคณะกรรมการที่มีความรู้ ความสามารถร่วมดำเนินการอยู่หลายคน ประกอบกับชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากเครือข่ายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านนี้คอยให้คำแนะนำ การดำเนินการจัดทำแผนแม่บทจึงสำเร็จลุล่วงอย่างสะดวกเรียบร้อยและมีคุณภาพ แต่กลับพบปัญหาด้านการดำเนินกิจกรรมตามแผนแม่บทกิจกรรม ปัญหาดังกล่าวคือปัญหาเรื่อง การขาดประสบการณ์ในการทำเอกสารราชการและการประสานงานกับองค์กรราชการเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันทำให้ดำเนินงานขาดความคล่องตัว ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน "งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน" ซึ่งกิจกรรมนี้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการดำเนินโครงการ และต้องประสานงานกับเทศบาลแต่ประสบปัญหาการประสานงานเรื่องการจัดระเบียบจราจร เพราะเอกสารที่ชุมชนทำไปส่งเทศบาลเพื่อขอความช่วยเหลือเรื่องการจัดระเบียบจราจรมีความล่าช้าทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น ซึ่งคณะกรรมการชุมชนได้พิจารณาทบทวนปัญหาดังกล่าวนี้และเสนอแนะให้มอบหมายงานลักษณะนี้ให้กับคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานและให้ดำเนินการเรื่องการจัดระเบียบประสานงานก่อนเวลางานให้มากขึ้น สำหรับกิจกรรมนี้ได้รับการตอบรับสูง โดยมีผลการประเมินดีมากได้แก่ กิจกรรมหน้าบ้านน่านมอง เพราะทำให้คนในชุมชนและองค์กรเครือข่ายเห็นประโยชน์ สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสภาพแวดล้อมสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับเด็ก เยาวชนและชาวชุมชนได้อย่างดี

ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์

การร่วมมือกันจัดกิจกรรมในระยะที่ 2 นี้ ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนี้

1. ชาวชุมชนสามารถเปิดร้านขายสินค้าได้ในวันจัดงาน
2. พาณิชย์จังหวัดบรรลุมัตถุประสงค์ในการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจกับชุมชน
3. คณะกรรมการได้รับงบประมาณจากกองทุน ร็อกกี้ เฟลเลอร์ (Rockefeller foundation)

เพื่อนำมาปรับปรุงพิพิธภัณฑ์บ้านเรือนริ้วของชุมชน (บ้านเลขที่ 69)

ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554-2556)

หลังจากที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาในระยะที่สองโดยมีแผนแม่บทในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้กระบวนการพัฒนามีแนวทางที่ชัดเจนและต่อเนื่อง มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลของพัฒนาในระยะที่สองทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นและเป็นที่รู้จักของคน ภายนอกชุมชนมากขึ้น จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้มีผู้สนใจเข้ามาจับจองพื้นที่ในชุมชนโดยการ ซื้อหรือเช่าเพื่อทำการค้าขาย หรือทำสถานประกอบการร้านค้าตอนกลางคืน และมีนักท่องเที่ยว เข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากขึ้น จากเหตุการณ์นี้ ชุมชนจึงได้จัดประชุมขึ้นในระยะที่ 3 ของการพัฒนาเพื่อทำการสื่อสารสร้างความเข้าใจร่วมกับคนใน ชุมชนกลุ่มย่อยทุกกลุ่มกับกลุ่มที่เข้ามาใหม่เพื่อทำธุรกิจร้านอาหารกลางคืน เพื่อปรับวิธีการดำรงอยู่ ร่วมกันให้ได้อย่างสันติวิธี โดยมีขั้นตอนดังนี้

ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการ แก้ปัญหา

ในกรณีนี้ชุมชนได้ทำการสำรวจปัญหาจากการพัฒนาโดยสอบถามชาวชุมชนกลุ่มย่อยทุก กลุ่ม รวมถึงพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาจัดประชุมแก้ไข ปัญหาของการพัฒนาที่ผ่านมาจากการประชุมพบปัญหา 2 ประเด็น คือ

1. ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการเติบโตของธุรกิจร้านค้าตอนกลางคืน ก่อให้เกิดมลภาวะ ทางเสียง เป็นปัญหาการเติบโตทางกายภาพที่ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ของชุมชนในทางลบ
2. ปัญหาทางกายภาพที่เกี่ยวกับการขาดศูนย์บริการด้านข้อมูลกับนักท่องเที่ยวที่เริ่มเข้า มาในชุมชนมากขึ้น

ซึ่งสาเหตุของปัญหาคือการเติบโตของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ 2

ชุมชนร่วมกันกำหนดความต้องการ

จากการประชุมร่วมกับชุมชนได้ร่วมกันกำหนดความต้องการ สรุปประเด็นความต้องการในการแก้ปัญหาทางกายภาพของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ผ่านมาดังนี้

1. ชุมชนต้องการเจรจาหาข้อตกลงกับผู้เปิดกิจการร้านอาหารตอนกลางคืนเกี่ยวกับการตั้งกติกาสุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
2. ชุมชนต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ที่สามารถรองรับ และให้บริการด้านข้อมูลกับนักท่องเที่ยว

ชุมชนร่วมวางแผน กำหนดกิจกรรมและวิธีการดำเนินการ

หลังจากที่ประชุมได้ค้นหาสาเหตุของปัญหา และกำหนดความต้องการเรียบร้อยแล้ว ชุมชนก็ร่วมกันวางแผนและกำหนดกิจกรรมและวิธีดำเนินการโดยมีแผนดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนทบทวนการดำเนินการในระยะที่ 2
2. วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ 2
3. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา
4. ดำเนินตามแผน
5. สรุปผลการดำเนินการ

ชุมชนร่วมปฏิบัติ

ในขั้นนี้ชุมชนร่วมกันดำเนินการตามแผนโดยการพูดคุยกลุ่มย่อย ประชุม จัดเวทีประชาคมเพื่อการประชุมทบทวนผลการดำเนินการในระยะที่ 2 และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและผลกระทบจากการพัฒนาระยะที่ 2 ซึ่งประเด็นปัญหามี 2 ประการคือ ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการเติบโตของธุรกิจร้านอาหารตอนกลางคืนที่ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะทางเสียงที่รบกวนชาวชุมชน และปัญหาการพัฒนาทางกายภาพเกี่ยวกับการขาดศูนย์บริการด้านข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับความต้องการของชุมชน จึงก่อให้เกิดการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1. ดำเนินการเจรจาข้อตกลงระหว่างชาวบ้านกับผู้เปิดกิจการร้านอาหารตอนกลางคืน ผลการเจรจาก่อให้เกิดกติกาสุมชนการปิดครัว และปิดเสียงเพลงตอน 23.00 น. และปิดไม่เกิน 24.00 น.
2. ข้อตกลงเกี่ยวกับการจอดรถโดยเจ้าหน้าที่ของกิจการจะต้องทำป้ายประชาสัมพันธ์บอกลูกค้าเกี่ยวกับพื้นที่ที่สามารถจอดรถได้โดยไม่กีดขวางการจราจรให้ลูกค้าทราบ
3. ข้อตกลงเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของชุมชนโดยการบังคับให้ร้านค้าจัดการสภาพแวดล้อมให้สะอาด กำจัดขยะ กำจัดกลิ่น ควบคุมเรื่องปล่อยควันและอุปกรณ์เกี่ยวกับการทำ

ร้านอาหารที่ถูกต้องตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข รวมถึงการดูแล ป้องกัน เรื่องการเกิดเพลิงไหม้โดยติดถังดับเพลิงอย่างน้อยร้านละ 1 ถัง

ดำเนินการจัดทำแบบแปลนศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยดำเนินการร่วมกับองค์กรเครือข่ายเพื่อการ พัฒนา คือ สถาบันอาศรมศิลป์เพื่อจัดทำแบบแปลนและแบบจำลองศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยการดำเนินการดังกล่าวได้นำเอาความเห็นของชาวชุมชนและเทศบาลมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการจัดทำแบบแปลน

ชุมชนร่วมประเมินผลการดำเนินการ

จากการประชุมทบทวนผลการดำเนินการ พบว่า การดำเนินการโดยภาพรวม บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ในระดับดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเจรจาข้อตกลงระหว่างชุมชนกับผู้เปิดกิจการร้านอาหารตอนกลางคืน ซึ่งสามารถกำหนดกติกาของชุมชนเพื่อดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเป็นที่ยอมรับทุกฝ่ายและมีการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน แต่พบปัญหาในประเด็นการสร้างแบบแปลนศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งความคิดเห็นของชุมชนกับเทศบาลเกี่ยวกับความจำเป็นในการสร้างไม่ตรงกัน โดยชุมชนเห็นว่าจำเป็นต้องสร้าง แต่เทศบาลมีความคิดเห็นต่างโดยมองว่าควรจะมีพัฒนาคุณภาพด้านอื่น เช่นสภาพแวดล้อมชุมชนมากกว่า จึงส่งผลทำให้การดำเนินการในประเด็นนี้ล่าช้าและมีงบประมาณในการดำเนินการไม่มากนัก

ชุมชนร่วมกันแบ่งผลประโยชน์

กระบวนการประชาพิจารณ์โดยจัดเวทีประชาคมในระยะที่ 3 นี้ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทางด้านกายภาพดังนี้

1. ชาวชุมชนและผู้ประกอบการร้านอาหารตอนกลางคืนได้กติกาที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
2. เทศบาลได้แบบแปลนในการจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอด

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจชุมชนเพื่อชุมชน (2544-2558)

จากการพัฒนาชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 และระยะที่ 3 ก่อให้เกิดการเติบโตของธุรกิจในชุมชน และจัดการระเบียบชุมชนโดยการทำข้อตกลงเกี่ยวกับกติกาการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติระหว่างชาวชุมชนกับผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ลงทุนที่มาจากภายนอกชุมชน จากการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้นำให้ชาวชุมชนตระหนักถึงทิศทางการพัฒนา เศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งควรต้องมุ่งพัฒนาไปในทิศทางที่ชุมชนตั้งเป้าหมายเอาไว้ และการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนควรจะสามารถยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสู่ความยั่งยืน

ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีแก้ปัญหา

จากประเด็นปัญหาที่เป็นผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาในระยะที่ 2 และระยะที่ 3 ที่ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนเติบโตขึ้นนั้น ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและพบว่า การเข้ามาลงทุนของคนจากภายนอกชุมชนแม้จะทำให้เศรษฐกิจเติบโตขึ้นแต่ก็ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในองค์รวม เนื่องจากไม่สะท้อนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในแบบค่อยเป็นค่อยไป การกระจายรายได้ก็ยังไม่เกิดกับชาวชุมชนอย่างทั่วถึงเท่าที่ควรจะเป็น นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในมิติของการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมการดำเนินการบริหารจัดการธุรกิจโดยคนภายนอกก็ไม่ตอบโจทย์ของชุมชนเท่าที่ควร จากสาเหตุดังกล่าวนี้ ชุมชนจึงเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนโดยไถ่องค์กรเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

ชุมชนกำหนดความต้องการ

จากการประชุมค้นหาสาเหตุ และปัจจัยรวมทั้งวิธีการในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยชุมชนเป็นตัวตั้ง และเพื่อให้สะท้อนเป้าหมายการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ชุมชนจึงเสนอความต้องการดังนี้

1. ต้องการกำหนดวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยชุมชนเอง
2. ต้องการพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยปรับปรุงขึ้นใหม่ภายใต้รากฐานความงานอันเป็นอัตลักษณ์เดิมของสถาปัตยกรรมของชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และในขณะเดียวกันเป็นพื้นที่ในการบริหารจัดการเศรษฐกิจของชุมชน

ชุมชนร่วมวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการ

เมื่อชุมชนได้ทบทวนโดยค้นหาสาเหตุปัจจัยที่เป็นปัญหาของการพัฒนาในระยะที่ผ่านมา ประกอบกับได้ระดมความคิดเพื่อเสนอความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยคำนึงถึงความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้แล้ว ชุมชนจึงได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจของชุมชน โดยการพัฒนาอาคารไม้เก่าให้กลายเป็นโรงแรม และแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ไปในคราวเดียวกัน โครงการพัฒนาดังกล่าวนี้ เรียกว่า “จันทบูรโมเดล” เป็นโมเดลการพัฒนาธุรกิจชุมชนโดยชุมชนเป็นตัวตั้ง ซึ่งชุมชนร่วมกันวางแผนการดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนประชุมวางแผน และสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยมีองค์กรเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน คือ สถาบันอาศรมศิลป์ เป็นผู้คอยแนะนำ และให้ความสนับสนุนด้านวิชาการ
2. ชุมชนวางแผนคัดเลือกบ้านที่จะปรับปรุงให้กลายเป็นโรงแรมของชุมชนเพื่อรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว และขณะเดียวกันสร้างแผนในการปรับปรุง ให้สวยงามโดยยังรักษารากฐานทาง

วัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำเอาไว้และวางแผนการบริหารพื้นที่ทางธุรกิจที่ชุมชนจะร่วมกันสร้างโดยจะจัดทำในรูปแบบบริษัท

3. ชุมชนร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ชุมชนร่วมปฏิบัติ

หลังจากร่วมมือวางแผนแล้วชุมชนร่วมกันดำเนินการตามแผนโดยมีสถาบันอาศรมศิลป์คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำต่าง ๆ ในการดำเนินการ โดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนดำเนินการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยมีตัวแทนจากสถาบันอาศรมศิลป์เป็นวิทยากรให้ความรู้กับชุมชน อธิบายกระบวนการการบริหารจัดการและประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยมีสื่อซึ่งเป็นตัวอย่างการดำเนินการ ธุรกิจเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอื่นและระเทศอื่นมาให้ชุมชนร่วมกันพิจารณา

2. หลังจากดำเนินการประชุมในข้างต้นแล้ว ชุมชนจึงเห็นพ้องต้องกันว่าจะดำเนินธุรกิจในแนวทางนี้โดยจะจัดทำโรงแรมของชุมชน จึงได้ร่วมกันคัดเลือกบ้านเก่าในชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เพื่อจะนำมาปรับปรุงให้เป็นโรงแรมและเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ไปในคราวเดียวกัน ซึ่งชุมชนได้เลือกบ้านหลวงราชไมตรี ที่มีความเก่าแก่ 150 ปี และได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับเจ้าของบ้าน เพื่อขอเช่าพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งเจ้าของบ้านคือ นายแพทย์ ปสารพงษ์ ปุณศรี ซึ่งได้ตกลงให้เช่าบ้านโดยจัดทำสัญญาเช่า 30 ปี เจ้าของคิดค่าเช่าเดือนละ 1 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าของบ้านยินดีช่วยเหลือชุมชนให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในเชิงธุรกิจแต่อย่างใด เมื่อได้บ้านเช่าแล้วจึงเกิดการระดมทุน เพื่อจะนำมาปรับปรุงบ้านหลวงไมตรีให้กลายเป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ โดยการขายหุ้นราคาหุ้นละ 1,000 บาท ให้กับคนในชุมชนและเครือข่าย โดยตั้งงบประมาณในการปรับปรุงไว้ที่ 8.8 ล้านบาท และเริ่มดำเนินการปรับปรุงและประชาสัมพันธ์ในนามบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่สร้างขึ้นโดยชุมชนและมีการดำเนินกิจการการบริหารโรงแรมอย่างเป็นทางการ

3. การดำเนินการจัดทำธุรกิจเพื่อสังคมนี้ ชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันดังนี้

4. เพื่อสร้างกิจการโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการ และร่วมรับผลกำไร

5. เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

6. เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

จากการประชุมทบทวนผลการปฏิบัติงานในระยะที่ 4 พบว่า คนในชุมชนเข้าใจและสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก แต่จากการที่คณะดำเนินงานไม่ได้ตั้งงบประมาณนี้สำหรับประชาสัมพันธ์ทำให้การดำเนินการของโรงแรมในช่วงแรกมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในโรงแรมน้อย

จึงได้มีการแก้ปัญหาโดยจัดทำงบประมาณและเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ ทั้งทางด้านการใช้สื่อ โทรศัพท์ หนังสือนิตยสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และเว็บไซต์ ซึ่งสามารถกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจและเข้ามาพักในโรงแรมจนเต็มตลอดเวลา

ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์

การดำเนินกิจกรรมตามโครงการนี้ ชุมชนคาดว่าจะสามารถคืนทุนได้ภายในระยะเวลา 10 ปี หลังจากเริ่มดำเนินการ ถ้าสามารถบริหารจัดการให้ผู้เข้าพักเฉลี่ย 60% ต่อปีและจะมีการแบ่งผลกำไรต่อผู้ถือหุ้นทุกปีโดยจะหักจากผลกำไร 10% จากผู้ถือหุ้นทุกคนเพื่อมอบให้กับชุมชนเพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร ละผู้ถือหุ้นทุกคนสามารถเข้าพักโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีในอัตราพิเศษตามที่ได้ตกลงกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

- ทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต

- ทางด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม
- ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน
- กฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน
- ด้านเศรษฐกิจในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน คือ ผลกระทบทางด้านความเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนา

แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4 ที่ โดยผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ ชุมชน ซึ่งได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน ชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายนอกผู้ซึ่งเข้ามาทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร สรุปจากข้อมูลการสัมภาษณ์โดยแบ่งผลกระทบเป็นผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านบวกและผลกระทบทางด้านทัศนคติทางด้านลบจากกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นในช่วงระยะที่ 1-4 ได้ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะกระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา ในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552

ผลกระทบทัศนคติของชุมชน

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 1 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบทัศนคติของชุมชนด้านบวก

ชุมชนมีทัศนคติโดยรวมเป็นไปในทางบวก ในเรื่องของ การเข้าร่วมกิจกรรมจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ร่วมเสนอความต้องการ ร่วมแก้ปัญหา และเกิดการเห็นคุณค่าในการพัฒนาชุมชน ซึ่งทัศนคติทางบวกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จตามของวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในระยะที่ 1 ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการกระตุ้นกระบวนการมีส่วนร่วม และหาแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

ผลกระทบทัศนคติของชุมชนด้านลบ

ชุมชนมีทัศนคติทางลบต่อการร่วมกิจกรรมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์กิจกรรมไม่ทั่วถึงทำให้ ชาวชุมชนบางส่วนไม่ทราบข้อมูลกิจกรรม และขาดความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาชุมชน
2. ปัญหาในเรื่องของการวางบทบาทหน้าที่ในการทำงานของสมาชิกผู้ร่วมพัฒนาชุมชนที่ยังไม่เหมาะสม
3. ชาวชุมชนบางส่วนยังไม่รับบทบาทของตนเองว่าควรจะมีส่วนร่วมอย่างไรในการพัฒนาชุมชนและไม่เห็นความสำคัญเรื่องคุณค่าของชุมชนเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวถือเป็นบทเรียนที่ดีและเป็นข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไป

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ระยะที่ 1 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนด้านบวก

ผลการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตทางบวกของชาวชุมชนในประเด็นต่างๆ 3 ประเด็นดังนี้

1. ด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนพบว่าจากการร่วมกิจกรรมการร่วมกันค้นหาประวัติศาสตร์ของชุมชนและการได้ร่วมถ่ายทอดความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนให้กับเยาวชนในโครงการนักโบราณคดีตัวน้อยทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและระหว่างสมาชิกของชุมชนอย่างไรก็ตามในด้านปฏิสัมพันธ์ยังคงพบผลกระทบด้านลบในประเด็นที่ ชาวชุมชนกลุ่มย่อยบางกลุ่มไม่เข้าร่วมกิจกรรมในระยะแรกซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนของผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในทางลบต่อไป

2. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน การแบ่งหน้าที่กันเพื่อจะร่วมกันดำเนินการตามแผนของกิจกรรมให้บรรลุผลไปได้ด้วยดี จะเห็นได้จากกิจกรรมการประชุมในระยะที่ 1 นี้ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำตามความถนัดของแต่ละคนเพื่อประสานความร่วมมือกับชาวชุมชนกลุ่มต่างๆ และประสานความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบรรลุเป้าหมายซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีทัศนคติทางบวกในการทำกิจกรรมตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

3. ด้านเศรษฐกิจในชุมชนจะเห็นได้จากการร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ในระยะที่ 1 นั้น เศรษฐกิจของชุมชนที่ดีขึ้นเนื่องจากเริ่มมีบุคคลภายนอกรู้จักและเห็นคุณค่าของดีในชุมชนมากขึ้นซึ่งส่งผลให้เกิดทัศนคติทางบวกของชาวชุมชนที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนด้านลบ

1. ด้านปฏิสัมพันธ์พบปัญหาที่เกิดจากการไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชาวชุมชนกลุ่มย่อยบางกลุ่มซึ่งมีสาเหตุมาจากผู้นำกลุ่มไม่เข้าใจแนวคิดในการพัฒนาจึงไม่ให้ความสำคัญและไม่กระตุ้นให้ชาวชุมชนกลุ่มย่อยนั้นเข้าร่วมกิจกรรม

2. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชนพบปัญหาว่าชาวชุมชนบางกลุ่มซึ่งยังไม่เข้าใจในกระบวนการของกิจกรรมหรือเป็นผู้เช่าอยู่ใหม่ที่ไม่ทราบข้อมูลประวัติชุมชน ปัญหาในเรื่องการประกอบสัมมาอาชีพทำไม่มีเวลาเข้าร่วม

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 1 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนด้านบวก

ผลจากการพัฒนาส่งผลกระทบบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน พบว่า

1. ชาวชุมชนเห็นความสำคัญของการพัฒนาสภาพในการร่วมกันในการทำกิจกรรมของชุมชนในเรื่องของการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนวันงานกิจกรรมการประกวดซื้อและจัดมอบรางวัล จัดนิทรรศการ จัดร้าน มีการแสดง มอบรางวัล ด้วยวิธีขอความร่วมมือชาวชุมชน และจากกิจกรรมดังกล่าวทำให้เห็นความสามัคคีร่วมมือกันทำงานของชุมชนด้วยความสมัครใจ และจากข้อมูลจากการสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนในปัจจุบันนี้ทำให้สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทางกายภาพของชุมชนที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากซึ่งในระยะที่ 1 นั้นชาวชุมชนให้ความสำคัญของการพัฒนาสภาพของชุมชนเป็นประเด็นหลักมาตั้งแต่ต้น ซึ่งทำให้ชุมชนนี้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางกายภาพให้สวยงามขึ้นอยู่ตลอดเวลา

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนซึ่งจะเห็นได้จากการร่วมกันอนุรักษ์งานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมให้ยังคงอยู่ในชุมชนอีกทั้งยังร่วมกันค้นหาประวัติความเป็นมาของผลงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูลของชุมชนต่อไป

ระยะที่ 2 ระยะกำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน (2552-2553)

ผลกระทบทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบท่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบทัศนคติของชุมชนด้านบวก

ผลจากการพัฒนาส่งผลกระทบบวกด้านทัศนคติชุมชนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนทำให้เกิดทัศนคติทางบวกจากการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน จากการมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ จากการได้ร่วมแก้ปัญหา ซึ่งทัศนคติทางบวกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จตามของวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในระยะที่ 2 ที่มุ่งเน้น

ในเรื่องของการกระตุ้นกระบวนการมีส่วนร่วม และหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ของกระบวนการพัฒนาชุมชน

ผลกระทบต่องานโครงการดำรงชีวิตของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผล ต่อกิจกรรมดำรงชีวิตของชุมชน ระยะที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิธีการ ดำรงชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่องานโครงการดำรงชีวิตของชุมชนด้านบวก

1. ด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชนพบว่า การร่วมกิจกรรมตามแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ใน ระยะที่ 2 นี้ชุมชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่อง มีการประสานความร่วมมือกันทำงานกัน ระหว่างครอบครัว ระหว่างคนในชุมชนและสังคมซึ่งจะเห็นได้จาก กิจกรรมที่ร่วมมือกันทำความ สะอาดชุมชน อย่าง Big cleaning day หรือ งานเปิดบ้านรื้อน้ำ เป็นต้น

2. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน เกิดจากการร่วมกันทำงานของ คณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนรื้อน้ำจากการจัดทำโครงการเพื่อกระตุ้นบทบาทของชาวชุมชน ร่วมกันปรับพื้นที่ การพัฒนาชุมชน โดยหาช่องทางสื่อสารชุมชนระหว่างคณะกรรมการกับชาว ชุมชนมีการปรับบทบาทแบ่งเครือข่ายในการฟื้นฟูชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ในการ ฟื้นฟูกายภาพและการปรับปรุงอาคารบ้านเรือน

3. ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ในระยะที่ 2 นี้พบว่าเศรษฐกิจของชุมชนที่ดีขึ้นมากจะเห็นได้ จากการร่วมมือกันจัดทำโครงการกระตุ้นการพัฒนาธนาคารค้ำไก่อโดยใช้ “วัฒนธรรมนำการค้า” ชาว ชุมชนหลายครอบครัวมีอาชีพเพิ่มขึ้นในการปรับปรุงบ้านที่เคยอยู่อาศัยเป็นร้านค้าเล็กๆขายของใน ชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การ เปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการ เปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนด้านบวก

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนของคนในชุมชนทางบวกในด้านการ เปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม พบว่าในชุมชนในระยะที่ 2 นี้ถือเป็นช่วงที่มีความชัดเจน ของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เนื่องจากกิจกรรมชุมชนมีความต้องการหลักในเรื่องของการ พัฒนาและอนุรักษ์โดยเน้นหนักที่การพัฒนาปรับปรุงกายภาพในชุมชนจะเห็นได้จากการจัดกิจกรรม

ร่วมกันทำความสะอาดชุมชน ที่มีแนวทางการอนุรักษ์ให้คงเดิมเพื่อมีการถ่ายทอดความรู้กับผู้มาเยี่ยมชมทางสื่อต่างๆ เช่นการจัดทำป้ายประวัติบ้าน ป้ายชื่อร้านค้า แผนที่การเดินทางชุมชน เอกสารเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชุมชน

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนอย่างเช่นกิจกรรมการเก็บข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมของบ้านในชุมชน กิจกรรม Vanadoc กิจกรรมประกวดภาพถ่ายและการประกวดวาดภาพชุมชน เพื่อเตรียมพร้อมให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม

ระยะที่ 3 ระยะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ

ผลกระทบทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบท่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 3 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบทัศนคติของชุมชนด้านบวก

1. ชุมชนมีทัศนคติโดยรวมเป็นไปในทางบวก ในเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ร่วมเสนอความต้องการ การได้ร่วมแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของชุมชน ซึ่งผลกระทบด้านทัศนคติทางบวกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จตามของวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในระยะที่ 3 ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนากายภาพชุมชน และหาแนวทางสร้างกติกการอยู่ร่วมกันในชุมชน

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบท่อวิถีชีวิตของชุมชน ระยะที่ 3 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านบวก

1. ด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชนพบว่า วิถีชีวิตของชาวชุมชนเปลี่ยนไปหลังจากการร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ชาวชุมชนส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตเป็นผู้รู้สามารถให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และอธิบายกระบวนการพัฒนาชุมชนร่วมกันชาวชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้สนใจศึกษาประวัติของชุมชน

2. ด้านกฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ในระยะที่ 3 นี้ เป็นระยะที่มีความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างมากชุมชนจึงมีการร่วมกันคิดกฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. ด้านเศรษฐกิจในชุมชน พบว่าเป็นช่วงที่ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมากเพราะชุมชนได้เปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัด เป็นผลจากการร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทางด้านลบ

1. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน ซึ่งพบว่าชุมชนในองค์กรรวมจะมีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องของการอนุรักษ์ชุมชนแต่ก็มีชาวชุมชนส่วนน้อยที่มีความคิดจะพัฒนาชุมชนเป็นตลาดที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อเกิดกลุ่มย่อยที่มีความคิดเห็นต่างขึ้นก็ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนแม้จะไม่มากนักก็ตาม

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 3 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนทางด้านลบ

ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จากข้อมูลจากการร่วมสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนในระยะที่ 3 นี้พบว่าชุมชนในระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางด้านกายภาพชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดมีร้านค้าร้านอาหารใหม่เกิดขึ้นมากมายเริ่มพบปัญหาที่เกิดจากผลกระทบทางกายภาพ เช่นปัญหาของเสียงเพลงตอนกลางคืนจากร้านอาหาร ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน ปัญหาการจัดระเบียบเรื่องการจราจร

ระยะที่ 4 ระยะกระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน (2554-2558)

ผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชน ระยะที่ 4 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านทัศนคติของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อนวัตกรรมของชุมชนด้านบวก

1. ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมการทำธุรกิจโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมเรียนรู้แนวคิดทฤษฎีใหม่ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชุมชน

ผลกระทบต่องานวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ระยะที่ 4 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านวิถีชีวิตของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่องานวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนด้านบวก

1. ด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชน พบว่าจากกิจกรรมในระยะที่ 4 นี้ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้นพร้อมจะรับความรู้ร่วมกัน เรียนรู้แนวคิดใหม่เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ร่วมกันรับฟังมีความเคารพซึ่งกันและกัน

2. ด้านกฎ กติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน พบว่าชาวชุมชนเกิดการเรียนรู้กติกาการอยู่ร่วมกันด้วยสันติซึ่งจะเห็นได้จากการให้ข้อมูลทำให้ชุมชนมีอิสระในการบริหารจัดการร่วมกันรับผิดชอบและแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน ชาวชุมชนมีความรักเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและสามารถเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

ผลกระทบต่องานวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนด้านลบ

1. ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับการขาดโอกาสในการเข้าร่วมเพราะกิจกรรมนี้ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ทราบเรื่องกิจกรรมการร่วมบุญร่วมทุนจึงขาดโอกาสที่จะเข้าร่วม ชาวชุมชนบางกลุ่ม อย่างเช่นกลุ่มผู้เช่าอาศัยบางคนไม่แน่ใจในสถานภาพของตนเองว่าสามารถเข้าร่วมได้หรือไม่จึงเป็นผลทำให้ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ระยะที่ 4 ผู้วิจัยสรุปผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนด้านบวก

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชนการพัฒนาชุมชนในระยะที่ 4 หลังจากที่ได้ร่วมกันสร้างธุรกิจชุมชนได้แก่โรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้สำเร็จเป็นนี้พบว่าชุมชนแต่ละครอบครัวสนใจที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงบ้านของตนเองให้สวยงามเพื่อต้อนรับ

กับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัด ที่มีผู้คนให้ความสนใจเข้ามามาก โรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีได้เป็นแหล่งเรียนรู้และที่พักในชุมชน และยังได้เป็นที่เชื่อมประสานความร่วมมือกับร้านอาหารในชุมชนมาบริการลูกค้าโรงแรมและเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน อีกแห่งหนึ่งนอกเหนือจากบ้านเรียนรู้ชุมชน บ้านเลขที่ 69 หลายครอบครัวในชุมชน มีการจัดบ้านเป็นร้านค้าเล็กๆขายของที่ระลึก ขายอาหารและสินค้าพื้นเมือง ในปัจจุบันเกิดแหล่งเรียนรู้เอกชนที่เกิดจากเจ้าของบ้านเห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้จึงมีการจัดทำขึ้นเพิ่มในชุมชนอีกหลายแห่ง ชุมชนเริ่มกระบวนการสร้างธุรกิจของชุมชนเองโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนของนายทุนภายนอกได้สำเร็จและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนในระยะที่ 4 นี้พบว่า ชาวชุมชนส่วนมากเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนมีการร่วมกันซ่อมแซมบูรณะปรับปรุงให้สวยงามและประสานประโยชน์ อย่างเช่นการปรับปรุงบ้านหลวงราชไมตรีเป็นโรงแรมที่เป็นธุรกิจของคนในชุมชนร่วมกับบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนและมีแนวโน้มที่จะมีการจัดทำบ้านเรียนรู้เพิ่มขึ้นอีกหลายพื้นที่ในชุมชน

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร มีประเด็นหลักที่จะนำมาอภิปราย 2 ประเด็นคือ

1. ประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน
2. ประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่มีต่อชุมชน ประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรแบ่งออกเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา

ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน

ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจชุมชนเพื่อชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนาระยะนี้ ชุมชนเตรียมความพร้อมและค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาสู่การหาข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีองค์กรเครือข่ายของการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นระยะแรกของการพัฒนาที่ก่อให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือหลายอย่าง เช่น กิจกรรมการประชุมเตรียมความ

พร้อมกับพาณิชย์จังหวัด กิจกรรมสำรวจชุมชนสามชุก (ชุมชนต้นแบบของการพัฒนา) และกิจกรรมประชาพิจารณ์เพื่อนำผลจากการร่วมดำเนินการในมิติต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนมาร่วมกันสรุปหาแนวทางในการพัฒนา และจัดทำร่างแผนแม่บทในการพัฒนาผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมีประเด็นที่จะอภิปราย ดังนี้

1. ในขั้นชุมชนร่วมกันค้นหาเหตุ ปัจจัย ลำดับความสำคัญของปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาพบว่าหลังจากที่ชุมชนเตรียมความพร้อมโดยการไม่สำรวจชุมชนสามชุกซึ่งเป็นชุมชนต้นแบบของการพัฒนาในด้านตลาดการค้าและกำลังมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนสามชุกในด้านต่าง ๆ มีความเปลี่ยนแปลง ในกรณีนี้ชุมชนริมน้ำจันทบูร มีความต้องการในการพัฒนาที่แตกต่างกันไปโดยต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สงบเรียบง่ายแบบวิถีชาวบ้านมากกว่าการเป็นตลาดการค้า ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนริมน้ำจันทบูรรู้เท่าทันการพัฒนาชุมชนแบบที่ใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง แต่ต้องการคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายและเน้นการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในแบบของชุมชนเองที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แม้ว่าจะมีคำแนะนำแนวทางจากองค์กรภายนอกให้เน้นพัฒนาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง แต่ชุมชนก็ยังยืนยันที่จะพัฒนาตามแบบที่ชุมชนต้องการซึ่งชาวชุมชนมีมติร่วมกันว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่ดีที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2557:9) ที่ว่า

“ยุทธศาสตร์ที่ดีไม่เน้นพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว มุ่งแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนารายได้ของท้องถิ่นโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น... ยุทธศาสตร์ที่ดี เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เอาปัญญา เอาความต้องการ ทุนท้องถิ่น และสภาพความเป็นจริงทั้งหมดเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาแนวทางและเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาและเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน”

ประเด็นสำคัญอีกประเด็นของการพัฒนาในระยะแรกนี้คือประเด็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมในระยะแรกของการพัฒนายังมีคนเข้าร่วมไม่ครบทุกกลุ่มตัวแทนชุมชนทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการประชาสัมพันธ์ของชุมชนยังน้อยเกินไป และยังมีระยะเวลาของการประชาสัมพันธ์ก่อนดำเนินการกิจกรรมสั้น ซึ่งปัจจัยเรื่องของที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง ถ้าคนที่เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญ เช่น กิจกรรมประชาพิจารณ์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนไม่เป็นตัวแทนของชุมชนครบทุกกลุ่มก็อาจนำมาซึ่งการต่อต้านหรือความไม่เห็นด้วยกับแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้ ดังที่ ครรชิต พุทธรักษา (2554: 43) ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ว่า

“คนที่เข้าร่วมกระบวนการ ควรเป็นคนจากกลุ่ม ทุกเพศ ทุกฐานะ และทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสตรี คนจน คนด้อยการศึกษา”

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับองค์กรเครือข่ายในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้...วัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร ซึ่งองค์กรต่างๆ เหล่านี้แม้จะมีเจตนาที่ดีในการช่วยชุมชนพัฒนาแต่องค์กรเหล่านี้ก็ล้วนมีเป้าหมายของตนเองร่วมอยู่ด้วย องค์กรเหล่านี้จึงควรเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน ต้องมองว่าการรวมพลังของกลุ่มชุมชนเพื่อพัฒนาตนเองจะทำให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน จึงควรเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้แนะนำ มาเป็นเพื่อนร่วมงานในการพัฒนา

การพัฒนาในระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนา และสื่อสารแผนต่อชุมชนระยะนี้ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาแผนแม่บทขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเสนอต่อเทศบาล และได้กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน 7 กิจกรรม คือ

1. กิจกรรมรื้อฟื้นเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน
2. กิจกรรมการสร้างเครือข่ายกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่างๆ
3. กิจกรรมฟื้นฟูทางกายภาพเบื้องต้น (กิจกรรมหน้าบ้านหน้ามอง)
4. กิจกรรมเปิดบ้านการค้าจังหวัด
5. กิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคาร และพัฒนาการภาพ
6. กิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม
7. กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน “งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน”

ซึ่งผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร ในระยะที่ 2 มีประเด็นที่จะอภิปรายดังนี้

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร มีประเด็นหลักที่จะนำมาอภิปราย 2 ประเด็นคือ

1. ประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน
2. ประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่มีต่อชุมชน

มีต่อชุมชน

ประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

ระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนา

ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน

ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจชุมชนเพื่อชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางในการพัฒนาระยะนี้ชุมชนเตรียมความพร้อมและค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาสู่การหาข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีองค์กรเครือข่ายของการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นระยะแรก

ของการพัฒนาที่ก่อให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือหลายอย่าง เช่น กิจกรรมการประชุมเตรียมความพร้อมกับพาณิชย์จังหวัด กิจกรรมสำรวจชุมชนสามชุก (ชุมชนต้นแบบของการพัฒนา) และกิจกรรมประชาพิจารณ์เพื่อนำผลจากการร่วมดำเนินการในมิติต่างๆ เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนมาร่วมกันสรุปหาแนวทางในการพัฒนา และจัดทำร่างแผนแม่บทในการพัฒนาผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมีประเด็นที่จะอภิปราย ดังนี้

1. ในขั้นชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัย ลำดับความสำคัญของปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาพบว่าหลังจากที่ชุมชนเตรียมความพร้อมโดยการไม่สำรวจชุมชนสามชุกซึ่งเป็นชุมชนต้นแบบของการพัฒนาในด้านตลาดการค้าและกำลังมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนสามชุกในด้านต่างๆ มีความเปลี่ยนแปลง ในกรณีนี้ชุมชนริมน้ำจันทบูร มีความต้องการในการพัฒนาที่แตกต่างไปโดยต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สงบเรียบง่ายแบบวิถีชาวบ้านมากกว่าการเป็นตลาดการค้า ชุมชนประเด็นดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนริมน้ำจันทบูรรู้เท่าทันการพัฒนาชุมชนแบบที่ใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง แต่ต้องการคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายและเน้นการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในแบบของชุมชนเองที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แม้ว่าจะมีคำแนะนำแนวทางจากองค์กรภายนอกให้เน้นพัฒนาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง แต่ชุมชนก็ยังยืนยันที่จะพัฒนาตามแบบที่ชุมชนต้องการซึ่งชาวชุมชนมีมติร่วมกันว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่ดีที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2557:9) ที่ว่า

“ยุทธศาสตร์ที่ดีไม่เน้นพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว มุ่งแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนารายได้ของท้องถิ่นโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น...ยุทธศาสตร์ที่ดี เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เอาปัญญา เอาความต้องการ ทุนท้องถิ่น และสภาพความเป็นจริงทั้งหมดเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาแนวทางและเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน”

ประเด็นสำคัญอีกประเด็นของการพัฒนาในระยะแรกนี้คือประเด็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมในระยะแรกของการพัฒนายังมีคนเข้าร่วมไม่ครบทุกกลุ่มตัวแทนชุมชนทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการประชาสัมพันธ์ของชุมชนยังน้อยเกินไป และยังมีระยะเวลาของการประชาสัมพันธ์ก่อนดำเนินการกิจกรรมสั้น ซึ่งปัจจัยเรื่องของที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง ถ้าคนที่เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญ เช่น กิจกรรมประชาพิจารณ์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนไม่เป็นตัวแทนของชุมชนครบทุกกลุ่มก็อาจนำมาซึ่งการต่อต้านหรือความไม่เห็นด้วยกับแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้ ดังที่ ครรชิต พุทธิรักษา (2554: 43) ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ว่า

“คนที่เข้าร่วมกระบวนการ ควรเป็นคนจากกลุ่ม ทุกเพศ ทุกฐานะ และทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสตรี คนจน คนด้อยการศึกษา”

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับองค์กรเครือข่ายในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้.....วัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร ซึ่งองค์กรต่างๆ เหล่านี้แม้จะมีเจตนาที่ดีในการช่วยชุมชนพัฒนาแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ก็ล้วนมีเป้าหมายของตนเองร่วมอยู่ด้วย องค์กรเหล่านี้จึงควรเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน ต้องมองว่าการรวมพลังของกลุ่มชุมชนเพื่อพัฒนาตนเองจะทำให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน จึงควรเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้แนะนำ มาเป็นเพื่อนร่วมงานในการพัฒนา

การพัฒนาในระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนา และสื่อสารแผนต่อชุมชนระยะนี้ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาแผนแม่บทขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเสนอต่อเทศบาล และได้กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน 7 กิจกรรม คือ

1. กิจกรรมรื้อฟื้นนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน
2. กิจกรรมการสร้างเครือข่ายกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่างๆ
3. กิจกรรมฟื้นฟูทางกายภาพเบื้องต้น (กิจกรรมหน้าบ้านหน้ามอง)
4. กิจกรรมเปิดย่านการค้าจังหวัด
5. กิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคาร และพัฒนาการภาพ
6. กิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม
7. กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน “งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน”

ซึ่งผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรในระยะที่ 2 มีประเด็นที่จะอภิปรายดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุมทบทวนผลการดำเนินการในระยะแรก เพื่อนำข้อมูลจากการประชุมทบทวนผลการดำเนินการมาพัฒนาร่างแผนแม่บท ให้เป็นแผนแม่บทของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรให้เป็นรูปธรรม พบว่า การดำเนินการในขั้นตอนนี้มีทั้งจุดเด่นและจุดอ่อนที่เกิดจากการพัฒนา จุดเด่นคือ การได้รับความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีทั้งจากชาวชุมชนด้วยกันเอง และจากองค์กรเครือข่ายของการพัฒนา ทั้งในระยะแรกของการพัฒนา และต่อเนื่องมาจนถึงระยะที่สองในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมตามแผนของการพัฒนาทั้ง 7 กิจกรรม ทั้งนี้เป็นเพราะชาวชุมชนได้รับแรงกระตุ้นจนเกิดเป็นพลังของชุมชนเพื่อการพัฒนา พลังดังกล่าวนี้เกิดจากการที่ชาวชุมชนได้มีโอกาสในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมแก้ปัญหา ร่วมปฏิบัติการพัฒนาชุมชนด้วยตัวตนของชุมชนเองทำให้เกิดพลังร่วมในการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ พันธ์ พฤษสุสุนันท์ และคณะ (2545: 2-4) ซึ่งได้กล่าวถึงพลังของชุมชนซึ่งผู้วิจัยประมวลได้ดังนี้

“พลังกลุ่ม คือ พลังที่เกิดจากการรวมตัวของชุมชน เข้าเป็นกลุ่มเพื่อร่วมคิดร่วมตัดสินใจปฏิบัติการ และร่วมสรุปผลการดำเนินการ....

พลังความคิดเกิดจากการระดมความคิดของสมาชิกในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ตัดสินใจด้วยความไตร่ตรองจนเกิดความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มหรือในชุมชน เป็นพลังความคิดที่ได้รับการ

ยอมรับร่วมกันพลังความคิดที่เกิดจากการระดมความคิดนี้ก่อให้เกิดความคิดที่หลากหลายและมีมุมมองจากหลายมิติในการพิจารณาตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาหรือดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

พลังการจัดการ คือ พลังที่เกิดจากการแบ่งงานและความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามที่ได้ตกลงกันไว้ของกลุ่ม โดยต้องทำให้สมาชิกทุกคนเกิดความเข้าใจในองค์รวมของการพัฒนา ซึ่งหมายถึง เป้าหมาย วิธีการดำเนินการ บริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น บริบทของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพของพื้นที่ เพื่อให้การทำงานพัฒนาชุมชนสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์...

ในส่วนของจุดอ่อน คือ ประเด็นการขาดความชัดเจนในทิศทางของการพัฒนาในระยะแรก ตอนที่แผนแม่บทยังไม่แล้วเสร็จทำให้วัตถุประสงค์เป้าหมายต่างๆของการดำเนินการยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร แต่ในระยะที่ 2 หลังจากแผนแม่บท แล้วเสร็จเป็นรูปธรรมกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรก็เป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น

จุดด้อย อีกประการหนึ่งที่เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ชุมชนขาดประสบการณ์ในการนำเอกสารราชการ ซึ่งเป็นปัญหาการทำเอกสารราชการเพื่อประสานงานกับองค์กรราชการทำให้การทำการกิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน “งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน” ขาดความคล่องตัว และเกิดปัญหาเรื่องการจัดระเบียบจราจรในงานดังกล่าวตามมาเนื่องจากเอกสารขอความร่วมมือไปถึงหน่วยงานราชการช้าทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรราชการอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องของการแบ่งบทบาทหน้าที่ของคนไม่เหมาะสม

การพัฒนาระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ

ระยะนี้ชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในระยะที่สองกล่าวคือ การพัฒนาในระยะที่ 2 ภายใต้กระบวนการที่ส่วนร่วมของชุมชนโดยมีแผนแม่บทชุมชนที่เป็นรูปธรรมนั้น ได้ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้นตามลำดับ และชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากยิ่งขึ้น จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ ทำให้มีบุคคลภายนอกที่มีความสนใจเข้ามาจับจองพื้นที่ในชุมชนโดยมาขอเช่า หรือซื้อเพื่อทำการค้าขาย ทำสถานประกอบการร้านอาหารกลางคืน ซึ่งก่อให้เกิดประเด็นปัญหามลภาวะทางเสียงที่รบกวนชาวชุมชนและปัญหาอื่นๆ ตามมา การเข้ามาจับจองพื้นที่ของคนภายนอกมักมีเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจตามจุดประสงค์เฉพาะตนซึ่งโดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งมากกว่าการรักษาสภาพแวดล้อม และอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ เป็นแนวคิดที่ขาดการพัฒนาแบบทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งแนวคิดดังกล่าวขัดแย้งกับวิถีชุมชนริมน้ำจันทบูร สอดคล้องกับความคิดของ

จตุพร จุ้ยใจงามและพรชัย เทพปัญญา (2557: 124) ที่กล่าวว่า

“แม้ระบบทุนนิยมจะมีผลดีในการสร้างโอกาส รายได้ และสามารถยกระดับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ผลเสียจากการแสวงหาผลกำไรสูงสุดโดยละเลยผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนของธุรกิจด้วยเหมือนกัน การพัฒนาที่ขาดสมดุลส่งผลและเกี่ยวข้องกับต่อชีวิต เช่น ภาวะโลกร้อน ปัญหามลพิษ สารพิษตกค้าง ค่าครองชีพสูง ก่อให้เกิดปัญหาความยากจน การเจ็บป่วย ปัญหา

สังคม การเหลื่อมล้ำทางสังคมละเมื่อนานมาก กับการขับเคลื่อน สู่มิติเศรษฐกิจสารสนเทศ (Information Economy) ปัญหาดังกล่าวยิ่งทวีความรุนแรง”

การเกิดธุรกิจร้านอาหารกลางคืน ในชุมชนริมน้ำจันทบูรจากกลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาลงทุนในระยะนี้มีวิธีการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาของชุมชนและน่าจะเป็นสัญญาณของการเข้าครอบงำของแนวคิดแบบทุนนิยม ที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของการสูญเสียลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมชุมชน ในด้านความเอื้อยบสบ ความพอเพียง และการตกแต่งสถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ชาวชุมชนจึงได้เจรจาหาข้อตกลงกับกลุ่มธุรกิจดังกล่าวเพื่อกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยการคำนึงถึงการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชนโดยรวม ซึ่งก็ต้องใช้เวลาอยู่ประมาณ สองปี จึงหาข้อตกลงร่วมกันได้

ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาของการพัฒนาในระยะที่ สามนี้ คือประเด็นของความคิดเห็นที่แตกต่างกันของการสร้างแบบแปลนศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยความเห็นที่แตกต่างกันนี้เกิดขึ้นระหว่างชาวชุมชนกับเทศบาล ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากการที่ประชุมพิจารณาความเติบโตของการท่องเที่ยวในชุมชน และเห็นว่ามีย่านนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จึงได้นำประเด็นดังกล่าวนี้ไปปรึกษารื้อกับเทศบาล เทศบาลแนะนำให้ชุมชนร่วมกันออกแบบแปลนของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอาศรมศิลป์ในการออกแบบโดยคำนึงถึงความต้องการของชาวชุมชนทุกกลุ่ม และความสอดคล้องกับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อไม่ให้กลายเป็นสิ่งแปลกปลอมและสูญเสียอัตลักษณ์ชุมชน หลังจากดำเนินการออกแบบเสร็จ ก็ได้เกิดการประชาสัมพันธ์ขึ้นอีกครั้งโดยชุมชนและเทศบาลร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบแปลนและความเหมาะสมในการสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งในเวทีประชาสัมพันธ์ครั้งนี้ เทศบาลมีความเห็นแตกต่างจากชุมชน โดยเทศบาลไม่เชื่อว่าการสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจะสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของชุมชนได้จริงซึ่งเทศบาลกลับเห็นว่า ชุมชนควรมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านอื่นๆ เช่น การจัดระบบที่จอดรถในชุมชน การจัดระบบขยะมูลฝอย การจัดระบบสายไฟฟ้าและแสงสว่างในชุมชน และการทำเขื่อนเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมในชุมชน เป็นอันดับแรก

ความคิดเห็นที่แตกต่างดังกล่าวนี้จึงสะท้อนความแตกต่างของนโยบายขององค์กรของรัฐกับแนวทางการพัฒนาของชุมชนทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นโยบายของเทศบาลเกี่ยวข้องกับพัฒนาชุมชนในปัจจุบันที่มีความจำเป็นด้านพื้นฐาน ในขณะที่ชุมชนต้องการสร้างจุดเริ่มต้นของการรองรับการเจริญเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางของชุมชนเอง ตามแผนแม่บทของชุมชน

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจชุมชนเพื่อชุมชน

จากปัญหาการพัฒนาชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในระยะที่ 3 ซึ่งก่อให้เกิดการเจริญเติบโตของธุรกิจทั้งธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวที่เกิดจากการเข้ามาลงทุนของคนภายนอกทำให้ชาวชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ของชุมชน โดยต้องคำนึงถึง การดำรงไว้ซึ่งมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน การอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน

ประเด็นสำคัญที่จะอธิบายในระยที่ 4 คือ ประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำธุรกิจ โรงเรือนบ้านหลวงราชไมตรี ตามแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprises) ภายใต้ความต้องการ 3 ประเด็นคือ

1. ต้องการกำหนดวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยชุมชนเอง
2. ต้องการพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยปรับปรุงขึ้นใหม่ภายใต้รากฐานความงาม อันเป็นอัตลักษณ์เดิมของสถาปัตยกรรมของชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และใน ขณะเดียวกันเป็นที่ในการบริหารจัดการเศรษฐกิจของชุมชน

จากความต้องการดังกล่าวชุมชนจึงกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันดังนี้

1. เพื่อสร้างธุรกิจโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการและร่วมรับผลกำไร
2. เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

กระบวนการดำเนินการที่สะท้อนความต้องการและวัตถุประสงค์ของชุมชนดังกล่าวนี้ กระทำในนาม บริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ซึ่งสาเหตุของการร่วมกันผลักดันธุรกิจของชุมชนขึ้นมา เนื่องจากความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเองในรูปแบบที่ชุมชนพึงประสงค์ คือไม่ เน้นการพัฒนาแบบใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง เน้นการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการบริหาร จัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและร่วมแบ่งผลประโยชน์กลับไปสู่ชุมชนเพื่อนำมาพัฒนา ชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

กระบวนการดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความเท่าทันต่ออิทธิพลของระบบทุนนิยมที่เน้น เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ทำให้เรื่องของการคำนึงถึงทางสังคมวัฒนธรรมการมุ่งแสวงหาผลกำไรจาก การลงทุนเข้ามามีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการมากที่สุดจนทำให้ละเลยถึงเรื่องการรักษาอัตลักษณ์ ทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน และหลงลืมเรื่องการสร้างความตระหนักถึงการบริหารจัดการที่สร้าง คุณภาพระหว่างผลกำไร สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมไปพร้อมๆกัน ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำ ให้โอกาสในการเข้าถึง ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการธุรกิจตามระบบทุนนิยม รวมถึง การแบ่งปันผลประโยชน์ ของสมาชิกในชุมชนมีน้อย และก่อให้เกิดการแย่งชิง การเบียดเบียนทาง สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนที่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบทุนนิยม นี้ มักเป็นชุมชนที่ไม่เข้มแข็งและไม่สามารพพึ่งตนเองได้ ประเด็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความ คิดเห็นของ วอลเดน เบลโล (2545: 1) ที่กล่าวว่า

“...ความสัมพันธ์แบบทุนนิยมเป็นเหมือนกรดที่กร่อนเซาะความผูกพันของชุมชน และจัดปรับ กลุ่มก้อนในหมู่ประชาชนกลายเป็นอนุภาคปัจเจกที่แยกขาดจากกัน โดยมีตลาดเป็นสื่อกลางหลักของ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกทั้งหลาย ภายใต้ระบบทุนนิยมไม่มีอะไรถือว่าศักดิ์สิทธิ์จนกระทั่งไม่

สามารถเปลี่ยนเป็นสินค้าได้ ความเชื่อและจารีตประเพณีทั้งหลายซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางการแปรรูปที่ดิน แรงงาน และชีวิตให้กลายเป็นสินค้านั้นจะประสบความพ่ายแพ้”

จากประเด็นความขัดแย้งของการทำธุรกิจร้านอาหาร ตอนกลางคืนของคนภายนอก ที่เข้ามาลงทุนในชุมชน ทำให้ชุมชนตระหนักถึงภัยคุกคามจากระบบทุนนิยมที่เริ่มก่อตัวขึ้นในชุมชน ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนในด้านมลภาวะและสุขภาวะของชุมชน จนทำให้เกิดการเจรจาต่อรองทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งต้องใช้เวลาอันยาวนานกว่าสองปีจึงจะสามารถปรับสมดุลในการพัฒนาโดยกลุ่มธุรกิจที่มาจากภายนอกให้ความร่วมมือ ยอมทำตามกติกาของชุมชนเพื่อคงไว้ซึ่งเพื่อคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมรวมไปถึงการปรับลักษณะทางกายภาพของร้านอาหารให้เข้ากับบริบทของชุมชนโดยรวม

ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นหนึ่งในแรงกระตุ้นที่ทำให้ชุมชนอยากร่วมมือกันสร้างธุรกิจของชุมชน ตามแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprises) โดยต้องการจัดทำธุรกิจของชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงเป็นการยกระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนในมิติที่สูงขึ้น และสามารถพึ่งตัวเองได้มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งแนวคิดในการพัฒนาธุรกิจของชุมชนนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ จตุพร จุ้ยใจงาม และพรชัย เทพปัญญา (จตุพร จุ้ยใจงาม; และพรชัย เทพปัญญา อ้างอิงจาก สถณี อาชวานันทกุล. 2010) โดยกล่าวถึงแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยคือ

1. กิจกรรมเพื่อสังคมมีพันธกิจหลักในการช่วยเหลือคนขาดโอกาสในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกของปัจจัยพื้นฐาน
2. กิจกรรมเพื่อสังคมมีการคำนึงถึงสังคมสิ่งแวดล้อม สร้างโอกาส เป็นหลัก และมีความยั่งยืนทางการเงิน
3. กิจกรรมเพื่อสังคมมีความหลากหลายแนวทางในการทำธุรกิจจุดประสงค์เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อเศรษฐกิจระดับเล็ก (Micro Economic) และกิจกรรมในพื้นที่ไร้ตลาดไปจนถึงตลาดโตเร็ว
4. กิจกรรมเพื่อสังคมสร้างผลตอบแทนเป็นหลักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์สูงสุดไม่ใช่กำไรสูงสุด
5. กิจกรรมเพื่อสังคมต้องใช้กลไกทางการตลาด การสร้างนวัตกรรม และการประสานประโยชน์ของทุกฝ่าย ได้แก่ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน เพื่อสร้าง ค่านึงดสำคัญในการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

ประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่มีต่อชุมชน

การพัฒนาระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตน และแนวทางในการพัฒนา
การพัฒนาในระยะที่ 1 ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทั้งทางด้านทัศนคติ วิธีการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

ผลกระทบทางด้านทัศนคติ

การพัฒนาในระยะที่ 1 ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชาวชุมชนทั้งทางด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบทางด้านบวก เกิดจากการร่วมกันพัฒนาจนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ในกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมเสนอความต้องการ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมดำเนินการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจนบรรลุตามเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดไว้ ก่อให้เกิดพลังความคิดบวก หรือความปิติในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พันธ์ พุกภัยสุนันท์ และคณะ (2545: 2-4) ที่ได้กล่าวสนับสนุนถึงความภาคภูมิใจหรือพลังปิติซึ่งเป็นทัศนคติทางบวกที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของชุมชน เอาไว้ว่า

“พลังปิติ คือพลังที่เกิดจากการแก้ปัญหา หรือทำกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์สุขร่วมกันของคนในชุมชนเป็นผลสำเร็จ ก่อให้เกิดความปิติยินดี มีพลังที่จะคิดแก้ปัญหาร่วมกันในกิจกรรมอื่นๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง อีกประการหนึ่ง การร่วมคิดเพื่อแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์ จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างสมาชิกในชุมชนที่จะผลักดันให้เกิดการคิดค้นสิ่งแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง”

ผลกระทบทางด้านลบ การพัฒนาในระยะที่ 1 ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชนในด้านลบ 3 ประเด็นคือ

1. ทัศนคติที่เป็นลบต่อกระบวนการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการสื่อสารข้อมูลที่ไม่ทั่วถึง ทำให้ชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ทราบข้อมูลกิจกรรมและขาดความเข้าใจในกระบวนการพัฒนา
2. ปัญหาเรื่องการวางบทบาทหน้าที่ในการทำงานของสมาชิกที่ไม่เหมาะสม
3. ปัญหาชาวชุมชนบางส่วนที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือเป็นผู้เช่าอยู่ ไม่ทราบความเป็นมาและความสำคัญของชุมชน ซึ่งรวมถึงความไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนโดนเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ชาวชุมชนที่เข้ามาอยู่ใหม่เป็นคนกลุ่มน้อยนี้ จึงไม่ค่อยจึงไม่ค่อยเห็นดีด้วยกับกระบวนการการพัฒนา เพราะยังไม่เกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหน หรือมีความผูกพันกับพื้นที่ เหมือนกับคนที่อยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิม

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนจะสำเร็จได้ ต้องอาศัยหลายอย่าง แต่พื้นฐานของการพัฒนาต้องเริ่มจากชุมชนตั้งแต่คนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเอง

เพราะคนในชุมชนเป็นผู้รับรู้ปัญหาของชุมชนได้ดีที่สุด ต้องรู้จักความแตกต่างของคนในชุมชน รู้ว่าคนในชุมชนมีความสามารถและมีคุณค่าที่แตกต่างกันไป รู้จักนำภูมิปัญญาของชุมชนมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาได้อย่างไร ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งต้องมีการสื่อสารชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ผลกระทบต่องานการดำรงชีวิตชุมชน

การพัฒนา ในระยะที่ 1 ส่งผลกระทบต่องานการดำรงชีวิตของชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ

ผลกระทบทางบวก

ผลกระทบต่องานการดำรงชีวิตของชุมชน มีทั้งประเด็นด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชนและด้านเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่ง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมทำให้ประเด็นทั้งสามประเด็นพัฒนาไปในทางบวก ทั้งนี้เป็นเพราะ ความร่วมมือในการทำงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งหน้าที่กันทำงาน ตามความถนัดของแต่ละบุคคลก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน เมื่อพิจารณาผ่านกิจกรรมการร่วมกันค้นหาประวัติศาสตร์ของชุมชน และการได้ร่วมถ่ายทอดความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนให้กับเยาวชนในโครงการนักโบราณคดีน้อย จะเห็นปฏิสัมพันธ์อันดีที่เกิดจากการร่วมทำกิจกรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัวเพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชน สมาชิกผู้ร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ได้ประสานงานกันและแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานการพัฒนาตามความถนัดของแต่ละคน และตามที่ได้รับมอบหมายงาน ซึ่งกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของชุมชนภายนอกมากขึ้นในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่านทอ้งเที่ยวและนาคึกษาเรียนรู้ ทำให้มีผู้เข้ามาทอ้งเที่ยวในชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งส่งผลทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในระยะที่ 1 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนทางบวก กล่าวคือ ชาวชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นประเด็นหลักมาตั้งแต่ต้น ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจึงเน้นเรื่องการซ่อมแซมอาคารบ้านเรือนที่เป็นบ้านเก่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้สวยงาม ควบคุมไปกับการทำกิจกรรมอื่นๆเพื่อพัฒนาชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 2 กำหนดแผนการพัฒนาและสื่อแผนต่อชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 2 ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านทัศนคติ วิธีการดำรงชีวิตของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ดังนี้

ผลกระทบด้านทัศนคติ

จากกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในระยะที่ 2 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชนทางบวก ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาในระยะนี้ได้เปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้แลกเปลี่ยนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองโดยชาวชุมชนเป็นตัวตั้ง ทำให้เกิดความผูกพันการเห็นคุณค่าและเกิดทัศนคติทางบวกขึ้น ทั้งจากกิจกรรมการมีส่วนร่วมทำแผนแม่บทและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่สะท้อนวัตถุประสงค์ของแผนที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้นมาสอดคล้องกับที่สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2547: 18-23) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม ด้านจิตใจที่ก่อให้เกิดความผูกพัน รับผิดชอบต่องานที่ทำร่วมกันซึ่งนำไปสู่การมีทัศนคติทางบวกดังนี้

“ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตัวเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ”

การทำงานร่วมกันของชุมชน จึงส่งผลต่อการเกิดความผูกพันระหว่างสมาชิกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และระหว่างชุมชน และยังก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าของกระบวนการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงการเห็นคุณค่าของ ศิลปวัฒนธรรมศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน จนก่อให้เกิดทัศนคติทางบวกในท้ายที่สุด

ผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 2 ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ ดังนี้

ผลกระทบด้านปฏิสัมพันธ์ของชุมชน

จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนในระยะที่ 2 ส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และระหว่างสมาชิกที่ร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้เป็นไปในทิศทางบวก ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ ในระยะที่ 2 เอื้อให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในทุกขั้นตอนและทุกภาคส่วนของชุมชน ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมฟื้นฟูทางกายภาพเบื้องต้น (กิจกรรมหน้าบ้านหน้ามอง) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้ครอบครัวทุกครอบครัวในชุมชนริมน้ำจันทบูรได้พัฒนาระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยช่วยกันปรับสภาพแวดล้อมหน้า

บ้านของตัวเองให้สวยงามสะอาดตาเหมาะที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีคนมาเยี่ยมชม นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการเห็นคุณค่าของบ้านเรือนของตัวเองว่ามีความงดงามและเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ล้ำค่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากกิจกรรมหน้าบ้านหน้ามองแล้วยังมีกิจกรรมสร้างเครือข่ายการทำงานกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่าง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนากระบวนการความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่สมาชิกที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนร่วมมือกับสถาบันอาศรมศิลป์เข้าไปพูดคุยกับชาวชุมชนเพื่อร่วมกันคัดเลือกบ้านที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน 10 หลัง ให้ชาวชุมชนค้นหาประวัติของบ้านเพื่อนำมาทดลองพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมดังกล่าวนี้นอกจากกระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์อันดีจากการทำงานร่วมกันแล้ว ยังกระตุ้นให้ชุมชนเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมชุมชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ยั่งยืนอีกด้วย

ผลกระทบด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน

จากการร่วมมือกันในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยกิจกรรมต่างๆ ในระยะที่ 2 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านบทบาทหน้าที่ของสมาชิกผู้พัฒนาและชาวชุมชนไปในทิศทางบวก กล่าวคือ สมาชิกผู้ร่วมพัฒนา และชาวชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเกิดความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของตนเองในทิศทางที่เหมาะสม มีเหตุผล ด้วยความสมัครใจของตัวเอง ดังจะเห็นได้จาก การที่สมาชิกผู้พัฒนาชุมชนได้ร่วมกันจัดทำกิจกรรมสื่อสารนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน สามเหตุที่เกิดกิจกรรมนี้ขึ้นก็เพราะสมาชิกผู้พัฒนาชุมชนได้ทบทวนปัญหาด้านบทบาทหน้าที่ของตนเองในการประชาสัมพันธ์และสื่อสารโครงการต่างๆ ที่ ดำเนินการในชุมชนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรทำให้มีคนเข้าร่วมกิจกรรมยังไม่มากนัก สมาชิกผู้พัฒนาชุมชนจึงจึงได้ทบทวนเรื่องบทบาทและหน้าที่ในด้านการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน ซึ่งพบว่าปัญหาสำคัญคือปัญหาเรื่องช่องทางประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ยังขาดความชัดเจนเป็นรูปธรรม ยังคงใช้วิธีการประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปาก ซึ่งไม่ใช่วิธีที่มีประสิทธิภาพ สมาชิกผู้พัฒนาชุมชนจึงปรับวิธีการเผยแพร่หลายช่องทาง ทั้งทางด้านการสร้างบอร์ดประชาสัมพันธ์ทั่วชุมชน หนังสือพิมพ์เสียงรมน้ำ และเว็บไซต์ของชุมชน และปรับเปลี่ยนบทบาทของสมาชิกผู้พัฒนาชุมชนจากการเป็นผู้บอกกิจกรรม ให้กลายเป็นการมอบหมายให้ตัวแทนของชาวชุมชนกลุ่มย่อยกลุ่มต่างๆ เป็นผู้มีบทบาทเชิงรุกในการติดตามกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการโดยการจัดประชุมเพื่อติดตามผลการดำเนินการเป็นระยะๆ โดยชุมชนเองซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับ แนวคิดของ สุชาติดา จักรพิสุทธิ์ (2547: 18-23) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมโดยเน้นให้ชุมชนร่วมกันพิจารณาทบทวนถึงบทบาทหน้าที่ด้วยเหตุผล เพื่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ด้วยความสมัครใจของชุมชนเอง ดังนี้

“ ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องด้วยเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กร ต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิและหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน ให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนต่ออุดมการณ์ที่กำหนดด้วยความสมัครใจ”

จะเห็นได้จากการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรของสมาชิกผู้พัฒนาชุมชนได้ส่งผลให้เกิดการทบทวนเรื่องบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานพัฒนาจากสมาชิกของชุมชนเอง และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการผู้พัฒนา มาเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันกับชุมชนย่อยกลุ่มต่างๆ มากยิ่งขึ้น โดยชุมชนกลุ่มย่อยมีบทบาทในการกำกับติดตามกระบวนการพัฒนาชุมชนของตนเองในเชิงรุกมากขึ้น

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจในชุมชน

จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อวิถีชีวิตของชาวชุมชนโดยภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งปรากฏว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนในระยะที่ 2 ดีขึ้นมาก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเองโดยร่วมกันวิเคราะห์การนำภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชุมชนมาเป็นตัวตั้ง และมุ่งเน้นการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน อย่างค่อยเป็นค่อยไป ในลักษณะของ “วัฒนธรรมนำการค้า” ไม่มุ่งเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งจึงเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์แตกต่างจากชุมชนย่านการค้าอื่นที่เคยได้ไปศึกษาดูงานมาซึ่งส่งผลทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก ทำให้มีรายได้เข้ามาในชุมชนมากขึ้นประกอบกับชาวชุมชนได้ปรับปรุงบ้านที่อยู่อาศัยเป็นร้านค้าเล็กๆ ที่เน้นการนำเอาภูมิปัญญาต่างๆ ของชุมชน เช่น อาหารคาวหวาน หรือสินค้า ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาวางขายกับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เข้ามาในชุมชน จึงก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างพอเพียงในชุมชนริมน้ำจันทบูร สอดคล้องกับแนวคิดของ พันธ์ พฤษสุนันท์ และคณะ (2545: 2-4) ที่กล่าวถึงกระบวนการการนำภูมิปัญญามาสร้างเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนดังนี้

“พลังภูมิปัญญา คือ พลังที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ การประชุมปรึกษาหารือ การประเมินตนเอง และการประเมินผลงานที่ทำโดยกลุ่มหรือเครือข่ายของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง และสามารถสรุปสังเคราะห์ขึ้นเป็นบทเรียนเฉพาะ บทเรียนดังกล่าวนี้ อาจหมายถึงบทเรียนจากการพัฒนาชุมชนในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งอาจเป็นบทเรียนที่แตกต่างจากองค์ความรู้ทั่วไปของชุมชนอื่นๆ บทเรียนดังกล่าวนี้อาจเป็นฐานคิดหรือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูรในระยะที่ 2 ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนทั้งในด้านสภาพแวดล้อม

ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชนในทางบวก กล่าวคือ ชุมชนริมน้ำจันทบูรมีความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนโดยการรักษาความหมายของการเป็นชุมชนศิลปวัฒนธรรมที่มีมรดกทางภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น สินค้าท้องถิ่น ภูมิปัญญาการทำพลอย ภูมิปัญญาการทำเสื้อจันทบูร ภูมิปัญญาด้านอาหารและของที่ระลึกต่างๆ ด้วยการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน การอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยจัดสภาพแวดล้อมของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพตามที่กล่าวมาข้างต้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมเก็บข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมของชุมชน กิจกรรมประกวดภาพถ่ายและประกวดภาพวาดชุมชน กิจกรรมการจัดทำป้ายประวัติบ้าน ป้ายชื่อร้านค้า แผนที่ชุมชน เอกสารองค์ความรู้ของชุมชน การพัฒนาบ้านเลขที่ 69 (บ้านขุนอนุสรสมบัติ) ให้เป็นบ้านเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ของชุมชน รวมทั้งการทำกิจกรรมฟื้นฟูทางกายภาพเบื้องต้น (กิจกรรมหน้าบ้านหน้ามอง) เพื่อปรับสภาพแวดล้อมชุมชนให้สะอาดสวยงามทั้งนี้เพราะชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่า การรักษาความหมายของการเป็นชุมชนศิลปวัฒนธรรมด้วยการอนุรักษ์ศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนโดยการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์จะเป็นหนทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งฐานคิดของชุมชนดังกล่าวนี้เป็นฐานคิดที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน จึงส่งผลให้เกิดพลังในการพัฒนาชุมชนต่อเนื่องและยั่งยืน ดังที่ จิตรทิพย์ นาถสุภา (2538: 174) ได้กล่าวไว้ว่า

“วัฒนธรรมเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด เป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง..... การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ชุมชนจะช่วยให้สามารถรู้พื้นค้นหาได้ว่าการปฏิบัติและพิธีกรรมที่มีมาอย่างไร ทำให้ชาวบ้านตื่นและรับรู้เอกลักษณ์และคุณค่าของตัวเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชน เห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน และซาบซึ้งในประวัติศาสตร์ต่อสู้ร่วมกันตลอดมา”

การพัฒนาระยะที่ 3 ระยะสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนากายภาพ

การพัฒนาในระยะที่ 3 ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านทัศนคติ วิถีการดำรงชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

ผลกระทบด้านทัศนคติ

การพัฒนาในระยะที่ 3 ส่งผลกระทบด้านบวกที่เกิดจากการร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน สาเหตุที่ทำให้เกิดทัศนคติทางบวกเนื่องมาจาก กิจกรรมระยะนี้ เอื้อให้เกิดความร่วมมือและสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคนกลุ่มย่อยกลุ่มต่างๆ ที่เป็นสมาชิกของชุมชน ทั้งเก่าและกลุ่มที่เข้ามาใหม่ที่เป็นเครือข่ายทางสังคมของชุมชน (กลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาประกอบ

ธุรกิจร้านอาหารตอนกลางคืน) ทำให้สามารถกำหนดกติกาของชุมชนขึ้นมา ผ่านกิจกรรมการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จัดขึ้นโดยชุมชนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งผลของการจัดประชุมดังกล่าว ทำให้ชุมชนทุกกลุ่มพึงพอใจที่จะปฏิบัติตามกติกาของชุมชน ยอมที่จะเปลี่ยนแปลงในลักษณะการลอมขอมต่อกันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ กระบวนการประชุมเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันดังกล่าวนี้ ได้ก่อให้เกิดความพึงพอใจของสมาชิกชุมชนกลุ่มย่อยทุกๆ กลุ่ม ทำให้ทัศนคติในการทำงานและมีมุมมองรับรู้ที่เหมือนกัน ดังที่ ครรชิต พุทธโกษา (2554: 215) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

“..การรับรู้ร่วมกัน ถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกันมีมุมมองแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว จะประสานงานและขอความร่วมมือยาก เพราะแต่ละคนจะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายจะมีความเห็นที่ต่างกันไม่ได้ เพราะมุมมองที่แตกต่างกันช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ในการทำงานแต่ความแตกต่างนั้นต้องอยู่ในส่วนของกระบวนการ (Process) ภายใต้การรับรู้ถึงปัญหาที่สมาชิกทุกคนยอมรับแล้ว มิฉะนั้นความเห็นที่ต่างกันจะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด”

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

การพัฒนาระยะที่ 3 ส่งผลกระทบทางบวกต่อชุมชน ทั้งในด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชน ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน และด้านเศรษฐกิจในชุมชน

ด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชน

จากการทำกิจกรรมการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแก้ปัญหา เรื่องการทำธุรกิจร้านอาหารตอนกลางคืน ของกลุ่มการลงทุนจากภายนอกที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ในชุมชน ซึ่งการประชุมครั้งนี้สมาชิกทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาซึ่งเป็นปัญหาสังคมของชุมชนและปัญหาดังกล่าวเกี่ยวพันกับกายภาพและสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย การประชุมครั้งนี้ได้ช่วยคลี่คลายสถานการณ์ทางสังคมและกายภาพของชุมชนให้เปลี่ยนแปลงไปในทางบวก และทำให้ชาวชุมชนกลุ่มย่อยกลุ่มต่างๆมีทัศนคติทางบวกต่อกระบวนการแก้ปัญหาที่เกิดจากความร่วมมือกันของคนในชุมชน นอกจากนั้นกระบวนการดังกล่าวยังช่วยพัฒนาวิถีชีวิตของชุมชน ในด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนทุกกลุ่มไปในทิศทางบวกอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาของกันและกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันและก่อให้เกิดปฏิริยาการรอมขอมทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่พัฒนาการอันดีด้านปฏิสัมพันธ์และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด ดังที่ ครรชิต พุทธโกษา (2554: 217) กล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์ข้างต้นว่า

“...ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (Reciprocal Exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือผู้รับฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่า

ใด ก็จะทำให้เกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้นทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย”

ด้านบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสถานภาพของชุมชน

จากการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนร่วมกัน ส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านบทบาทหน้าที่ ของสมาชิกในชุมชนไปในทางบวก กล่าวคือ ในอดีตที่ผ่านมา นั้น ชาวชุมชนเคยต่างคนต่างอยู่ไม่ได้สนใจความเปลี่ยนแปลงของชุมชนมากเท่าไรนัก แต่เมื่อมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและกระบวนการพัฒนาดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ของการพัฒนาร่วมกัน กระบวนการพัฒนาดังกล่าวนี้นำให้ชาวชุมชนตื่นรู้และตระหนักถึงความสำคัญในคุณค่าของตน และคุณค่าของชุมชน ทำให้ชาวชุมชนปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเอง จากที่เคยเป็นแค่เพียงผู้รับผลจากการพัฒนาโดยองค์กรหรือคนภายนอกชุมชนมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนา กำกับติดตาม ตรวจสอบการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเองในเชิงรุก ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมการประชุมเวทีประชาชน ในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างศูนย์บริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนที่มีปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งในประเด็นนี้ชุมชนได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รอคอยนโยบายของเทศบาลแต่เพียงฝ่ายเดียวมาเป็นชุมชนที่มีพลังของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่พร้อมจะเรียนรู้และร่วมมือกันระหว่างชุมชนกลุ่มย่อยกลุ่มต่างๆ และกับเครือข่ายของการพัฒนาอื่นๆ เช่น สถาบันอาศรมศิลป์ ในการปฏิบัติเชิงรุก ในการเรียนรู้และ คิดริเริ่มที่จะออกแบบแผนเพื่อสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากพลังความคิดและจากบทบาทหน้าที่ของชาวชุมชนที่ตื่นรู้ในการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับที่ ครรชิต พุทธโกษา (2545: 218) ได้กล่าวสนับสนุนว่า

“การสร้างเครือข่ายจะทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความร่วมมือด้วยความสมัครใจและทำให้เชื่อมโยงคนที่รูปแบบแตกต่างกัน มีวิธีทำงานและภูมิหลังต่างกันเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้นนำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ทุกฝ่ายโดยในการดำเนินงานสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ไม่เฉพาะจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงชุมชนและชุมชนด้วยกันเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมทางพาณิชย์ กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เท่านั้น ยังรวมถึงการเชื่อมโยงหน่วยงานวิชาการเข้ากับชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายวิชาการที่อยู่ในสาขาวิชาต่างกันเข้าด้วยกันทำให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความสมบูรณ์ของการพัฒนาชุมชนด้วย”

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของชุมชน

จากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ด้านเศรษฐกิจของชุมชนในทิศทางบวก กล่าวคือ การพัฒนาในระยะที่ 3 ได้

กระตุ้นให้ชาวชุมชนตื่นตัวในการสร้างเศรษฐกิจในครัวเรือนเพื่อรองรับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการปรับปรุงบ้านเรือนให้เป็นร้านค้าเพื่อจำหน่ายสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและการรื้อฟื้น รักษาและเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ การสนับสนุนด้านการค้นคว้าและเงินทุนเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไปหรือทำพออยู่พอกิน ตามเป้าหมายโดยรวมของการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น และช่วยกระจายรายได้ให้แก่แต่ละครัวเรือนอย่างพึงพอใจ ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวนี้ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนแบบบูรณาการเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนา เศรษฐกิจและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นทางออกของการพัฒนาที่ชุมชนริมน้ำจันทบูร เห็นว่า เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับชุมชนตนเองและส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2549: 220) ที่กล่าวว่า

“คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเสนอแนวคิดในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ให้นำเศรษฐกิจ (economy) กับนิเวศวิทยา (ecology) มาบูรณาการกัน ยูเนสโกก็เสนอแนวคิดการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (Cultural development) ซึ่งให้นำเอาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมอันเน้นที่ตัวคน เข้ามาบูรณาการในกระบวนการพัฒนาด้วย”

การที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนตามแนวทางดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนโดยรวมให้พัฒนาไปในทิศทางบวก

อย่างไรก็ตามการพัฒนาระยะที่ 3 นี้ก็ก่อให้เกิดผลทางลบเช่นกัน กล่าวคือการเจริญเติบโตของธุรกิจร้านอาหารกลางคืนซึ่งลงทุนโดยผู้ประกอบการที่เข้ามาอยู่ในชุมชนในช่วงต้นของการพัฒนาระยะที่ 3 นี้มีแนวทางการบริหารธุรกิจที่แตกต่างจากแนวคิดโดยรวมของชุมชนเนื่องจากเป็นสมาชิกที่เข้ามาอยู่ใหม่และยังไม่เข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน จึงทำให้การพัฒนาธุรกิจมุ่งไปที่การใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ทำให้ไม่เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนตามแนวทางที่ชุมชนต้องการ แต่ธุรกิจดังกล่าวก็มีจำนวนไม่มากนัก เมื่อเทียบกับธุรกิจที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตัวเอง

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 3 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนในทางบวก กล่าวคือ หลังจากการที่ชุมชนได้จัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเจรจาต่อรองเรื่องปัญหาทางกายภาพและปัญหาทางสังคมของชุมชน เป็นผลกระทบต่อธุรกิจร้านอาหารตอนกลางคืนของสมาชิกที่เข้ามาอยู่ใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียง และสภาพแวดล้อมที่มีขยะเพิ่มขึ้นจากการประกอบกิจการร้านอาหาร ก่อให้เกิดการปรับตัวของกลุ่มสมาชิกที่เข้ามาอยู่ใหม่ โดยเน้นการปรับปรุงทางกายภาพของสถานประกอบการให้เป็นไปตามกติกาของชุมชน ได้แก่ การตกแต่งสถาปัตยกรรม(ร้านอาหาร)ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของชุมชน ปรับปรุงเรื่องอาหารในร้านให้เป็นอาหารที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นปรับปรุงเรื่องเวลาการปิดร้านและปิดเสียงดนตรีก่อนเวลา

23.00 น. เพื่อไม่ใหัรบกวนชาวชุมชน ปรับปรุงเรื่องระบบการจัดเก็บขยะมูลฝอย และปรับปรุงปัญหาการจราจรให้เป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องมาจากชุมชนพยายามเจรจาต่อรองกับสมาชิกใหม่ให้เข้าใจถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืน ซึ่งก็ได้รับการตอบรับจากกลุ่มสมาชิกใหม่เป็นอย่างดี การดำเนินการของชุมชนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ครรชิต พุทธกา(2554: 2) ที่กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า

“การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึก.....โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ”

การพัฒนาระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 4 ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านทัศนคติ วิธีการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนดังนี้

ผลกระทบด้านทัศนคติ

จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ธุรกิจชุมชนโดยชุมชนร่วมบริหารจัดการธุรกิจโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรี โดยมีเป้าหมายที่จะยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนให้สูงขึ้น และมีเป้าหมายที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานคิดของความพอเพียง ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกชุมชนและเรียนรู้ที่จะมีเครือข่ายของการพัฒนาชุมชน ที่มีความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เรียนรู้การใช้แนวคิดทฤษฎีใหม่ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในกระบวนการทำงานร่วมกันเห็นคุณค่าของการร่วมมือกันในการพัฒนาธุรกิจชุมชน โดยธุรกิจของชุมชนริมน้ำจันทบูรไม่ได้เป็นเป้าหมายที่สร้างผลกำไรสูงสุดหรือการเน้นเอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง แต่เป็นการบริหารจัดการธุรกิจของชุมชนในลักษณะกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprises) ที่เน้นการเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนทุกคนเข้าถึงโอกาสของการมีส่วนร่วมในการเป็นหุ้นส่วนของธุรกิจ เน้นการคืนกำไรสู่ชาวชุมชนและการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยลดการพึ่งพาเงินทุนจากองค์กรภายนอก

จากกระบวนการดำเนินการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนด้วยแนวคิดดังกล่าวได้ส่งผลให้ชาวชุมชนเกิดทัศนคติทางบวกต่อการบริหารจัดการธุรกิจของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ จตุพร จุ้ยใจงามและพรชัย เทพปัญญา (2557: 126) ซึ่งมีความคิดเห็นว่า การทำกิจกรรมเพื่อสังคมสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้เกิดขึ้นได้ ดังนี้

“...1.)กิจการเพื่อสังคมมีพันธกิจหลักในการช่วยเหลือคนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกของปัจจัยพื้นฐาน 2.)กิจการเพื่อสังคมมีการคำนึงถึงสังคม สิ่งแวดล้อม สร้างโอกาส เป็น

หลักและมีความยั่งยืนทางการเงิน 3.) กิจกรรมเพื่อสังคมมีความหลากหลายแนวทางการทำธุรกิจตามจุดประสงค์เพื่อเอื้อประโยชน์ธุรกิจระดับเล็ก (Micro Economic) และกิจกรรมในพื้นที่ไรต์ตลาดจนถึงตลาดโตเร็ว 4.) กิจกรรมเพื่อสังคมสร้างผลตอบแทนเป็นหลักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์สูงสุด มิใช่กำไรสูงสุด 5.) กิจกรรมเพื่อสังคมต้องใช้กลไกทางการตลาด การสร้างนวัตกรรม และการประสานประโยชน์ของทุกฝ่าย ได้แก่ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน เพื่อสร้างค่านึงสำคัญในการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก”

ปัจจัยต่าง ๆ ดังที่กล่าวถึงข้างต้นส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของชุมชนที่มีต่อการบริหารจัดการธุรกิจของชุมชนในเชิงบวก

ผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 4 ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทั้งทางด้านปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ด้านบทบาทหน้าที่และสถานภาพของชุมชน และด้านเศรษฐกิจของชุมชน

ผลกระทบด้านปฏิสัมพันธ์ชุมชน

จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาธุรกิจเพื่อชุมชน โดยการบริหารจัดการในนามบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ที่มีเป้าหมายในการยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนให้สูงขึ้น และมุ่งเน้นการพัฒนาธุรกิจการโรงแรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปพร้อมกับการมุ่งพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโดยมุ่งหวังให้โรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีชีวิต มีความเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงอยู่ของชุมชน การพัฒนาธุรกิจของชุมชนตามแนวทางดังกล่าวนี้ ได้กระตุ้นให้ชุมชนและสมาชิกในเครือข่ายพัฒนาระบบความสัมพันธ์ไปในทิศทางบวก กล่าวคือ กระบวนการการพัฒนาได้ส่งเสริมให้ชาวชุมชนและสมาชิกเครือข่ายเกิดการเกื้อหนุนพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ความรู้ รูปแบบวิธีการทำงานร่วมกัน และการทำงานโดยเชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครือข่ายของชุมชนและองค์กรภายนอก เพื่อการบริหารจัดการธุรกิจของชุมชนตามเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดไว้ กระบวนการดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ครรชิต พุทธิโกษา (2554: 217) ที่ได้กล่าวว่า

“การเกื้อหนุนพึ่งพากัน(Interdependence) เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัด ทั้งทางด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตัวเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น..... การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยอัตโนมัติ.....ลักษณะของปฏิสัมพันธ์

ของสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (Reciprocal Exchange) มากกว่าจะเป็นผู้ให้หรือผู้รับฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็เกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้เครือข่าย”

ผลกระทบด้านบทบาทหน้าที่และสถานภาพของชุมชน

จากความร่วมมือในการพัฒนารัฐกิจของชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านบทบาทหน้าที่ของชุมชนจากบทบาทของผู้บริโภคที่เคยอยู่ภายใต้การครอบงำของอิทธิพลการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่แพร่กระจายไปทั่วสังคมไทย โดยเน้นสร้างให้คนหรือชุมชนเคยชินต่อวัฒนธรรมการบริโภค ความสะดวกสบายต่อการเป็นผู้ซื้อสินค้าบริโภคที่มีความฟุ่มเฟือย ให้เปลี่ยนบทบาทเป็นหุ้นส่วนหรือผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการรัฐกิจของชุมชนที่ไม่ได้มุ่งเน้นการแสวงหาผลกำไรตามเส้นทางของการพัฒนาแบบทุนนิยม แต่เป็นธุรกิจที่เกิดจากหุ้นส่วน ที่มีความเท่าทันต่อระบบทุนนิยมและวัฒนธรรมบริโภค ที่รู้ว่าถ้าติดกับดักของทุนนิยม อัตลักษณ์ของชุมชนจะถูกกลืนกินไปจนหมดสิ้น จากบทบาทที่เปลี่ยนไปของหุ้นส่วนหรือสมาชิกผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนารัฐกิจชุมชน ทำให้เกิดเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนที่จะต้องมีการสื่อสารองค์กร หรือสื่อสารชุมชน ด้วยกระบวนการบริหารจัดการที่เข้มแข็งเพื่อธำรงไว้ซึ่งเป้าหมาย ของการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน 3 ประการคือ

1. เพื่อสร้างกิจการให้ชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการและร่วมรับผลกำไร
2. เพื่อการยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตัวเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

จากบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวจะเห็นว่าชุมชนเน้นความสำคัญของการพัฒนารัฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองมากขึ้น ซึ่งมีความเชื่อว่าจะเป็นทิศทางการพัฒนารัฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ถ้าชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการพัฒนาตนเองหรืออาจมีส่วนร่วมกับองค์กรเครือข่ายในการพัฒนาที่เห็นด้วยกับการพัฒนาที่เน้นให้ชุมชนมีบทบาทในการพึ่งพาตนเองมากกว่าการพัฒนาตามนโยบายของรัฐซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนดังที่ จตุพร จุ้ยใจงาม และพรชัย เทพปัญญา (2554: 129) ได้กล่าวสอดคล้องกับความคิดเห็นข้างต้นว่า

“การเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม เป็นแนวคิดที่เป็นทางเลือกใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น มีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้นทุกขณะ การหวังให้ภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหาสังคมคงทำไม่ได้ และที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน (None Government Organization) องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (None Profit Organization) และภาคประชาสังคมหรือชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม...”

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของชุมชน

จากการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการธุรกิจของชุมชนได้ส่งผลกระทบทางบวกต่อวิถีการดำรงชีวิตด้านเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยองค์รวมหลังจากชุมชนร่วมกันก่อตั้งโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีเพื่อรองรับกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังเติบโตและมีผู้คนสนใจมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการมีผู้จองเข้าพักโรงแรมบ้านหลวงราชไมตรีเต็มอยู่ตลอดเวลา ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนที่มาจากความร่วมมือการทำธุรกิจดีขึ้นอย่างมาก และการกระจายรายได้สู่สมาชิกผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นชาวชุมชนทุกคนก็มีแนวทางที่โปร่งใสเป็นธรรม กระบวนการบริหารจัดการของชุมชนโดยชุมชนเอง และการพึ่งพารัฐก่อให้เกิดความเข้มแข็งและความยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ ครรชิต พุทธโกษา (2554: 2) ที่ว่า

“การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ จากภายนอกชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก.....ผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วมน่าจะเป็นทางออกที่ส่งผลต่อการพัฒนาระยะยาวและยั่งยืนมากกว่า

...กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่เพียงแต่เพื่อแก้ปัญหาและสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้นแต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อมๆ กันด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม...”

กระบวนการบริหารธุรกิจของชุมชนเป็นกระบวนการที่สะท้อนข้อความดังกล่าวนี้ จึงส่งผลทำให้เศรษฐกิจของชุมชนมีน้ำจันทบูรพัฒนาไปอย่างมีดุลยภาพกับการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนและเป้าหมายของการเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่มีชีวิต

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน

การพัฒนาในระยะที่ 4 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนในทางบวก กล่าวคือ ชุมชนได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เพื่อตอบรับการเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังได้รื้อฟื้นสินค้าที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น สินค้าพื้นเมือง อาหาร ของที่ระลึก ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้นมาจำหน่ายตามบ้านเรือนของชาวชุมชน มีการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเก่าหลายหลัง จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อบอกความเป็นมาของบ้านเหล่านั้น ทำให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน สะท้อนวิถีการดำรงอยู่ของความเป็นชุมชนมีน้ำจันทบูรในอดีตให้กลับมามีชีวิต มีคุณค่าของการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตของชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การเริ่มต้นในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนนั้นควรเริ่มจากการใช้เวลาในการพูดคุยทำความเข้าใจและรวบรวมความต้องการของคนในชุมชนทุกกลุ่มเป็นอันดับแรกและนำความต้องการเหล่านั้นมารวบรวมวิเคราะห์และขอความเห็นชอบกับชาวชุมชนในทุกกลุ่มให้รับรู้ร่วมกัน ซึ่งความต้องการของชุมชนนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของชุมชน ปัญหาความเดือดร้อนของชาวชุมชนแต่ละกลุ่ม ผลประโยชน์ที่ชาวชุมชนหวังจากการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้รู้จักและร่วมค้นหาความสามารถของชาวชุมชนในแต่ละกลุ่ม ซึ่งการทำความเข้าใจเบื้องต้นในชุมชนร่วมกันนั้นอาจต้องใช้เวลาอย่างมากแต่จะสามารถลดปัญหาความขัดแย้งในการทำกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นควรเกิดมาจากความต้องการของชาวชุมชนในทุกกลุ่ม

2. การวางแผนการทำกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนควรมีการวางแผนระยะยาวโดยเริ่มตั้งแต่ กระบวนการร่วมกันค้นหาศิลปวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกันรวบรวมข้อมูลจัดเรียงข้อมูล ร่วมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นกับชาวชุมชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมเพื่อลดความขัดแย้งและเพิ่มความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของทุกคนในชุมชนร่วมกันพร้อมทั้งให้ความสำคัญกับทุกหน้าที่อย่างเสมอภาค การจัดกิจกรรมต้องมีความโปร่งใส ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจและการสื่อสารองค์กร รวมถึงการแสวงหางบประมาณในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมของชุมชนเองหรือการประสานความร่วมมือจากองค์กรราชการหรือภาคเอกชน เพื่อความต่อเนื่องของระบบการมีส่วนร่วมในชุมชน

3. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนควรพัฒนาการร่วมมือกับภาครัฐในการตอบสนองนโยบายการพัฒนาชุมชนของภาครัฐและของประเทศชาติเพื่อจะได้ปรับแนวทางในการพัฒนาให้สอดคล้องกัน แม้ว่าชุมชนจะเป็นหลักสามารถทำกระบวนการพัฒนาชุมชนได้เอง ก็สามารถดำเนินการได้จนสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ท้ายที่สุดแล้วหากไม่ได้รับความร่วมมือของภาครัฐที่จะใช้อำนาจทางกฎหมายในการสนับสนุน ส่งเสริมและปกป้องอาคารเก่าและชุมชน ก็ไม่สามารถสร้างความยั่งยืนในระยะยาวได้

4. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้ทราบว่าไม่มีชุมชนใดที่สมบูรณ์แบบการทำงานโดยไม่พบปัญหาอะไรเลย ชุมชนมีการแบ่งกลุ่มกันมีความแตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ซึ่งอาจจะเกิดจากกลุ่มที่เกิดจากความเป็นญาติกันหรือเกิดจากฐานของนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันในชุมชน สิ่งนี้ผู้ทำงานชุมชนต้องทำความเข้าใจ และระมัดระวังการบริหารจัดการ แต่จากการศึกษาสิ่งที่ทำให้เรียนรู้คือ แม้ในชาวชุมชนจะมีความคิดเห็นที่แตกต่าง แต่ชาวชุมชนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งเป็นวิถีการดำรงชีวิตมาตั้งแต่ครั้งอดีตแล้ว

5. กระบวนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในชุมชนควรเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนก่อน เพราะเมื่อเศรษฐกิจของชุมชนดีก็จะส่งผลมาสู่กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงคุณค่าและร่วมกันป้องกันปัญหาของชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษากระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอื่นของประเทศไทยที่มีบริบทอื่นที่แตกต่างโดยการศึกษาเปรียบเทียบกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูร ทำให้ทราบถึงรูปแบบ กระบวนการพัฒนา และผลของการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับชุมชนอื่นได้

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาต่อยอดผลการดำเนินงานของแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม(Social Enterprise) ทั้งในชุมชนเองและในบริบทอื่นๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย. (2552). “ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่องจำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่างๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2551,” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.dopa.go.th/stat/y_stat51.html สืบค้น 30 มกราคม 2552.
- กัมปนาท บริบูรณ์. (2544) ศูนย์เยาวชนแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2555. จาก <http://ae.edu.swu.ac.th>
- นันทิยา หุตานุวัตร; และณรงค์ หุตานุวัตร. (2542). SWOT การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน. อุดรราชธานี: ฝ่ายผลิตเอกสารและบริการเอกสารสำนักวิทยบริการ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุดรราชธานี สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2547). *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปการจิตสำนึก*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษา ประจำโรงเรียนประถมศึกษา. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พนัส พุกษ์สุนันท์; และคณะ. (2545). *การสร้างพลังชุมชน*. ประชุมวิชาการ ณ โรงแรม ทีเค พาเลส กรุงเทพฯ วันที่ 11-13 กุมภาพันธ์ 2545. สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2555, จาก <http://advisor.anamai.moph.go.th>
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2552). *พลังวาทกรรม: ปันจินตนาการให้เป็นรูปธรรม*. งานยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ
- สีลาภรณ์ นาคทรรพ. (2538). ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนอีสานใต้. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุชาติ จักรพิสุทธิ์. (2547) การศึกษาทางเลือกของชุมชน. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 18-23.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2551). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2548). *การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). *แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.
- (2552). *วิถีชีวิตพอเพียง*. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข.

- อดุลย์ วังศรีคุณ. (2543). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิमान. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (ภาควิชาสารัตถศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- อภิชัย พันธเสน. (2539) พัฒนาชนบทไทย: กรุงเทพฯ: มุนิธิภูมิปัญญา.
- อาชญา รัตนอุปถ; และคณะ. (2548). รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต: สวนสาธารณะ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2541). วิวัฒนาการของชุมชนแออัดและองค์กรของชุมชนแออัดในเมืองกรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Cohen, J.M.; & N.T. Uphoff. (1981). Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee Center for International Studies, New York: Come II University.
- Fornaroff, A. (1980). *Community Involment in Health System for Primary Health Care*. Geneva: World Health Organization.
- Koufman , H.E. (1949). *Participation Organize Activities in Selected Kentucky Localities*. March: Agricaltural Experiment Station.
- Oakley, P. (1984). *Approaches To Participation in Rural Development*. Geneva: Internation Office.
- United Nation. (1981). *Department of Internation Economic and Social Affair. Popular Participation as Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development. Report of the Meeting for the Adhoc Group of Expert*. New York: United Nation.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เค้าโครงปฏิญญาพนธ์ 5 บท

เค้าโครงปฏิญญานิพนธ์ 5 บท

บทที่ 1 บทนำ

1. ภูมิหลัง
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. ความสำคัญของการวิจัย
4. ขอบเขตของการวิจัย
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
6. นิยามศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี
 - 1.1 ขนาดและที่ตั้ง
 - 1.2 การปกครอง
 - 1.3 ประชากร
 - 1.4 ลักษณะภูมิประเทศ
 - 1.5 ลักษณะภูมิอากาศ
 - 1.6 การคมนาคมขนส่ง
2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม
 - 2.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.4 การมีส่วนร่วมกับการเสริมสร้างพลังชุมชน
3. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
 - 3.1 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
 - 3.2 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
4. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และความหมายของกระบวนการเรียนรู้
 - 4.1 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้
5. ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
 - 5.1 ปัจจัยภายใน
 - 5.2 ปัจจัยภายนอก
6. ความหมายของศิลปวัฒนธรรม
7. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

8. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม
9. แหล่งเรียนรู้ชุมชน
 - 9.1 ความหมายของชุมชน
 - 9.2 แหล่งเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูร
 - 9.2.1 แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน บ้านเลขที่ 69
 - 9.2.2 แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี
 - 9.2.3 ศาลเจ้าพ่อตราดล่าง
 - 9.2.4 ศาลเจ้าพ่อตัวเหล้าเฮีย
10. การสังเคราะห์แนวคิดและกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. วิธีดำเนินการวิจัย
2. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการวิเคราะห์เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูร
 - 1.1 ร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา
 - 1.2 ร่วมกำหนดความต้องการ
 - 1.3 ร่วมวางแผน, วัตถุประสงค์, วิธีการ, ทำแผน
 - 1.4 ร่วมปฏิบัติ
 - 1.5 ร่วมแบ่งผลประโยชน์
 - 1.6 ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ
2. ผลการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมน้ำจันทบูรในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน
 - 2.1 ทศนคติของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
 - 2.2 การดำรงชีวิต
 - 2.3 การปิดกั้นและการเข้าร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
 - 2.4 ปฏิสัมพันธ์ของชุมชน
 - 2.5 ผลประโยชน์ (เศรษฐกิจ/สภาพแวดล้อม อำนาจแทรก)

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลงานวิจัย
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก ข

ตารางรายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อคณะผู้ทำงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูร

ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่	หน้าที่รับผิดชอบ	หมายเหตุ
คณะกรรมการชุมชน				
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
ชาวชุมชน				
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
ตัวแทนหน่วยงานภายนอก				
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				

รายชื่อผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่	หน้าที่รับผิดชอบ	หมายเหตุ
ผู้ให้บริการกลุ่มชาวชุมชน				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
ผู้ให้บริการภายนอกชุมชน / นักท่องเที่ยว				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				

ภาคผนวก ค

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ชุดที่ 1

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

วัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล

เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประเด็นเชิงลึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
ของชุมชน และผลกระทบต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติม

ข้อมูลนี้ใช้เพื่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบการสัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี สถานภาพ.....จำนวนสมาชิกใน

ครอบครัว

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน.....ปี เชื้อชาติ.....ศาสนา

วุฒิการศึกษา.....อาชีพปัจจุบัน

.....

ค่าใช้จ่ายในครอบครัว.....ต่อเดือน

หน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชน.....

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

1.1 กระบวนการการร่วมค้นหาปัญหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา
วิธีการแก้ปัญหาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

- การพัฒนาชุมชนเริ่มตั้งแต่เมื่อไหร่

.....
.....

- เมื่อปี 2552 มีการเริ่มทำโครงการในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและสร้าง
เครือข่าย มีการจัดทำโครงการกันที่ไหนบ้าง ที่ที่ใช้ประชุมทำโครงการกันมีที่ไหนบ้าง (จุดเด่น)

.....
.....

- ใครเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับโครงการ มีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาเกี่ยวข้อง มีการรวมกลุ่ม
กันเพื่อการดำเนินการอย่างไร

.....
.....

- ใครเป็นผู้สนับสนุนโครงการ มีงบประมาณมาจากที่ใด

.....
.....

- เมื่อก่อนสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนเป็นอย่างไร

.....
.....

- สอดคล้องกับนโยบายในภาครัฐตอนนั้นหรือไม่

.....
.....

- มีอุปสรรคอะไรบ้างที่เป็นปัญหาในการดำเนินโครงการ

.....
.....

- โครงการที่จัดเค้าทำอะไรกันบ้าง

.....
.....

1.2 กระบวนการร่วมวางแผน, วัตถุประสงค์, วิธีการ, ทำแผนและโครงการในการพัฒนา
แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

- หลังจากที่ได้มีการทำโครงการในระยะที่ 1 ในเรื่องของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน แล้วชุมชนได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานต่างๆไว้ที่ไหน เก็บอย่างไร ใครเก็บรวบรวม

.....

.....

- แล้วได้นำข้อมูลที่ได้มากำหนดความต้องการของชุมชนร่วมกันไหม (ทำอย่างไร, ใครเป็นกลุ่มผู้เริ่ม, ทำที่ไหน, มีความต้องการอะไรบ้าง, มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง)

.....

.....

- หลังจากขั้นตอนศึกษาข้อมูลชุมชน และรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้วนั้นชุมชนเองมีการทำโครงการอะไรต่อ

.....

.....

- มีที่ไหนบ้างที่ถูกจัดและมีแนวทางที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้

.....

.....

- ชุมชนมีการวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์อย่างไร ในการทำโครงการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

.....

.....

- มีการร่วมทำงานกันที่ไหนบ้าง

.....

.....

- มีใครเข้าร่วมทำโครงการบ้าง

.....

.....

- ได้รับเงินสนับสนุนจากไหน มีวิธีการบริการเงินอย่างไร

.....

.....

- มีการแบ่งหน้าที่ในการทำโครงการต่างๆอย่างไรบ้าง เช่น โครงการในระยะที่ 2 การทำกิจกรรมหोजจดหมายเหตุชุมชน กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

-
-
- มีขั้นตอนวิธีการจัดทำโครงการอย่างไรบ้าง (ในแต่ละโครงการ)
-
-

1.3 กระบวนการร่วมกันปฏิบัติงานตามโครงการตามแผน

- เมื่อจัดทำเป็นตัวเอกสารโครงการจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว ชุมชนมีขั้นตอนการทำโครงการอย่างไรบ้าง
-
-

- มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างไร
-
-

- มีหน่วยงานภายนอกใดเข้ามาช่วยบ้าง
-
-

- มีการจัดหางบประมาณหรือบริหารเงินอย่างไร
-
-

- จัดทำโครงการที่ไหนบ้าง
-
-

- ปัญหาและอุปสรรคมีอะไรบ้าง
-
-

1.4 การร่วมกันแบ่งผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

- จากที่มีการปรับปรุงพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนตั้งแต่ปี 2552 – 2558 มานี้ชาวชุมชนได้รับผลประโยชน์อะไรจากการพัฒนาบ้าง ทางด้าน ดังนี้

.....

.....

-การพัฒนาทักษะและกระบวนการทำงาน การประกอบอาชีพของตน (จากการปฏิบัติงาน โครงการพัฒนา , การฝึกอบรม , การศึกษาดูงาน, แลกเปลี่ยนเรียนรู้

.....

.....

- จากการพัฒนาโครงการต่างๆสภาพแวดล้อมชุมชนส่วนใหญ่มีการพัฒนาขึ้นบ้างมีการจัดสภาพแวดล้อมเปลี่ยนได้หรือไม่ อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนหน่วยการเรียนรู้ ร้านค้า

.....

.....

- ชาวชุมชนมีการจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างไรบ้าง มีการแบ่งงานกันทำอย่างไรบ้าง มีใครเป็นหัวหน้าทีม มีแบบแผนในการทำงานหรือการจัดการรายปีหรือไม่ มีแผนการบริหารของแหล่งเรียนรู้หรือไม่ กระบวนการทำแผนอย่างไร มีการทำงานตามแผนหรือไม่ อย่างไร และการทำแผนการบริหารจัดการ มีประโยชน์อย่างไรบ้างต่อแหล่งเรียนรู้

.....

.....

- จากการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ชาวชุมชนหรือคณะกรรมการมีผลประโยชน์ทางธุรกิจกันหรือไม่ มีการแบ่งรายได้จากการทำโครงการกันหรือไม่อย่างไร (ยกตัวอย่าง เช่น โรงแรมบ้านหลวงราช ที่มีการขายหุ้นในชุมชน มีการจัดสรรค์เรื่องรายได้กันอย่างไรบ้าง)

.....

.....

- ในกรณีร้านค้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้อื่นๆมีการจัดสรรค์แบ่งรายได้กันหรือไม่ อย่างไร มีการจัดสรรค์แบ่งกันหรือไม่ อย่างไรในแต่ละศูนย์ หรือเป็นรายได้จากการขายของ หรือการบริจาค หรือค่าบริการเยี่ยมชมหรือจากแหล่งอื่นๆ

1.5 กระบวนการร่วมประเมินผลการปฏิบัติการด้วยความสมัครใจของชุมชน

- หลังจากการปฏิบัติงานต่างๆของชุมชนในการพัฒนาทั้ง 3 ระยะ ที่ผ่านมา ตั้งแต่ 2552-2558 ในแต่ละโครงการที่ทำหลังจากที่โครงการเสร็จมีการร่วมกันประเมินผลหรือไม่ ที่ไหนบ้าง มีกระบวนการอย่างไรบ้าง มีการประเมินผลและสรุปกระบวนการทั้งหมดไว้เป็นเอกสารบ้างไหม ใครเป็นผู้สรุปโครงการบ้างในแต่ละระยะของโครงการ

.....

.....

- มีการสรุปตั้งแต่ที่ผู้ทำงาน (การแบ่งงานกันทำ, ขั้นตอนการจัดทำ, งบประมาณ, ที่มาของงบ, ขั้นตอนการทำงาน, จนถึงผลการดำเนินงาน) ไว้หรือไม่ มีเป็นเอกสารแต่ละโครงการชัดเจน มีผู้เก็บรวบรวมเป็น อยู่ที่ไหน มีการรวบรวมภาพถ่ายไว้ที่ไหน มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวชุมชนรู้หรือเป็นข้อมูลในการสืบค้นหรือพัฒนาต่อไปหรือไม่

.....

.....

- ชาวชุมชนหรือผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมโครงการมีการประเมินความพึงพอใจหรือประเมินข้อเสนอแนะโครงการในแต่ละระยะการทำโครงการหรือไม่ มีการสรุปรวบรวมเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ ในการพัฒนาชุมชนต่อไปหรือไม่อย่างไร

.....

.....

- ถ้ามีการพัฒนาชุมชนในระยะต่อไปก็อยากให้มีการพัฒนาชุมชนในด้านใดบ้างในอนาคต

.....

.....

ชุดที่ 2

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

วัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล

เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประเด็นเชิงลึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
ของชุมชน และผลกระทบต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติม

ข้อมูลนี้ใช้เพื่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร กรุณาทำเครื่องหมาย ลงในข้อที่ถูก

- ☐ ชาวชุมชน
☐ นักท่องเที่ยว
☐ นักพัฒนาชุมชน

นักเรียนนักศึกษา

ชื่อ.....นามสกุล

.....

อายุ.....ปี สถานภาพ.....จำนวนสมาชิกใน

ครอบครัว

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน.....ปี เชื้อชาติ.....ศาสนา

วุฒิการศึกษา.....อาชีพปัจจุบัน.....

ค่าใช้จ่ายในครอบครัว.....ต่อเดือน

หน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชน

.....

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์

ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อ
ผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้

1. ทิศนคติของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

- แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีอะไรบ้าง (ที่ไหน / เป็นอย่างไร)

.....
.....

การพัฒนาชุมชนเริ่มตั้งแต่เมื่อไหร่ (ปีใด / อย่างไร)

.....
.....

ตั้งแต่เกิดการพัฒนาชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง (ด้านบวก / ด้านลบ / ปัญหาอุปสรรค)

.....
.....

ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนหลังการพัฒนา (ความพึงพอใจ / ต้องการพัฒนาเพิ่มเติม
ด้านไหน)

.....
.....

2. การดำรงชีวิต

- หลังจากเกิดการพัฒนาชุมชนปี 2552 วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง (ความ
เป็นอยู่ / อาชีพ / ศิลปวัฒนธรรมประเพณี / การปรับตัวให้เข้ากับการพัฒนาชุมชน)

.....
.....

ลักษณะเศรษฐกิจการลงทุน เมื่อมีการพัฒนาชุมชน

.....
.....

การปิดกั้นและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

- ระหว่างการพัฒนา มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง (ปัญหาอะไร / วิธีการจัดการ / ข้อเสนอการจัดการ
ปัญหาอุปสรรค)

.....
.....

มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา / รับรู้ปัญหา อย่างไรบ้าง

.....

.....

ในปัจจุบันมีปัญหายู้งัยเป็นอย่างไร

.....

.....

3. ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

- ในช่วงการพัฒนามีการประชุม (ปรึกษาหารือกันอย่างไร / มีใครบ้าง / จัดประชุมที่ไหน / อย่างไร)

.....

.....

ประเด็นในการประชุม (เรื่องอะไร / ได้ความรู้อะไร / ได้ข้อสรุปอะไรบ้าง)

.....

.....

มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนนอกชุมชนที่มาดูงานอย่างไร

.....

.....

หน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาให้ความรู้กับชุมชน (เมื่อไหร่ / เรื่องอะไร / อย่างไร / การปรับใช้)

.....

.....

เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม อำนาจแทรก

- หลังพัฒนาปี 52 เศรษฐกิจภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงอย่างไร (การลงทุน / ทำไร / การเพิ่มเติมสินค้า / จำนวนผู้ซื้อ)

.....

.....

- การพัฒนาสินค้าดั้งเดิม เช่น สินค้าพัตถกรรมให้ทันสมัยตามกลุ่มผู้ซื้อ นักท่องเที่ยว / ช่วงที่ขายดี
- สภาพแวดล้อมภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงอย่างไร / สถานที่ที่เปลี่ยน (แหล่งเรียนรู้ชุมชน / ร้านค้า / รูปแบบการตกแต่งบ้านเรือน ร้านค้า)

.....

 ร้านมีการปรับปรุงอย่างไร สไตน์

.....

 หน่วยงาน / บุคคลที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการพัฒนาชุมชน (ภาครัฐ / เอกชน / นักธุรกิจ) เข้ามา
 ทำอะไรบ้าง ได้ประโยชน์อย่างไร รู้สึกอย่างไร

.....

 ชุมชนมีการทำธุรกิจอะไรร่วมกัน ใคร อย่างไร (บ้านหลวงราชไมตรี)

ภาคผนวก ง

ประมวลภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ประมวลภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ระยะที่ 1
วันที่ 15 ตุลาคม 2557 (ประเด็นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน)

ประมวลภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ระยะที่ 1
วันที่ 6 ธันวาคม 2557 (ประเด็นพื้นที่และประวัติของชุมชน)

วันที่ 21 ธันวาคม 2557 (ประเด็นการมีส่วนร่วมพัฒนา
แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน)

วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2558
(ประเด็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนให้ยั่งยืน)

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางกรกฎ แพทย์หลักฟ้า
วันเดือนปีเกิด	4 กรกฎาคม 2520
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	347/254 หมู่ 6 หมู่บ้าน เลิศอุบล 4 โครงการ 1 ถนนนาคินवास 48 แยก 14 แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสถาบันศิลปะสร้างสรรค์ Child arts image
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	37/254 หมู่ 6 หมู่บ้าน เลิศอุบล 4 โครงการ 1 ถนนนาคินवास 48 แยก 14 แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2542	กศ.บ. (ศิลปศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2552	กศ.ม. (ศิลปศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2559	กศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรม) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ